

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 327(44:478):339.924(043)

COTILEVICI VIOLETA

**RELAȚIILE MOLDO-FRANCEZE ÎN CONTEXTUL PROCESULUI
INTEGRAȚIONIST EUROPEAN : REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE**

562.02 ISTORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE ȘI POLITICII EXTERNE

Teză de doctor în științe politice

Conducător științific:

Cebotari Svetlana, dr. hab. conf. univ.

Autor:

Cotilevici Violeta

CHIȘINĂU, 2021

© Cotilevici Violeta, 2021

CUPRINS

ADNOTARE (în română, rusă, engleză)	5
LISTA TABELELOR	8
LISTA FIGURILOR	9
LISTA ABREVIERILOR	10
INTRODUCERE	12
1. ASPECTE ISTORIOGRAFICE ȘI CONCEPTUAL-TEORETICE ALE CERCETĂRII RELAȚIILOR MOLDO-FRANCEZE ÎN CONTEXTUL PROCESULUI INTEGRAȚIONIST EUROPEAN	22
1.1. Istoriografia cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european	22
1.2. Identificările conceptual-teoretice ale interacțiunii „relații bilaterale” - „proces integraționist”	40
1.3. Concluzii la Capitolul 1	52
2. EVOLUȚIA RELAȚIILOR MOLDO-FRANCEZE ÎN CONTEXTUL PROCESULUI INTEGRAȚIONIST EUROPEAN: ASPECTE METODOLOGICE	54
2.1. Abordări metodologice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european	54
2.2. Cadrul juridic al relațiilor Republicii Moldova cu Republica Franceză în contextul procesului integraționist european	71
2.3. Dimensiunea politico-diplomatică a relațiilor moldo-franceze	85
2.4. Concluzii la Capitolul 2	102
3. CONSOLIDAREA PARTENERIATULUI MOLDO-FRANCEZ ÎN CONTEXTUL PROCESULUI INTEGRAȚIONIST EUROPEAN	105
3.1. Dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european	105
3.2. Specificul colaborării moldo-franceze în domeniul socio-cultural	123
3.3. Parteneriatul francofon Republica Moldova – Republica Franceză în contextul procesului integraționist european	141
3.4. Concluzii la Capitolul 3	157
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	160
BIBLIOGRAFIE	166
ANEXE	181

Anexa 1. Acorduri și tratate încheiate între Republica Moldova și Republica Franceză	183
Anexa 2. Metodologia cercetării prin interviu	183
Anexa 3. Rezultatele metodei de cercetare prin interviu privind <i>Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: realități și perspective</i>	184
Anexa 4. Analiza rezultatelor metodei de cercetare prin interviu	210
Anexa 5. Vizite, întruniri bilaterale moldo-franceze în perioada 1991-2021	222
Anexa 6. Volumul importului Republicii Moldova din Republica Franceză în perioada 1997-2019, mii \$; %	230
Anexa 7. Volumul exportului Republicii Moldova în Republica Franceză în perioada 1997-2019, mii \$ SUA, %	231
Anexa 8. Structura importului și exportului de mărfuri pentru anul 2019	232
Anexa 9. Lista unor întreprinderi mixte moldo-franceze	233
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	235
CV-ul autorului	236

ADNOTARE

la teza de doctor în științe politice *Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european : realități și perspective*, autor Violeta Cotilevici, specialitatea 562.02 - Istoria relațiilor internaționale și politicii externe Chișinău, 2021

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 310 titluri, 9 anexe, 154 pagini de text de bază, 1 tabel, 9 figuri. Rezultatele tezei sunt reflectate în 24 de lucrări științifice (2 - în reviste internaționale cu impact, 2 - în reviste internaționale, 5 - în reviste categoria B, 4 - în reviste categoria C, 11 - în materialele conferințelor).

Cuvinte-cheie: relații bilaterale, politică externă, proces integraționist, cooperare, dialog politic, relații economice, dimensiunea socio-culturală, parteneriat francofon, europenizare, modernizare, areal european, tratat.

Scopul lucrării constă în studiul conceptual-teoretic, metodologic, analitic al relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european precum și perspectiva de dezvoltare a acestora.

Obiectivele cercetării: analiza istoriografiei cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european; definirea și analiza fenomenului politicii externe, al relațiilor bilaterale și al procesului integraționist; identificarea conceptual-teoretică a interacțiunii „relații bilaterale” – „proces integraționist”; formularea abordărilor metodologice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european; examinarea cadrului juridic al relațiilor moldo-franceze; estimarea dimensiunii politico-diplomatice a relațiilor moldo-franceze; evaluarea cooperării moldo-franceze din perspectiva economică și socio-culturală în contextul procesului integraționist european; determinarea parteneriatului francofon Republica Moldova – Republica Franceză în contextul procesului integraționist european.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în faptul că pentru prima dată în literatura de specialitate din Republica Moldova, inclusiv cea din străinătate s-a întreprins o încercare de a construi imaginea integrală a principalelor aspecte ale cooperării moldo-franceze în contextul procesului integraționist european, cât și de a examina interacțiunea „relații bilaterale” – „proces integraționist”.

Rezultatul care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante rezidă în determinarea rolului Franței în contextul procesului integraționist european al Republicii Moldova, fapt ce a confirmat existența posibilităților reale în vederea consolidării relațiilor moldo-franceze.

Semnificația teoretică se exprimă prin argumentarea necesității fortificării relațiilor moldo-franceze și identificarea conceptual-teoretică a interacțiunii „relații bilaterale” – „proces integraționist”.

Valoarea aplicativă: rezultatele cercetării, concluziile și recomandările formulate pot servi drept puncte de reper pentru factorii de decizie în vederea consolidării relațiilor moldo-franceze care ar putea facilita procesul integraționist european al Republicii Moldova. Materialele cercetării pot să-și găsească aplicabilitate în elaborarea cursurilor universitare în domeniu.

Implementarea rezultatelor științifice este reflectată în tezele unor conferințe naționale, cât și internaționale din România, Polonia, Federația Rusă, Georgia; în articole publicate în reviste de specialitate din țară și de peste hotare; în activitatea autorului în calitate de lector la specialitatea Relații Internaționale, Universitatea de Stat din Moldova.

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук *Молдо-французские отношения в контексте европейского интеграционного процесса: отношения и перспективы, автор Виолетта Котилевич, специальность 562.02 – История международных отношений и внешней политики Кишинэу, 2021г.*

Структура диссертации: введение, три раздела, общие выводы и рекомендации, список литературы – 310 наименований, 9 приложений, 154 страниц основного текста, 1 таблица, 9 диаграмм. Результаты диссертации опубликованы в 24 научной статье.

Ключевые термины: двусторонние отношения, внешняя политика, интеграционный процесс, сотрудничество, политический диалог, партнерство франкоговорящих стран, европеизация, модернизация, международный договор.

Цель исследования состоит в концептуально-теоретическом, методологическом, аналитическом исследовании молдавско-французских отношений в контексте процесса европейской интеграции, а также перспективы их развития.

Задачи исследования: анализ историографии исследований молдавско-французских отношений в контексте процесса европейской интеграции; определение и анализ феномена внешней политики, молдавско - французских двусторонних отношений и процесса интеграции; концептуально-теоретическая идентификация взаимодействия «двусторонние отношения» - «интеграционный процесс»; формулирование методологических подходов к исследованию молдавско-французских отношений в контексте процесса европейской интеграции; анализ политико-правовых рамок молдо-французских отношений; оценка политико-дипломатического изменения молдо-французских отношений; выделение форматов молдавско-французского сотрудничества с экономической и социокультурной точки зрения в контексте процесса европейской интеграции; определение франкоязычного партнёрства Республика Молдова – Французская Республика в контексте процесса европейской интеграции.

Научная новизна и оригинальность диссертационного исследования состоит в том, что впервые в специализированной литературе, как в молдавской, так и зарубежной, была предпринята попытка выстроить полную картину главных аспектов молдо-французского сотрудничества, равно как и изучить проблему корреляции: «двусторонние отношения – интеграционный процесс». А также исследовать молдо-французские отношения в контексте специфического развития европейского ареала.

Результат, способствующий решению важной научной задачи, заключается в определении роли Франции в контексте процесса европейской интеграции Республики Молдова, что подтверждает существование реальных возможностей укрепления молдо-французских отношений.

Теоретическое значение выражается аргументированием необходимости упрочения молдо-французских отношений и определением концептуально-теоретической идентификации взаимодействия «двусторонние отношения» - «интеграционный процесс».

Практическая ценность: результаты исследования, выводы и сформулированные рекомендации могут послужить ориентиром в принятии решений в целях упрочения молдо-французских отношений, которые могли бы упростить процесс европейской интеграции Республики Молдова. Материалы исследования могут применяться при создании университетских курсов лекций в данной сфере.

Внедрение результатов научного исследования отражено в докладах в рамках некоторых национальных и международных научных конференций: в Румынии, Польше, Российской Федерации; в статьях, опубликованных в специализированных изданиях в стране и за рубежом; в работе автора в качестве преподавателя по специальности Международные Отношения в Молдавском Государственном Университете.

ANNOTATION

to the doctoral thesis in political science *Moldovan-French relations in the context of the European integration process: realities and perspectives*, author Violeta Cotilevici, specialty 562.02 - History of international relations and foreign policy Chişinău, 2021

Thesis structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 310 titles, 9 annexes, 154 pages of basic text, 1 table, 9 charts. The thesis results are published in 24 scientific articles.

Keywords: bilateral relations, foreign policy, integration process, cooperation, political dialogue, economic relations, socio-cultural dimension, francophone partnership, Europeanization, modernization, European area, treaty.

The aim of the thesis consists of conceptual-theoretical, methodological, analytical study of the Moldovan-French relations in the context of the European integration process as well as their development perspective.

Research objectives: historical analysis of the research of Moldovan-French relations in the context of the European integration process; defining and analyzing the phenomenon of the foreign policy, bilateral relations and integration process; designing a methodological approach to the research of Moldovan-French relations in the context of the European integration process; research of the legal framework of the Moldovan-French relations; estimating the political-diplomatic dimension of Moldovan-French relations; evaluating economic and socio-cultural Moldovan-French perspective in the context of the European integration process; determining the Republic of Moldova – Republic of France francophone partnership in the context of the European integration process.

The scientific novelty and originality lies in the fact that for the first time in the scientific literature of the Republic of Moldova, including the one from abroad, an attempt was made to build a full picture of the main aspects of the Moldovan-French cooperation in the context of the European integration process, as well as to examine the interaction of "bilateral relations" – "integration process".

The result that contributes to solving an important scientific problem lies in determining the role of France in the context of the European integration process of the Republic of Moldova, which is confirmed by the existence of real possibilities to strengthen Moldovan-French relations.

Theoretical significance is expressed by arguing the need to strengthen Moldovan-French relations and identifying the conceptual and theoretical interactions of the "bilateral relations" – "integration process".

Practical value: the research results, conclusions and identified recommendations can serve as benchmarks for decision makers in order to strengthen Moldovan-French relations that could facilitate the European integration process of the Republic of Moldova. The research materials can be applied when designing relevant university courses.

The implementation of research findings is reflected in the research theses of some national and international conferences in Romania, Poland, the Russian Federation; Georgia; in articles published in specialty journals and magazines in the country and abroad; in the author's activity as a lecturer of International Relations, Moldova State University.

Lista tabelelor

Tabelul 2.1	Rezultatele principalelor vizite bilaterale moldo-franceze	92
-------------	--	----

Lista figurilor

Fig. 2.1.	Tratate bilaterale încheiate între Republica Moldova și Franța în perioada 1992-2020	83
Fig. 2.2.	Tratate bilaterale încheiate între Republica Moldova și țările Uniunii Europene în perioada 1991-2020	84
Fig. 2.3.	Evoluția istorică a vizitelor bilaterale moldo-franceze	99
Fig. 3.1.	Volumul importului Republicii Moldova din Republica Franceză în anii 1997-2019 mii \$	109
Fig. 3.2.	Volumul exportului Republicii Moldova în Republica Franceză în anii 1997-2019, mii \$	109
Fig. 3.3.	Relațiile comerciale dintre Republica Moldova și Republica Franceză în perioada 1997-2019, mii \$ SUA	112
Fig. 3.4.	Comerțul internațional cu mărfuri al Republicii Moldova în anul 2019	113
Fig. 3.5.	Numărul elevilor din învățământul primar și secundar general, care studiază limbi moderne, în anii de studii 2016/17, 2017/18	126
Fig. 3.6.	Numărul elevilor din învățământul primar și secundar general, care studiază limbi moderne, în anii de studii 2018/19, 2019/20	126

Lista abrevierilor

AIMF	Asociația Internațională a Primarilor Orașelor Francofone
AFEI	Asociația Franceză pentru Schimburi și Inițiative
AMFA	Academia Militară „Alexandru cel Bun”
APC	Acordul de Parteneriat și Cooperare
APF	Adunarea parlamentară a Francofoniei
AUF	Agenția Universitară a Francofoniei
BNS	Biroului Național de Statistică
CCIFM	Camera de Comerț și Industrie Franța-Moldova
CECA	Comunitatea Economică a Cărbunelui și Oțelului
CEMT	Conferința Europeană a Miniștrilor de Transport
COFACE	Compania franceză pentru asigurarea Comerțului Exterior
CSCE	Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa
CSI	Comunitatea Statelor Independente
DCFTA	Zona de Comerț Liber și Complex
ESFAM	Școala Superioară a Francofoniei pentru Administrație și Management (din <i>fr.</i> École Supérieure de la Francophonie pour l’Administration et le Management)
ESMA	Autoritatea europeană pentru valori mobiliare și piețe
FMF	Federația Națională de Fotbal
FMI	Fondul Monetar Internațional
IEVP	Instrument European de Vecinătate și Parteneriat
LMD	Licență, master, doctorat
MEDEF	Mișcarea Întreprinderilor din Franța (din <i>fr.</i> Mouvement des Entreprises de France)
OIF	Organizația Internațională a Francofoniei
OIVV	Organizația Internațională a Viei și Vinului
OMC	Organizația Mondială a Comerțului
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
ONG	Organizație Neguvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PAM	Asociația Passerelle Alsace Moldavie

RFI	Radio Franța Internațional (din <i>fr.</i> Radio France International)
RFO	Réseau France Outremer
RM	Republica Moldova
SOPEXA	Consiliul administrativ al societății pentru extinderea vânzărilor de produse agricole și alimentare
SUA	Statele Unite ale Americii
UE	Uniunea Europeană
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație Știință și Cultură
URSS	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
USARB	Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
USM	Universitatea de Stat din Moldova

Introducere

Actualitatea și importanța temei abordate. Conform *Concepției Politicii externe a Republicii Moldova* [105], ținând cont de ponderea statelor occidentale dezvoltate în economia mondială, în special a țărilor din grupul celor șapte, și de rolul pe care îl joacă aceste țări în relațiile internaționale, în menținerea păcii și securității în lume, precum și de spijinul care ni se acordă din partea statelor acestui grup, Republica Moldova va acorda o atenție sporită dezvoltării relațiilor de parteneriat și cooperare pe multiple planuri cu S.U.A., R.F.G., Franța, Italia, Marea Britanie și Canada. Prin urmare, unul din scopurile centrale ale politicii externe a Republicii Moldova rămâne extinderea relațiilor bilaterale cu cele mai importante state europene. În acest context, dezvoltarea continuă a cooperării moldo-franceze se prezintă ca o prioritate incontestabilă a politicii externe a statului.

Rolul Franței pe arena internațională este unul major, reprezentând a cincea forță economică mondială și ocupând locul al patrulea în comerțul internațional. Franța se numără printre primele țări cu rezultate frumoase în domeniul noilor tehnologii, automobilelor, aeronautic, farmaceutic, etc. Franța este membră a peste 150 de organizații internaționale, pentru care trebuie să furnizeze o parte din finanțare : Consiliul Europei, ONU, Organizația Mondială a Sănătății, Biroul Internațional al Muncii, Tribunalul Penal Internațional. Se va menționa faptul că Republica Franceză face parte din G-7, G-20, este membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU, membru fondator al Uniunii Europene și al Organizației Internaționale a Francofoniei. Franța este o țară care are un cuvânt decisiv mult în forurile internaționale majore.

Reieșind din istoria sa colonială, Franța păstrează o influență majoră în Africa, care se reflectă în special în ponderea lumii francofone (3% din populația lumii de pe cele cinci continente). Franța este, de asemenea, o mare putere diplomatică, dovadă fiind rețeaua sa de ambasade (163), care este cea mai extinsă din lume după cea a Statelor Unite. Parisul găzduiește sediul principalelor instituții internaționale precum UNESCO, Strasbourg cel al Parlamentului European și Curtea Europeană de Justiție, iar Lyon cel al Interpolului. În cele din urmă, Franța este unul dintre principalii furnizori de ajutor pentru dezvoltare, care contribuie la perfecționarea imaginii globale pozitive de care se bucură în lume, în special datorită culturii sale. Franța este o importantă putere militară, fiind una dintre cele nouă puteri nucleare din lume. Datorită întinderii teritoriilor sale și în special datorită Polineziei Franceze, aceasta reprezintă a doua putere maritimă din lume. Baza spațială Kourou din Guyana Franceză este, de asemenea, centrul de lansare a rachetei europene Ariane. În 2018, un studiu a estimat că Franța ar fi a doua țară cu cea mai mare influență din lume în ceea ce privește „soft power”, un indicator care estimează capacitatea sa de

a convinge și de a influența prin mijloace necoercitive (gastronomie, cultură, sfera digitală etc.). Punctul de vedere al oficialităților franceze cântărește greu în procesul de adoptare a deciziilor în cadrul instituțiilor Uniunii Europene. Deaceea, atât instituțiile comunitare, cât și statele membre și cele candidate doresc să-și asigure susținerea Franței în cadrul Uniunii Europene. Cu 26,9 miliarde de euro planificați pentru 2021, Franța este al doilea cel mai mare contribuitor la bugetul UE, după Germania. Aceasta găzduiește sediul Parlamentului European la Strasbourg, precum și cel al mai multor agenții europene, inclusiv Autoritatea europeană pentru valori mobiliare și piețe (ESMA) din Paris. Ea deține 79 de locuri din cele 705 din Parlamentul European.

Independentă din 1991, Republica Moldova s-a angajat într-un proces de reforme având ca obiectiv edificarea unei societăți democratice și cu o economie de piață. Punându-și ca și scop strategic integrarea în organisme economice europene, Republica Moldova a semnat *Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte* [2]. Reușita reformelor economice cât și realizarea aspirațiilor sale de a se integra în Uniunea Europeană sunt determinate, în mare măsură, de susținerea politică, economică, financiară și morală din partea organismelor internaționale și a statelor occidentale. În acest context, susținerea din partea Franței, având în vedere ponderea acestei țări în economia mondială și în politica internațională, este de o mare importanță pentru Republica Moldova.

Cooperarea cu cele mai influente state ale lumii, printre care și Republica Franceză se numără printre obiectivele strategice ale politicii externe a Republicii Moldova. După declararea independenței, Republica Moldova a fost recunoscută de Franța la data de 7 ianuarie 1992 și la data de 11 martie 1992 au fost stabilite relații diplomatice. La baza cooperării moldo-franceze se află respectul reciproc a intereselor naționale. Cooperarea Franței cu Moldova cuprinde astăzi două obiective prioritare, trasate în cadrul Planului de Acțiune al Ambasadei Franței în Republica Moldova: a contribui la apropierea țării de Uniunea Europeană și a contribui la dezvoltarea sa economică și la cursul spre prosperitate. Pentru Republica Moldova susținerea politică, economică și socio-culturală acordată de către Franța reprezintă un suport în procesul de democratizare a societății, a reformelor economice și, în special, în procesul țării noastre de a se racorda la standardele și valorile europene. Între Republica Moldova și Franța există multiple afinități istorice, culturale și lingvistice. Se va menționa faptul că ambele țări împărtășesc aceleași valori francofone: diversitatea culturală, toleranța și respectul reciproc. Apartenența Republicii Moldova la spațiul francofon creează multiple oportunități de valorificare a potențialului vast de cooperare moldo-franceză, pe plan politic, economic și socio-cultural.

Caracterul inovator al cercetării *Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european : realități și perspective* rezidă în faptul că pentru prima dată în literatura de specialitate atât în cea străină, cât și în cea din Republica Moldova s-a întreprins o încercare de a construi imaginea integrală a principalelor aspecte ale cooperării moldo-franceze: domeniul politic, economic și socio-cultural. Utilizarea acestui studiu este binevenită la cercetarea noilor aspecte și direcții ale cooperării moldo-franceze în contextul procesului integraționist european.

Gradul de studiere a temei. Relațiile moldo-franceze, stabilite și dezvoltate după destrămarea URSS, după obținerea independenței de către Republica Moldova, din tendința și aspirațiile acesteia la valorile europene, tendință susținută de către Republica Franceză rămân un subiect puțin explorat. La fel, problematica relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european nu este suficient analizată. Nu există studii integre care ar cuprinde întregul areal de probleme și perspective existente în colaborarea dintre Republica Moldova și Republica Franceză. Acest vid este prezent atât în literatura de specialitate din spațiul european, cât și în cea autohtonă, fapt care lasă loc pentru cercetări ulterioare.

Evoluția relațiilor externe ale Republicii Moldova este supusă cercetării în lucrările *Politica externă a Republicii Moldova 2009–2011: în sinteze și dezbateri* [189], *Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998–2008)* [129]. În studierea politicii externe a Republicii Moldova merită atenție monografia autorilor S. Cebotari, V. Saca, I. Coropcean *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste* [91]. Autorii S. Cebotari și V. Saca cercetează pașii și acțiunile concrete care ar contribui la drumul ales de Republica Moldova spre Uniunea Europeană în articolul *Configurarea politicii externe a Republicii Moldova în spațiul integraționist european* [90; 53].

Relevante pentru știința autohtonă rămân a fi cercetările efectuate de către V. Juc în domeniul politicii externe a Republicii Moldova: *Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice* [154], *Politica externă* [155], *Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece* [156]. Aspectele politicii externe a Republicii Moldova sunt supuse analizei de către cercetătorii V. Rotaru în teza de doctor *Politica externă a Republicii Moldova în contextul dimensiunilor morale: realități și deziderate* [209] și M. Diacon în teza de doctor *Prevederi de politică externă în documentele programatice și activitatea partidelor politice din Republica Moldova* [124].

Problematica procesului integraționist european este aria cercetărilor profesorului Gr. Vasilescu. În lucrările: *Sarcini și mecanisme interne de integrare europeană a Republicii Moldova* [239; 48], *Strategii de integrare europeană pentru Republica Moldova* [240; 255],

Concepția europeanisticii și Studiile Europene [237], *Considerații privind metodologia studiilor europene contemporane* [238] autorul scoate în relevanță principalele aspecte care vizează aspectul integraționist european.

Relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană sunt studiate de către cercetătorul C. Solomon în articolele *Aspecte privind relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană* [216], *Dimensiunea politicului în Republica Moldova în contextul proceselor integraționiste* [218] și cercetătorul Gh. Căldare în articolele *Elaborarea noului cadru juridic de colaborare dintre Republica Moldova cu Uniunea Europeană* [78], *Colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană: probleme și priorități* [82]. Cooperarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, procesul europenizării sunt studiate de către savantul V. Moraru în lucrările *Republica Moldova – Uniunea Europeană: problemele și perspectivele cooperării* [173], *Europenizarea : fațetele procesului* [172], *Valențele valorilor europene* [174]. Politicile integraționiste sunt analizate de către profesorii V. Saca și P. Varzari în lucrarea *Politici integraționiste în contextul modernizării social-politice a Republicii Moldova* [212].

Printre autorii francezi de referință preocupați de relațiile moldo-franceze merită atenție politologul F. Parmentier cu lucrările *Moldavie: les atouts de la francophonie* [307], *Les chemins de l'Etat de droit. La voie étroite des pays entre Europe et Russie* [306]. La fel, autorul francez J. Attali în lucrarea sa *La Francophonie et la Francophilie, moteurs de croissance durable* analizează în câteva pagini situația din Republica Moldova, care, conform lui, poate fi considerată cea mai francofonă țară din Europa Centrală și de Est [270]. Colaborarea Republicii Moldova în cadrul Organizației Internaționale a Francofoniei a fost analizată de către autorii G. Căldare și A. Cociorva în articolul științific *Dimensiuni de colaborare a Republicii Moldova în cadrul OIF* publicat în revista *Studia Universitatis Moldaviae* [80].

Analiza cooperării Republicii Moldova cu Republica Franceză din perspectiva dimensiunii politice, economice și socio-culturale este realizată de către cercetătorii S. Cebotari și G. Căldare [88]. Repere importante privind cooperarea Republicii Moldova cu Franța se regăsesc în articolele ex-ambasadorului A. Neguța: *Relațiile economice moldo-franceze* [179], *Relațiile politice moldo-franceze* [181], *Moldova și Franța: 15 ani de relații diplomatice* [178], *Relațiile moldo-franceze în sfera socio-culturală* [180]. Situația cetățenilor Republicii Moldova pe teritoriul Franței a fost amplu cercetată de către D. Cheianu-Andrei în lucrarea *Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii* [94].

În contextul analizei relațiilor moldo-franceze din perspectiva politică se înscrie lucrarea *Labirintul destinului* elaborată de către ex-președintele Republicii Moldova M. Snegur [215; 400].

În analiza relațiilor moldo-franceze se înscrie și lucrarea *Diplomația în culise* elaborată de către N. Țâu, ex-ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova [233; 210].

Scopul și obiectivele de cercetare. În conformitate cu actualitatea și gradul de investigație a temei ne propunem drept **scop** studiul conceptual-teoretic, metodologic, analitic al relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european precum și perspectiva de dezvoltare a acestora.

În vederea realizării **scopului** propus au fost formulate următoarele **obiective**:

- analiza istoriografiei cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european;
- definirea și analiza fenomenului politicii externe, al relațiilor bilaterale și al procesului integraționist european;
- identificarea conceptual-teoretică a interacțiunii relații bilaterale - proces integraționist;
- formularea abordărilor metodologice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european;
- examinarea cadrului juridic al relațiilor moldo-franceze;
- estimarea dimensiunii politico-diplomatice a relațiilor moldo-franceze;
- evaluarea cooperării moldo-franceze din perspectiva economică și socio-culturală în contextul procesului integraționist european;
- determinarea parteneriatului francofon Republica Moldova – Republica Franceză în contextul procesului integraționist european.

Ipoteza de cercetare a tezei de doctor susține că Republica Franceză, stat cu o pondere decizională considerabilă în structurile Uniunii Europene, este unul dintre principalii parteneri care susțin procesul integraționist european al Republicii Moldova.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese.

Dat fiind faptul că relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european reprezintă o cercetare interdisciplinară, autorul a recurs la un ansamblu complex de tehnici și metode științifice. Prin urmare, abordarea interdisciplinară este trăsătura esențială a acestei cercetări. Interdisciplinaritatea acestui studiu are la bază utilizarea metodelor din diverse domenii: drept, istorie, sociologie, statistică, etc. Astfel, apelând la cele mai des utilizate metode, cercetarea relațiilor moldo-franceze, a politicii externe a Republicii Moldova și a rolului Franței în procesul integraționist european a statului nostru, presupune utilizarea metodelor general-logice, general-științifice, particulare și specifice.

În scopul cercetării subiectului propus *Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european* au fost aplicate, în primul rând, metodele general-logice, adică de maximă

generalitate: metoda inductivă, deductivă, logică, analitică. **Metoda inductiv-deductivă** constă în cunoașterea realității relațiilor internaționale pornind de la singular și ajungând la general, dar și descoperirea singularului având ca punct de plecare generalul. Aceasta este metoda care se bazează pe raportul de cauzalitate și a fost aplicată pentru a cerceta sprijinul Franței oferit Republicii Moldova în procesul integraționist european. Metoda inductiv-deductivă a facilitat procesul de generalizare a faptelor și deducerii principalelor concluzii.

Studiul relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european a fost realizat având la bază și **metoda analizei și sintezei**. Metoda respectivă a oferit posibilitatea examinării relațiilor moldo-franceze în domeniul politico-diplomatic, economic și socio-cultural. Datorită acestei metode s-a reușit de a analiza și cadrul juridic al relațiilor dintre cele două state. În strânsă complementaritate cu metoda analizei și sintezei este **metoda structural-funcțională**, care are un rol important pentru cercetarea fenomenelor complexe. Metoda structural-funcțională a participat în cercetarea de ansamblu a procesului integraționist european al Republicii Moldova prin analiza structural-sistemică a relațiilor sale cu Franța și Uniunea Europeană.

În scopul cercetării și verificării ipotezei de lucru propuse, al stabilirii corelației între variabile, au fost aplicate, în primul rând, metodele general-științifice, cum ar fi metoda istorică (cea mai generală, utilizată pe parcursul întregii lucrări), istoriografică, metoda descriptivă, analiza documentelor, observația, comparația. Pentru a explica modalitatea în care au evoluat relațiile moldo-franceze din anul 1991 și până la moment s-a recurs la **metoda istorică**. Apelând la **metoda istorică** a fost posibilă cercetarea diverselor procese atât în spațiu, cât și în timp. Metoda istorică a fost folosită în cercetarea aspectelor istoriografice ale relațiilor moldo-franceze și al procesului integraționist european, servind la determinarea particularităților evolutive ale relațiilor moldo-franceze concretizate prin vizitele la nivel oficial, precum și la evidențierea etapelor de elaborare a cadrului legislativ bilateral. Autorul a apelat la **metoda istoriografică**, datorită căreia a fost posibilă realizarea cercetării relațiilor moldo-franceze și reflectarea procesului integraționist european, prin intermediul monografiilor, studiilor analitice, articolelor, rapoartelor etc. Una dintre cele mai des aplicate metode în domeniul științelor sociale este **metoda descriptivă** care presupune descrierea situației și a evenimentelor prezente sau care au avut loc. Metoda descriptivă a oferit posibilitatea autorului de a analiza mai complex șirul de evenimente care au contribuit la evoluția relațiilor moldo-franceze. În scopul elaborării cercetării autorul a apelat și la **metoda instituțională**. Această metodă a permis autorului identificarea instituțiilor cheie din Franța și din Republica Moldova care au un rol important în consolidarea colaborării moldo-franceze și în realizarea procesului integraționist european.

Metoda comparației, a oferit autorului posibilitatea de a identifica legătura existentă între numărul de vizite bilaterale ale autorităților din Republica Moldova și Franța și relațiile comerciale dintre cele două state în perioada respectivă. La fel, autorul studiului a realizat o analiză comparativă a comerțului internațional cu mărfuri al Republicii Moldova cu mai multe state, printre care și Franța. Apelând la aceeași metodă, s-a reușit identificarea gradului de studiere a limbii franceze pe teritoriul Republicii Moldova în plan comparativ cu alte limbi străine studiate: engleza, rusa, germana. Cu ajutorul metodei comparației s-a identificat nivelul cadrului juridic moldo-francez în comparație cu parteneriatul Republicii Moldova cu alte state membre UE.

Pentru facilitarea selectării și interpretării datelor, autorul a utilizat un șir de metode suplimentare, precum **analiza documentelor** și **documentarea webografică**. Așa cum identificarea diferitor izvoare de informare ocupă un loc important în cadrul studiului, autorul a apelat la metoda **analizei documentelor**. Această metodă a oferit posibilitatea de a analiza cele mai diverse surse: articole din presa scrisă, interviuri, date statistice, discursurile politice ale reprezentanților de stat, memoriile personalităților politice, documente din cadrul diferitor instituții/organizații. Aplicarea **metodei statistice** este într-o legătură strânsă cu rapida evoluție informațională pe care o cunoaște umanitatea la începutul secolului al XXI-lea, oferind posibilitatea cunoașterii diverselor fenomene prin intermediul analizelor detaliate. Relațiile economice, științifice, socio-culturale dintre cele două state nu ar fi fost analizate fără utilizarea indicilor statistici, care permit evidențierea anumitor aspecte importante ale subiectului în cauză.

Printre metodele particulare aplicate în cercetare se numără **metoda content analiza**. Utilizarea acestei metode s-a axat pe analiza articolelor din presa scrisă, publicațiile on-line, documente din arhivă, rapoarte ale diferitor instituții. Metoda care a permis autorului să analizeze un șir de evenimente care caracterizează relațiile dintre Republica Moldova și Franța este **event analiza**. **Event analiza** presupune analiza evenimentelor ce țin de contactele bilaterale la nivelul autorităților celor două state, materializarea inițiativelor demarate prin aceste contacte și factorii politici ce au condiționat aceste evoluții. **Metoda de prognozare** a fost utilizată pentru a determina perspectivele de dezvoltare a parteneriatului moldo-francez și contribuția sa la modernizarea țării în baza modelului european. Metoda prognozării a făcut posibilă determinarea viitoarelor relații dintre Republica Moldova și Franța pe dimensiunea politico-diplomatică, economică, socio-culturală. **Metoda behavioristă** a oferit posibilitate autorului studiului de a examina tipurile de comportament al diferitor actori implicați atât în relațiile moldo-franceze cât și în procesul integraționist european, evidențiind acțiunile și pașii realizați, la fel ca și deciziile și declarațiile adoptate. Printre metodele sociologice la care a apelat cercetătorul se numără **metoda interviului** care a permis identificarea atitudinii reale și obiective a părții franceze față de aspirațiile

integraționiste europene ale Republicii Moldova. În acest context, utilizarea metodelor de cercetare ne-a permis să realizăm scopul și obiectivele înaintate spre cercetare și au contribuit la o mai bună conceptualizare a subiectului cercetat.

Sumarul capitolelor tezei. Teza este constituită din introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 310 de titluri, 9 anexe, 154 pagini de text de bază, 1 tabel, 9 figuri.

În **Introducere** se prezintă actualitatea și importanța subiectului abordat, încadrarea temei în preocupările internaționale și naționale, prezentarea rezultatelor cercetărilor anterioare referitoare la tema aleasă, scopul lucrării, obiectivele cercetării, ipoteza de cercetare, sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese.

Primul capitol al lucrării **Aspecte istoriografice și conceptual - teoretice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european** se referă la analiza critică a bibliografiei, prezentarea, descrierea și interpretarea datelor din literatură, precum și la conceptualizarea interacțiunii *relații bilaterale - proces integraționist*. Primul paragraf *Istoriografia cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european*, este axat asupra analizei lucrărilor autorilor din Republica Moldova, Franța, Marea Britanie, România, Federația Rusă, etc. care abordează relațiile bilaterale, politica externă și procesul integraționist european. De asemenea, sunt analizate principalele lucrări ale autorilor autohtoni și francezi cu referire la cooperarea Republicii Moldova cu Republica Franceză și la Francofonie. Cel de-al doilea paragraf *Identificări conceptual-teoretice ale interacțiunii „relații bilaterale” - „proces integraționist”* este dedicat examinării identificărilor conceptual-teoretice ale interacțiunii prezente între fenomenele *relații bilaterale - proces integraționist* realizate prin intermediul politicii externe. În același paragraf este analizat și conceptul de europenizare.

În cel de-al doilea capitol **Evoluția relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: aspecte metodologice** se formulează metodologia cercetării subiectului în cauză, este analizat cadrul juridic al relațiilor moldo-franceze și este estimată dimensiunea politico-diplomatică a relațiilor moldo-franceze. Primul paragraf *Abordări metodologice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european* se axează asupra setului de metode ca: metodele general-logice, general-științifice, particulare și specifice care au permis cercetarea cooperării moldo-franceze pe dimensiunile politică, economică, socio-culturală. De asemenea, au fost formulate abordările și principiile de investigație științifică. În al doilea paragraf *Cadrul juridic al relațiilor Republicii Moldova cu Republica Franceză în contextul procesului integraționist european* este supusă analizei baza juridică a relațiilor moldo-franceze, bază care fortifică și legitimează cooperarea dintre cele două țări în contextul procesului

integraționist european. Cel de-al treilea paragraf *Dimensiunea politico-diplomatică a relațiilor moldo-franceze* analizează colaborarea dintre cele două state la nivel diplomatic și politic. Astfel, este estimată activitatea ambasadei Republicii Moldova în Franța și a ambasadei Franței în Republica Moldova, sunt analizate vizitele oficiale ale autorităților moldovenești și franceze.

Cel de-al treilea capitol ***Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*** este dedicat analizei colaborării economice și socio-culturale a Republicii Moldova cu Franța. În acest context, merită atenție și analiza colaborării moldo-franceze în cadrul parteneriatului francofon. În primul paragraf *Dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european* este examinată evoluția relațiilor economice dintre cele două țări, contribuția investitorilor francezi la structurarea economiei Republicii Moldova și a cadrului juridic bilateral care stă la baza cooperării economice moldo-franceză. În cel de-al doilea paragraf *Specificul colaborării moldo-franceze în domeniul socio-cultural* este estimată participarea Republicii Franceze la modernizarea Republicii Moldova în baza modelului european. De asemenea, sunt reliefate principalele caracteristici ale cooperării moldo-franceze în domeniul socio-cultural. Cel de-al treilea paragraf *Parteneriatul francofon Republica Moldova – Republica Franceză în contextul procesului integraționist european* este dedicat studierii prezenței Francofoniei în Republica Moldova, fiind estimat rolul Francofoniei în fortificarea relațiilor moldo-franceze, în apropierea Republicii Moldova de Uniunea Europeană cât și impactul Francofoniei asupra dezvoltării politico-economice a țării.

În capitolul ***Concluzii și recomandări*** sunt prezentate rezultatele cercetărilor conceptual-teoretice și analitico-aplicative; sunt elaborate recomandări și evidențiate perspectivele de cercetare ale problemei științifice.

Aprobarea rezultatelor. Tezele și concepțiile principale formulate în lucrare reprezintă rezultatul cercetărilor efectuate de autor, care au fost prezentate în cadrul a mai multor conferințe științifice naționale și internaționale: Conferința științifică internațională *Știința politică și societatea în schimbare*, (Chișinău, noiembrie 2015), Conferința științifică internațională *Political science, international relations and security studies*. Ediția a X-a, (Sibiu, mai 2016), Conferința științifică internațională *Țările post-sovietice între UE și Federația Rusă - analiza circumstanțelor specifice și tendințelor politice*. (Chișinău, 27 septembrie 2016), Conferința științifico-practică cu participare internațională *Teoria și practica administrării publice*, (Chișinău, 19 mai 2017), Conferința științifică națională cu participare internațională *Integrare prin cercetare și inovare*, (Chișinău, 9-10 noiembrie 2017), Conferința științifică internațională *Diaspora în lumea contemporană: contextul regional și potențialul de dezvoltare durabilă a țării de origine* (Chișinău, 21 decembrie 2017), Conferința științifică internațională *Perspectivile și Problemele*

Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, (Cahul, 7 iunie 2018), *Colloquia Professorum Tradiție și inovare în cercetarea științifică*, (Bălți, 12 octombrie 2018), Conferință științifică internațională *Relațiile polono-moldovenești la centenarul redobândirii independenței de către Polonia*, (Chișinău, 22 octombrie 2018), Conferința științifică națională cu participare internațională *Integrare prin Cercetare și Inovare*, (Chișinău, 8-9 noiembrie 2018), Conferință științifică internațională *Social and Economic Aspects of Education in Modern Society*, (Varșovia, Polonia, 20 ianuarie 2019), Conferință științifică internațională *The Role of Intercultural Communication in Adapting Ethnic Groups to the European Union Social Space*, (Oradea, România, 4-5 aprilie 2019), Sesiunea Anuală Internațională de Comunicări Științifice, (Făgăraș, România, 4-6 septembrie 2019), Conferința științifică cu participare internațională *Istorie, politică și mass-media în societățile post-sovietice și în lume*, (Chișinău, 17 octombrie 2019), Conferință științifică internațională *Știința politică și administrativă: provocări globale, soluții locale*, (Chișinău, 13 noiembrie 2020). În prezenta lucrare, aceste idei sunt aprofundate, pornind de la concepțiile mai multor cercetători autohtoni și de peste hotare, privind rolul Republicii Franceze în procesul integraționist european al Republicii Moldova.

Tezele și rezultatele lucrării au fost expuse în 24 articole științifice (2 - în reviste internaționale cu impact, 2 - în reviste internaționale, 5 - în reviste categoria B, 4 – în reviste categoria C, 11 – în materialele conferințelor) publicate în literatura științifică de specialitate din Republica Moldova și de peste hotare (România, Rusia, Polonia, Georgia).

1. Aspecte istoriografice și conceptual-teoretice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european

Capitolul 1 al tezei conține două subiecte importante: studiul istoriografic și reperele conceptual-teoretice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european. Pentru o mai bună comprehensiune a relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european, în primul paragraf se vor prezenta în sinteză studiile efectuate cu referire la subiectul dat. Autorul face o prezentare a literaturii de specialitate în relație cu tema de cercetare abordată. Relațiile moldo-franceze, deși nu sunt suficient supuse cercetării, merită atenție atât pentru mediul academic, cât și pentru liderii politici din Republica Moldova și Franța. Interesul pentru relațiile politico-diplomatice, comerciale, socioculturale dintre Republica Moldova și Franța, pentru parteneriatul francofon dintre cele două țări, în contextul procesului integraționist european oferă cercetării o direcție mai puțin întâlnită în literatura de specialitate. În cel de-al doilea paragraf sunt definite conceptele fundamentale, respectiv este analizat fenomenul „politicii externe” și sunt elucidați termenii de „relații bilaterale”, „proces integraționist”, „europenizare”. Autorul identifică din punct de vedere conceptual-teoretic interacțiunea „relații bilaterale - proces integraționist” prin prisma politicii externe.

1.1. Istoriografia cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european

Până în prezent, atât în literatura de specialitate internațională, cât și în cea autohtonă nu există un studiu integrat al relațiilor dintre Republica Moldova și Franța. În schimb, există suficiente studii cu privire la politica externă, procesul integraționist și relațiile bilaterale.

Conceptul de politică externă a fost analizat atât din perspectiva autorilor străini cât și în accepția cercetătorilor autohtoni. Astfel, în literatura de specialitate franceză, fenomenul politicii externe este supus analizei de către Ph. Braillard și M.-R. Djalili în lucrarea *Les relations internationales* [274; 55]. Autorii explică importanța și evoluția politicii externe și pun accent pe imposibila disociere între politica internă și cea externă. Idei similare sunt înaintate de către autorul francez F. Petiteville în lucrarea sa *De la politique étrangère comme catégorie d'analyse des relations internationales* [308; 59]. Politica externă a Franței prezintă obiectul cercetării pentru M-Ch. Kessler *La politique étrangère de la France : Acteurs et processus* [295]. Politica externă a Franței este rezultatul evoluției și politicii, istoriei, geografiei și filosofiei politice. Ea se manifestă pe parcursul activității statului pe arena internațională. Geografică și funcțională,

politica externă devine proteiformă și multisectorială. De asemenea, autorul examinează politica europeană, diplomația economică și culturală, francofonia și diplomațiile paralele [295].

Ch. Hill este unul dintre autorii britanici care se interesează de politica externă, în particular cea existentă în arealul european. Autorul supune cercetării europenizarea politicilor externe ale statelor membre ale UE. Lucrarea *The Changing Politics of Foreign Policy Basing stoke* [260] se axează pe analiza politicii externe ca proces de mediere, care are drept scop apropierea societăților naționale la societatea internațională în contextul globalizării. Conform autorului, politica externă este definită ca totalitatea relațiilor externe oficiale dirijate de un singur actor independent (de obicei statul) în relațiile internaționale [260].

Politica externă europeană este descrisă de M. Lefebvre în lucrarea *La politique étrangère européenne* [301]. Autorul francez prezintă punctele forte și slabe ale UE. O analiză clară și bine structurată a politicii externe a fost realizată de către autorul francez J.-F. Morin în lucrarea *La politique étrangère: Théorie, méthodes et références* [304]. Autorul prezintă evoluția domeniului de studii a politicii externe, un domeniu care mai întâi a fost dezvoltat de cercetătorii americani.

Printre autorii ruși care au studiat politica externă a Franței se numără S. Kosenko cu articolul *Vneșnia politica Franții: novâe orientirî i starâe oșibchi* publicat în revista *Vneșnia politica zarubejnâh stran* [248; 41]; M. Paniujeva cu articolul *Franțuscaia politica N. Sarcozi (2007–2012)* [250; 118]; J.-M. Riper cu publicația *Sovremenaia Franția v mejdunarodnâh otnoșeniah* [251; 10]; I. A. Borco *Franția v evropeiscai integrații: evoluția conțepții i politichi (1950–2015)* [247; 210]. Un rol important îl are monografia autorului rus E. O. Obâcichina *Franția na rubeje XX-XXI vecov: crizis identicinosti* [249].

Printre primii savanți autohtoni care au cercetat politica externă a Republicii Moldova este Gh. Cojocaru cu lucrarea *Politica externă a Republicii Moldova. Studii* [101]. Autorul a accentuat câteva dimensiuni ale statului pe arena internațională, printre care se regăsește obținerea independenței naționale; colaborarea cu alte state; demersurile externe ale Republicii Moldova privind rezolvarea conflictului transnistrean; începutul colaborării cu organizațiile internaționale etc [101]. Autorul amintește despre cele două mari priorități ale Guvernului Republicii Moldova în domeniul politicii externe: consolidarea independenței Republicii Moldova și integrarea în Uniunea Europeană. Drept obiectiv strategic al politicii externe a Republicii Moldova a fost declarat integrarea în Uniunea Europeană. Acest obiectiv este văzut în strânsă legătură cu proiectul edificării unui stat democratic și prosper, bazat pe economia de piață, integrat în spațiul european de securitate și stabilitate. În sfera cooperării bilaterale, Guvernul a urmărit aprofundarea și diversificarea relațiilor de parteneriat cu mai multe state, printre care și Franța, care poate acorda

un sprijin substanțial Republicii Moldova în scopul realizării reformelor economice și democratice și integrării ei în structurile europene și internaționale [101; 119].

În acest context, un interes deosebit îl prezintă analiza politicii externe a Republicii Moldova de către cercetătorul Gh. Căldare. Principalele repere istoriografice cu referire la politica externă a Republicii Moldova sunt examinate de autor în articolul *Politica externă a Republicii Moldova* [79] din lucrarea metodico-științifică *Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice*. Cercetătorul concludă că în prezent sunt publicate monografii, culegeri de articole, suporturi de curs, materiale ale conferințelor științifice în care se abordează diverse probleme ale politicii externe a țării noastre. Cercetătorii autohtoni acordă o atenție deosebită analizei problemelor privind activitatea externă a statului, cum ar fi: colaborarea cu statele vecine și cu principalii actori internaționali; cooperarea cu organizațiile internaționale și regionale, în special colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană [79; 29].

În accepția autorilor Gh. Căldare și R. Gorincioi studiul politicii externe, abordată în sensul de continuare a politicii interne și de componentă a relațiilor internaționale, constituie una dintre problemele esențiale ale științelor politice și relațiilor internaționale. Dată fiind creșterea rolului și locului politicii externe ca obiect de cercetare, actualmente, aceasta a devenit mai moderată, deoarece relațiile dintre state se bazează nu numai pe dimensiunile militare și diplomatice, dar și pe aspectele ce țin de ajutor reciproc și dialog politic [81; 346].

Politica externă a Republicii Moldova este prezentată de către autorii S. Cebotari și Gh. Căldare în lucrarea cu aceeași denumire *Politica externă a Republicii Moldova*, unde un capitol întreg a fost dedicat relațiilor moldo-franceze. Autorii analizează locul și rolul Republicii Franceze în relațiile internaționale, dimensiunea politică, comercial-economică, socioculturală a relațiilor Republicii Moldova cu Franța [88; 161].

În studierea politicii externe a Republicii Moldova merită atenție monografia autorilor S. Cebotari, V. Saca, I. Coropcean *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste* [91]. Astfel, autorii, în premieră, prezintă relația dintre conceptul de *proces integraționist* și *politică externă*. Conform opiniei autorilor, politica externă a statului devine mijlocul de realizare a procesului integraționist, în cazul dat, politica externă este mijlocul prin care Republica Moldova își realizează interesele sale integraționiste. În lucrare se mai menționează că conceptul de *politică externă* trebuie privit în coordonate mai ample, pentru a-i examina izvoarele interne, instrumentele de realizare, deoarece setul acestor componente poate să se schimbe în timp și să influențeze substanțial caracterul activității statului [91]. În aceeași ordine de idei, autorii S. Cebotari și V. Saca, în articolul *Configurarea politicii externe a Republicii Moldova în spațiul integraționist european*, cercetează care sunt pașii și acțiunile care ar contribui

la drumul ales de Republica Moldova spre Uniunea Europeană. Astfel, autorii ajung la concluzia că este necesară configurarea politicii externe la rigorile spațiului comun al integrării [90; 53].

Evoluția relațiilor externe ale Republicii Moldova este supusă cercetării în lucrarea *Politica externă a Republicii Moldova 2009–2011: în sinteze și dezbateri* [189]. De asemenea, aspecte ale relațiilor externe ale Republicii Moldova sunt elucidate în lucrarea elaborată de către experții Asociației pentru Politică Externă (APE) *Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998–2008)* [129] în care autorii analizează relațiile Republicii Moldova cu statele Uniunii Europene (UE). Principalele aspecte ale activității externe ale Republicii Moldova au fost examinate de către Asociația pentru Politică Externă în parteneriat cu Fundația Friedrich Ebert. Astfel, a fost restabilită cronologia evenimentelor ce s-au derulat pe parcursul a circa zece ani. Cercetătorii au scos în evidență punctele forte și deficiențele diplomației moldovenești. Totodată, au fost precizate cauzele eșecurilor politicii externe a Republicii Moldova. Autorii studiului au examinat posibilele provocări și evoluții pe care le va cunoaște Republica Moldova la o următoare etapă [129].

În scopul analizei politicii externe a Republicii Moldova merită atenție cercetările elaborate de către Gh. Rusnac și V. Moșneaga. Astfel, în lucrarea *În căutarea propriei căi. Concepția politicii externe a Republicii Moldova*, autorii prezintă principalele direcții ale politicii externe a Republicii Moldova. Pe lângă direcția politicii externe a Moldovei orientată spre menținerea relațiilor cu statele din spațiul postsovietic, relațiile cu statele europene devin o prioritate [210; 11].

Nu mai puțin interes prezintă și cercetările politicii externe elaborate de către V. Borș. Pe lângă analiza procesului de recunoaștere a Republicii Moldova pe arena internațională [67; 34], autorul cercetează corelația dintre politica externă și politica internă a statului, inclusiv și cea a politicii externe și a relațiilor internaționale. Un alt aspect supus cercetării de către V. Borș sunt mijloacele de realizare a politicii externe pe arena internațională [65; 55].

Relevante pentru știința autohtonă rămân a fi cercetările efectuate de către V. Juc în domeniul politicii externe a Republicii Moldova. În capitolul *Politica externă* din lucrarea *Republica Moldova. Ediție enciclopedică* [155] autorul se pronunță asupra politicii externe a Republicii Moldova în plan regional și mondial și menționează anii 1991-1994 ca și o perioadă de criză în dialogul politic dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. V. Juc amintește despre lipsa unei baze politico-juridice dintre cele două părți. Totuși, la sfârșitul anului 1994 apare primul document de cooperare cu Uniunea Europeană, și anume Acordul de Parteneriat și Cooperare. V. Juc menționează că integrarea europeană a fost declarată obiectiv strategic prioritar în pofida faptului că în perioada 2001-2009, la conducere se afla partidul comunist. O altă lucrare valoroasă în care este analizat subiectul politicii externe al Republicii Moldova este studiul enciclopedic *Republica Moldova pe calea modernizării*, autori : V. Juc și Gh. Cojocar. Specificul politicii

externe a Republicii Moldova a fost identificat de către cercetători prin analiza „interesului național care reprezintă un factor determinant al priorităților de politică externă, cadrului normativ-instituțional și impactului cooperării bilaterale și multilaterale asupra consolidării și evoluției acestui obiectiv programatic” [157; 228].

În același context poate fi menționată lucrarea *Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece*, care aparține savantului din domeniu V. Juc [156]. În această monografie autorul accentuează cele mai importante probleme cu care se confruntă politica externă și de securitate a Republicii Moldova și se axează pe trei subiecte. Primul subiect se referă la reperele istoriografice, conceptuale și teoretico-metodologice de cercetare a politicii externe și de securitate a Republicii Moldova. Cel de-al doilea subiect vizează procesele de reconfigurare a modelului de ordine mondială și de transformare structurală a sistemului internațional de la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90, ai sec. XX până în anii 2014/2015, când s-a constituit prima perioadă a relațiilor internaționale. Al treilea subiect ține de procesele de afirmare și consolidare internațională a Republicii Moldova prin cooperare și parteneriat bilateral și multilateral [156].

Aspectele politicii externe a Republicii Moldova sunt supuse analizei de către cercetătorul V. Rotaru în teza de doctor *Politica externă a Republicii Moldova în contextul dimensiunilor morale: realități și deziderate*. Autorul examinează evoluția politicii externe și moralei în context internațional. Potrivit cercetătorului „Republica Moldova este unul din statele care necesită o direcționare a politicii sale externe din punct de vedere moral cât mai corectă, pentru a evita apariția unor situații conflictuale sau de neînțelegere cu alte state” [209]. În lucrare se mai menționează că „Republica Moldova va putea să se încadreze armonios în comunitatea internațională dacă va putea duce o politică externă care să se bazeze atât pe comprehensiunea realistă a lumii înconjurătoare, cât și pe evaluarea propriilor posibilități și interese” [209].

În ordinea reflectată de idei, autorul M. Diacon în teza de doctor *Prevederi de politică externă în documentele programatice și activitatea partidelor politice din Republica Moldova* susține că „politica externă a statului reprezintă ansamblul obiectivelor ce urmează a fi realizate în baza procedeeleor și mijloacelor pe care factorii de decizie le determină și le aplică în relațiile cu alți actori statali” [124]. În accepția autorului, „complexitatea acestei noțiuni provine din insuficiența unei înțelegeri clare a ceea ce este politica externă, a limitelor sale, a similitudinilor și diferențelor dintre politica externă și relațiile externe, relațiile interstatale, diplomație, politica de stat, politica transnațională, politica internațională, politica mondială” [124; 41].

Conform supoziției lui A. Burian, succesul politicii externe este determinat de claritatea formulării intereselor naționale, înțelegerea căilor și mijloacelor de realizare a lor [72]. Potrivit

opinieii lui P. Varzari aspectul politicii externe exprimat prin fenomenul integrării europene reprezintă o idee națională. Cercetătorul afirmă că în urma realizării unor sondaje de opinie, se constată lipsa unei înțelegeri profunde din partea unui larg segment al societății privind procesul de integrare europeană. O mare parte din cetățeni nu sunt la curent și nici nu înțeleg care sunt subiectele negociate între Republica Moldova și Uniunea Europeană, „fiind total deconectați de la procesele integraționiste aflate în desfășurare” [236; 220]. În aceeași ordine de idei, cercetătorul V. Conacu în articolul *Problemele actuale ale politicii Republicii Moldova privind procesul de integrare europeană* ajunge la concluzia că „Republica Moldova trebuie să-și urmeze calea europeană nu numai din perspectiva geografică, dar și din perspectiva politică” [104; 109].

Cadrul normativ-legislativ de realizare a politicii externe este supus cercetării de către C. Solomon. Conform opiniei politologului C. Solomon documentele care reglementează relațiile externe facilitează activitatea cadrelor diplomatice și apropie statul de structurile europene și mondiale în vederea integrării și racordării acestuia la tendințele de globalizare prezente pe mapamond [217; 95].

Noul proiect al concepției de politică externă a Republicii Moldova este reflectat de către D. Cimpoeșu în lucrarea *Republica Moldova între România și Rusia*. Inițierea acestui proiect al Concepției de politică externă a Republicii Moldova a fost influențată de tensionarea relațiilor dintre Republica Moldova și țările vecine, dar și îndepărtarea perspectivei soluționării conflictului transnistrean. La baza documentului se regăsește ideea de obținere a finanțărilor din partea Uniunii Europene și conectarea Republicii Moldova la coridoarele pan-europene de comunicații [96; 238].

Pe lângă analiza lucrărilor dedicate politicii externe, merită atenție și cercetarea lucrărilor dedicate problematicii care vizează procesele integraționiste, fenomenul integrării care reprezintă un subiect de analiză pentru cercetători din diverse domenii. Astfel, în rândul savanților care cercetează acest subiect se regăsesc specialiști notorii din domeniul științelor politice, economice, sociologice, juridice, etc. Cele mai ample și complexe păreri privind procesul integraționist aparțin cercetătorilor occidentali: B. Rosamond *Theories of european integration* [266], K. W. Deutsch [121], B. Haas *Uniting of Europe* [259], M. Kellstrup *European Integration and Political Theory* [263], S. Brucan [68; 35]. Aspectele procesului integraționist european sunt aria de interes și pentru autorii francezi. P. Delivet studiază procesul integraționist european și politicile UE în lucrarea *Les politiques de l'UE* [282].

K. W. Deutsch în lucrarea sa *Analiza relațiilor internaționale* vorbește despre *integrare* ca despre o relație dintre mai multe unități interdependente reciproc, care, împreună, generează o serie de proprietăți sistemice, absente la unitățile individuale. Autorul menționează că termenul *integrare* mai este utilizat pentru a descrie procesul integrativ prin care se realizează o atare relație

între unitățile anterior separate. K. W. Deutsch enumeră principalele sarcini ale integrării care pot fi încadrate în următoarele categorii: menținerea păcii, sporirea capabilităților, realizarea sarcinilor specifice, câștigarea unor noi imagini de sine și a unor noi identități funcționale. Condițiile de integrare sunt clasificate de către autor, la fel în patru categorii: relevanța reciprocă a structurilor, compatibilitatea valorilor și existența unor beneficii comune, reactivitatea reciprocă, un anumit grad de identitate comună sau de loialitate generalizată. Cele patru categorii interacționează și se pot consolida reciproc [121].

Autorii români care au analizat integrarea europeană sunt: L. A. Ghica [139], A. L. Ivan [150; 23], D. Vătăman și I. David [242], etc. Printre acestea se face remarcabil și negociatorul-șef al aderării României la UE, V. Pușcaș [197], în lucrarea căruia cititorului i se redeschid culisele negocierilor de aderare a statului român la comunitatea europeană și sunt reflectate principalele momente în cadrul acestui proces.

În știința autohtonă se poate constata că conceptul de integrare europeană a devenit obiectul de cercetare a unui șir de experți din mai multe domenii. Printre primii savanți care au studiat cooperarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană este V. Moraru cu lucrarea *Republica Moldova – Uniunea Europeană: problemele și perspectivele cooperării* [173]. Un alt cercetător care oferă conceptele teoretice ale integrării europene și analizează documentele ce au stat la baza procesului integraționist european este V. Beniuc cu lucrarea *Evropeischie integraționâe proșesâ. Teorii, conșepții, poneatia* [246]. În acest context, se înscrie și lucrarea lui Gh. Cojocaru *Dilema politic versus economic în construcția europeană*, în care autorul prezintă abordările teoretice ale fenomenului dat [100].

Problematica procesului integraționist european este aria cercetărilor profesorului Gr. Vasilescu. În lucrările: *Sarcini și mecanisme interne de integrare europeană a Republicii Moldova* [239; 48], *Strategii de integrare europeană pentru Republica Moldova* [240; 255], *Concepția europenisticii și Studiile Europene* [237] autorul scoate în relevanță principalele aspecte care vizează aspectul integraționist european. Conform autorului, integrarea prezintă în sine atât un proces, cât și o stare finală. Starea finală dorită după integrarea actorilor este o comunitate economică, sau politică. Procesul include instrumentele prin care se realizează comunitatea. Mai există o condiție importantă care trebuie menționată imediat: procesul integrării trebuie să fie voluntar și consensual.

Probleme legate de metodologia Studiilor Europene contemporane sunt analizate și puse în discuție de către Gr. Vasilescu în articolul *Considerații privind metodologia studiilor europene contemporane* [238]. Autorul face evaluarea stării actuale și a dificultăților existente în domeniul metodologiei Studiilor Europene și pune în discuție problema specificului metodologiei Studiilor

Europene, abordată din perspectivele monodisciplinarității, multidisciplinarității, interdisciplinarității și transdisciplinarității. Atenția principală în continuare se acordă sistematizării, clasificării și analizei succinte a principalelor metode utilizate în cadrul Studiilor Europene contemporane. Articolul se încheie cu anumite concluzii referitor la necesitățile și perspectivele de dezvoltare în continuare a metodologiei Studiilor Europene contemporane [238].

În articolul *Concepția europenisticii și Studiile Europene* [237] Gr. Vasilescu examinează conținutul destul de complex și multiaspectual al Europenisticii, evidențiindu-se cele mai importante compartimente, părți ale acesteia, printre care: partea ce ține de aspectele teoretice și practice ale Europenisticii și a Studiilor Europene; partea Europenisticii legată de problematica integrării europene; partea legată de aspectele și problemele conceptual-filosofice ale Europenisticii în contextul unificării europene. O deosebită atenție în articol se acordă examinării cadrului conceptual, definiției, conținutului, specificului Studiilor Europene ca una din cele mai importante compartimente ale Europenisticii.

O analiză a procesului integraționist european o găsim în revista *Moldova și Lumea* la autorii : M. Garaz [137], B. Butuceanu [74], M. Lescu [162]. Cercetări dedicate problematicii europene au fost efectuate de analiștii Institutului de Politici Publice, experții ONG-ului Adept, printre care I. Klipii [159; 11], E. Prohnițchi [195; 42].

Problematica vizând procesele integraționiste ale Republicii Moldova se regăsește în cercetările efectuate de către S. Cebotari. Conform autorului, integrarea presupune totalitatea proceselor cu caracter economic și politic, în baza cărora are lor unirea într-un spațiu comun a două sau a mai multor state, bazată pe coincidența principiilor, scopurilor și intereselor naționale. Autorul afirmă că „integrarea economică trebuie să fie urmată de cea politică, pe care o presupune și o prefigurează totodată, iar realizarea integrării politice poate constitui un factor dinamic pentru integrarea economică” [85]. Cercetătorii S. Cebotari și V. Grosu analizează perspectivele cooperării Republicii Moldova cu UE, afirmând că sarcina integrării europene a Republicii Moldova s-a impus pe agenda de zi a autorităților statului concomitent cu sarcina integrării regionale a țării. Deși autoritățile moldovenești au declarat cursul integrării europene încă în 1992, procesul de integrare în esență decurge în continuare destul de anevoios [89].

Relațiile dintre Republica Moldova și UE sunt studiate de către cercetătorul C. Solomon în articolul *Aspecte privind relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană* [216]. Autorul menționează că Republica Moldova are o perspectivă clară de integrare europeană și este important ca elanul pe care și l-a propus Republica Moldova spre UE să nu fie oprit și să fie mobilizate toate resursele pentru integrare europeană. În același context, C. Solomon și I. Gîrneț, în articolul *Dimensiunea politicului în Republica Moldova în contextul proceselor integraționiste* [218] susțin

ideea că promovarea parcursului european al Republicii Moldova depinde de doi factori importanți: crearea unei imagini pozitive a Republicii Moldova în cadrul UE și susținerea partenerilor europeni; reformele din interiorul țării și susținerea acestora de către cetățeni. Potrivit autorilor, este necesar de a elabora noi mecanisme pentru procesul de integrare europeană a Republicii Moldova, pentru a moderniza legislația și a o apropia de legislația europeană [218].

Politicele integraționiste sunt analizate de către profesorii V. Saca și P. Varzari [212; 114]. Autorii vorbesc despre procesul de pregătire a Republicii Moldova pentru o aderare într-un viitor relativ mediu la UE. În același articol se menționează că eficiența proceselor integraționiste la capitolul implementării Acordului de Asociere între Republica Moldova și UE depinde de capacitățile de utilizare a anumitor indicatori strategici ai politicilor de guvernare.

Cadrul juridic de colaborare dintre Republica Moldova cu UE a fost analizat de către cercetătorul Gh. Căldare în articolul *Elaborarea noului cadru juridic de colaborare dintre Republica Moldova cu Uniunea Europeană* [78]. Autorul menționează că obiectivul prioritar al politicii externe a Republicii Moldova este integrarea în UE. Totodată, se constată o etapă nouă a relațiilor dintre Republica Moldova și UE după alegerile parlamentare din iulie 2009, creându-se condiții favorabile pentru elaborarea unui nou acord de colaborare. Date mai recente despre colaborarea Republicii Moldova cu UE sunt oferite de autorii Gh. Căldare și C. Morari în lucrarea *Colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană: probleme și priorități* [82]. Autorii concluzionează că colaborarea Republicii Moldova cu UE rămâne în continuare o prioritate a politicii interne și externe a țării noastre.

Procesul de integrare europeană este studiat de către V. Andrieș în teza de doctor cu titlul *Dimensiunile politice ale procesului de integrare europeană (cazul Republica Moldova)* [17]. Autorul urmărește să identifice natura relațiilor mutuale prin analiza a două componente: UE în raport cu Republica Moldova și conducerea Republicii Moldova în raport cu procesele integraționiste europene. Sinteza cercetărilor este reliefată prin trecerea în revistă a eforturilor depuse de autoritățile naționale și principalele curențe ale procesului de integrare europeană.

Relevante pentru știința autohtonă sunt cercetările elaborate de către profesorul V. Teosa. Astfel, în cercetările sale V. Teosa [226; 107] se pronunță asupra relațiilor de cooperare dintre Consiliul Europei și Republica Moldova în contextul integrării europene, afirmând că, calitatea de membru al Consiliului Europei a devenit pentru Republica Moldova un prim pas spre integrarea europeană. Consiliul Europei, în opinia autorului, împreună cu OSCE, trebuie să joace un rol semnificativ, astfel încât procesul de integrare să poată cuprinde, la timpul potrivit, și alte state.

Cercetarea privind amplasarea Republicii Moldova la intersecția intereselor geopolitice ale marilor puteri - SUA, UE, Rusia este realizată de către ambasadorul E. Ciobu în articolul *Sisteme*

internaționale [99; 44]. Interesul Rusiei în această regiune a Europei a fost demonstrat de mai multe evenimente istorice pe parcurs de secole. Celelalte două puteri - SUA și UE și-au demonstrat interese cu scopuri diferite, uneori chiar aparent contradictorii între ele, dar cu multe coincidențe referitor la relațiile cu statele apărute după dispariția Uniunii Sovietice. Autorul menționează că în Republica Moldova se evidențiază două tendințe: de integrare și dezintegrare. Autorul propune realizarea angajamentelor asumate în cadrul Planului de Acțiuni Republica Moldova-Uniunea Europeană. [97; 200]. O altă cercetare importantă a autorului E. Ciobu este *Interesul național - sprijin în realizarea politicii externe a statului*, unde se abordează problematica procesului de formare și conștientizare a interesului național statal al Republicii Moldova și se prezintă prioritățile de bază ale politicii externe a Republicii Moldova [98; 181].

Ideea cu referire la politica de integrare europeană a Republicii Moldova se regăsește în lucrarea *Republica Moldova între Est și Vest: Studii și analize de politică externă* [206, 10]. Integrarea europeană este obiectivul fundamental al politicii interne și externe a Republicii Moldova, consfințit în programul de activitate al Guvernului și în Strategia Națională de Securitate. În lucrare se menționează că urmând această cale, Republica Moldova intenționează să devină eligibilă pentru aderarea la UE și că asocierea politică și integrarea economică cu UE va distanța și mai mult Republica Moldova de formele de integrare politico-economică eurasiatice promovate de Federația Rusă în spațiul CSI [206, 10].

Printre revistele științifice publicate în Republica Moldova în care este abordată problema integrării europene se numără, cea editată de Catedra Relații Internaționale a Universității de Stat din Moldova *Studii Internaționale. Viziuni din Moldova*, revista științifică, editată la fel de Universitatea de Stat din Moldova *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*, revista *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE*, revista periodică a Academiei de Științe din Republica Moldova *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, revista *Administrarea publică*, etc.

În calitate de proces politic, integrarea este caracterizată de un anumit punct de lansare, când nu mai depinde de un număr restrâns de promotori sau de susținători izolați și lipsiți de putere, transformându-se într-o mișcare mai extinsă și mai coordonată, beneficiind de o forță sporită. Înainte de lansare, integrarea este doar o speculație teoretică; însă, după lansare, ea devine o forță [121]. Autorii G. Vasilescu și C. Morari [241; 230] ajung la concluzia că „gradul de cercetare a problematicii integrării europene atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, este destul de înalt, multidimensional și complex” [200]. În aceeași lucrare se menționează că istoriografia cercetării integrării europene se dezvoltă în paralel cu procesul integraționist european. Așa cum dezvoltarea procesului integraționist european înaintează „noi probleme care necesită studiere” [200], istoriografia cercetării integrării europene cuprinde „noi aspecte de abordare” [200].

Problematica integrării europene este completată cu studiul recent *Dimensiunile externe și interne în procesul de integrare europeană. Cazul Republicii Moldova*, realizat de către C. Morari, care afirmă că procesul și problematica de integrare europeană sunt pe larg studiate atât în lucrările autorilor din Occident, cât și de specialiștii din Federația Rusă, România și Republica Moldova. Cercetările se clasifică pe domenii, cum ar fi conceptualizarea și explicarea integrării regionale, corelația aprofundării acesteia cu extinderea sa, precum și efectele pe care le produce la nivel intern asupra actorilor implicați. Acest fapt denotă că problematica în cauză este în continuă dezvoltare și se află sub atenția atât a cercetării științifice, cât și a societății civile [170].

Conceptul de *europenizare* este analizat atât de către cercetătorii occidentali cât și de către cei autohtoni. Printre savanții occidentali care au studiat europenizarea oferindu-i diferite definiții și folosind-o într-o varietate de scopuri de cercetare sunt: C. Radaelli, R. Harmsen, T. Wilson, J. Olsen. În știința autohtonă, procesul de europenizare este studiat de către savantul V. Moraru în lucrările *Europenizarea : fațetele procesului* [172] și *Valențele valorilor europene* [174]. Un punct de reper în analiza conceptului de europenizare este lucrarea cercetătorilor C. Ejov, A. Ejov *Conceptul de europenizare și cadrul său teoretic* [126].

Relațiile bilaterale se regăsesc ca și subiect de cercetare în unele lucrări din domeniul dreptului diplomatic și consular, unde pot fi întâlnite accepțiuni ale noțiunilor *diplomație bilaterală*, *cooperare internațională*, spre exemplu în studiile de drept internațional public realizate de A. Burian, ș.a. [72], D. Năstase [177], I. Anghel [18], C. Boroș [64], A. Bonciog [63], A. Nastase [176], etc.

Unele studii cu privire la evoluția și abordarea conceptuală a relațiilor politice bilaterale sunt identificate în literatura politologică și din domeniul relațiilor internaționale, iar autorii de referință sunt: H. Bull [70], M. Wight [244], B. Jacquiert [293; 5], T. Gomart [290], M. Griffiths și T. O'Callaghan [258], F. Charillon [276], P. Balaster și C. Moser [271], V. Beniuc și Gh. Rusnac [60], P. Tygankov [252, 53], G. Evans și J. Newnham [128] și alții.

Cooperarea bilaterală este studiată insistent cu referire la modelul de cooperare multilaterală prin intermediul conferințelor internaționale sau a organizațiilor internaționale, precum și a unor fenomene conexe emergente ca diplomația publică, diplomația parlamentară, iar esența acestei categorii este sintetizată din aspectele funcționale și structurale. Expresie a acestor analize o reprezintă contribuția autorilor: S. Sur [310], R. Dudău [125], V. Mircea [165], V. Pușcaș [197], Ø. Bratberg [255], C. Jönsson și M. Hall [261] dar și unele acte ale instituțiilor de profil sau care au în practică astfel de fenomene.

Autorul francez T. Gomart [290] propune trei definiții pentru noțiunea de *relație bilaterală* : relația bilaterală este o practică diplomatică, o modalitate de schimb care utilizează

conducătorii unei țări pentru a dirija politica lor externă; relația bilaterală este subiect de predilecție a istoriei relațiilor internaționale care se bazează pe ansamblul practicilor diplomatice; relația bilaterală este un model de percepție, construire și de reprezentare a realului. Conform autorului, relația bilaterală este forma elementară a jocului diplomatic și că nu sunt rare cazurile când un stat practică o alternare a relațiilor bilaterale/multilaterale, adică trecerea de la fazele în care persistă dialogul specific cu un stat la faze în care persistă negocierile multilaterale. Într-un context globalizat diplomația multilaterală prevalează și deschide posibilități de influență fără echivalent în diplomația bilaterală. Cu toate acestea, relația bilaterală nu este o practică diplomatică anacronică. Deși ea nu mai are aceeași valoare ca și înainte, relația bilaterală se dovedește a fi în continuare necesară, dar nu și suficientă. De fapt, ea apare ca o condiție indispensabilă a manierei multilaterale: construcția europeană poate fi interpretată ca un labirint multilateral, dar de asemenea ca o țesătură de relații bilaterale în fruntea căroră figurează cuplul franco-german [290].

Supunând analizei istoriografia relațiilor moldo-franceze, este de menționat faptul că la moment relevante rămân a fi siturile oficiale ale Ambasadei Republicii Franceze în Republica Moldova, Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză, Alianței Franceze din Moldova, AUF, Camerei de Comerț și Industrie Franța-Moldova. În acest context mai poate fi inclusă și informația plasată pe siturile Guvernului Republicii Moldova și Guvernului Republicii Franceze.

Specificul și etapele constituirii cadrului juridic al relațiilor bilaterale dintre Republica Franceză și Republica Moldova au putut fi sondate consultând portalul specializat în postarea documentelor normative (www.legifrance.gouv.fr), site-urile Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene a Republicii Moldova (www.mfa.gov.md), Ministerului Afacerilor Externe al Franței (www.diplomatie.fr), Ambasadei Republicii Franceze la Chișinău (www.ambafrance.md). Tratatul și acordurile semnate între Republica Moldova și Franța sunt prioritare pentru analiza detaliată a relațiilor dintre cele două state. Astfel, drept surse de bază servesc documentele bilaterale oficiale semnate între cele două state, care reglementează următoarele domenii de cooperare: comercial-economic, tehnico-științific, cel al apărării, protejarea reciprocă a investițiilor, agricultura și dezvoltarea rurală, transporturile rutiere internaționale de mărfuri, patrimoniul cultural, etc. Principalele tratate și acorduri semnate între Republica Moldova și Franța sunt: Protocolul cu privire la stabilirea relațiilor diplomatice între Republica Franceză și Republica Moldova (11 martie 1992); Protocolul de cooperare între ministerele afacerilor externe ale Republicii Moldova și Republicii Franceze (29 ianuarie 1993); Tratatul de prietenie, de înțelegere și cooperare (29 ianuarie 1993) [228]; Acordul de cooperare culturală, științifică și tehnică (24 noiembrie 1994) [3]; Acordul de încurajare și protejare reciproce a investițiilor (8 septembrie 1997) [20; 20]; Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze

privind transporturile rutiere internaționale de mărfuri [21; 21]; Protocolul de înțelegere între Ministerul Agriculturii și Alimentației al Republicii Moldova și Ministerul Agriculturii și Pescuitului al Republicii Franceze în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale (14 octombrie 1997) [21; 21]; Memorandumul de înțelegere pentru implementarea acțiunilor comune cu privire la sprijinul mobilităților și a integrării profesionale a tinerilor moldoveni (6 noiembrie 2015) [300]; Memorandumul de înțelegere care vizează implementarea proiectelor științifice și universitare comune (4 decembrie 2015) [300]; Aranjamentul administrativ privind cooperarea în domeniul patrimoniului cultural (18 aprilie 2016) [19], Acordul de colaborare între Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și Oficiul Francez pentru Imigrare și Integrare al Republicii Franceze (2 octombrie 2017) [1]. Un rol deosebit în elucidarea subiectului cercetat constituie documentele oficiale publicate de Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Aspectele dezvoltării relațiilor moldo-franceze în cadrul parteneriatului francofon au fost analizate în baza postărilor Organizației Internaționale a Francofoniei (www.francophonie.org) și a documentelor-cadru de funcționare a acestei instituții [277], precum și a textelor unor declarații importante [313] sau acte naționale precum Constituția Republicii Franceze [297]. Rezultatele parteneriatului francofon au putut fi deduse din rapoartele anuale prezentate de Antena din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei. Referiri esențiale la acest subiect au fost construite în baza unor autori ca B.-B. Ghali [288], A. Chauprade [278].

Colaborarea Republicii Moldova în cadrul Organizației Internaționale a Francofoniei a fost analizată de către autorii G. Căldare și A. Cociorva în articolul științific *Dimensiuni de colaborare a Republicii Moldova în cadrul OIF* publicat în revista *Studia Universitatis Moldaviae* [80]. Totodată, printre autorii francezi preocupați de relațiile moldo-franceze prin prisma Francofoniei este F. Parmentier cu lucrarea *Moldavie : les atouts de la francophonie* [307]. Aici se regăsește ideea că Francofonia reprezintă un vector care ar putea conduce Republica Moldova spre Uniunea Europeană. Potrivit autorului, între Moldova și spațiul francofon, pentru care Franța este nucleul istoric, dar nu și centrul unic, s-a stabilit o relație particulară. Politologul F. Parmentier analizează apropierea Republicii Moldova, Georgiei și Ucrainei de Uniunea Europeană în lucrarea *Les chemins de l'Etat de droit. La voie étroite des pays entre Europe et Russie* [306]. În mare parte, lucrarea este dedicată Ucrainei, dar autorul face comparație cu situația din Republica Moldova, țară pe care o cunoaște foarte bine și căreia i-a dedicat alte două lucrări. Conform autorului, dezvoltarea statului de drept este un element deosebit de important al Parteneriatului estic, încheiat între UE și șase țări post-sovietice: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina.

Autorii francezi J. Durrieu și F. Parmentier în lucrarea *La Moldavie à la croisée des mondes* [285] oferă o serie de perspective de a clarifica mizele diplomatice, geopolitice și economice ale

Republicii Moldova care depășesc cadrul său național și pun sub semnul întrebării identitatea europeană. Autorii descriu situația Republicii Moldova din perspectiva aflării sale la confluența provocărilor strategice ale UE și Rusiei. În același context, autorul francez J. Attali în lucrarea sa *La Francophonie et la Francophilie, moteurs de croissance durable* analizează în câteva pagini situația din Republica Moldova, care, conform lui, poate fi considerată cea mai francofonă țară din Europa Centrală și de Est [270].

Referitor la informația despre gradul de studiere a limbii franceze în instituțiile naționale moldovenești [62] se recurge la datele statistice raportate de către Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova. La fel, Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova ne-a oferit informația cu privire la relațiile comerciale dintre Republica Moldova și Franța.

Cercetarea dimensiunii dialogului politic bilateral a fost posibilă consultând publicațiile periodice electronice, expunerile specialiștilor implicați personal în interacțiunile politice moldo-franceze. Vizitele oficiale moldo-franceze sunt reflectate în documentele analizate de autor în arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova. În acest context, pot fi menționate publicațiile și interviurile reprezentanților diplomați ai Republicii Moldova în Franța: V. Gheorghiu [138], A. Neguța [178], O. Serebrian [147], L. Moraru [16] cu privire la relațiile moldo-franceze. Conform opiniei lui A. Neguța și V. Gheorghiu, Franța este unul din principalii parteneri și susținători ai cursului proeuropean al Republicii Moldova. Deși studiile cu referire la analiza relațiilor moldo-franceze sunt modeste, drept suport istoriografic ne servesc și portalurile administrate la nivel național (www.elysee.fr, www.parlament.md, www.assembleenationale.fr, www.mfa.gov.md, www.gov.md) care contribuie la întregirea tabloului relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Franța [112].

Ideea parteneriatului strategic Republica Franceză - Republica Moldova se regăsește în teza de doctor în științe politice a lui A. Cozma, care consideră că odată cu semnarea documentelor oficiale are loc fortificarea și dinamizarea relațiilor moldo-franceze. Relațiile bilaterale dintre cele două țări, conform opiniei lui A. Cozma au cunoscut o dezvoltare ascendentă. În special, relațiile politice, comercial-economice și culturale au purtat un caracter stabil și dinamic, ceea ce confirmă faptul că, între timp, Moldova devenise deja un subiect de interes real în sfera politicii externe franceze. În aceeași lucrare autorul analizează eforturile depuse de către oficialii Ministerului Afacerilor Externe și a reprezentanților diplomați din cadrul Ambasadei Republicii Moldova la Paris în vederea realizării obiectivelor fixate în relațiile cu această țară, și anume: dezvoltarea raporturilor multidimensionale, obținerea sprijinului politic, economic și financiar din partea Franței în eforturile Republicii Moldova de a se integra în comunitatea europeană, în susținerea și promovarea reformelor economice și politice. A. Cozma precizează că pentru evaluarea relațiilor

moldo-franceze, îndeosebi sub aspectul raporturilor bilaterale, sunt semnificative vizitele oficialilor Republicii Moldova la Paris și viceversa [116; 87].

Eforturile de integrare europeană a Republicii Moldova, cât și suportul Franței în procesul eurointegraționist al țării noastre sunt reflectate preponderent în materialele presei periodice și nu fac obiectul vreunui studiu specializat. De asemenea, pentru studierea relațiilor moldo-franceze există un șir de referiri din presa periodică: *Buletinul European*, *Moldova Suverană*, *Moldova și Lumea*, *Țara*. Astfel, în numărul 28 al ziarului *Moldova Suverană* din 6 februarie 1991 este reliefat procesul de europenizare și suportul acordat de către Franța Republicii Moldova [219; 2]. Același ziar amintește despre primele legături interstatale stabilite prin intermediul vizitelor oficialilor francezi în Republica Moldova și despre ajutoarele umanitare primite de către Moldova din partea Franței. Nu mai puțin interes prezintă și aspectul relațiilor comercial-economice dintre cele două state reliefate în revista *Moldova și Lumea*. Deși este prezentată cooperarea comercial-economică moldo-franceză din perioada anilor '90, această informație ne servește la completarea tabloului relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Franța. Aceeași revistă conține informația cu privire la prima vizită a unui președinte francez, și anume cea a lui J. Chirac în Republica Moldova. În articol se menționează că este pentru prima dată când Republica Moldova este vizitată de un lider politic de rang înalt, șeful unei dintre cele mai dezvoltate 7 puteri ale lumii. Textul articolului mai precizează că afirmarea Republicii Moldova pe arena europeană se datorează în mare parte concursului și susținerii din partea Franței și că relațiile moldo-franceze au căpătat un caracter mai accentuat după Summitul de la Hanoi din 1997 când Republica Moldova a aderat la mișcarea internațională a francofoniei [221; 2]. Informația cu privire la aceeași vizită istorică a oficialului francez se regăsește în ziarul *Țara*. Conform articolului, în contextul crizei economico-financiare din Republica Moldova, vizita președintelui francez nu a avut un impact prea mare și nu a reușit să atenueze prea mult ambiguitatea opțiunii Republicii Moldova în politica ei externă [71; 1].

Dimensiunea politică și economică a relațiilor moldo-franceze este supusă analizei de către ex-ambasadorul Republicii Moldova în Republica Franceză (2003-2006) A. Neguța. În articolul *Relațiile economice moldo-franceze* publicat în 2007 în revista științifică *Moldoscopie* [179] A. Neguța scoate în evidență unele aspecte ale relațiilor politice moldo-franceze în articolul *Relațiile politice moldo-franceze* [181]. Conform ex-ambasadorului Neguța, pentru Republica Moldova valorificarea potențialului de cooperare și parteneriat cu Republica Franceză reprezintă unul din obiectivele strategice ale politicii externe a statului. Pe lângă rolul și afinitățile istorico-culturale ale Franței în Europa și în lume, A. Neguța amintește și de suportul acordat Republicii Moldova în procesul de integrare europeană. Autorul menționează că relațiile bilaterale dintre Moldova și Franța poartă un caracter dinamic și constructiv și exprimă voința politică a părților de a le extinde

și de a le aprofunda în continuare. A. Neguța consideră necesară continuarea colaborării dintre Moldova și Franța în scopul explorării potențialului existent, a dezvoltării noilor sfere de interacțiune bilaterală. Autorul afirmă cu certitudine că există toate premisele pentru o implicare mai activă a factorilor politici și economici, dar și a societății civile din Republica Moldova în valorificarea potențialului de cooperare cu Franța. Un alt aspect al relațiilor moldo-franceze supus analizei de către A. Neguța este cel ce vizează sfera socio-culturală. Astfel, autorul afirmă că colaborarea moldo-franceză în domeniul culturii reprezintă o verigă foarte importantă în relațiile dintre Moldova și Franța [180; 159]. Conform lui A. Neguța, istoria relațiilor diplomatice dintre Moldova și Franța demonstrează că țările noastre pot prieteni și acționa împreună, relațiile moldo-franceze fiind în permanentă ascendență. Fortificarea relațiilor bilaterale dintre state se realizează și prin poziția comună a celor două țări în problemele cheie ale dezvoltării europene și mondiale, prin acțiunile lor coordonate pe arena internațională [178; 145].

Relațiile culturale dintre Republica Moldova și Franța sunt analizate de către S. Spînu în lucrarea *Procese culturale europene: implicații pentru Republica Moldova* [220]. Conform autorului relațiile culturale dintre cele două state „se datorează, în mare parte, Programului-cadru de cooperare și acțiune culturală franco-moldavă, semnat la Chișinău, în iulie 2000”. În lucrare se mai face o analiză pe plan istoric a colaborării culturale dintre Republica Moldova și Franța.

Evaluând gradul de cercetare al tematicii date, printre autorii autohtoni care au supus cercetării politica externă a Republicii Moldova se numără I. Leancă cu capitolul *Evoluția relațiilor externe* din lucrarea *Tranziția: Retrospective și Perspective*. Potrivit autorului, unul din elementele-cheie ale procesului de edificare a statalității Republicii Moldova, l-a constituit, pe de o parte, formularea intereselor naționale ale tânărului stat pe plan extern și elaborarea și promovarea priorităților pe termen scurt, mediu și lung în politica externă și, în același timp, crearea și consolidarea structurilor abilitate cu realizarea acestor priorități. Efectuând o analiză retrospectivă a relațiilor Republicii Moldova cu țările membre ale Uniunii Europene în perioada de referință, autorul constată că în primii 6-7 ani aceste raporturi au fost caracterizate de lipsa unei strategii ample din ambele părți [161; 373].

Aspectul relațiilor economice ale Republicii Moldova cu statele occidentale, inclusiv și cu Franța este supus cercetării de către I. Cereș în lucrarea *Republica Moldova în relațiile economice internaționale (1991-1995)*. Autoarea își concentrează atenția asupra stabilirii relațiilor bilaterale cu statele străine, investițiile străine, exportul și importul, influența situației politice și economice asupra relațiilor economice externe [92].

Situația cetățenilor Republicii Moldova pe teritoriul Franței a fost amplu cercetată de către D. Cheianu-Andrei în lucrarea *Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța*

și *Regatul Unit al Marii Britanii* [94]. Autorul a analizat profilul socio-economic al cetățenilor Republicii Moldova stabiliți în 4 țări ale Uniunii Europene, printre care și Franța. La baza studiului se regăsesc următoarele obiective: aspectele integrării profesionale, incluziunea socială în țările vizate, analiza relațiilor cetățenilor cu țara de origine și organizațiile de diasporă, cercetarea procesului de dezvoltare și coeziune a acestor organizații. În urma mai multor constatări se propun un șir de recomandări care, conform autorului, ar putea participa la ameliorarea managementului migrației forței de muncă și la fortificarea organizațiilor de diasporă.

Opiniile cercetătorilor francezi în raport cu situațiile geopolitice relevante pentru Republica Moldova sunt prezentate de către cercetătorii V. Moraru și J. Chisalita-Musat în articolul *La Moldavie: les enjeux des changements* [303]. În această lucrare, autorii, pornind de la constatarea realizărilor politologiei franceze stabilesc punctele de reper pentru o analiză a gradului de înțelegere a proceselor democratice care s-au desfășurat pe parcursul anilor în Republica Moldova.

Analiza publicațiilor cu referire la Republica Moldova apărute în presa franceză este efectuată de către A. Gonța. Conform opiniei autorului, prezența publicațiilor și a informației despre Republica Moldova în presa franceză este benefică pentru statul nostru din considerentul că în felul acesta suntem vizibili în afara granițelor și, astfel, Europa cunoaște despre existența Moldovei ca actor de drept internațional pe mapamond [140; 25].

Relațiile moldo-franceze sunt amplu analizate de către primul președinte al Republicii Moldova, M. Snegur. În volumul IV al lucrării *Labirintul destinului* [215], ex-președintele M. Snegur scoate în relevanță primele încercări de stabilire a relațiilor moldo-franceze. Conform autorului, Franța era una din primele țări occidentale care a recunoscut independența Republicii Moldova și sprijinul Franței a fost necesar pentru aderarea Republicii Moldova la Organizația Internațională a Francofoniei. La etapa inițială de formare a Republicii Moldova în calitate de stat independent, s-au impus eforturi susținute întru crearea unor condiții adecvate deschiderii în ambele direcții a traseelor colaborării între politicieni, agenți economici, juridici, oameni din domeniul culturii etc. În acest context, autorul menționează că opțiunea franceză nu a fost una de hazard, dar a avut profunde motivări istorice, politice și culturale. Importanța acordată, încă de la început, relațiilor cu Franța, era motivată și de rolul deosebit în viața internațională, în special a Europei – în calitatea sa de mare putere. Autorul califică rezultatele primelor vizite oficiale în Franța drept un pas important în procesul de încadrare a Moldovei independente în Europa. În memoriile sale, ex-președintele M. Snegur specifică că acordurile semnate, întâlnirile și discuțiile la diferite niveluri, insistențele din partea Republicii Moldova și, respectiv, receptivitatea din partea Franței au condus la apariția unor tendințe de înnoire a relațiilor moldo-franceze [215].

Date importante despre relațiile moldo-franceze pot fi găsite în lucrarea ex-ministrului Afacerilor Externe N. Țâu *Diplomația în culise* [233]. Autorul prezintă în detalii vizita oficială a președintelui M. Snegur în Franța, semnarea Tratatului de colaborare, prietenie și cooperare dintre Republica Moldova și Republica Franceză și semnarea Protocolului de colaborare dintre Ministerele de Externe ale celor două țări. În aceeași perioadă a fost semnat documentul de aderare la Carta de la Paris pentru o nouă Europă, prin care, așa cum se pronunțase președintele Franței F. Mitterrand, se confirma oportunitatea aderării Republicii Moldova la comunitatea statelor europene. Autorul afirmă că Republicii Moldova s-au deschis ușile și a fost invitată în marea comunitate europeană. De asemenea, succesul relațiilor moldo-franceze, în opinia autorului depindea de poziția pe care o va avea Moldova, de reușitele și valorificarea acestei șanse, pentru care Franța se oferea să acorde sprijinul deplin. Astfel, pentru N. Țâu rezultatele la care s-a ajuns în relațiile moldo-franceze, se înscriu ca un eveniment de cea mai mare importanță, care consemnează revenirea Republicii Moldova la valorile, practicile și potențialul european. Republica Franceză, unul dintre marile centre de cultură și civilizație ale lumii, care ne-a servit drept reper și călăuză în mai multe momente cruciale din istoria neamului, a contribuit la revenirea Republicii Moldova la spațiul cultural european [233].

În concluzie, se va menționa că supunând analizei istoriografia cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european observăm că atât teoreticienii autohtoni cât și cei occidentali acordă o atenție insuficientă problemei respective. Spre deosebire de multitudinea cercetărilor dedicate fenomenelor: relații bilaterale, politică externă, proces integraționist, problematica relațiilor moldo-franceze rămâne un subiect puțin examinat. Aspectul teoretic privind relațiile bilaterale, politica externă, procesele integraționiste, cât și subiectul dedicat integrării europene sunt supuse cercetărilor de mai mulți autori atât din Vest, cât și din Est, inclusiv și de către cercetătorii din Republica Moldova. Pornind de la raționamentele că Republica Franceză este statul care ocupă o poziție importantă atât din perspectivă geografică, cât și geopolitică în spațiul integraționist european, cât și de la raționamentele că susține procesul de democratizare și parcursul integraționist european al Republicii Moldova, apare necesitatea de a extinde aria cercetărilor dedicate relațiilor moldo-franceze. Reeșind din prezența modestă a cercetărilor dedicate relațiilor dintre Republica Moldova și Republica Franceză, apare necesitatea de a acorda o atenție mai sporită dimensiunii politico-diplomatice, comercial-economice și socio-culturale. Lipsa unor lucrări științifice care să ne ofere un tablou integru al relațiilor moldo-franceze ne permite să ne pronunțăm asupra necesității extinderii ulterioare a ariei cercetărilor atât din țară, cât și de peste hotare cu referire la subiectul dat, analiza relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european devenind un obiectiv al realizării prezentei cercetări.

1.2. Identificările conceptual-teoretice ale interacțiunii „relații bilaterale” - „proces integraționist”

Obiectivul esențial declarat al fiecărui stat contemporan este extinderea relațiilor cu alți actori internaționali, precum și consolidarea poziției sale pe arena internațională, legitimarea unei importante forțe de decizie – lucruri convergente în tendința realizării interesului național al fiecărei țări. În acest sens sunt antrenate multiple pârgii de acțiune și instrumente diplomatice. Relațiile bilaterale sunt astfel exemplul elocvent în promovarea acestui interes, ca cel mai testat și acreditat mijloc de întreținere a unui dialog politic constructiv. Relațiile bilaterale reprezintă cea mai simplă, dar și cea mai veche formă a cooperării interstatale.

Pentru o mai bună comprehensiune a interacțiunii „relații bilaterale” - „proces integraționist”, apare necesitatea de a supune analizei teoriile înaintate atât de către cercetătorii străini, cât și a celor autohtoni.

În contextul analizei termenului de „relații internaționale”, merită atenție cercetările elaborate de către T. Gomart. Având drept arie de interes cercetarea relațiilor interstatale, T. Gomart [290; 65], istorician francez, specialist în domeniu, afirmă că în istoria relațiilor internaționale, studierea relațiilor bilaterale nu este un lucru original. În pofida faptului că există un număr mare de lucrări care descriu și explică relațiile dintre două țări, în opinia cercetătorului relația bilaterală este subiect de predilecție a istoriei relațiilor internaționale care se bazează pe ansamblul practicilor diplomatice; relația bilaterală este un model de percepție, construire și de reprezentare a realului. De asemenea, conform poziției cercetătorului, analiza subiectului cu referire la relațiile bilaterale merită să i se acorde o deosebită atenție. Astfel, supunând cercetării fenomenul relațiilor bilaterale, T. Gomart face încercări de a da o definiție fenomenului „relații bilaterale”. În scopul conceptualizării acestui fenomen, cercetătorul înaintază trei definiții. O primă viziune cu referire la conceptul de relații bilaterale, conform poziției lui T. Gomart, acestea reprezintă o practică diplomatică între două state. Este o modalitate de consens, uneori chiar și de schimb utilizate de către conducătorii unor state în scopul realizării politicii externe. Conform celei de-a doua accepțiuni înaintate de către autor, relațiile bilaterale reprezintă un model de percepție, construire și de reprezentare a realului. Potrivit celei de-a treia accepțiuni a lui Gomart, relațiile bilaterale reprezintă un model de percepție, construire și de reprezentare a realului existent între doi actori, fie că aceștia sunt state, sau organizații internaționale, sau realul existent între un stat și organizația internațională. În opinia lui T. Gomart, relațiile bilaterale reprezintă forma elementară a jocului diplomatic [290].

Astfel, examinând evoluția fenomenului relații bilaterale, este de menționat faptul că în scopul asigurării propriei securități, dar și în scopul efectuării unor schimburi comerciale, începând cu secolul al XVII-lea, monarhii europeni trimit reprezentanți permanenți în țările cu care ei doresc să întrețină relații durabile. De atunci, relațiile bilaterale, conform opiniei lui Gomart, se aseamănă cu o relație de cuplu deoarece o apropiere, chiar și efemeră, era marcată de mariaje [290; 66]. În cadrul diplomatic relațiile bilaterale se definesc sumar ca și un raport dintre două puteri sub ochii comunității internaționale. La sfârșitul secolului al XIX-lea, Imperiul britanic inaugurează instituționalizarea relațiilor bilaterale. După 1945, această instituționalizare se generalizează: organismele bilaterale se multiplică în întreaga lume și diplomații se specializează în această manieră de a acționa, care devine mai valoroasă decât maniera multilaterală, în special în Franța. Autorul menționează că într-un context globalizat, diplomația multilaterală prevalează și deschide posibilități de influență fără echivalent în diplomația bilaterală. Franța aparține unui număr mare de organizații multilaterale. Cu toate acestea, relațiile bilaterale nu sunt o practică diplomatică anacronică. Deși nu mai au aceeași valoare ca și înainte, relațiile bilaterale se dovedesc a fi în continuare necesare, dar nu și suficiente. Diplomația bilaterală apare ca o condiție indispensabilă a manierei multilaterale: construcția europeană poate fi interpretată ca un labirint multilateral, dar de asemenea ca o țesătură de relații bilaterale în fruntea cărora figurează cuplul franco-german.

În literatura de specialitate există o multitudine de lucrări care supun cercetării relațiile bilaterale interstatale. Totuși, relațiile bilaterale rămân a fi un obiect dificil de construit. În majoritatea cazurilor, acestea sunt exprimate sub două aspecte complementare. Primul aspect vizează ilustrarea unei perioade. În acest caz, este mai puțin importantă natura relațiilor dintre cele două țări decât contextul în care ele se înscriu. Cel de-al doilea aspect se referă la raportul de forță. Conform acestui raport relațiile dintre două țări se rezumă la o dilemă confruntare-cooperare. Fazele de tensiune sau, de apropiere la fel ca și pozițiile intermediare sunt descrise, apoi explicate. Această abordare rămâne a fi una nesatisfăcătoare. Se pare artificial de a izola o relație bilaterală și de a descrie prin simpla analiză a sistemului său de cauzalitate internă [290; 67].

Ideile lui T. Gomart cu referire la analiza relațiilor bilaterale sunt dezvoltate de către J.-B. Duroselle. Astfel, conform opiniei lui Duroselle, în scopul evitării unei descrieri superficiale, apare necesitatea de a urma trei căi. O primă cale ce trebuie evitată în stabilirea unor relații bilaterale este cea de a se limita doar la schimbul de reprezentanți diplomatici. Pe lângă rapoartele oficiale, relațiile comerciale, relațiile financiare, imaginile pe care le fac cele două popoare unii față de alții, schimburile intelectuale și problemele de migrație trebuie luate în considerare [286; 368].

Pentru R. Girault, specialist în relații bilaterale, tema de cercetare a împrumuturilor rusești este un subiect bilateral care include o componentă tehnică cu implicații profunde politice și

economice. În cercetările sale, R. Girault atrage atenția asupra analizei relațiilor bilaterale construite ca un sistem închis și autonom [289; 585].

În ceea ce privește relația bilaterală, remarcile lui R. Aron aduc precizări utile asupra a trei puncte. Mai întâi, conceptul său de *societate transnațională* interzice de a o reduce doar la relații interstatale. Apoi, el notează că, pe planul practicii diplomatice, la mijlocul anilor '50 diplomația sovietică modifică gestionarea relațiilor sale cu sateliții abandonând bilateralismul. Conform lui R. Aron, semnarea Pactului de la Varșovia marchează trecerea de la tehnica bilaterală la cea multilaterală. El susține că relația bilaterală este o relație triunghiulară și că în orice raport bilateral intervine, sub o formă sau alta, o mediere [269; 442].

Relația bilaterală mai poate fi considerată drept model care permite construirea unui sub-sistem internațional. În acest caz, ea oferă un punct de observație în baza căruia relațiile internaționale sunt descrise într-o schemă explicativă. Relația bilaterală reprezintă, astfel, un instrument util pentru istoricii relațiilor internaționale de a vedea care sunt punctele de articulație a sistemului internațional. Într-un cadru bilateral, ei pot scoate la lumină articulațiile nivelului local și internațional. În acest context, relația bilaterală rămâne un model de operare. Ca domeniu de studiu pentru istoricii relațiilor internaționale, relația bilaterală rămâne ca practică diplomatică, în pofida importanței crescânde a diplomației multilaterale și a apariției factorilor transnaționali. Pe de altă parte, în calitate de model de analiză a sistemului internațional, relația bilaterală trebuie să fie confruntată cu alte modele, deoarece ea simplifică excesiv realitățile [290; 68].

Din perspectiva concepției restrictive, autorii francezi tratează raporturile bilaterale ca relații interstatale (în *fr. relations interétatiques*). Astfel, conform concepției restrictive, statul este privilegiat și devine actorul principal, dominant, chiar exclusiv al sistemului internațional. Din această perspectivă, statul și guvernării săi, relațiile internaționale se vor defini ca relații între societăți politice organizate într-un cadru teritorial determinat. În consecință, apar relații interstatale sau interguvernamentale. Acesta este sensul care trebuie dat unor formule ca politică internațională, externă sau străină [293;5]. Respectiva poziție, favorabilă promovării bilateralismului, este un demers al realiștilor în susținerea rolului statului, care nu trebuie temperat de ascendența structurilor de cooperare multilaterală. În cadrul dialogului politic bilateral se exclude ingerința terților, care, fiind parte la contract, au chiar obligația de a se implica.

Conform definiției date în *Dicționarul Enciclopedic Hachette* termenul *bilateral* este conceput ca ceea ce are două părți; ceea ce are sau care se raportează la două părți simetrice [272]. Același dicționar concepe adțional *asistența bilaterală* (în *fr. aide bilaterale*) ca adusă de către o țară industrializată unui stat în curs de dezvoltare fără a fi intermediată de către organismele internaționale [272].

Autorul H. Bull în lucrarea *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*, referindu-se la o serie de definiții ale diplomației, pe care le evaluează ca epuizate în contextul modificării/evoluării raporturilor interstatuale, menționează că relațiile bilaterale fac o legătură formală între stat de alt stat. Conform autorului, în practica actuală, relațiile bilaterale reprezintă și legături între un popor sau un sistem politic și altul. Așa cum într-o anumită epocă un ambasador își reprezenta suveranul la curtea altuia, tot așa, acum se consideră, în conformitate cu doctrina dominantă după care toate statele legitime sunt state-națiuni, că el își asumă răspunderea, în limitele impuse de obligația de a nu se amesteca în treburile interne ale țării-gazdă, de a influența în direcțiile dorite nu numai guvernul pe lângă care a fost acreditat, ci și poporul, adică, elementele active ale vieții politice din acea țară [70].

În literatura de specialitate deseori este întâlnit termenul de *relație bilaterală* și *relații bilaterale*. În acest caz, pentru a nu produce o confuzie, apare necesitatea de a face o delimitare în semnificația celor doi termeni. Astfel, relația bilaterală poate fi abordată drept dimensiunea fie economică, fie politică sau cea militară, fie cea de ordin socio-cultural. Spre deosebire de relația bilaterală care este axată doar pe o singură dimensiune de cooperare între cei doi actori (fie că este vorba de relația stat-stat, stat-organizație internațională, fie organizație internațională-organizație internațională), relațiile bilaterale reprezintă multitudinea de dimensiuni a cooperării dintre două state, dintre un stat și o organizație internațională, adică relația dintre cei doi actori.

Așa cum cercetarea se bazează și pe termenul *proces integraționist*, este oportună analiza semnificației conceptului de integrare europeană. În primul rând, este necesar de a sublinia, că în limba română verbul *a integra* înseamnă a se introduce într-un tot, devenind parte componentă a întregului, a se îngloba, a se armoniza într-un tot. Acesta provine din latinescul *integrare*, care semnifică: a readuce la starea inițială, a restabili, a relua, a înnoi, a întregi, a completa, a îndrepta, a repara, a îmbunătăți. Din punct de vedere etimologic, prin integrare sesizăm acțiunea de formare a unui întreg, prin unirea părților componente.

Inițial, termenul *integrare* a fost preluat din matematică fiind utilizat mai târziu în diferite domenii socio-umane, în științele economice și în politologie, incluzând o multitudine de procese și fenomene. Conform dicționarului explicativ francez *Grand Larousse*, integrarea semnifică acțiunea părților, a grupurilor de a se integra sau fuziunea teritoriilor, sau a unei minorități într-un ansamblu național [291; 1639]. În *Encyclopedia Universal Sopena* se regăsește semnificația că integrarea evocă încorporarea unui element străin într-un tot [314; 4555]. Aceeași idee este susținută și în *Webster's Encyclopedie Unabrindged Dictionary of the English Language* [268; 738], prin care integrarea presupune actul de a combina mai multe părți într-un întreg [85].

Conform definiției propuse de K. W. Deutsch, *a integra* semnifică a uni mai multe elemente într-un întreg – adică a transforma niște elemente anterior separate în componentele unui sistem coerent. Autorul susține ideea că trăsătura esențială a oricărui sistem este gradul semnificativ de interdependență dintre componentele sale. Interdependența dintre oricare două componente constă în probabilitatea ca modificarea uneia dintre componente – sau acțiunea efectuată asupra uneia dintre componente – să producă o modificare previzibilă a celeilalte componente. Astfel, K. W. Deutsch menționează că de obicei, un sistem – privit ca un întreg – are o serie de proprietăți sistemice, care lipsesc din oricare dintre componentele singulare. Prin urmare, autorul definește *integrarea* ca o relație dintre mai multe unități interdependente reciproc, care, împreună, generează o serie de proprietăți sistemice, absente la unitățile individuale. Cu toate acestea, uneori, termenul *integrare* mai este utilizat pentru a descrie procesul integrativ prin care se realizează o atare relație între unitățile anterior separate.

K. W. Deutsch enumeră principalele sarcini ale integrării care pot fi încadrate în următoarele categorii: menținerea păcii, sporirea capabilităților, realizarea sarcinilor specifice, câștigarea unor noi imagini de sine și a unor noi identități funcționale. Condițiile de integrare sunt clasificate de către autor, la fel în patru categorii: relevanța reciprocă a structurilor, compatibilitatea valorilor și existența unor beneficii comune, reactivitatea reciprocă, un anumit grad de identitate comună sau de loialitate generalizată. Cele patru categorii interacționează și se pot consolida reciproc.

În calitate de proces politic, integrarea este caracterizată de un anumit punct de lansare, când nu mai depinde de un număr restrâns de promotori sau de susținători izolați și lipsiți de putere, transformându-se într-o mișcare mai extinsă și mai coordonată, beneficiind de o forță sporită. Înainte de lansare, integrarea este doar o speculație teoretică; însă, după lansare, ea devine o forță [121; 198].

Integrarea reprezintă în sine atât un proces, cât și o stare finală. Starea finală dorită după integrarea actorilor este o comunitate economică și/sau politică. Procesul sau procesele includ mijloacele sau instrumentele prin care se realizează comunitatea. Mai există o condiție importantă, care trebuie evidențiată imediat: procesul integrării trebuie să fie voluntar și consensual.

B. Haas definește integrarea politică ca fiind un proces în cursul căruia actorii politici din diverse structuri naționale sunt convinși să-și modifice loialitatea, speranțele și activitățile politice spre un nou centru, ale cărui instituții posedă ori pretind jurisdicție asupra statelor naționale preexistente [259].

Analizând fenomenul integrării, S. Brucan consideră că la baza acestuia se află anumite elemente: 1) bazele natural-materiale care includ geografia, populația și producția; 2) factorii

sociali (clasele și națiunile). Conform autorului, resursele naturale, așezarea pe glob și distanța reprezintă elementele de bază în inițierea unei uniuni mai largi. Factorii geografici și ecologici vor determina ca procesul de integrare să înceapă pe o bază regională. Vecinătatea teritoriilor precum și o morfologie care permite transportul și comunicații ușoare sunt favorabile unificării. Creșterea populației are însemnătate pentru integrare numai datorită importanței relative pe care o are în calitate de componentă a puterii naționale. Astfel, națiunile mici riscă să fie înghițite de națiunile cu o populație mare. S. Brucan consideră „că omogenitatea economică este un factor de favorizare a unificării națiunilor” [68]. Factorii care disting statele din punct de vedere economic reprezintă niște atuuri în integrarea economiilor complementare. La baza acestei idei se află nivelul lor de dezvoltare care nu ar trebui să difere considerabil [68]. Factorul social reprezintă cel de-al doilea element care se află la baza integrării. În acest context apare ideea că pentru ca o națiune să se integreze cu succes într-o unitate mai largă, premisa fundamentală o constituie faptul ca ea însăși să fie integrată. Conform autorului, o societate care nu este integrată la nivel național nu poate constitui o componentă stabilă a unui organism supranațional [68; 35].

Cercetătorul S. Cebotari susține ideea că țările subdezvoltate nu sunt bine pregătite pentru a forma uniuni. Deci, noile state independente trebuie mai întâi să se consolideze ca națiuni. Conform autorului, acest lucru este valabil și pentru Republica Moldova. În aceeași lucrare se regăsește ideea că omogenitatea structurii de clasă este benefică și participă la formarea unei uniuni mai largi. Astfel, omogenitatea structurii de clasă reprezintă fundamentul procesului de integrare și de unificare supranațională. Rolul primordial în unificarea supranațională aparține națiunilor [85].

În contextul analizei fenomenului integrării merită atenție lucrările elaborate de către cercetătorii Gr. Vasilescu și C. Morari care afirmă că „integrarea se manifestă prin două forme majore, primordiale: economică și politică” [241; 230]. Integrarea economică trebuie să fie urmată de cea politică, pe care o presupune și o prefigurează totodată, iar integrarea politică poate constitui un factor dinamic pentru integrarea economică. Conform autorilor, integrarea economică reprezintă un proces complex de dezvoltare a economiei mondiale în condițiile actuale, care se bazează pe o treaptă calitativ nouă, superioară a interdependențelor și a specializărilor dintre economiile diferitor state fiind determinată de un șir de factori, printre care un rol esențial îl are revoluția tehnico-științifică contemporană [241; 230].

De asemenea, conform opiniei cercetătorului C. Morari, integrarea europeană reprezintă un proces complex și dificil. Ca dovadă servesc multitudinea de forme și aspecte prin care aceasta se manifestă. După cum vom arăta pe parcurs, esența integrării în general și a celei europene în particular rezidă în delegarea benevolă a unei părți din suveranitatea națională a statelor către un

centru supranațional, în vederea obținerii unui tot întreg din punct de vedere politic, economic și social, lichidând maxim posibil deficiențele ce ar putea afecta bunăstarea și dezvoltarea statelor date. În cadrul cercetării procesului integraționist european devine necesar de a studia într-un mod mai detaliat dimensiunile sale externe și interne [170].

În literatura de specialitate integrarea politică mai este numită și *integrare globală*. Există cercetători care susțin ideea că „prin integrarea politică se subînțelege starea de coeziune ce există într-o comunitate politică, procesul prin care două sau mai multe unități politice își amplifică contactele de cooperare” [85; 150]. Cu toate că partea cea mai avansată a proceselor integraționiste este cea economică, este de menționat faptul că integrarea mai presupune și alte domenii: politic, juridic, social, cultural. În plus, integrarea presupune un nivel înalt de creștere a tranzacțiilor dintre unități, precum și o amplificare a percepției unor interese și valori comune [200].

Încă în 1962, americanul G. Liska deducea că echilibrul bipolar (SUA- URSS) va conduce la o tendință opusă integrării economice, la multiplicarea actelor de independență economică și politică, ceea ce de fapt a confirmat evoluția istorică. Alții au considerat că integrarea depinde de factorii geopolitici și de mediul înconjurător. K. W. Deutsch, adeptul *comunității morale* sau sociale a subliniat că relaxarea tensiunilor între Estul și Vestul Europei în deceniul șapte-opt, a condus la încetinirea integrărilor europene și chiar a oprit-o complet. Autorii consideră că expertul german nu are dreptate, deoarece în această perioadă cele șase state, membre ale Comunității Europene au devenit nouă, apoi destul de rapid „cele 12”, ajungând la cifra de 25. L. N. Lindberg îi reproșează lui Deutsch că nu a elaborat o teorie a *comunității politice* către care tinde *comunitatea morală sau socială*. Conform autorilor monografiei integrarea presupune totalitatea proceselor cu caracter economic și politic, în baza căreia are lor unirea într-un spațiu comun a două sau mai multe state, bazate pe coincidența principiilor, scopurilor și intereselor naționale. Privită dintr-o perspectivă geografică, integrarea se manifestă la scară:

1. *internațională* (spre exemplu, constituirea unor macroregiuni economice pe baza câtorva unități administrativ-teritoriale de nivelul doi);
2. *regională* (procesul de integrare europeană). Aceasta poate fi la scară continentală (NAFTA, în cazul SUA, Canadei și Mexicului) sau subcontinentală (UE, MERCOSUR în America Latină);
3. *globală* (tendința care deocamdată se manifestă abia într-o fază incipientă, dar care va deveni tot mai pregnantă odată cu consolidarea principalelor blocuri comercial-economice internaționale). Integrarea globală mai este numită și multilaterală, în special cu referință la Organizația Mondială a Comerțului (OMC). Cu toate acestea, OMC nu poate fi deocamdată considerată un pilon suficient pentru un proces integraționist global de profunzimea și amploarea celui european [91].

Abordând problema procesului integraționist european, este primordial să analizăm și conceptul de *europenizare*. Conform dicționarului explicativ Larousse, europenizarea este „acțiunea de a adopta limba, cultura, îmbrăcămintea, obiceiurile, purtările, modul de viață a europenilor” [291]. Europenizarea este un concept dezvoltat inițial în științele politice, teoria relațiilor internaționale și în sfera politicilor comparative. Interpretarea termenului *europenizare* se bazează pe mai multe definiții. După cum am observat mai sus, integrarea europeană este un proces politic și economic. În schimb, europenizarea este un proces socio-instituțional și cultural, nu întotdeauna predictibil și „măsurabil” în timp și în intensitate. Europenizarea este o denumire generică pentru transformările politice, economice, instituționale și, nu în ultimul rând, cognitiv simbolice, prin care trec statele care au adoptat reglementările europene și care își reconfigurează sistemele naționale [58].

În opinia savantului V. Moraru „europenizarea este un proces derulat sub egida Uniunii Europene, de o importanță majoră pentru statele antrenate în acțiunea de aderare la Uniunea Europeană care rezidă în adoptarea legislativă și instituțională a directivelor Uniunii Europene, în concordarea activității politice, economice și sociale cu criteriile funcționalității comunității europene” [174]. Astfel, conform autorului „obiectivele majore ale europenizării vizează schimbarea instituțională care constă în adoptarea acquis-ului comunitar și în compatibilizarea instituțiilor și actul de construire a culturii europene comune și a identității europene” [174]. V. Moraru susține că „integrarea europeană presupune europenizare și că conceptul europenizării se referă la modul în care integrarea europeană influențează schimbările produse la nivel național” [174].

În opinia cercetătorilor C. Ejov și A. Ejov, europenizarea nu ar trebui să fie înțeleasă numai ca sinonim pentru integrarea europeană. Accentul se pune pe modul în care integrarea europeană a condus la redefinirea conceptelor, relațiilor și structurilor de putere atât la nivel național, cât și supranațional [126]. Potrivit cercetătorilor C. Ejov și A. Ejov, „conceptul de europenizare stabilește un anumit unghi de vedere asupra Uniunii Europene, care se concentrează pe caracteristicile de sistem unic, cum ar fi cel supranațional. De obicei, europenizarea este înțeleasă ca o abordare ierarhică (engl. „top-down”), concentrându-se pe transferul de reguli și reglementări ale UE la nivelul țărilor-țintă. Deși majoritatea cercetătorilor își concentrează atenția exclusiv pe statele membre ale UE, nu există nici un motiv să credem că procesele de europenizare nu pot avea loc în afara Uniunii. Mai mult decât atât, unii cercetători au aplicat cadrele teoretice în studiul țărilor din vecinătate ale UE” [126].

În cercetările lui C. Radaelli se găsește ideea că europenizarea este un cadru de concepte, care interconectează aspectele interne și externe ale integrării europene. Aceasta reprezintă un

proces de răspândire de valori, a normelor legislative și practica acestora, precum și forme de control politic nu numai în cadrul Uniunii Europene, dar și în afară [265]. C. Radaelli se referă la europenizare ca și la „un proces de construcție, răspândire și instituționalizare a regulilor formale și informale, proceduri, paradigme politice, stiluri, metode de a face anumite lucruri și de a împărtăși credințe și norme, care sunt mai întâi definite și consolidate în procesul de decizie al Uniunii Europene și apoi încorporate în logica discursului național, în identități și structuri” [265].

În contextul subiectului cercetat, conceptul de *europenizare* este mai aproape de modernizare. Așa cum Republica Moldova nu este încă stat membru al Uniunii Europene, europenizarea este văzută ca o serie de transformări benefice în diverse domenii care facilitează procesul integraționist european.

Așa cum s-a menționat mai sus, construcția europeană poate fi interpretată ca un labirint multilateral, dar de asemenea ca o țesătură de relații bilaterale în fruntea cărora figurează cuplul franco-german. Deși nu mai au aceeași valoare ca și înainte, relațiile bilaterale se dovedesc a fi în continuare necesare, diplomația bilaterală fiind o condiție indispensabilă a manierei multilaterale. Astfel, relațiile bilaterale, conform poziției mai multor autori sunt realizate prin intermediul politicii externe, care, la rândul ei, devine un mijloc de realizare a relațiilor bilaterale interstatale. Specific pentru relațiile interstatale contemporane rămâne faptul că politica externă a unui stat devine un mijloc de constituire a unor uniuni de state, adică contribuie la integrarea statului în diferite uniuni suprastatale.

În contextul analizei fenomenelor *relații bilaterale* și *proces integraționist* merită atenție și analiza fenomenului de *politică externă*. Politica externă este subiect de cercetare atât pentru savanții din străinătate cât și pentru reprezentanții comunității academice din țară. Atât relațiile bilaterale interstatale cât și integrarea se realizează cu ajutorul și prin intermediul politicii externe.

Astfel, supunând analizei fenomenul politicii externe, H. Bull o definește drept rezultatul momentan al unui proces complex de elaborare. Participanții la elaborarea și aplicarea politicii externe se străduiesc să cuprindă în politica externă totalitatea preocupărilor lumii. Domeniul politicii externe, în opinia autorului, este mai larg decât ansamblul relațiilor interguvernamentale. Relațiilor politice dintre guverne li se adaugă interesul față de mediul înconjurător, migrație, dezvoltare, libertatea de credință. În aceste domenii, serviciile guvernamentale sunt mai puțin competente decât organizațiile și grupurile specializate [70].

Supunând analizei fenomenul politicii externe, S. Brucan consideră că politica externă constituie reacția la o serie de stimulente interne și externe, iar națiunile reprezintă niște sisteme în interacțiune permanentă cu mediul internațional [68; 35].

Politica externă prezintă obiectul cercetării pentru M-Ch. Kessler care consideră că aceasta nu este altceva decât rezultatul evoluției și politicii, istoriei, geografiei și filosofiei politice. Ea se manifestă pe parcursul activității statului pe arena internațională. Geografică și funcțională, politica externă devine proteiformă și multisectorială [295].

Potrivit S. Cebotari „prin politica externă se subînțelege activitatea statului în afacerile internaționale sau activitatea statului pe arena internațională care reglementează relațiile cu alți subiecți ai activității politice externe: state, partide, organizații obștești internaționale și regionale” [88; 161]. Autorul menționează că politica externă a statului trebuie să fie înțeleasă ca o categorie concret istorică, ea nu există în afara spațiului și timpului [87; 10]. Cercetându-se factorul spațial se constată că lumea externă este de fapt cea materială, „care ocupă un spațiu oarecare, caracteristicile căreia de multe ori creează limitele comportamentului politic al statului dat” [88]. Autorii lucrării pun accent și pe factorul temporal, care se explică prin faptul că politica externă este „activitatea statului într-un anumit interval de timp” [88]. În lucrare se accentuează ideea că din cauza modificărilor care apar de-a lungul timpului, conceptul de politică externă trebuie analizat mai detaliat, examinându-se toate sursele interne care ar putea să aibă o anumită influență asupra activității statului. Printre sursele interne se numără cele ideo-politice, social-economice, instituțional-birocratice. „Prin setul de izvoare ideo-politice se subînțelege *tabloul lumii* și locul statului în cadrul acestuia, întruchipat în conștiința socială, în acceptarea elitelor politice, liderilor de stat, reieșind din care se formează principalele idei privind promovarea politicii externe” [88]. Conform S. Cebotari și Gh. Căldare, politica externă poate fi înțeleasă ca și activitatea unui stat în sistemul relațiilor internaționale, unde „se întâlnesc interesele statelor legate de problema dezarmării, asigurării securității statului, prevenirea catastrofelor, combaterea terorismului și a criminalității” [88]. Activitatea politică, care este foarte diversă dar și necesară, servește drept instrument de apărare a intereselor statale. În opinia autorilor activitatea politică a statului ar putea fi concepută într-un sens mai larg, incluzând nu doar acțiunile practice ale subiecților, dar și identificând și realizând scopurile și conținutul activității sale [88].

În același context M. Diacon menționează că „politica externă a statului reprezintă ansamblul obiectivelor ce urmează a fi realizate în baza procedeeleor și mijloacelor pe care factorii de decizie le determină și le aplică în relațiile cu alți actori statali” [124; 151]. Conform autorului „complexitatea acestei noțiuni provine din insuficiența unei înțelegeri clare a ceea ce este politica externă, a limitelor sale, a similitudinilor și diferențelor dintre politica externă și relațiile externe, relațiile interstatale, diplomație, politica de stat, politica transnațională, politica internațională, politica mondială. În cadrul raportului politică externă-relații internaționale prima este catalogată ca o artă a întreținerii relațiilor internaționale, ca totalitatea politicilor și strategiilor care urmăresc

direct realizarea propriilor interese pe plan extern sau ca parte integrantă a relațiilor internaționale” [124; 151].

Analizând fenomenul „politică externă”, autorii A. Arseni, V. Ivanov și I. Suholitco consideră că relațiile internaționale și politica mondială se deosebesc între ele la fel cum politica externă se distinge de cea mondială. Conform autorilor, politica externă a statului reprezintă o activitate diplomatică specifică de implementare a principiilor de bază ale politicii internaționale [56].

Un interes deosebit pentru știința contemporană autohtonă prezintă cercetările elaborate de către A. Burian, care definește noțiunea de politică externă drept o activitate a statului de reglementare pe arena internațională a relațiilor sale cu alți subiecți ai politicii externe: state, partide politice și alte organizații sociale de peste hotare, organizații mondiale și regionale internaționale, sprijinindu-se pe potențialul economic, demografic, militar, tehnico-științific, cultural al statului [72; 208].

În opinia cercetătorului V. Rotaru, politica externă reglementează relațiile unui stat cu alte state și asigură realizarea intereselor și necesităților acestuia pe arena internațională. Autorul menționează că anume aici se întâlnesc interesele statelor legate de problema dezarmării, asigurării securității statelor, prevenirea catastrofelor, combaterea criminalității. În cercetarea autorului V. Rotaru se regăsește ideea precum că politica externă a devenit, actualmente, mai moderată, deoarece relațiile dintre state se bazează nu numai pe cele militare și diplomatice, ci și pe cele ale ajutorului reciproc, al dialogului politic. Obiectivele de politică externă ale statelor sunt promovate de anumite finalități pe care statele le împărtășesc în scopul realizării propriilor interese, inclusiv pentru asigurarea securității statale și menținerea bunăstării sociale. Potrivit autorului, „în cadrul politicii externe, Republica Moldova trebuie să-și fundamenteze activitatea nu numai pe factorii politici și de drept, dar, mai ales, pe cei morali” [209; 144].

În prezent, conform poziției cercetătorului V. Borș, se constată o influență a factorilor internaționali prin intermediul politicii externe asupra politicii interne, politica externă devenind un mijloc de democratizare a societății [65; 55]. De asemenea, analizând politica externă, V. Borș relevă mijloacele prin care se realizează politica externă în vederea realizării anumitor scopuri. Astfel, V. Borș enumeră următoarele mijloace de realizare a politicii externe: economice, politice, informaționale, militare. Vorbind despre mijloacele politice, autorul pune accent pe diplomatie în calitate de activitate oficială a statului realizată prin vizite și negocieri bilaterale și multilaterale, corespondențe diplomatice, etc. [65; 56]. Al doilea tip de mijloace ce aparțin politicii externe sunt cele economice. Locul ocupat de un stat pe arena internațională depinde în mare parte de economia sa și capacitatea financiară. Mijloacele militare ale politicii externe sunt reprezentate de forța

militară a statului. Conform lui V. Borș, în scopul fortificării imaginii statului pe arena internațională, politica externă se realizează și prin mijloacele de propagandă [66; 59].

Autorii Gh. Căldare și R. Gorincioi studiază politica externă și o prezintă în sensul de continuare a politicii interne și de componentă a relațiilor internaționale, constituind una dintre problemele esențiale ale științelor politice și relațiilor internaționale. Dată fiind creșterea rolului și locului politicii externe ca obiect de cercetare, actualmente, aceasta a devenit mai moderată, deoarece relațiile dintre state se bazează nu numai pe dimensiunile militare și diplomatice, dar și pe aspectele ce țin de ajutor reciproc și dialog politic. Autorii menționează că datorită faptului că principiile generale ale dreptului internațional sunt respectate de către state, scopurile politicii externe și mijloacele folosite pentru realizarea lor sunt formulate în baza unor valori morale universale. Ei determină politica externă ca „arta întreținerii relațiilor internaționale” sau ca o totalitate a politicilor și strategiilor ce urmăresc realizarea propriilor interese pe plan extern, sau ca parte constitutivă a relațiilor internaționale [81; 347].

Preluând o definiție de la autorul I. Motoc, politica externă se distinge de celelalte politici publice, fiind supusă într-o măsură mult mai redusă reglementărilor. Legislativul trebuie să renunțe la atribuțiile sale, cedând din competențe executivului. Alăturarea politicii externe celorlalte politici publice a fost intermediată de dezvoltarea caracterului teleocratic al statului în secolul al XX-lea. Concluzia autorului este că politica externă aparține și ea scopurilor pe care statul și le fixează. Astfel spus, printre misiunile încredințate executivului, figurează și politica externă. Din punct de vedere al descrierii raportului dintre democrație și politica externă, trecerea de la realismul clasic la neorealismul structuralist reprezintă închiderea definitivă a relațiilor internaționale față de variabila politicii externe. I. Motoc constată că regulile politicii externe sunt formulate de executiv, fie el guvern sau președinte, ele fiind controlate *a posteriori* de parlament. Politica externă este prin excelență o politică teleocratică. Executivul este ținut să urmeze în acțiunile sale de politica externă, programul de guvernare care este supus parlamentului. Acest program este singurul document care constrânge executivul în elaborarea politicii externe [175].

Astfel, ca rezultat al analizei interacțiunii „relații bilaterale” - „proces integraționist” am putea concluziona că între conceptele de „relații bilaterale” și „proces integraționist” există o corelație directă, fiecare fenomen completându-se unul pe altul. În scopul integrării, fiecare actor, în cazul dat statul, inițiază un dialog privind cooperarea sau stabilirea unor relații de cooperare pe dimensiunea politică, economică sau socio-culturală. În contextul analizei interacțiunii fenomenelor date, putem afirma că relațiile bilaterale stau la baza oricărui proces integraționist. Dacă relațiile bilaterale reprezintă relațiile dintre doi actori (în cazul dat, Republica Moldova - Franța și Republica Moldova - Uniunea Europeană), procesul integraționist reprezintă

modalitatea integrării pe dimensiunea politică, juridică, economică, socio-culturală ale unor state în cadrul instituțiilor/organizațiilor internaționale. În acest context, politica externă devine un mijloc de realizare a relațiilor bilaterale, prin intermediul cărora are loc dezvoltarea oricărui proces integraționist.

Specific pentru relațiile interstatale contemporane rămâne faptul că politica externă a unui stat devine un mijloc de constituire a unor uniuni de state, adică contribuie la integrarea statului în diferite uniuni suprastatale. Astfel, în contextul cercetării realizate, se va menționa faptul că procesul integraționist reprezintă unul din factorii principali ai politicii externe și a relațiilor internaționale în ansamblu. În contextul noilor metamorfoze geopolitice prezente pe arena internațională, integrarea devine un proces caracteristic pentru o mare parte din regiuni și state, indispensabil în procesul de dezvoltare economică și de democratizare a societății.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

În concluzie, vom menționa că supunând analizei istoriografia cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european observăm că atât cercetătorii autohtoni cât și cei occidentali acordă o atenție insuficientă problemei respective. Aspectul teoretic privind relațiile bilaterale, politica externă, procesul integraționist, cât și subiectul dedicat integrării europene sunt supuse cercetărilor de o multitudine de autori atât din Vest, cât și din Est, inclusiv și de către cercetătorii din Republica Moldova. Spre deosebire de multitudinea cercetărilor dedicate fenomenelor ca politică externă, proces integraționist, problematica relațiilor moldo-franceze rămâne un subiect puțin examinat. Cauza prezenței insuficiente a publicațiilor destinate relațiilor moldo-franceze se explică prin lipsa dialogului politic dintre cele două țări, a interesului redus a autorităților Republicii Moldova acordat consolidării parteneriatului moldo-francez și lipsei de finanțare în domeniul cercetării subiectului dat.

Pornind de la raționamentele că Republica Franceză este statul care ocupă o poziție importantă atât din perspectivă geografică, cât și geopolitică în spațiul integraționist european, cât și pornind de la ideea că Franța susține procesul de democratizare și parcursul integraționist european al Republicii Moldova, apare necesitatea de a extinde aria cercetărilor dedicate relațiilor moldo-franceze. Lipsa unor lucrări științifice care să ne ofere un tablou integrat al relațiilor moldo-franceze ne permite să ne pronunțăm asupra necesității extinderii ulterioare a ariei cercetărilor atât din țară, cât și de peste hotare cu referire la subiectul dat. În acest context, în cercetările viitoare este important de a studia detaliat manifestarea intereselor Republicii Moldova față de colaborarea cu Republica Franceză. Astfel, lipsa unor studii cu referire la analiza relațiilor moldo-franceze în contextul proceselor integraționiste, devine un obiectiv al realizării prezentei cercetări.

Ca rezultat al analizei interacțiunii „relații bilaterale” - „proces integraționist” s-a ajuns la concluzia că între aceste două concepte există un raport de complementaritate, o corelație directă, fiecare fenomen completându-se unul pe altul. În contextul procesului integraționist, statele colaborează între ele în ceea ce privește stabilirea unor relații pe dimensiunea politică, economică sau socio-culturală. Ca rezultat al analizei interacțiunii conceptelor date, putem afirma că relațiile bilaterale stau la baza oricărui proces integraționist. În paragraful 1.2 s-a afirmat că relațiile bilaterale reprezintă dialogul dintre doi actori (în cazul dat, Republica Moldova - Franța și Republica Moldova – Uniunea Europeană), procesul integraționist reprezintă modalitatea integrării pe dimensiunea politică, juridică, economică, socio-culturală ale unor state în cadrul unor instituții/organizații. În acest context, politica externă devine un mijloc de realizare a relațiilor bilaterale, prin intermediul cărora are loc dezvoltarea oricărui proces integraționist.

Specific pentru relațiile interstatale contemporane rămâne faptul că politica externă a unui stat devine un mijloc de constituire a unor uniuni de state, adică contribuie la integrarea statului în diferite uniuni suprastatale. Astfel, în contextul cercetării realizate, se va menționa faptul că procesul integraționist reprezintă unul din factorii principali ai politicii externe și a relațiilor internaționale în ansamblu. Integrarea devine un proces caracteristic pentru o mare parte din regiuni și state, participând astfel la crearea unei noi arhitecturi internaționale. Privită din perspectiva că politica externă este mijlocul de realizare a relațiilor interstatale, aceasta stă și la baza procesului de integrare a statelor în diferite uniuni. Nici un proces de integrare nu poate fi realizat fără implicarea statelor care recurg la utilizarea politicii externe mijloc de realizare a intereselor atât la nivel bilateral, cât și multilateral, contribuind astfel la constituirea uniunilor interstatale pe arena internațională. Statul, având la baza intereselor sale vectorii politicii externe, care, realizate prin intermediul negocierilor, tratativelor de a se integra în uniuni suprastatale fie cu caracter economic sau cu caracter de asigurare a securității, contribuie la formarea relațiilor bilaterale. Astfel, integrarea, ca fenomen ce unește state-actori geopolitici și actori de drept internațional în uniuni suprastatale, se realizează prin intermediul politicii externe a statului, care prin activitatea sa pe arena internațională contribuie la edificarea relațiilor bilaterale.

2. Evoluția relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: aspecte metodologice

Sfera relațiilor internaționale este mobilă și în continuă schimbare. Acum, în perioada globalizării, integrării și, în același timp, regionalizării, numărul și diversitatea participanților la relațiile internaționale a crescut semnificativ. Relațiile internaționale au devenit mai complexe, chiar mai imprevizibile și a devenit mai dificil să se determine adevăratele, obiectivele și interesele reale ale participanților lor, să dezvolte o strategie de stat și să formuleze interese de stat. De aceea, în prezent este important să putem analiza și evalua evenimentele din domeniul relațiilor internaționale, să vedem obiectivele participanților lor și să acordăm prioritate.

Analiza relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european are la bază o abordare metodologică diversă și interdisciplinară în scopul verificării ipotezei înaintate, determinării nivelului de dezvoltare a dimensiunii politice, a cadrului juridic și identificării concluziilor relevante. Prin urmare, primul paragraf este dedicat abordărilor metodologice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european. Astfel, principiile, abordările și metodele de investigație științifică utilizate și descrise aici au contribuit la fundamentarea teoretico-aplicativă a obiectului de studiu. Al doilea paragraf analizează cadrul juridic al relațiilor dintre Republica Moldova și Republica Franceză în contextul procesului integraționist european. Pentru o mai bună comprehensiune a relațiilor moldo-franceze la etapa actuală, apare necesitatea de a face o analiză a principalelor documente care reprezintă baza juridică a relațiilor dintre cele două țări. În continuare, în cel de-al treilea paragraf se evaluează și se estimează dimensiunea politico-diplomatică a relațiilor moldo-franceze. Odată cu obținerea independenței, Republica Moldova, în calitate de subiect de drept internațional, a stabilit relații diplomatice cu un șir de state ale lumii, inclusiv cu Republica Franceză.

2.1. Abordări metodologice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european

Metodologia cercetării reprezintă modalitatea sistematică de a rezolva problema supusă cercetării. Termenul „metodologie” provine din limba greacă: *methodos* (drum sau cale) + *logos* (știință) și are două sensuri principale: 1. descrierea tuturor pașilor pe care-i facem pe drumul către cunoaștere; 2. descrierea metodelor pe care le vom folosi. Astfel, putem concluziona că metodologia de cercetare are numeroase dimensiuni și că metodele de cercetare fac parte din metodologia de cercetare. Astfel, domeniul de aplicare a metodologiei de cercetare este mai larg decât cel al metodelor de cercetare.

În opinia lui S. Chelcea „metodologia în științele sociale și comportamentale are două laturi: analiza critică a activității de cercetare și formularea unor propuneri pentru perfecționarea acestei activități. Analiza metodologică vizează punerea în relație a metodelor, tehnicilor, procedeelelor și instrumentelor de investigație, adecvarea lor la obiectul de studiu” [87; 50]. În aceeași lucrare, autorul menționează că alegerea metodelor de cercetare depinde nemijlocit de natura fenomenelor studiate, ca și de teoria de la care se revendică studiul. Alegerea depinde și de accesibilitatea metodelor și tehnicilor, de existența sau nu a instrumentelor de investigație adecvate, de resursele financiare, de intervalul de timp pe care îl avem la dispoziție pentru efectuarea studiului, de profunzimea dorită a concluziilor [95; 51].

Autorul D. Cristea afirmă că una dintre marile drame ale teoriei relațiilor internaționale este că se scrie prea mult în domeniu. Dezbaterea metodologică a devenit foarte importantă în relațiile internaționale, nu doar datorită unei conștientizări bruște a problemelor cu care se confruntă, ci mai ales sub presiunea cantitativă a publicisticii de specialitate. Bogat în nuanțări, abordări, hibridări, fragmentări și reclasificări, grupul de discipline din cercul relațiilor internaționale nu reușește în cele mai multe cazuri să găsească o soluție a unei racordări a teoreticului la empiric. Conform autorului, domeniul abundă în paradigme teoretice și este sărac în paradigme metodologice care să facă acel lucru pentru care există metodologia: să ghideze demersul de cercetare [117; 138].

Sfera relațiilor internaționale este mobilă și în continuă schimbare. Acum, în perioada globalizării, integrării și, în același timp, regionalizării, numărul și diversitatea participanților la relațiile internaționale a crescut semnificativ. Relațiile internaționale au devenit mai complexe, chiar mai imprevizibile și a devenit mai dificil să se determine obiectivele și interesele reale ale participanților lor, să dezvolte o strategie de stat și să formuleze interese de stat. De aceea, în prezent este important să putem analiza și evalua evenimentele din domeniul relațiilor internaționale, să vedem obiectivele participanților lor și să acordăm prioritate.

Potrivit politologului V. Beniuc, Relațiile Internaționale în manifestarea lor științifică sunt de mai multe decenii în centrul atenției nu doar a cercetătorilor din domeniul respectiv, dar și a filozofilor, psihologilor, sociologilor, istoricilor care, la rândul lor, aplică metode, metodici de investigare și analiză din matematică, fizică, biologie, alte discipline și domenii de cercetare. Metodele de cercetare a relațiilor internaționale sunt preluate din mai multe domenii științifice, în ansamblu, acestea având un caracter universal. Relațiile internaționale sunt reprezentate nu doar de actori, dar, în primul rând, de interacțiunile dintre domeniile de activitate care prin definiție au un caracter multidimensional. Pe plan bilateral interacțiunile: politic – politic; economic – economic; cultural – cultural; științific – științific etc. Pe plan multilateral: politic – economic;

politic – cultural; politic – științific sau economic – politic; economic – cultural; economic – științific etc. etc. Fiecare construcție – interacțiune poate fi înregistrată într-o interacțiune internațională mai complexă [59]. Cercetătorul V. Beniuc susține ideea că „obiectul – Relații Internaționale comportă de rând cu segmentul politic, pe cel economic, jurisdicțional, comunicațional, informațional, ideologic, științific, educațional. Prin urmare, relațiile contemporane internaționale sunt un metadomeniu și nu pot fi reduse doar la relații politice, ele reprezentând intense activități economice, juridice, comunicaționale, informaționale, ideologice, științifice, educaționale, care, la rândul lor, diminuează în ascendență relațiile politice, ponderea statului pe plan internațional” [59].

Metodologia relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european presupune abordări complexe și interdisciplinare. Analizând metodologia cercetării în cauză, putem vorbi despre interdisciplinaritatea metodelor, ceea ce semnifică că metodele unei discipline se aplică în alte discipline. Prin urmare, abordarea interdisciplinară este trăsătura esențială a acestei cercetări. Interdisciplinaritatea acestui studiu are la bază utilizarea metodelor din diverse domenii: drept, istorie, sociologie, statistică, etc.

În opinia profesorului G. Vasilescu, interdisciplinaritatea este clasificată din diferite puncte de vedere : interdisciplinaritatea domeniilor învecinate, a problemelor, a metodelor și a conceptelor [238]. În cazul analizei metodologiei cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european, putem vorbi despre interdisciplinaritatea metodelor.

Baza teoretico-metodologică a lucrării *Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: realități și perspective* se axează pe utilizarea metodelor analizei științifice din domeniul cercetărilor politologice, al teoriei relațiilor internaționale și sociologice. Baza metodologică aplicată la realizarea lucrării a inclus studierea și analiza aprofundată, evaluativă și selectivă a bibliografiei de specialitate, a studiilor și rapoartelor de cercetare, a surselor electronice de informație, a publicațiilor statistice și a articolelor științifice, a analizelor critice și a rezultatelor practice ale mai multor conferințe și seminare internaționale și naționale în domeniul relațiilor internaționale.

Domeniul relațiilor internaționale este bazat primordial pe paradigma realismului politic. Paradigma realismului constituie un model persistent și venerabil în analiza relațiilor internaționale. Astfel, printre savanții au contribuit la dezvoltarea teoretică a viziunii realismului amintim pe: H. Morgenthau [264], M. Kaplan [262], K. Waltz [267], R. Aron [269], H. Bull [70], M. Wight [244], H. Kissinger [158]. H. Morgenthau a fost acel care a pus bazele conceptuale ale realismului internațional în 1948; M. Kaplan, în 1957, a argumentat că sistemul internațional este unul anarhic sub formă structurală; K. Waltz, în 1979, a dezvoltat neorealismul structural prin

analizele sistemice și reductive ale politicii internaționale; H. Bull a delimitat, în 1977, distincția între esența ordinii mondiale și internaționale și H. Kissinger, a contribuit, în 1994, la susținerea și promovarea acestei gândiri în politica externă a statelor naționale. Se va menționa faptul că realismul privește statele-națiuni ca fiind principalii actori pe scena politică internațională deoarece aceste unități nu se supun nici unei alte autorități politice. Realismul subliniază modul în care realitățile politicii internaționale dictează opțiunile celor care formulează politica externă a statelor, în perspectivă rațională. Drept urmare, realismul este o paradigmă conservatoare a relațiilor internaționale, ce are la bază o concepție a naturii umane neschimbătoare. Această paradigmă este produsul încercărilor teoretice de a construi o teorie care să explice comportamentul statelor în sistemul internațional.

În opinia politologului V. Juc, „postulatul fundamental al realismului politic constă în diferența calitativă dintre politica internă și politica internațională, ultima identificându-se cu politica externă. Deși au bază comună - statul, politica internă și politica internațională sunt autonome una în raport cu alta și, prin urmare, este legitimă o știință independentă a Relațiilor Internaționale” [156]. Autorul afirmă că teoria realismului politic a devenit direcția predominantă în abordarea Relațiilor Internaționale contribuind la delimitarea legitimă a disciplinei de celelalte științe sociale. Funcționând ca paradigmă, realismul politic stabilește limitele cercetării și oferă un instrumentar fundamental de analiză [154].

Pentru realizarea unei cercetări complexe a subiectului, autorul a recurs la aplicarea mai multor principii, abordări și metode de investigație științifică. Conform autorului V. Țapoc, „principiile metodologice includ teze fundamentale care îi asigură cunoașterii științifice continuitatea necesară pe care o parcurge știința de la cunoștințele anterioare adevărate la noi cunoștințe veridice” [231]. Folosirea principiilor metodologice asigură cercetării consecvența logică, precizie și claritate.

Astfel, cum s-a menționat mai sus, *principiul interdisciplinarității* a permis autorului de a descrie evoluția relațiilor moldo-franceze din anul 1991 și până la moment, de a determina nivelul de cooperare moldo-franceză în contextul procesului integraționist european, de a analiza legătura strânsă care există între dezvoltarea relațiilor moldo-franceze politice și cele economice, aplicând metode specifice altor domenii. Pe parcursul cercetării, autorul se bazează și pe *principiul multidisciplinarității* care oferă posibilitatea de a face o cercetare din punct de vedere multilateral: istoric, politic, juridic, economic, cultural. *Principiul simplității* cunoașterii științifice a generat supoziția, potrivit căreia, Republica Franceză, stat cu o pondere decizională considerabilă în structurile Uniunii Europene, ar putea fi unul dintre principalii parteneri care susțin procesul de democratizare și racordare a Republicii Moldova la standardele europene. Gradul de simplitate

poate fi identificat cu gradul de testabilitate, cea mai importantă funcție a simplității fiind cea de criteriu al acceptabilității teoriilor și ipotezelor. Unul din principiile metodologiei contemporane este cel al complementarității. Acest principiu are ca și obiectiv rezolvarea problemei științifice. *Principiul complementarității* a oferit posibilitatea de a scoate în evidență corelarea care există între relațiile bilaterale moldo-franceze și procesul integraționist european. Drept urmare, bazându-ne pe principiul *complementarității*, dezvoltarea relațiilor politice, economice, socio-culturale moldo-franceze facilitează integrarea Republicii Moldova în UE. Următorul principiu care fondează necesitatea abordării adecvate a cercetărilor interdisciplinare este cel al corespondenței. *Principiul corespondenței* a reliefat relația sistemică dintre instituțiile statului în dezvoltarea relațiilor moldo-franceze și în realizarea obiectivelor de politică externă. *Principiul continuității* a permis examinarea colaborării moldo-franceze în procesul de integrare europeană din perspectiva continuității și discontinuității. *Principiul determinismului* este acel în conformitate cu care relațiile din lumea înconjurătoare sunt organizate în termeni de cauză-efect. Astfel, acest principiu ne-a permis analiza evoluției relațiilor moldo-franceze în diferite domenii prin prisma cauzelor și efectelor exercitate asupra europenizării Republicii Moldova.

Diversitatea metodologică din științele sociale impune cercetătorului să aleagă metodele pe care să fie în măsură să le justifice, ținând cont de principiile epistemologice și nevoile cercetării. Pornind de la raționamentul conform căruia relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european reprezintă o cercetare care are la bază un ansamblu complex de tehnici și metode de cercetare, apare ideea de interdisciplinaritate. Prin urmare, studiul realizat are la bază un spațiu larg de interferență a mai multor științe, fiind folosit un sistem complex de instrumente, elaborat în baza principiului interdisciplinarității. Aplicarea multidisciplinarității a permis autorului să studieze relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european, multilateral, din punctul de vedere istoric, politic, juridic, economic, cultural. Datorită multidisciplinarității, rezultatul final este mai complex și mai integrat. Este important de menționat că interdisciplinaritatea are un scop diferit de cel al multidisciplinarității, presupunând concepte și fenomene comune diferitor discipline. Potrivit cercetătorului Gr. Vasilescu, „interdisciplinaritatea este un transfer de metode de la o disciplină la alta, având mai multe grade de transfer” [238].

Asfel, apelând la cele mai des utilizate metode, cercetarea relațiilor moldo-franceze, a politicii externe a Republicii Moldova și a rolului Franței în procesul integraționist european a statului nostru, presupune utilizarea metodelor general-logice, general-științifice, particulare și specifice. Este de menționat faptul că sistemul de principii și metode oferă cercetării în cauză o semnificație teoretică.

În scopul cercetării subiectului propus *Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european* au fost aplicate, în primul rând, metodele general-logice, adică de maximă generalitate: metoda inductivă, deductivă, logică, analitică, hermeneutică, structural-funcțională. Metodele general-logice prezintă nivelul cel mai înalt de generalitate metodologică formând fundamentul conceptual.

Conform autorului V. Țapoc, distincția dintre metodele generale, cele particulare și cele speciale este cât se poate de relativă, deoarece relative sunt și sferele de utilizare a acestora. Ceea ce într-un context al cercetării se prezintă ca specific, luat într-un alt aspect mai restrâns, sărac și extrapolat asupra unui domeniu mai larg se va manifesta ca general [231].

Metoda inductiv-deductivă constă în cunoașterea realității relațiilor internaționale pornind de la singular și ajungând la general, dar și descoperirea singularului având ca punct de plecare generalul. Aceasta este metoda care se bazează pe raportul de cauzalitate și a fost aplicată pentru a cerceta sprijinul Franței oferit Republicii Moldova în procesul integraționist european. **Metoda inductivă** se axează pe anumite norme. Se recomandă de a nu trece direct de la cazurile singulare la principiile generale, ci să înaintăm prudent de la cazurile simple la cele complexe, de la cazurile singulare la cele particulare și de la acestea la principiile generale și așa treptat până la principiile universale [231; 175]. Scopul principal al cercetării inductive este de a descoperi cauzele anumitor fenomene. *Inducția* reprezintă modul de a raționa trecând de la fapte la teorie – *de la particular la general*. Inducția presupune orientarea raționamentului dinspre particular către general, de la fapte spre concepte [252; 53].

Deducția este un proces cu mișcare inversă, care constă din derivarea riguroasă a unei propoziții (concluzia) din alte propoziții date (premisele). Mersul său se face de la idee la idee, oferind astfel superioritatea obținerii de noi adevăruri fără investigarea realității în mod direct. Din cauza caracterului complex al subiectului analizat, este preferabilă și benefică combinarea deducției și a inducției. Metoda inductiv-deductivă a facilitat procesul de generalizare a faptelor și deducerii principalelor concluzii, având în vedere că în timp ce deducția pornește de la general la particular, inducția pornește de la particular la general. Legătura existentă dintre cele două metode se explică prin faptul că metoda deductivă are la bază generalitățile efectuate prin inducție. „Importanța acestei metode cu largă aplicabilitate rezultă din posibilitățile oferite, pe de o parte, de a clasifica, ordona și abstractiza un material factic în vederea generalizării, iar pe de altă parte, de a putea trage concluzii, pe baza generalizării, asupra unor fapte particulare” [200].

Analizând în capitolul 1 *Aspecte istoriografice și conceptual-teoretice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european* evoluția, cauzele, mediul apariției și dezvoltării procesului integraționist, cât și a relațiilor bilaterale, autorul, cu ajutorul

acestei metode și a modului de a face raționamente, a reușit să deducă corelația *relații bilaterale - proces integraționist* în paragraful 1.2 *Identificări conceptual-teoretice ale interacțiunii „relații bilaterale” - „proces integraționist”*. În acest context, merită atenție și posibilitatea oferită de utilizarea acestei metode în analiza faptelor și evenimentelor prezente în relațiile moldo-franceze care a dat posibilitate autorului de a deduce principalele interese de cooperare ale Republicii Moldova cu Republica Franceză, cu referire la capitolul 3 *Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*. Analizând relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european, autorul a putut releva principalele direcții de cooperare în relațiile Republicii Moldova cu Franța. Utilizarea deducției a permis autorului de a scoate în evidență concluziile înaintate pentru primul capitol al lucrării. De asemenea, datorită apelării la metoda inductiv-deductivă, a fost posibilă formularea concluziilor înaintate în capitolul 2 *Evoluția relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: aspecte metodologice* și, respectiv capitolul 3 *Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*. Datorită metodei inductiv-deductivă s-a reușit de a formula concluziile generale a lucrării per ansamblu.

Un aport la elaborarea cercetării, pe lângă metoda inductiv-deductivă, o are **metoda logică** – fenomenul este reprodus doar prin ceea ce acesta are mai important, mai esențial. Astfel, autorul a utilizat metoda logicii în cadrul tuturor capitolelor și paragrafelor lucrării și respectiv, pentru elaborarea concluziilor la sfârșitul lucrării. Metoda logică reprezintă o totalitate de procedee sau operații metodologice și gnoseologice prin care se creează posibilitatea surprinderii structurii și dinamicii interne a formei obiective a dezvoltării sociale. Logica este aplicabilă unei sfere largi de probleme care vizează știința relațiilor internaționale cum ar fi: definiții, concepte, sistematizarea informației, elementele structurale ale unei instituții sau ale unor concepte [162].

Studiul relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist a fost realizat având la bază și **metoda analizei și sintezei**. Metoda respectivă, fiind o metodă complexă dialectică, având la bază analiza și sinteza care se întrepătrund și se completează reciproc, a oferit posibilitatea examinării relațiilor moldo-franceze în domeniul politic, economic și social. **Metoda analitică** constă în a analiza orice concept utilizat, descompunându-l până la elementele primare ce-și găsesc echivalent în experiență. Metoda analitică previne formarea unor enunțuri care pierd legătura cu realitatea empirică. În afară de recursul la experiență și de analiză a facultăților de cunoaștere, metoda analitică presupune delimitarea exactă între opinie și cunoaștere, precum și renunțarea la o cercetare ce depășește în mod principal capacitățile intelectului nostru și concentrarea efortului cognitiv asupra lucrurilor care au importanță pentru viața noastră [228]. Metoda analitică a făcut posibilă cercetarea conceptelor de *relații bilaterale, politică externă, proces integraționist*

analizate în paragraful 1.2 *Identificări conceptual-teoretice ale interacțiunii „relații bilaterale” - „proces integraționist”* al capitolului 1 *Aspecte istoriografice și conceptual-teoretice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european*. De asemenea, datorită acestei metode a fost posibilă și analiza cadrului juridic al relațiilor moldo-franceze prezentat în paragraful 2.2 *Cadrul juridic al relațiilor Republica Moldova cu Republica Franceză în contextul integraționist european*, cât și a analizei dimensiunii politice, economice și socio-culturale examinate în paragraful 3.1 *Dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european* și respectiv paragraful 3.2 *Specificul colaborării moldo-franceze în domeniul socio-cultural* al capitolului 3 *Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*.

În strânsă complementaritate cu metoda analizei și sintezei vine să completeze cercetarea relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european **metoda structural-funcțională**, care are un rol important pentru cercetarea fenomenelor complexe. Astfel, în lucrare a fost analizat procesul integraționist european, care este considerat a fi un fenomen complex. Metoda reprezintă o îmbinare a trei tipuri de analiză: structurală, sistemică și funcțională [170]. Metoda structural-funcțională asigură o cercetare de ansamblu a relațiilor moldo-franceze, prin analiza lor structural-sistemică, evidențiind elementele definitorii și principiile de funcționalitate, examinând funcțiile fiecărui actor în parte. Prin urmare, putem concluziona că în cercetarea realizată, metoda structural-funcțională a participat în cercetarea de ansamblu a procesului integraționist european al Republicii Moldova prin analiza structural-sistemică a relațiilor sale cu Franța și Uniunea Europeană.

Conform lui V. Țapoc, **metoda hermeneutică** este preocupată de pătrundere, comprehensiunea sensului, pornind de la premisa că orice activitate umană are întotdeauna un *prealabil* care-i conferă sensul. Conștiința omului include în sine variate informații preștiințifice și preteoretice. Hermeneutica nu neglijează analiza acestui *prealabil* pentru a descifra sensul acțiunilor umane. Acest *prealabil* alcătuiește ansamblul de date particulare care constituie fundalul și/sau contextul în care a apărut acțiunea sau rezultatul ei (textul, opera de artă etc.), de aceea el trebuie, pentru a descoperi sensul, cât mai complet restabilit. Adică pentru a restabili fundalul trebuiesc găsite acele date particulare, însă ele nu pot fi descoperite și înțelese fără a cuprinde *întregul*, ansamblul ce le înglobează, adică, astfel spus, trebuie să apelăm la un sens ce abia trebuie să fie descoperit [231, 198].

În scopul cercetării și verificării ipotezei de lucru propuse, al stabilirii corelației între variabile, au fost aplicate, metodele general-științifice. Acestea sunt metodele de generalitate extinsă și se folosesc într-un număr mare de științe. Printre metodele general-științifice enumerăm:

metoda istorică (cea mai generală, utilizată pe parcursul întregii lucrări), istoriografică, metoda descriptivă, analiza documentelor, documentarea webografică, observația, comparația, metoda statistică, metoda înregistrării datelor.

Pentru a explica modalitatea în care au evoluat relațiile moldo-franceze din anul 1991 și până la moment s-a recurs la **metoda istorică**. Apelând la **metoda istorică** pentru a analiza subiectul paragrafului 2.2 *Cadrul juridic al relațiilor Republica Moldova cu Republica Franceză în contextul procesului integraționist european* al capitolului 2 *Evoluția relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: aspecte metodologice* a fost posibilă cercetarea diverselor procese atât în spațiu, cât și în timp. Metoda istorică a fost folosită în cercetarea aspectelor istoriografice ale relațiilor moldo-franceze și al procesului integraționist european, servind la determinarea particularităților evolutive ale relațiilor moldo-franceze concretizate prin vizitele la nivel oficial, precum și la evidențierea etapelor de elaborare a cadrului legislativ bilateral.

În scopul elaborării paragrafului 1.1 *Istoriografia cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european* din capitolul 1 *Aspecte istoriografice și conceptual-teoretice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european* autorul a apelat la **metoda istoriografică**, datorită căreia a fost posibilă realizarea cercetării relațiilor moldo-franceze și reflectarea procesului integraționist european, prin intermediul monografiilor, studiilor analitice, articolelor, rapoartelor etc. Cu ajutorul metodei istoriografice, autorul a stabilit stadiul actual al cunoașterii în domeniul relațiilor moldo-franceze, prin definirea conceptelor de politică externă, proces integraționist, prin analiza critică a bibliografiei, prin descrierea și interpretarea datelor din literatura de specialitate.

Una dintre cele mai des aplicate metode în domeniul științelor sociale este **metoda descriptivă** care presupune descrierea situației și a evenimentelor prezente sau care au avut loc. În contextul prezentei cercetări, metoda descriptivă a fost utilizată în paragraful 1.2 *Identificările conceptual-teoretice ale interacțiunii „relații bilaterale” - „proces integraționist”* al capitolului 1 *Aspecte istoriografice și conceptual-teoretice ale cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european*. Această metodă a oferit posibilitatea de a scoate în evidență principalele teze înaintate în publicațiile cu referire la relațiile moldo-franceze. De asemenea, metoda descriptivă a oferit posibilitatea autorului de a analiza mai complex șirul de evenimente care au contribuit la evoluția relațiilor moldo-franceze. Aceeași metodă a participat la identificarea rolului Franței în procesul integraționist european al Republicii Moldova, analizat în toate paragrafele capitolului 3 *Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*.

Metoda comparației a făcut posibilă determinarea nivelului de cooperare moldo-franceză în contextul procesului integraționist european, moment reliefat în capitolul 3 *Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*. Aspectul practic al lucrării este demonstrat prin compararea numărului de vizite bilaterale ale autorităților din Republica Moldova și Franța cu datele referitoare la import și export dintre cele două state în perioada respectivă. La fel, autorul studiului a realizat o analiză comparativă a comerțului internațional cu mărfuri al Republicii Moldova cu mai multe state, printre care și Franța. Apelând la aceeași metodă, s-a reușit identificarea gradului de studiere a limbii franceze pe teritoriul Republicii Moldova în plan comparativ cu alte limbi străine studiate: engleza, rusa, germana. Astfel, s-a ajuns la concluzia că limba franceză continuă să piardă o mare parte din terenul său funcțional. Cu ajutorul metodei comparației, s-a identificat nivelul cadrului juridic moldo-francez în comparație cu parteneriatul Republicii Moldova cu alte state membre UE. Toate aceste analize comparative sunt prezente în paragraful 2.1 al capitolului 2, de asemenea în paragrafele 3.1 și 3.2 ale capitolului 3.

Pentru facilitarea selectării și interpretării datelor, autorul a utilizat un șir de metode suplimentare, precum **analiza documentelor** și **documentarea webografică**.

Așa cum identificarea diferitor izvoare de informare ocupă un loc important în cadrul studiului, autorul a apelat la metoda **analizei documentelor**. Documentele în accepțiunea științelor sociale semnifică un obiect sau un text care oferă o informație despre un fenomen social. Metoda analizei documentelor este folosită pentru verificarea și completarea datelor obținute prin alte metode. În funcție de documentele disponibile putem folosi metoda pentru a face cercetări cu obiective extrem de diverse, acoperind toate obiectivele posibile. Această metodă a oferit posibilitatea de a analiza cele mai diverse surse: articole din presa scrisă, interviuri, date statistice, discursurile politice ale reprezentanților de stat, memoriile personalităților politice, documente din cadrul diferitor instituții/organizații. Pentru determinarea surselor de informare s-a recurs la cercetarea cataloagelor de cărți și culegeri din rețeaua bibliotecară; la articolele din revistele de specialitate din Republica Moldova și de peste hotare; la publicațiile cu caracter informativ. Metoda analizei documentelor a oferit posibilitatea de a cerceta documentele din arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova: note de convorbire, note informative, note verbale, scrisori oficiale, buletine informative, note analitice, alocuțiuni, plan de activitate al ambasadei Republicii Moldova în Franța, etc.

Analiza documentelor a permis cercetarea actelor și a bazei normative relative la consolidarea relațiilor bilaterale sub mai multe aspecte, care constituie, evident, sursele aferente ale fundamentării dialogului politic. Analiza documentelor precum *Concepția politicii externe a*

Republicii Moldova [105], cât și a unui set de acorduri ca: Protocolul cu privire la stabilirea relațiilor diplomatice între Republica Franceză și Republica Moldova [229; 412]; Protocolul de cooperare între ministerele afacerilor externe ale Republicii Moldova și Republicii Franceze [229; 412]; Tratatul de prietenie, de înțelegere și cooperare [311]; Acordul de cooperare culturală, științifică și tehnică [3]; Acordul de încurajare și protejare reciprocă a investițiilor; Protocolul de înțelegere între Ministerul Agriculturii și Alimentației al Republicii Moldova și Ministerul Agriculturii și Pescuitului al Republicii Franceze în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale; Acordul de ne-impozitare dublă și de luptă contra evaziunii fiscale; Acordul de cooperare în domeniul patrimoniului cultural [168] a oferit baza fundamentală a cercetării principalelor aspecte ale dialogului moldo-francez și a participat la o mai bună comprehensiune a unor probleme existente în cooperarea dintre cele două țări. Totodată, metoda documentării a făcut posibilă cercetarea problemelor vizând cadrul juridic al relațiilor moldo-franceze analizat în paragraful 2.2 *Cadrul juridic al relațiilor Republica Moldova cu Republica Franceză în contextul procesului integraționist european* al capitolului 2 *Evoluția relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: aspecte metodologice*.

În scopul elaborării prezentei lucrări, autorul a recurs și la **documentarea webografică**, o metodă foarte actuală și acceptată pe larg în era noilor tehnologii. Datorită dezvoltării rapide a tehnologiilor informaționale, care merge în paralel cu dezvoltarea științei, autorul a recurs la o multitudine de publicații on-line cu privire la subiectul abordat. La etapa actuală, Internetul ne oferă informații actuale și relevante, care necesită totuși niște competențe specifice pentru a fi filtrată. Conform cercetătorului S. Cebotari, pentru comunitatea științifică, la etapa actuală, internetul reprezintă un instrument de cercetare indispensabil. „Prin internet se poate obține acces la cele mai avansate facilități de cercetare din lume, se poate discuta despre cercetarea și necesitățile fiecăruia, cu alte persoane care lucrează asupra aceluiași probleme, în aceleași scopuri, cât și o modalitate de acces la documente oficiale și de ultimă oră” [86; 94]. Așa cum majoritatea bibliotecilor sunt prezente pe Internet, cu ajutorul metodei ce ține de documentarea webografică, autorul a reușit să analizeze informația de specialitate stocată în mai multe biblioteci on-line, spre exemplu Biblioteca Națională a Republicii Moldova <http://www.bnrm.md> [61]. Astfel, cercetarea în cauză a devenit mai calitativă și mai eficientă.

Autorul a avut acces la paginile oficiale ale Guvernului Republicii Moldova <http://www.gov.md> [143], Guvernului Republicii Franceze www.gouvernement.fr [142], ale ambasadelor Franței în Republica Moldova - <https://md.ambafrance.org> [14] și a Republicii Moldova în Franța - www.franta.mfa.md [15]. În acest context, se înscrie presa online și revistele specializate care, pe lângă versiunea printată, publică informația sub formă electronică. Cu ajutorul

Internetului autorul a consultat numerele ultimelor publicații, revistele de specialitate din Republica Moldova, ca *Studia Universitatis Moldaviae* [222], *Moldoscopie* [166], *Revista de Sociologie, Științe Politice a Academiei de Științe a Moldovei* [207].

Analizând diferite evenimente, ca de exemplu vizitele înalților demnitari francezi în Republica Moldova, cât și a oficialilor moldoveni în Republica Franceză, declarațiile liderilor politici (ex-președinții Republicii Moldova M. Snegur și P. Lucinschii, actualul președinte al Republicii Moldova, M. Sandu cât și ex-președinții Republicii Franceze J. Chirac, N. Sarkozy, actualul președinte al Republicii Franceze, E. Macron), autorul a utilizat pe larg metoda **înregistrării datelor**. Datorită metodei cu privire la înregistrarea datelor, autorul, a avut posibilitatea de a cerceta mai amplu relațiile în diverse domenii dintre Republica Moldova și Franța. Este de menționat faptul că s-a recurs la utilizarea metodei înregistrării datelor la elaborarea paragrafului 2.2 *Cadrul juridic al relațiilor Republica Moldova cu Republica Franceză în contextul procesului integraționist european* al capitolului 2 *Evoluția relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: aspecte metodologice* și, respectiv la elaborarea întregului capitol 3 *Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*.

Aplicarea **metodei statistice** este într-o legătură strânsă cu rapida evoluție informațională pe care o cunoaște umanitatea la începutul secolului al XXI-lea, oferind posibilitatea cunoașterii diverselor fenomene prin intermediul analizelor detaliate. Principiile specifice metodei statisticii sunt observarea faptică, adică obținerea datelor prin măsurare, observarea, înregistrarea aspectelor calitative și cantitative manifestate la fiecare unitate cercetată în parte și exprimarea numerică sau atribuirea de numere care face posibilă calcularea de indicatori pentru o colectivitate, realizarea de comparații și de modele ale evoluției fenomenelor. Metoda statistică a oferit posibilitatea cercetătorului de a prelucra un șir de date cu privire la relațiile moldo-franceze în capitolul 3 *Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*. Relațiile economice, științifice, socio-culturale dintre cele două state nu pot fi analizate fără utilizarea indicilor statistici, care permit evidențierea anumitor aspecte importante ale subiectului în cauză. Aplicând metoda statistică, autorul a prelucrat datele oferite de Biroul de Statistică al Republicii Moldova cu privire la comerțul cu Republica Franceză. În combinație cu metoda comparației, metoda statistică a oferit posibilitatea autorului de a prezenta concluziile cu privire la legătura strânsă care există între dezvoltarea relațiilor moldo-franceze politice și cele economice. Rezultatele acestei metode au fost prezentate sub formă de tabele, grafice și diagrame. La fel, datorită metodei statistice, autorul a determinat nivelul de studiere a limbii franceze în diferite perioade, în comparație cu alte limbi străine predate în instituțiile de învățământ din țară.

O altă metodă sociologică utilizată în cercetare cu scop de facilitare a selectării și interpretării datelor obținute este **observația semistructurată**. Fiind considerată una din cele mai vechi metode științifice, în științele sociale, observația a fost folosită încă din momentul apariției lor. În opinia lui S. Chelcea „sensul termenului *observație* la nivelul simțului comun este de a cunoaște, a examina un obiect sau un proces, a face constatări și remarci referitoare la ce ai privit cu atenție” [95]. A. Compté – citat de P. Foulquié și R. Saint-Jean [287; 492] consideră observația una dintre cele patru metode fundamentale ale sociologiei, alături de comparație, analiza istorică și experiment. Astăzi se acceptă cvasiunanim că a observa înseamnă nu numai a înregistra, dar și *a inventa* și *a construi realitatea*. Observația științifică presupune cu necesitate scopul cunoașterii, planificarea, desfășurarea după reguli bine stabilite și îndelung verificate [95].

R. Kohn și P. Nègre [296; 7] notau că termenul de *observație* desemnează : o etapă inițială a cunoașterii, numită fază exploratorie; un tip de acțiune realizată de cel ce observă; datele colectate, produsul final [95]. După K. D. Bailey [254; 249], „avantajele recursului la metoda observației constau, în primul rând, în superioritatea acesteia față de anchetă sau față de studiul documentelor când se studiază comportamentul nonverbal. Pe de altă parte, observația prezintă avantajul că înregistrează comportamentele în condițiile naturale de desfășurare a lor” [95].

S. Chelcea consideră că observația elimină în bună măsură artificializarea studiului vieții sociale. Metoda observației are avantajul de a permite analize longitudinale, prin înregistrarea comportamentelor un timp mai îndelungat. Autorul conchide că, în sens larg, observația sociologică este definită ca cercetare concretă, de teren, empirică și, în sens restrâns, ca metodă științifică de colectare a datelor cu ajutorul simțurilor în vederea interferențelor sociologice și psihologice pentru a verifica ipotezele sau pentru a descrie sistematic și obiectiv mediul înconjurător, oamenii și relațiile interpersonale, comportamentele individuale și colective, acțiunile și activitățile, comportamentul verbal, obiectele fizice, produsele activităților creative ale persoanelor și grupurilor umane [95; 267].

Există mai multe tipuri de observație și numeroase criterii de clasificare a procedeele de aplicare a acestei metode. Terminologia variază de la autor la autor, chiar dacă fondul problemei rămâne același. Astăzi se face distincție între observația calitativă și observația cantitativă. După P. A. Adler și P. Adler [253; 377], „ceea ce diferențiază observația calitativă de cea tradițională, cantitativă, se referă la faptul că aceasta în esență este fundamental naturalistică, se desfășoară în context natural, vizează actorii sociali care în mod natural participă în interacțiuni și urmează cursul vieții de zi cu zi” [95].

T. Caplow [275; 155] sintetizează experiența de cercetare și formulează mai multe reguli de observare, incluzând condițiile prealabile, procedura, conținutul și modul de notare. Potrivit lui

S. Chelcea „înainte de începerea cercetării, cel ce face observația trebuie să se familiarizeze cu obiectivele cercetării. Tehnicile de observare și procedeele de notare a faptelor de observație trebuie precis formulate și suficient de mult repetate pentru ca observația să fie validă. Observatorul trebuie să noteze, pe cât posibil, faptele de observație pe teren” [95].

Un alt grup de metode științifice sunt cele particulare – metodele caracteristice unei anumite științe. Evidențierea lor sugerează că aplicația lor este limitată la o singură zonă. Mai mult, prezența unor astfel de metode este considerată una dintre condițiile pentru recunoașterea autonomiei unei anumite discipline. Cu toate acestea, această cerință este departe de a fi întotdeauna aplicabilă științelor sociale. De regulă, științele sociale nu au propria lor metodă specifică, inerentă doar lor.

Printre metodele particulare aplicate în cercetare se numără content-analiza, event-analiza, metoda de prognozare, metoda instituțională, metoda behavioristă. Metodele particulare mai sunt considerate de unii cercetători ca fiind și speciale. Ele sunt situate la un nivel mai jos de generalitate metodologică.

Metoda content analizei (din engl. *content* – conținut), o tehnică de cercetare bazată pe măsurarea unui anumit subiect, în cazul nostru rolul Franței în procesul integraționist al Republicii Moldova. Utilizarea acestei metode s-a axat pe analiza articolelor din presa scrisă, publicațiile online, documente din arhivă, rapoarte ale diferitor instituții. Stabilind problema de studiat și fiind alese documentele corespunzătoare, analiza de conținut s-a desfășurat conform anumitor pași: formularea ipotezelor, identificarea unităților de analiză, preocuparea față de tema respectivă. Reprezentând studierea sistematică a textului scris, cu ajutorul acestei metode au fost cercetate și analizate documentele, acordurile și tratatele internaționale semnate și ratificate.

Metoda care a permis autorului să analizeze un șir de evenimente care caracterizează relațiile dintre Republica Moldova și Franța este **event analiza**. Termenul *event* vine din limba engleză și semnifică *eveniment*, drept urmare **event analiza** este metoda analizei evenimentelor. **Event analiza** presupune analiza evenimentelor a contactelor bilaterale la nivelul autorităților celor două state, materializării inițiativelor demarate prin aceste contacte și factorii politici ce au condiționat aceste evoluții. Utilizată în capitolul 2 *Evoluția relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: aspecte metodologice*, paragraful 2.2. *Cadrul juridic al relațiilor Republica Moldova cu Republica Franceză în contextul integraționist european*, metoda **event-analiza** a făcut posibilă determinarea procesului de stabilire a relațiilor moldo-franceze, în special cel cu referire la formarea cadrului juridic. În cazul cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist din arealul european, autorul este interesat în evoluția și desfășurarea situației pe dimensiunea politică, economică și socio-culturală. Este de menționat

faptul că metoda event analiza a servit drept bază pentru a examina cooperarea continuă dintre Republica Moldova și Republica Franceză la diferite niveluri și în cele mai diverse domenii. Drept urmare, event analiza a fost utilizată în capitolul 3 *Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*, paragrafele 3.1 *Dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european*, 3.2 *Specificul colaborării moldo-franceze în domeniul socio-cultural* și 3.3 *Parteneriatul francofon Republica Moldova – Republica Franceză în contextul procesului integraționist european*. Pe lângă faptul că event analiza a servit ca și metodă de examinare a relațiilor moldo-franceze din perspectivă politică, economică și socio-culturală, a ajutat autorul în procesul de verificare a ipotezei științifice formulată de la începutul cercetării.

Metoda de prognozare a fost utilizată pentru a determina perspectivele de dezvoltare a parteneriatului moldo-francez și contribuția sa la modernizarea țării în baza modelului european. Astfel, metoda prognozării a permis determinarea viitoarelor relații dintre Republica Moldova și Franța pe dimensiunea politică, economică, și, inclusiv socio-culturală. Această metodă a fost utilizată de către autor în paragrafele capitolului 3 *Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*.

Autorul D. Cristea definește prognoza ca și „o profecție” cu baze științifice. Ideea de prognoză merge împreună cu ideea de politică, sau cu ideea de planificare. Potrivit cercetătorului, o prognoză ia în calcul o linie de evoluție a unui fenomen în privința căreia există certitudinea culegerii corecte a datelor, dar și modeluri anterioare de evoluție suficient documentate și observate, în așa fel încât ce studiem în prezent să putem încadra corect într-o situație sau alta. La aceasta se adaugă capacitatea de monitorizare a cât mai multor variabile externe care pot influența cursul fenomenului pe care îl avem în vedere. Relațiile internaționale ne oferă surpriza unui număr foarte mare de variabile nedorite, unui număr foarte mic de categorii stabile și al unei greu de tolerat capacități de a emite judecăți și raționalizări post-factum. În relațiile internaționale se lucrează mult cu scenarii alternative. Metoda de prognozare este una de aranjare și clarificare a datelor pe care le avem la dispoziție, nu una de producere de date [117; 138].

Pe lângă metodele anterior enumerate, în scopul elaborării cercetării autorul a apelat și la **metoda instituțională**. Această metodă a permis autorului identificarea instituțiilor cheie din Franța și din Republica Moldova care au un rol important în consolidarea colaborării moldo-franceze și la realizarea procesului integraționist european, lucru reflectat în paragraful 2.2 *Cadrul juridic al relațiilor Republica Moldova cu Republica Franceză în contextul procesului integraționist european* al capitolului 2 *Evoluția relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: aspecte metodologice*. Astfel, în lista celor mai importante instituții care

contribuie la fortificarea colaborării moldo-franceze se regăsesc: Parlamentul Republicii Moldova, Parlamentul Republicii Franceze, Ministerul Afacerilor Externe și Intergrării Europene al Republicii Moldova, Ministerul francez al Afacerilor Externe, Ambasada Republicii Franceze în Republica Moldova, Ambasada Republicii Moldova în Republica Franceză, Alianța Franceză de la Chișinău, AUF, Camera de Comerț și Industrie Franța-Moldova, etc.

Se consideră că **metoda behavioristă** a săvârșit o adevărată revoluție în știința politică încă de la începutul secolului XX. Conform afirmației lui Gr. Pîrțac, în cadrul metodei behavioriste politica era analizată prin cercetarea structurii formale a instituțiilor politice și de stat, a procedurilor activității lor. Ea s-a marcat prin încercarea de a evalua politica calitativ și cantitativ [188]. Metoda behavioristă a oferit posibilitate autorului studiului de a examina tipurile de comportament al diferitor actori implicați atât în relațiile moldo-franceze cât și în procesul integraționist european, evidențiind acțiunile și pașii realizați, la fel ca și deciziile adoptate.

Printre metodele sociologice la care a apelat cercetătorul se numără **metoda interviului**. Interviul este una din metodele principale ale disciplinelor socioumane prin care se accede direct și interactiv la subiectivitatea umană, ceea ce nici una dintre celelalte metode cu deosebire când e vorba de un aspect cu totul relevant al acestei subiectivități, și anume intențiile de viitor nu o fac [146; 86]. S. Chelcea definește interviul de cercetare „ca o tehnică de obținere, prin întrebări și răspunsuri, a informațiilor verbale de la indivizi și grupuri umane în vederea verificării ipotezelor sau pentru descrierea științifică a fenomenelor socioumane” [95]. Interviul se bazează pe comunicarea verbală și presupune întrebări și răspunsuri. Convorbirea reprezintă elementul fundamental în tehnica interviului, în timp ce întrevederea nu constituie decât o condiție care facilitează transmiterea informațiilor unidirecționale: de la persoana interviuată spre cercetătorul științific. Fiind vorba despre interviu ca tehnică de cercetare în științele socioumane, autorul accentuează faptul că utilizarea acestuia în cercetarea din domeniul științelor socioumane trebuie să conducă la stabilirea relațiilor dintre variabile, la testarea ipotezelor. Interviul este un instrument de măsurare psihologică și sociologică în legătură cu care se pun aceleași probleme ale validității și obiectivității, ca și față de oricare alt instrument de măsurare. S. Chelcea menționează că prin utilizarea unor formulare, chestionare sau ghiduri de interviu mai amănunțite, de o mai mare subtilitate se reușește studierea unor probleme mai complexe [95; 267].

Autorul P. Iluț se referă la interviu ca și la o activitate normală de interacțiune în care ambele părți își angajează cunoștințele cotidiene despre organizarea, structura și dinamica vieții sociale. Sarcina cercetătorului este de a analiza proprietățile interacțiunii interviuator-interviuat, ca interacțiune socială practică și concretă [146; 86].

La baza acestei metode se găsește ghidul de interviu care reprezintă o listă de întrebări sau de probleme ce urmează a fi discutate în cadrul interviului. Interviuurile pot fi de mai multe tipuri: structurate, semistructurate și nestructurate. Cercetătorul a recurs la interviul de tip centrat, semistructurat cu întrebări deschise (Anexa 2), pregătind din timp ghidul de interviu în care au fost fixate problemele ce vor fi abordate în convorbirea focalizată pe experiența subiectivă a implicării în situația analizată. Întrebările au fost adresate în momentul întâlnirii cu cel interviuat, dându-se impresia că asemenea întrebări ar fi fost concepute chiar în momentul respectiv, dar care în realitate au fost pregătite în prealabil. Desfășurarea interviului presupune mai multe etape: formularea scopului și a obiectivelor cercetării, formularea întrebărilor și traducerea în limba franceză pentru interlocutorii francofoni, selectarea persoanelor interviuate, stabilirea legăturii și acceptul din partea persoanelor vizate, întâlnirea și convorbirea, transcrierea și analiza datelor colectate, identificarea generalităților, formularea concluziilor și recomandărilor. Așadar, datele obținute în urma interviului au permis verificarea ipotezei precum că Franța, stat cu o pondere decizională considerabilă în structurile Uniunii Europene, este un partener onorabil care susține Moldova în contextul procesului integraționist european.

Metoda interviului a generat posibilitatea de a testa anumite judecăți teoretice și informații sondate în mod individual din surse publicistice și raportate la un discurs și părere autorizată, oficială. Metoda interviului ne-a permis să obținem mai multe rezultate care sunt reflectate în capitolul 3 *Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european*. Datele colectate au fost interpretate prin metoda analizei de conținut a răspunsurilor obținute. Aplicarea interviului a făcut posibilă structurarea imaginii pe care o dețin oficialii francofoni dar și cei moldoveni despre evoluția relațiilor moldo-franceze și rolul Franței în procesul integraționist european al Republicii Moldova. De asemenea, s-a reușit de a identifica problemele dar și posibilele soluții în evoluția relațiilor dintre cele două țări.

Metoda interviului este urmată de o altă metodă utilizată pentru partea practică a lucrării, și anume **convorbirea**. Această metodă face posibilă reliefaarea unor intenții, interese, opinii, atitudini, aspirații, prejudecăți, conflicte, etc. Convorbirea reprezintă o discuție planificată, realizată între autorul lucrării și subiectul cercetat. Metoda convorbirii nu denotă întotdeauna obiectivitate. Astfel, există riscul ca subiectul interogat să fie influențat de către cercetător, sau invers, autorul ar putea să selecteze din convorbire doar unele declarații ale subiectului. Astfel, pentru realizarea unui tablou cât mai integru al relațiilor moldo-franceze, autorul a recurs la metoda convorbirii în cadrul întrevederilor cu reprezentanții Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, cu reprezentanții Ambasadei Republicii Franceze în Republica Moldova, cât și cu reprezentanții Alianței Franceze în Republica Moldova și cei ai Agenției Universitare a

Francofoniei. Această metodă, la fel ca și metoda anterioară, cea a interviului a servit la elaborarea anexei 3 *Rezultatele metodei de cercetare prin interviu privind relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european*.

Este de menționat faptul că una dintre metodele principale ale analizei politicii externe ține de examinarea ei multiaspectuală, iar unul dintre avantajele studiului relațiilor internaționale de pe poziția statului în parte, constă în aplicarea analizei procesului decizional, prin examinarea comportamentului politic al actorilor decidenți.

În concluzie, se va menționa faptul că toate metodele enumerate mai sus au contribuit la o mai bună conceptualizare a subiectului cercetat *Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european*. Atât metodele enumerate mai sus cât și principiile aplicate pe parcursul cercetării se găsesc la baza analizei relațiilor moldo-franceze și a procesului integraționist european al Republicii Moldova. Abordările metodologice utilizate au condus la efectuarea unui studiu științific multiaspectual și la verificarea ipotezei înaintate. Metodologia relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european presupune abordări complexe și interdisciplinare. Interdisciplinaritatea acestui studiu are la bază utilizarea metodelor din diverse domenii: drept, istorie, sociologie, statistică, etc., abordarea interdisciplinară fiind trăsătura esențială a acestei cercetări.

2.2. Cadrul juridic al relațiilor Republicii Moldova cu Republica Franceză în contextul procesului integraționist european

Cooperarea bilaterală a devenit un imperativ pentru vectorii politicii externe a tuturor statelor lumii, în special în condițiile în care intensificarea proceselor de globalizare și regionalizare se derulează pe întreg mapamondul și lansează adevărate provocări pentru state. De asemenea, aceste procese au un impact direct asupra instituțiilor și mecanismelor orientate spre promovarea politicii externe, cât și asupra procesului decizional la nivel structural și impune noi exigențe pentru comportamentul guvernelor în raport cu alte state. În condițiile procesului de integrare regională putem constata că suveranitatea statelor, cât și diplomația sunt absolut interdependente. Emergența noilor modele nonteritoriale de organizare politică și economică la nivel regional – corporații multinaționale, agenții internaționale, mișcări sociale transnaționale, obligă statul-națiune să fie mult mai flexibil în relațiile sale cu lumea exterioară și să reconsidere direcțiile de cooperare bilaterală. Relațiile bilaterale reprezintă cea mai simplă, dar și cea mai veche formă a cooperării interstatale. Acesta este inclusiv un principiu consfințit în dreptul internațional contemporan ca și consecință a intensificării interdependențelor din sistemul internațional sub multiple aspecte: politic, economic, social, al extinderii relațiilor interstatale.

Astfel angajarea unui stat în raporturi bilaterale este conexă celor mai importante aspecte ale dezvoltării umane și sociale, ale securității, dezvoltării economice, ale bunăstării sociale, politicii externe a statelor, a valorilor și principiilor democratice, principiile de guvernare a statelor, a drepturilor omului. În acest context, în relațiile internaționale cât și în literatura de specialitate se cristalizează astfel de termeni și concepte precum: subsidiaritate, transfer de competențe, politici și acțiuni comunitare, parteneriat politic, bilateralism, asistență bilaterală, concertare, reciprocitate, angajamente etc. [115].

Relațiile interstatale ale Republicii Moldova pe plan internațional încep să se profileze odată cu desprinderea acesteia de la URSS, în împrejurările loviturilor mișcărilor de eliberare națională, desfășurate în toate republicile unionale. Declarația de independență din 1991 semnifică nu doar separarea de Moscova, ci și recunoașterea Republicii Moldova ca subiect de drept internațional. Recunoașterea și afirmarea Republicii Moldova ca stat, integrarea sa în circuitul internațional în calitate de actor cu drepturi depline, este rezultatul unor eforturi reale pe plan extern ale țării noastre. Republica Moldova a fost recunoscută de peste 180 de state ale lumii, inclusiv și de către Republica Franceză, pe data de 7 ianuarie 1992 [67].

În contextul analizei relațiilor moldo-franceze, este de menționat faptul că, fundamentul raporturilor interstatale este constituit în baza normativă a colaborării dintre state care cuprinde documentele relevante privind domeniile de cooperare și totalitatea clauzelor care reglementează principiile colaborării, instrumentele instituționale, prevederile de fond/angajamentele reciproce, garanțiile orientate spre dezvoltarea colaborării.

Pentru o mai bună comprehensiune a relațiilor moldo-franceze la etapa actuală, apare necesitatea de a face o analiză a principalelor documente care stau la baza cadrului juridic al relațiilor dintre Republica Moldova și Republica Franceză. Astfel, principalul document în care sunt indicate direcțiile principale ale politicii externe a statului este *Concepția Politicii Externe a Republicii Moldova* [105], document adoptat la 8 februarie 1995, Nr.368-XIII, întărit prin 68 de voturi *pro* și 20 *contra*, elaborat în baza standardelor europene aborda cursul de politică externă din perspectiva locului Republicii Moldova în cadrul comunității internaționale. Conform documentului, cât și în baza prevederii Constituției, prioritățile Republicii Moldova în domeniul politicii externe sunt următoarele: „consolidarea independenței și suveranității țării; asigurarea integrității teritoriale; afirmarea țării în calitate de factor de stabilitate pe plan regional; contribuirea la promovarea reformelor social-economice necesare pentru tranziția la economia de piață și ridicarea bunăstării populației; edificarea statului de drept în care vor fi garantate și aduse la nivelul standardelor internaționale drepturile și libertățile fundamentale ale omului, precum și ale persoanelor aparținând minorităților naționale” [105].

Conform *Concepției politicii externe* Republica Moldova are premise importante pentru o colaborare reciproc avantajoasă cu țările europene. Situația geopolitică specifică condiționează atenția sporită față de țara noastră din partea comunității internaționale [145]. Amplasată într-o zonă geografică cuprinsă în prezent de procesele complexe de tranziție de la un sistem totalitar la democrație și economia de piață, Republica Moldova nu poate să rămână în afara proceselor integraționiste prezente în spațiul european. Actualmente, Republica Moldova este influențată pozitiv de procesele în curs de desfășurare în spațiul european. Fiind un stat tânăr, care și-a dobândit independența acum 30 ani și aflându-se la joncțiunea a trei macoregiuni – Europa Centrală, Balcanii și Comunitatea Statelor Independente, țara noastră încearcă să-și găsească locul în cadrul acestor procese [91].

După cum menționează V. Juc, „Concepția Politicii Externe plasează Republica Moldova în zona geopolitică din Europa de Sud-Est și stipulează că integrarea în structurile europene îi oferă o reală posibilitate de consolidare a securității naționale și de asigurare a integrității teritoriale, având șanse majore de a deveni un nod regional important de comunicare interregională. Acest document trasează prioritățile, principiile și direcțiile principale ale politicii externe, reliefându-se prioritatea relațiilor bilaterale cu Federația Rusă, Ucraina și Republica Belarus, în timp ce cooperarea cu România are drept obiectiv depășirea dependenței economice a Republicii Moldova și integrarea ei în comunitatea europeană” [156].

Conform *Concepției Politicii Externe* [105] baza politicii externe a Republicii Moldova o constituie realizarea priorităților enumerate mai sus, care vor contribui la asigurarea formării statului nostru în calitate de stat independent, unitar și indivizibil, în concordanță cu interesele naționale majore. Aceleași priorități vor avea un aport major la colaborarea Republicii Moldova cu toate statele lumii. În document se menționează că Republica Moldova își va realiza politica externă având la bază un șir de principii: „nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forță; reglementarea diferendelor internaționale prin mijloace pașnice; neamestecul în treburile interne ale altor state; cooperarea internațională; egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul lor de a-și hotărî soarta; egalitatea suverană a statelor; îndeplinirea cu bună credință a obligațiilor asumate; inviolabilitatea frontierelor; integritatea teritorială a statelor; respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului” [105].

Realizarea politicii externe a Republicii Moldova se axează pe respectarea normelor dreptului internațional, recunoscute de comunitatea internațională, în conformitate cu Declarația asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 24 octombrie 1970, precum și cu Declarația privind

principiile care guvernează relațiile reciproce dintre statele participante la C.S.C.E. din Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la Helsinki în 1975 [105].

Pe lângă principiile menționate, în textul *Concepției Politicii Externe a Republicii Moldova* [105] mai sunt indicate și direcțiile în baza cărora Republica Moldova își va promova politica sa externă. Printre acestea pot fi enumerate: 1. Dezvoltarea relațiilor bilaterale interstatale care se vor axa pe: a) relațiile cu țările CSI; b) relațiile cu țările Europei și Americii de Nord; c) relațiile cu țările Asiei, Africii și Americii Latine. 2. Dezvoltarea relațiilor multilaterale interstatale axate pe: a) activitatea în cadrul ONU și a altor organizații internaționale universale; b) cooperarea regională și subregională. 3. Cooperarea internațională culturală și științifică [105]. În cadrul punctului 1 al capitolului IV *Direcțiile de bază ale politicii externe* al documentului de bază *Concepția politicii externe a Republicii Moldova*, este stipulat că „Republica Moldova ținând cont de ponderea statelor occidentale dezvoltate în economia mondială, în special a țărilor din grupul celor șapte, și de rolul pe care îl joacă aceste țări în relațiile internaționale, în menținerea păcii și securității în lume, precum și de sprijinul care ni se acordă din partea statelor acestui grup, va acorda o atenție sporită dezvoltării relațiilor de parteneriat și cooperare pe multiple planuri cu S.U.A., R.F.G., Franța, Italia, Marea Britanie și Canada” [105]. Astfel, analizând prevederile *Concepției*, observăm că pentru Republica Moldova sunt prioritare relațiile de cooperare cu statele occidentale, inclusiv cele cu Republica Franceză [105].

Cât de paradoxal nu ar fi, însă, referința la Uniunea Europeană, inclusiv la relațiile cu Republica Franceză este modestă [91], fiind plasată în cadrul punctului 2, subpunctul b al capitolului *Dezvoltarea relațiilor multilaterale interstatale*, unde se stipulează că „un obiectiv major și de perspectivă al politicii externe a Republicii Moldova este integrarea treptată în Uniunea Europeană. Primul pas în această cale îl constituie semnarea Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC)” [105]. De asemenea, în *Concepția Politicii Externe a Republicii Moldova* [105] mai este stipulat că „pentru Republica Moldova sunt importante relațiile cu țările Europei Centrale și de Vest, ceea ce este foarte important datorită poziției geografice, potențialului economic, prestigiului internațional și rolului acestor state în menținerea și consolidarea păcii, stabilității și securității pe continent, precum și sprijinului acordat din partea lor Republicii Moldova în promovarea reformelor social-economice, consolidarea independenței sale și integrării în structurile europene și mondiale” [105].

În baza analizei textului *Concepției Politicii Externe a Republicii Moldova*, se va menționa faptul că pentru Republica Moldova drept „obiectiv primordial este menținerea și obținerea riguroasă a tratatelor interstatale de prietenie și colaborare în vederea creării unui climat de

încredere și respect reciproc, stabilirii unor relații reciproc avantajoase în domeniile politic, economic, tehnico-științific și cultural cu statele lumii” [105].

O altă direcție de cooperare conform punctului 3 *Cooperarea internațională culturală și științifică* este dedicată relațiilor Republicii Moldova cu U.N.E.S.C.O., Uniunea Latină, Mișcarea Francofoniei. Țara noastră va activa în cadrul acestor organizații internaționale în scopul păstrării și îmbogățirii parteneriatului cultural și spiritual. Dezvoltarea relațiilor dintre instituțiile de cultură, știință, învățământ din țară și centrele informaționale de peste hotare va contribui la participarea activă a Moldovei la viața culturală și științifică internațională. La acest capitol, „Republica Moldova va întreprinde măsurile necesare pentru a stabili contacte cu diaspora moldovenească din străinătate și va dezvolta relații culturale și economice cu reprezentanții ei. O deosebită atenție se va acorda creării peste hotare a unei imagini veridice a Republicii Moldova ca țară aliniată la standardele europene, angajată ireversibil pe calea democratizării și pluralismului politic ca partener sigur cu un potențial uman și economic respectiv, de țară interesată să dezvolte relații normale cu statele vecine, cu toate țările lumii ca factor de stabilitate în zonă” [105].

Pornind de la raționamentele că dialogul politic bilateral însumează evoluțiile inclusiv de reglementare între partenerii implicați, Republica Moldova, conform articolului 19 (Capitolul III Executarea tratatelor internaționale) a Legii privind tratatele internaționale, își asumă conștiincios angajamentele ce decurg din orice tratat interguvernamental [105].

Astfel, analizând relațiile moldo-franceze, se va menționa că acestea au fost consemnate din punct de vedere juridic la 12 martie 1992, la Paris prin semnarea *Protocolului privind stabilirea relațiilor diplomatice între Republica Franceză și Republica Moldova*. La baza protocolului semnat se află voința reciprocă a statelor de a dezvolta relații de parteneriat și de cooperare în domeniile politic, economic, cultural, umanitar. Având ca punct de plecare, Carta Națiunilor Unite, angajamentele asumate în cadrul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, Actul final de la Helsinki, Carta de la Paris, cele două state au convenit să stabilească relații diplomatice și să schimbe misiuni diplomatice la nivel de Ambasade, în conformitate cu Convenția de la Viena din 18 aprilie 1961 asupra relațiilor diplomatice. Republica Moldova și Republica Franceză sunt asigurate că stabilirea de relații diplomatice între cele două state, în conformitate cu interesele lor naționale, va facilita întărirea cooperării internaționale și pacea universală [196].

Semnarea la 29 ianuarie 1993 la Paris a *Protocolului de cooperare între Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova și Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Franceze* [229] constituie un alt pas în fortificarea bazei juridice a relațiilor moldo-franceze. Dorind să contribuie la dezvoltarea relațiilor de prietenie între popoarele celor două state și la stabilirea unei cooperări strânse între ele, părțile au convenit asupra efectuării consultărilor privind relațiile

interstatale, realizarea acordurilor bilaterale, precum și a problemelor internaționale de interes comun. Obiectul acestor consultări a fost axat asupra problemelor referitoare la organizarea și aprofundarea cooperării bilaterale în domeniile politic, economic, tehnico-științific, cultural, consular și umanitar. O atenție deosebită s-a acordat problemelor în materie de securitate și cooperare în Europa, în special în cadrul CSCE, etc. Analizând prevederile Protocolului, poate fi reliefată importanța acestuia pentru Republica Moldova în calitate de subiect al dreptului internațional. Astfel, prin intermediul acestui Protocol s-a decis că miniștrii de externe ale ambelor state să se întrunească cel puțin o dată pe an, iar consultările între experții părților semnatare să se organizeze cu regularitate. În scopul realizării obiectivelor înaintate au fost create grupuri de lucru, cât și consultări în cadrul organizațiilor și forurilor internaționale. Totodată, misiunile diplomatice ale celor două state în state terțe, precum și misiunile lor permanente pe lângă ONU și alte organizații internaționale din care fac parte și-au propus drept obiectiv primordial intensificarea contactelor și prin efectuarea schimbului de informații, în caz de necesitate [229].

Analizând cadrul juridic al cooperării moldo-franceze, este de menționat faptul că la baza acestuia se află documentul *Tratatul de prietenie, înțelegere și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză* [230] semnat la 29 ianuarie 1993 și intrat în vigoare la 1 decembrie 1995. Acesta este unicul tratat de așa gen semnat între Republica Moldova și o țară occidentală. Tratatul marchează raporturile tradiționale de prietenie, apropiere culturală și civilizațională între poporul francez și cel moldovenesc. Astfel, examinând prevederile Tratatului, se ajunge la concluzia că dialogul bilateral derivă din necesitatea de a consolida solidaritatea europeană printr-o apropiere între state fondată pe respectul valorilor universale ale libertății, democrației și a solidarității, cât și pe respectul drepturilor omului. Prin acest Tratat, Republica Franceză și Republica Moldova s-au angajat să dezvolte relații de încredere și de cooperare în toate domeniile. Cooperarea politică, economică și culturală, atât pe plan bilateral cât și pe plan multilateral, conform prevederilor Tratatului se axa pe acțiuni ce generau o evoluție spre comunitatea europeană democratică și spre un stat de drept. Acest document conține primele idei de susținere din partea Franței a procesului integraționist european al Republicii Moldova. Republica Franceză, conform prevederilor Tratatului, se angaja să favorizeze dezvoltarea și aprofundarea relațiilor între Republica Moldova și Comunitatea europeană. În acest scop, Franța își asuma responsabilitatea de a sprijini deschiderea dialogului dintre Republica Moldova și Comunitatea europeană. Aderarea Republicii Moldova la Consiliul Europei a fost considerată de către Franța drept un factor important pentru integrarea sa la Uniunea Europeană.

Conform articolului 3 al *Tratatului de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză* [228], între cele două părți se va desfășura, în mod regulat,

consultări cu privire la relațiile bilaterale și la problemele internaționale de interes comun, în special, în domeniul securității și cooperării în Europa. Același Tratat reglementează întâlnirile de rang înalt dintre cele două state care participă la dezvoltarea relațiilor moldo-franceze.

Tratatul de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză [228] reflectă și colaborarea celor două state în domeniul militar. Obiectivul major al acestei colaborări constă în consolidarea și menținerii păcii și securității în spațiul european. Dezvoltarea dialogului moldo-francez în domeniul militar are la bază una din problemele primordiale cu care se confruntă continentul european – securitatea. Europa pledează pentru stabilirea relațiilor de securitate între toate țările europene. *Conferința cu privire la securitatea și cooperarea în Europa* devine un mijloc important de colaborare și de menținere a păcii și a securității.

În urma semnării *Tratatului de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză* [228], cele două state se angajează să conlucreze în domeniul mediului, în scopul prevenirii cataclismelor naturale și a riscurilor tehnologice. Semnarea acestui tratat deschide calea spre intensificarea relațiilor multiple dintre cele două state: economice, științifice, tehnice și culturale. Astfel, cadrul juridic bilateral între Republica Moldova și Republica Franceză constituie o serie de documente bilaterale care reglementează următoarele domenii de cooperare: comercial-economic, tehnico-științific, în domeniul apărării, protejarea reciprocă a investițiilor, agriculturii și dezvoltării rurale, transporturile rutiere internaționale de mărfuri etc.

Cadrul juridic al relațiilor moldo-franceze este consolidat prin semnarea unor acorduri cu caracter economic. Astfel, principalul acord cu caracter economic este *Acordul privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor* [229] între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze, semnat la Paris, la 8 septembrie 1997 de către N. Tăbăcaru, Ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova și P. Moscovici, Ministrul delegat pentru Afaceri Externe al Republicii Franceze. Scopul acestui acord a fost consolidarea cooperării economice dintre cele două state și crearea condițiilor favorabile efectuării investițiilor moldovenești în Franța și franceze în Moldova. Conform acordului „încurajarea și protejarea acestor investiții sunt procese propice stimulării transferurilor de capital și de tehnologie între cele două țări, în interesul dezvoltării lor economice” [5]. Datorită semnării acordului se atestă o fortificare vizibilă a relațiilor economice moldo-franceze. Reglementând aspectul investițional al dialogului economic dintre cele două state și creând condiții propice în acest domeniu, Republica Moldova se bucură de investițiile franceze [88].

Un alt document semnat la 8 septembrie 1997 este *Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze privind transporturile rutiere internaționale de mărfuri*

[21; 21]. Dispozițiile prezentului Acord se aplică la traficul internațional de mărfuri, și anume la transporturile contra unei remunerări sau din cont propriu, care provin din sau sunt destinate unuia dintre statele contractante, efectuate cu vehicule înmatriculate în celălalt stat contractant, precum și la traficul în tranzit care se efectuează prin teritoriul unuia dintre statele contractante de către un mijloc de transport auto înmatriculat în celălalt stat contractant.

Un pas care fortifică cadrul juridic al relațiilor moldo-franceze îl constituie semnarea la 14 octombrie 1997 a *Protocolului de înțelegere între Ministerul Agriculturii și Alimentației al Republicii Moldova și Ministerul Agriculturii și Pescuitului al Republicii Franceze în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale* [229]. În urma vizitei în Franța a președintelui Republicii Moldova P. Lucinschi, „autoritățile moldovenești și franceze au decis să consolideze, într-un mod structurat, cooperarea lor în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale” [229]. Conform protocolului, „această cooperare va trebui să permită dezvoltarea schimburilor tehnice, industriale și comerciale între partenerii moldoveni și francezi din sectorul public și privat în interesul reciproc al economiilor agricole și alimentare ale celor două țări” [229]. Cooperarea moldo-franceză pe acest segment are drept scop mobilizarea expertizelor comune ale celor două țări privind proiectele moldovenești de dezvoltare în domeniile agricol și agro-alimentar. Atenția cea mai mare a fost acordată domeniului viti-vinicol; producerea și prelucrarea fructelor; producerea lactatelor, ameliorarea genetică a șeptelului și crearea unităților de prelucrare a laptelui, dezvoltarea rurală, turismul rural. Semnarea acestui protocol s-a bazat pe evaluarea posibilităților unor noi parteneriate industriale și comerciale [229].

Există o serie de Acorduri încheiate între Republica Moldova și UE ce țin de domeniul relațiilor comercial-economice: Acordul de parteneriat și cooperare între Comunitățile Europene și statele lor membre pe de o parte și Republica Moldova pe de altă parte, semnat la Bruxelles la 26 noiembrie 1994; Acordul interimar privind comerțul și chestiunile legate de comerț între Republica Moldova pe de o parte și Comunitatea Europeană, Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului și Comunitatea Europeană pentru energie atomică pe de altă parte, semnat la Luxemburg la 2 octombrie 1995; Acord privind comerțul cu mărfurile textile între Comunitatea Europeană și Republica Moldova, parafat la 14 mai 1993 și prologat pentru anul 1997. Deoarece Franța este membră a Uniunii Europene, prevederile Acordurilor menționate se extind de asemenea și asupra relațiilor comercial-economice între Republica Moldova și Franța [22; 67].

O sarcină a parlamentelor și guvernelor din ambele țări rămâne adoptarea de noi acte normative și perfecționarea celor existente în scopul eliminării obstacolelor în cooperarea oamenilor de afaceri și societăților lor. O condiție necesară dezvoltării relațiilor economice și comerciale cu Franța este baza juridică adecvată.

Un alt document care constituie cadrul juridic destinat cooperării în domeniul economic este *Convenția între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze pentru evitarea dublei impunerii și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit* și a Protocolului la ea, semnate la Paris la 30 octombrie 2006 și ratificate de Parlamentul Republicii Moldova (Legea nr.30-XVI din 22 februarie 2007308) [169]. Franța a refuzat ratificarea convenției, argumentând că documentul nu este în conformitate cu standardele din domeniul fiscal. În urma consultărilor ulterioare, părțile au convenit să semneze o nouă convenție pentru evitarea dublei impunerii și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitul pe venituri. Astfel, la 26 februarie 2020, guvernul Republicii Moldova a aprobat începerea negocierilor cu guvernul francez cu privire la proiectul *Convenției privind evitarea dublei impunerii și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit* [167].

Fortificarea colaborării moldo-franceze în domeniul socio-cultural se datorează semnării la 24 noiembrie 1994, a *Acordului de cooperare culturală, științifică și tehnică* între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze. Acest acord a intrat în vigoare la 1 iulie 1995 și ratificat de Guvernul Republicii Moldova (Hotărârea nr.299 din 29 mai 1996) [229]. Prin acest document atât Franța cât și Republica Moldova și-au luat responsabilitatea de a colabora în domeniile culturii, educației, științei, tehnicii și instruirii [3]. Având la bază principiile Actului Final de la Helsinki și a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, cele două state se angajează să participe la implementarea proiectelor comune în domeniul socio-cultural. Colaborarea fructuoasă pe care o cunoaște Franța și Republica Moldova în plan socio-cultural se datorează apartenenței lor comune la un spațiu cultural european. Datorită acestui acord Franța se angajează să susțină eforturile Republicii Moldova în promovarea studierii limbii franceze. Astfel, sistemul educațional este sprijinit de către partea franceză prin prezența personalului calificat francez, prin organizarea stagierilor de instruire lingvistică în Franța, prin elaborarea în comun a mijloacelor de predare a limbii franceze și prin susținerea filierelor francofone din Universitățile de Stat din Republica Moldova [88].

Prin semnarea *Acordului de cooperare culturală, științifică și tehnică* [23] Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze se angajează să dezvolte cooperarea în domeniul radiodifuziunii și televiziunii, în special prin difuzarea de programe francofone în Republica Moldova, atribuind o importanță deosebită pregătirii cadrelor. Aceste programe vor favoriza schimburi între organizațiile și specialiștii ambelor state. Un aspect important în cooperarea moldo-franceză va fi cooperarea în domeniul cinematografiei, cooperare realizată prin schimburi de filme, schimburile între organizații și profesioniști, coproducțiile și activitățile de instruire. Astfel, postul de televiziune francofon TV5 Monde este accesibil pe întreg

teritoriul Republicii Moldova. Pe lângă programele difuzate prin postul sau conținutul site-ului tv5.org, acesta propune un vast dispozitiv de instrumente didactice de studiere a limbii franceze. De asemenea, acest program oferă un suport tuturor celor care studiază deja sau ce intenționează să studieze limba franceză.

Textul *Acordului de cooperare culturală, științifică și tehnică* [23] între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze conține ideea cooperării descentralizate. Astfel, articolul 7 din acest acord se axează pe o formă complementară cooperării dintre state, și anume cea descentralizată, între persoane și instituții, între orașe sau regiuni. Tot aici se va menționa crearea asociațiilor moldo-franceze, scopul cărora este de a participa la dezvoltarea relațiilor dintre Franța și Republica Moldova [88].

Direcția tehnico-științifică reprezintă o parte importantă în cooperarea moldo-franceză. Astfel, în scopul fortificării cooperării în domeniul tehnic, la data de 27 martie 2015 a fost semnat *Acordul de Cooperare Tehnică între Direcția Generală a Finanțelor Publice a Ministerului Finanțelor și Conturilor Publice din Franța și Direcția generală Trezoreria de Stat a Ministerului Finanțelor din Republica Moldova* [201]. Acest acord exprimă dorința de a urmări cooperarea între Direcția generală Finanțe Publice a Ministerului Economiei și Finanțelor al Franței și Direcția generală a Trezoreriei de Stat a Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova. Obiectivul acestei cooperări este susținerea efortului de modernizare și adaptare la reformele Direcției generale a Trezoreriei de Stat a Republicii Moldova și de a favoriza schimbul de experiență a Direcției generale Finanțe Publice a Franței. Programul de cooperare se referă la ameliorarea gestiunii contabile, la sistemul de producere a informației bugetare și financiare, la gestiunea trezoreriei, la eficacitatea controlului intern, la evaluarea, identificarea și gestiunea riscului, la gestiunea performanței, și de asemenea la dezvoltarea profesională. Procesul de cooperare s-a materializat prin organizarea de seminare, videoconferințe, întâlniri între experți în Franța sau în Republica Moldova și punerea la dispoziție a documentației necesare conform legislației în vigoare.

Ținând cont de afinitățile latinității și cele culturale, pentru ambele state, atât pentru Republica Moldova, cât și pentru Republica Franceză importantă este cooperarea în sfera culturală. În scopul consolidării cooperării culturale, la 18 aprilie 2016 Moldova și Franța au semnat *Aranjamentul administrativ privind cooperarea în domeniul patrimoniului cultural* [19]. Acest document confirmă acordul instituțiilor de profil dintre cele două state de a proteja și conserva pentru generațiile ce urmează patrimoniul național și cultural al ambelor țări. Conform Ambasadorului Franței la Chișinău, acordul are rolul de scut de protecție pentru patrimoniul cultural al Republicii Moldovei, având la bază formarea aptitudinilor, vizite și proiecte bilaterale între cele două state. Republica Moldova și-a asumat responsabilitatea pentru crearea legislației

naționale în ceea ce privește conservarea, protejarea și punerea în valoare a patrimoniului național cultural [168].

Din dorința de a consolida relațiile diplomatice moldo-franceze, sperând să satisfacă aspirațiile legitime ale soților/soțiilor agenților misiunilor oficiale a fiecărui stat în celălalt stat pentru exercitarea unei activități profesionale salarizate, a fost semnat *Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze privind angajarea în câmpul muncii a soților/soțiilor agenților misiunilor oficiale a fiecărui stat în celălalt stat*. Conform acordului „părțile convin, pe bază de reciprocitate, că soții/soțiile agenților misiunilor oficiale ale fiecărui stat în celălalt stat, pot fi autorizați/autorizate să ocupe un loc de muncă salarizat în celălalt stat, cu condiția respectării condițiilor legale și reglementărilor impuse pentru exercitarea profesiilor acestora, cu excepția cazurilor în care există motive de ordin public și de securitate națională care nu permit acest lucru” [4].

Relațiile moldo-franceze au avansat în ultima perioadă prin semnarea la 2 octombrie 2017 a *Acordului-cadru de parteneriat dintre Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova și Oficiul Francez pentru Imigrare și Integrare al Republicii Franceze pentru punerea în aplicare a programului OFII de ajutor pentru reintegrare în Republica Moldova* [1].

Astfel, cetățenii moldoveni reîntorși din Franța vor beneficia de un suport de reintegrare, exprimat în ajutoare materiale și financiare pentru dezvoltarea unei afaceri, facilitarea de a se încadra în câmpul muncii precum și incluziunea socială [93]. Este de notat faptul că importanța acestui acord se explică prin două momente: susținerea cetățenilor Republicii Moldova care au contribuit la dezvoltarea țării pe plan economic și social și consolidarea relațiilor moldo-franceze prin implementarea unor proiecte comune datorită experiența lor [93]. Acordul de colaborare dintre cele două instituții are drept scop susținerea la reintegrare a cetățenilor Republicii Moldova care au muncit în Franța. Drept urmare, acești cetățeni vor primi ajutor pentru reintegrarea socială, care include suportul oferit beneficiarilor și familiilor acestora pentru o perioadă de maxim 6 luni și finanțarea primelor cheltuieli în scopul reintegrării familiei. Un alt ajutor este acel care constă în a reintegra cetățenii moldoveni în câmpul muncii. În afară de contribuția angajatorului, se prevede asigurarea unei părți din salariul brut, în sumă de maxim 50%, pe parcursul primului an din contractul de muncă. Același acord mai prevede și „un suport personalizat al salariatului realizat de către prestatorul OFII, pentru a-l ajuta pe acesta să înțeleagă mai bine domeniul de muncă, etc” [93]. Cel de-al treilea ajutor este cel de reintegrare prin inițierea unei afaceri. Acesta include un ajutor „pentru elaborarea unui studiu de fezabilitate a proiectului de inițiere a unei afaceri; finanțarea formării tehnice sau de calificare, conform necesităților beneficiarului; o alocație financiară pentru demararea și punerea în aplicare a proiectului etc” [93].

Acesta este primul Acord în Republica Moldova cu privire la reintegrarea cetățenilor moldoveni, având drept scop de a contribui la dezvoltarea economică și socială a populației. La fel, prin implementarea programului de ajutor pentru reintegrare se așteaptă un impact pozitiv asupra pieței forței de muncă și asupra reglementării eficiente a procesului migrațional. Semnarea Acordului reiese din Programul de activitate a Guvernului pentru anii 2016-2018 privind *Promovarea și implementarea unui program complex, multidisciplinar și interinstituțional de reintegrare a persoanelor revenite de peste hotare* [93].

La nivel de discuții și negocieri se află încheierea *Acordului între Republica Moldova și Republica Franceză în domeniul securității sociale*. Astfel, cetățenii moldoveni care au activat sau încă mai lucrează în Franța ar putea beneficia de pensii și prestații sociale la survenirea riscului asigurat. Un astfel de acord va avea un impact pozitiv asupra bunăstării persoanelor, va motiva cetățenii țării noastre să activeze în sectorul formal și va crea condiții favorabile pentru reîntoarcerea acestora în Republica Moldova.

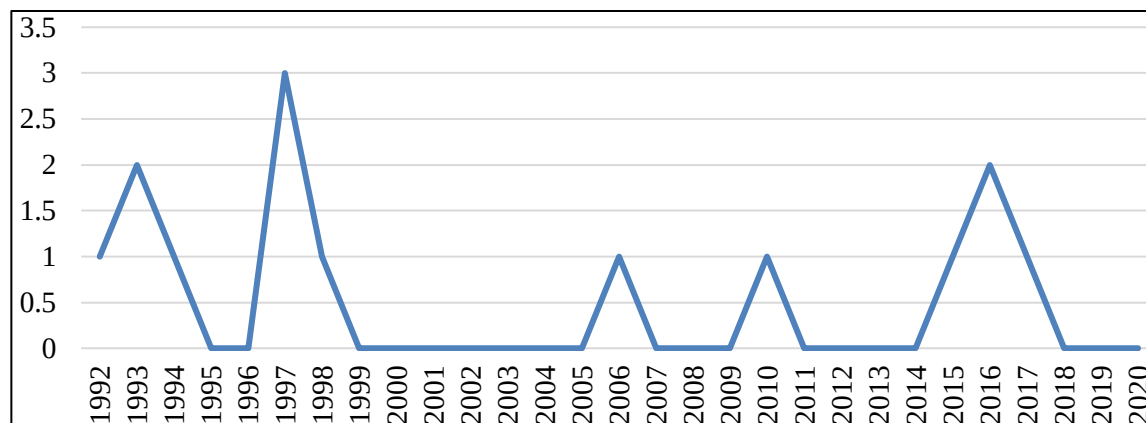
Astfel, supunând analizei cadrul juridic al relațiilor moldo-franceze, este de menționat faptul, că deși la baza acesuia se află un șir de acorduri semnate în cele mai diverse domenii de activitate cum ar fi domeniile comercial-economic, tehnico-științific, în domeniul apărării, protejarea reciprocă a investițiilor, agriculturii și dezvoltării rurale, transporturile rutiere internaționale de mărfuri (Anexa 1), totuși, până în prezent, acesta rămâne a fi unul modest.

Prezența lacunelor în principalul document de politică externă - *Concepția politicii externe a Republicii Moldova* ne face să înaintăm unele sugestii guvernanților țării. Ținând cont de noile realități geopolitice și economice pe arena internațională, inclusiv cea europeană, în condițiile în care Republica Moldova depune eforturi de a se integra în spațiul european, este necesară revizuirea și elaborarea unei noi Concepții privind direcțiile politicii externe a statului. În acest context, pornind de la raționamentele că direcției de cooperare a Republicii Moldova, conform Concepției din 1995 cu statele europene este acordată o atenție redusă, apare necesitatea de a extinde aria de precizare a direcțiilor de cooperare cu statele UE, inclusiv cu Republica Franceză.

Documentul care s-a aflat la baza politicii externe a Franței în perioada 2008-2020 se numește *Livre blanc sur la politique étrangère et européenne de la France*. Documentul face recomandări pentru renovarea acțiunii externe și adaptarea Ministerului Afacerilor Externe și Europene, a structurilor sale și a modului său de funcționare, având drept scop să contribuie la un proces de modernizare și transformare a instrumentului diplomatic al Franței, unde adaptarea la mediul strategic și reforma publică nu se opun, ci se completează reciproc [294].

Unul din obiectivele propuse în *Livre blanc sur la politique étrangère et européenne de la France 2008-2020* este de a contribui la stabilitatea și prosperitatea regiunilor învecinate cu

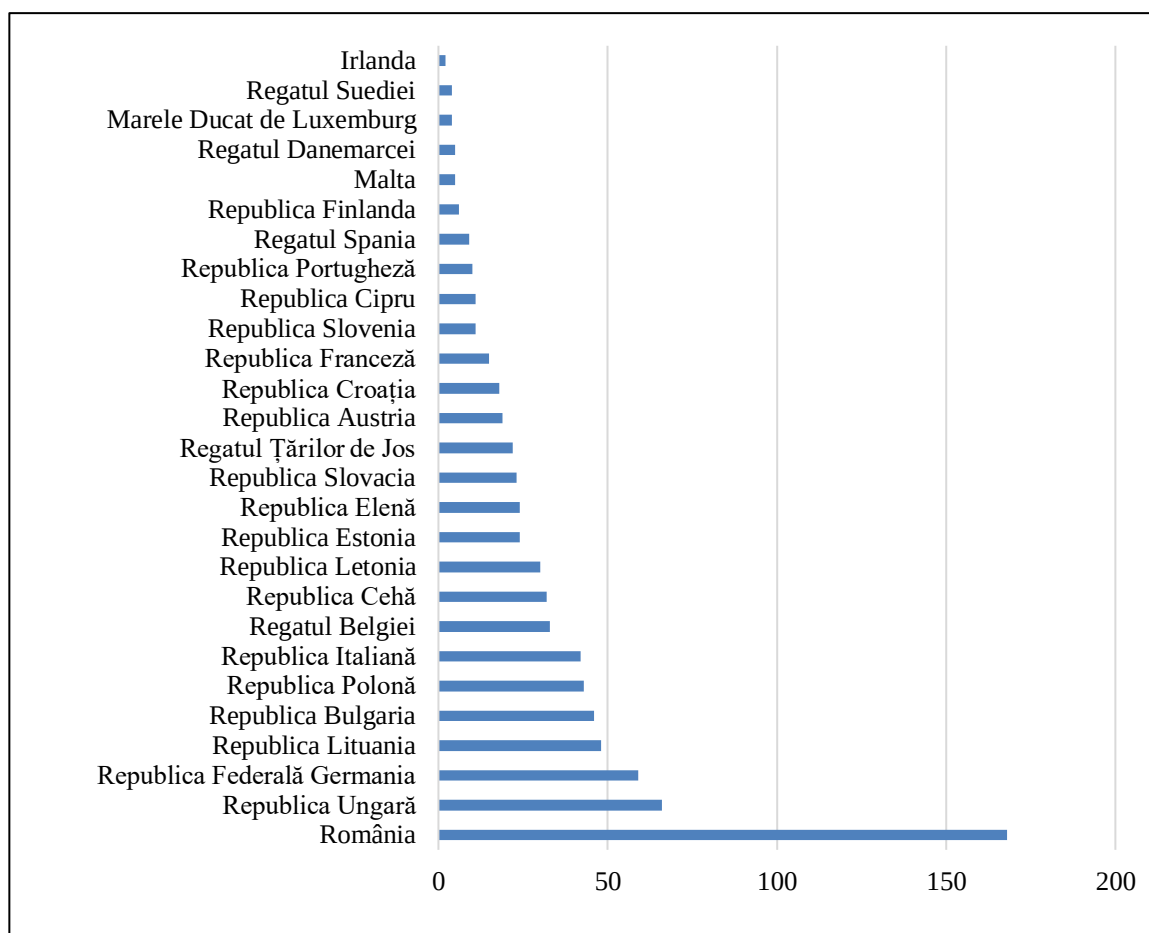
Uniunea Europeană. Franța vrea să încurajeze Uniunea Europeană să își dezvolte instrumentele de securitate, dezvoltare și bună guvernare, să introducă țările din vecinătate într-o rețea mai densă de solidaritate și cooperare, care trebuie să aducă o contribuție tangibilă la stabilitatea și prosperitatea lor [294].

Sursa: Elaborat de autor în baza cercetărilor efectuate, © Cotilevici Violeta, 2021

Fig. 2.1. Tratat bilaterale încheiate între Republica Moldova și Franța în perioada 1992-2020

Evoluția dezvoltării cadrului juridic moldo-francez poate fi urmărită în fig. 2.1. Perioadele cele mai fructuoase sub aspect juridic a colaborării moldo-franceze au fost 1992-1998 și 2015-2017. Prima perioadă 1992-1998 se caracterizează prin încheierea unui tratat de o importanță majoră, a 4 acorduri și 3 protocoale și prin trei vizite oficiale a trei șefi de stat: M. Snegur, P. Lucinschi și J. Chirac. În cadrul primei vizite oficiale în anul 1993 a președintelui Republicii Moldova, M. Snegur în Franța a fost semnat *Tratatul de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză* și *Protocolul de cooperare între Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova și Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Franceze*. La fel, vizita oficială a președintelui Republicii Moldova P. Lucinschi în Franța a coincis cu semnarea a două acorduri și a unui protocol. Data de 27 martie 2015 se caracterizează prin vizita oficială a Secretarului de Stat pentru Afaceri Europene din cadrul Ministerului Afacerilor Externe și Dezvoltării Internaționale al Republicii Franceze și prin încheierea *Acordului de Cooperare Tehnică între Direcția Generală a Finanțelor Publice a Ministerului Finanțelor și Conturilor Publice din Franța și Direcția generală Trezoreria de Stat a Ministerului Finanțelor din Republica Moldova*. Stagnarea relațiilor moldo-franceze în perioada 1999-2005 (Fig. 2.1), atunci când vectorul politicii moldovenești își schimbă orientarea spre stânga, a fost simțită atât în plan politic cât și juridic.

Sursa: Elaborat de autor în baza cercetărilor efectuate, © Cotilevici Violeta, 2021.

Fig. 2.2. Tratatate bilaterale încheiate între Republica Moldova și țările Uniunii Europene în perioada 1991-2020

Făcând o analiză comparativă dintre lista tratatelor bilaterale încheiate de Republica Moldova cu Franța (Fig. 2.1) și lista tratatelor bilaterale încheiate de Republica Moldova cu alte state membre ale Uniunii Europene (Fig. 2.2), ajungem la concluzia că baza juridică a relațiilor moldo-franceze este destul de modestă. Franța se clasează pe locul 17 în lista țărilor membre UE, după numărul de acorduri bilaterale încheiate. Acest număr redus de acorduri încheiate reprezintă o problemă și un impediment în dezvoltarea parteneriatului moldo-francez în diverse domenii. Este evidentă lipsa voinței politice a Republicii Moldova în consolidarea cadrului juridic al relațiilor dintre Republica Moldova și Franța. Datorită afinităților istorice și lingvistice, raporturilor tradiționale de prietenie, apropiere culturală și civilizațională între poporul francez și cel moldovenesc, șansele și posibilitățile de fortificare a acestui segment relevant în relațiile dintre două state sunt destul de semnificative. Semnarea *Tratatului de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză* [229] în 1993 reprezintă un punct de plecare pentru dezvoltarea cadrului juridic moldo-francez în contextul procesului integraționist european. Așa cum s-a menționat anterior, acesta este unicul tratat de așa gen semnat între Republica

Moldova și o țară occidentală. Insuficiența numărului de acorduri moldo-franceze se reflectă în nivelul de dezvoltare a relațiilor economice și socio-culturale dintre cele două state. Încheierea de acorduri bilaterale moldo-franceze pe mai multe segmente ar fi benefică Republicii Moldova în contextul procesului integraționist european.

Un rol important în fortificarea relațiilor moldo-franceze l-a avut semnarea *Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte* [2] care a intrat în vigoare la 1 iulie 2016. Având drept scop aprofundarea relațiilor politice și economice dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, acest acord creează o zonă de liber schimb aprofundat și deplin care permite încurajarea comerțului și creșterea economică în această țară ameliorând accesul la piața europeană pentru produsele și serviciile sale prin adaptarea legilor și regulamentelor legate de comerț la normele Uniunii Europene. Acesta trebuie să faciliteze integrarea progresivă a Republicii Moldova la piața unică europeană. Datorită Acordului de Liber Schimb semnat cu UE, Republica Moldova va profita și mai mult de deschiderea pieței europene, astfel și relațiile economice moldo-franceze se vor consolida. Principalul rezultat al acestui acord ar trebui să fie o reorientare a comerțului exterior moldovenesc către UE. Integrarea treptată a standardelor europene de către Republica Moldova în cadrul Acordului de Asociere cu UE ar trebui să consolideze această tendință. Conform informației prezentate pe pagina oficială web a Ambasadei franceze la Chișinău, Franța dorește să profite din plin de avantajele reciproce oferite de acest acord de liber schimb și să își dezvolte relațiile economice cu Republica Moldova.

2.3. Dimensiunea politico-diplomatică a relațiilor moldo-franceze

Odată cu obținerea independenței, Republica Moldova, în calitate de subiect de drept internațional, a stabilit relații diplomatice cu un șir de state ale lumii, inclusiv cu Republica Franceză. Astfel, la data de 7 ianuarie 1992, Franța a recunoscut oficial Republica Moldova, iar la data de 13 martie 1992, au fost stabilite relații diplomatice dintre cele două state. Ambasada Republicii Moldova în Franța a fost deschisă la Paris în 1997. Este evident rolul animator al misiunilor diplomatice în dezvoltarea relațiilor bilaterale moldo-franceze.

Într-o notă de convorbire [55] cu Ambasadorul Franței la București, semnată de Ambasadorul Republicii Moldova la București, se menționează că la data de 10 aprilie 1992 a avut loc o întâlnire dintre cei doi diplomați în cadrul căreia s-a abordat problema reprezentării diplomatice a Franței în Republica Moldova. Conform documentului, întârzierea deschiderii unei ambasade franceze la Chișinău era cauzată doar de probleme de ordin financiar, și nu de o anumită

atitudine a Parisului față de procesele social-politice din Republica Moldova. Având în vedere legăturile istorico-culturale și politico-economice între România și Republica Moldova, ambasada cea mai indicată pentru reprezentarea intereselor Franței ar fi fost cea de la București. Așa cum Moldova este o fostă republică a URSS, ambasadorul acreditat la Chișinău a fost cel de la Moscova. Într-o Notă de convorbire [55] din 7 iulie 1992, consultată în arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova se menționează că dacă Moldova va ieși din CSI, în virtutea mai multor factori, ambasadorul francez acreditat la Chișinău va deveni cel din România. La data de 19 iulie 1993, ministrul Afacerilor Externe a Franței amintește printr-o scrisoare [55] adresată omologului său din Republica Moldova despre constrângerile bugetare care duc la amânarea deschiderii unei ambasade la Chișinău. Mai târziu, în noiembrie 1993 autoritățile de la Chișinău discută despre deschiderea unei misiuni diplomatice permanente a Republicii Moldova în Franța. Bazându-se pe *Protocolul privind stabilirea relațiilor diplomatice între Republica Franceză și Republica Moldova*, Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova anunță partea franceză despre decizia Guvernului de a deschide o misiune diplomatică în Franța, cu statut de ambasadă, începând cu 1 ianuarie 1994. Calea spre deschiderea unei ambasade a fost complicată. În scrisoarea oficială semnată în noiembrie 1995 de Ministerul Afacerilor Externe a Republicii Moldova, adresată președintelui M. Snegur, se menționa faptul că relațiile cu Franța fac parte din prioritățile politicii externe a țării noastre și dezvoltarea lor în toate domeniile și la toate nivelurile este una din preocupările primordiale ale Guvernului. Tot aici se amintește despre deschiderea formală, în 1993, a unei ambasade a Republicii Moldova la Paris și despre dorința de a crea o reprezentanță diplomatică ce ar activa în mod real. Lipsa de mijloace financiare nu permitea desemnarea unui Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar și deschiderea unei Ambasade cu un statut respectiv de colaboratori, nu permitea nici desemnarea unui Însărcinat cu Afaceri pentru Paris cu sediul la Chișinău, deoarece întreținerea lui în lipsă de sediu ar costa enorm [55]. În anul 1996 a fost numit primul Însărcinat cu Afaceri al Republicii Moldova în Republica Franceză. Se considera că acest lucru ar facilita legăturile diplomatice cu Parisul și ar contribui la soluționarea operativă a unor probleme, precum și la pregătirea condițiilor necesare în vederea deschiderii unei ambasade. La 14 februarie 1996, Însărcinatul cu Afaceri al Republicii Franceze în Republica Moldova solicită agreementul la numirea sa în calitate de Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Franței. În cadrul vizitei oficiale la Paris întreprinsă de ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, în perioada 19-22 iunie 1996, a fost pus în discuție subiectul cu privire la activitatea misiunilor diplomatice ale celor două țări. Ministrul francez de externe a salutat numirea unui Însărcinat cu afaceri al Moldovei în Franța, intenția de a deschide o Ambasadă la Paris și a susținut sugestia de a inaugura o Ambasadă permanentă a Franței la

Chișinău. În anul 1996 a fost acreditat primul ambasador al Franței, cu sediul la Chișinău. Relațiile moldo-franceze au fost fortificate prin inaugurarea Ambasadei Republicii Moldova în Franța la data de 11 septembrie 1997 când ambasadorul M. Popov și-a prezentat scrisorile de acreditare. Astfel, anul 1997 este considerat un an de cotitură în relațiile moldo-franceze. Pe parcursul anului au fost depuse eforturi considerabile în vederea realizării obiectivelor fixate în relațiile cu Franța, și anume dezvoltarea relațiilor multidimensionale, obținerea sprijinului politic, economic și financiar al Franței în integrarea Republicii Moldova în structurile europene, internaționale și în promovarea reformelor.

Activitatea Ambasadei Republicii Moldova la Paris s-a confruntat din start cu probleme de personal. În notele informative ale ambasadei se menționează despre numărul redus de personal și despre faptul că tot spectrul de probleme era pus în sarcina unui singur diplomat. Începând cu anul 2019 și până la moment, Republica Moldova nu are un ambasador acreditat în Franța, fapt care știrbește din imaginea țării dar și care provoacă dificultăți în dezvoltarea relațiilor moldo-franceze.

În contextul obiectivului general de dezvoltare a relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Franța, activitatea economică a Ambasadei este una din cele prioritare. Pornind de la necesitățile imperative ale țării noastre, dar și de la specificul statului de reședință, activității economice a Ambasadei i-au fost determinate următoarele sarcini: promovarea imaginii economice și financiare favorabile a Republicii Moldova; identificarea investitorilor potențiali și atragerea investițiilor de capital în țara noastră; medierea contactelor între întreprinderi, oameni de afaceri; promovarea și încurajarea schimburilor comerciale între cele două țări. În Nota informativă privind activitatea economică și comercială a Ambasadei Republicii Moldova în Franța, se menționează că promovarea imaginii economice a țării noastre și atragerea investițiilor franceze constituie două obiective pe cât de importante și de responsabile, pe atât de dificile, interdependența între ele fiind absolut incontestabilă. Cu cât este mai favorabilă imaginea unei țări, cu atât mai lesne pot fi atrase investițiile străine [42].

Prin stabilirea relațiilor diplomatice cu Republica Franceză între cele două țări (13 martie 1992) au avut loc numeroase vizite și schimburi de grad înalt care au contribuit la consolidarea și aprofundarea relațiilor politice. Astfel, la 28-30 ianuarie 1993 a avut loc prima vizită oficială în Republica Franceză a primului Președinte al Republicii Moldova M. Snegur. Valoarea dominantă a negocierilor avute în cadrul acestei vizite rezidă din *Tratatul de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză*, semnat de către cei doi președinți, din Protocolul de colaborare între ministerele de externe și semnătura pusă de șeful statului sub egida *Carta de la Paris pentru o nouă Europă*. Vizita Președintelui a fost apreciată drept eveniment de o excepțională importanță politică în biografia statului și în istoria relațiilor moldo-franceze. În

timpul întrevederilor au fost discutate mai multe probleme privind raporturile bilaterale și perspectivele colaborării dintre cele două țări, fiind vizate și diverse aspecte ale vieții internaționale de interes comun. Președintele francez F. Mitterand a menționat că Franța va favoriza revenirea Moldovei în Comunitatea națiunilor europene, apreciind înalt eforturile poporului moldovenesc la crearea unui stat democratic și independent [24].

Acest eveniment a fost urmat de alte vizite de rang înalt care au fortificat relațiile dintre Republica Moldova și Franța. În acest context este de menționat și vizita de lucru în Republica Franceză din data de 28 iunie 1995, a lui P. Lucinschi, Președintele Parlamentului Republicii Moldova. În cadrul acestei vizite s-au discutat aspecte privind cooperarea dintre Republica Moldova și Republica Franceză.

În perioada 7-9 septembrie 1997, P. Lucinschi a efectuat o vizită oficială în Franța, în calitate de președinte al Republicii Moldova. Această vizită este considerată prima efectuată de P. Lucinschi într-o țară membră a grupului G7 și a fost concepută ca o posibilitate de a transmite un mesaj clar puterilor occidentale precum că Republica Moldova a ales hotărât calea integrării în Uniunea Europeană. În documentul Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Moldova *Puncte de reper pentru întrevederile președintelui P. Lucinschi cu oficialitățile franceze* se menționează că se ține foarte mult ca anume Franța să devină promotorul și catalizatorul aderării țării noastre la UE. Factorii ce condiționează acest lucru sunt multipli: comunitatea de origini latine, interesul deosebit pentru Franța, limba și cultura sa, constituit istoricește în Moldova, apartenența țării noastre la Francofonie, care a fost o alegere deliberată și conștientă susținută de întreg spectrul politic din țară [27; 66]. În urma acestei vizite Ambasada Republicii Moldova în Franța și-a propus să depună eforturi pentru obținerea din partea Franței a unei *clauze* speciale pentru Republica Moldova – țară francofonă, care s-ar materializa prin adoptarea unor programe franceze sectoriale vizând cooperarea bilaterală. Activitatea ambasadei a fost orientată în direcția obținerii din partea Franței a unui sprijin real și consecvent al eforturilor Republicii Moldova vizând integrarea sa în Uniunea Europeană. Ca un prim pas a fost crearea unui grup de acțiune *Prietenii Moldovei*, format din experți în domeniu pentru consultări și recomandări [28; 114]. Întrevederea cu oamenii de afaceri francezi a constituit unul din momentele cheie ale vizitei președintelui, dat fiind interesul țării noastre în atragerea investițiilor de capital. Președintele P. Lucinschi a făcut o trecere în revistă a situației social-economice, accentuând cadrul juridic deosebit de favorabil pentru investițiile străine. Astfel, s-a făcut apel către investitorii francezi de a-și plasa investițiile de capital în Moldova, beneficiind de condiții destul de avantajoase. Întâlnirea a suscitat un interes sporit din partea întreprinzătorilor francezi, dat fiind o serie de probleme și dificultăți cu care aceștia s-au

confruntat în activitățile lor desfășurate în Republica Moldova. Întâlnirile pe care le-a avut P. Lucinschi în Franța constituie drept punct de referință pe calea apropierei de UE [29; 113].

Vizita istorică cu mare importanță în fortificarea relațiilor moldo-franceze este cea a președintelui francez în Republica Moldova, J. Chirac, vizită efectuată la 4 septembrie 1998 ca răspuns la cea de a doua vizită la Paris a președintelui moldav P. Lucinschi în septembrie 1997. Vizita președintelui francez J. Chirac la Chișinău a avut o importanță majoră pentru relațiile politico-economice dintre cele două țări. Cooperarea economico-comercială a constituit partea esențială a discuțiilor dintre președintele francez și prim-ministrul Republicii Moldova. Fiind evocat impactul crizei financiare din Rusia asupra economiei Republicii Moldova, a fost exprimat dezideratul diversificării piețelor de export și căutării noilor parteneri în spațiul francofon. Partea franceză și-a exprimat disponibilitatea ca investitorii francezi să se implementeze în economia Republicii Moldova, menționându-se un șir întreg de domenii unde oamenii de afaceri francezi sunt interesați să investească: energie, telecomunicații, etc. În cadrul aceleași întâlniri J. Chirac a enunțat că Franța va mări volumul schimburilor comercial – economice [31; 10].

În cadrul ședinței în plen a delegațiilor oficiale ale celor două țări au fost discutate un șir de probleme ce țin de relațiile bilaterale dintre Franța și Republica Moldova. S-a accentuat dezideratul ca Franța să fie și pe viitor un susținător activ al procesului de integrare a Republicii Moldova în Europa. Președintele P. Lucinschi a expus viziunea Republicii Moldova asupra procesului de lărgire a UE și strategia de integrare graduală a Republicii Moldova în UE. În special a fost evocată dorința de a începe negocierile privind Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. Președintele J. Chirac a reconfirmat poziția Franței față de Republica Moldova, arătând că țara sa, ca și Uniunea Europeană, dorește să vadă o Moldovă liberă, independentă și teritorial integră. Apreciind politica de reforme a Republicii Moldova, J. Chirac a dat asigurări că Franța va sprijini țara noastră în cadrul FMI și al Băncii Mondiale în vederea reluării asistenței financiare. Președintele francez a salutat vocația europeană a Republicii Moldova, menționând că Franța va susține cererea de aderare a țării noastre la Organizația Mondială a Comerțului. S-a subliniat că vizita la Chișinău a Președintelui francez este foarte importantă pentru destinele reformelor din Republica Moldova și este concepută ca o impulsie a relațiilor bilaterale moldo-franceze, precum și a procesului de integrare în Comunitatea Europeană. J. Chirac a subliniat esența vizitei sale în Republica Moldova – de a exprima dorința de solidaritate din partea Franței, precum și din partea Uniunii Europene. În opinia președintelui francez, Moldova este o țară cu vocație europeană și are tot dreptul să beneficieze de ajutor [32].

În timpul întâlnirii dintre președintele Franței și președintele Parlamentului Republicii Moldova, s-a constatat că legăturile interparlamentare dintre statele noastre constituie un prilej de satisfacție, dat fiind crearea grupurilor de prietenie Franța-Moldova și a colaborării active în cadrul Adunărilor parlamentare a forurilor europene – Uniunea Europeană și Consiliul Europei [31; 10].

După cum se menționează în presă, în cursul întrevederilor pe care le-a avut cu P. Lucinschi, șeful statului francez a afirmat că Republica Franceză susține independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, cât și sprijinul acordat tranziției economice și reformelor din țară. Totodată, președintele francez și-a reafirmat dorința de a vedea Republica Moldova în arhitectura europeană, drept consecință a semnării în 1994 a Acordului de Cooperare cu Uniunea Europeană. În cadrul vizitei în Republica Moldova, președintele francez J. Chirac a mai avut o întrevedere cu un grup de tineri vorbitori de limba franceză, prilej cu care a salutat apartenența Republicii Moldova la *familia* statelor francofone [152]. Această vizită este considerată a fi una de importanță majoră.

În revista *Moldova și Lumea* se menționează că este pentru prima dată când Republica Moldova a fost vizitată de un lider politic de rang înalt, șeful unei dintre cele mai dezvoltate 7 puteri ale lumii. Afirmarea Republicii Moldova pe arena europeană se datorează în mare parte sprijinului acordat de către Franța. În timpul reuniunii în plen a delegațiilor oficiale au fost abordate probleme privind căile de extindere și aprofundare a raporturilor politice, economice și culturale dintre cele două țări. În cadrul întâlnirii cu deputații moldoveni, președintele Republicii Franceze a opinat că Moldova are nevoie de ocrotitori, de un prieten fidel, precum este Franța. Caracterizând principalele probleme asupra cărora s-a negociat cu șeful statului francez, P. Lucinschi și-a expus convingerea că această vizită istorică a fost marcată drept un moment de cotitură și a impulsionat relațiile moldo-franceze sub toate aspectele. În același context s-a reiterat că Franța deține un loc aparte în politica externă a Republicii Moldova [221; 2].

În ziarul *Țara* se menționează că vizita președintelui francez coincide cu criza prin care trece Republica Moldova. Vizita înaltului demnitar francez în Republica Moldova a fost o simplă curtoazie, așa cum Chirac nu a semnat nici un act cu partea moldoveană. În situația în care Chișinăul trecea prin una din cele mai complicate perioade, îngreunată de criza economico-financiară..., afirmațiile președintelui francez că țara sa va sprijini eforturile de integrare europeană ale Republicii Moldova, precum și de a insista pe lângă FMI și Banca Mondială în privința unui ajutor material par să nu reducă din îngrijorările lui P. Lucinschi. Potrivit autorului acestui articol, politica promovată de președintele Republicii Moldova, rezumată la orientarea exclusivă a republicii spre CSI, și în primul rând spre Rusia (chiar dacă echipei președintelui îi place să afirme că P. Lucinschi are vocație europeană, iar politica promovată de el este una de

echilibru), a ruinat Republica Moldova. În concluzie, se afirmă că atâta timp cât Chișinăul nu-și va revizui fundamental prioritățile externe, dând preferință orientării exclusive a Republicii Moldova către țările vest europene, oricare dintre liderii occidentali, venind aici, la fel ca și președintele francez, va încerca să ne convingă că recunoaște Republica Moldova unitară, promițând că ne va acorda sprijinul necesar integrării în UE, dar totul se va limita la o simplă politețe [75; 4]. Conform altui articol din același ziar, în contextul crizei economico-financiare din Republica Moldova, vizita președintelui francez nu a avut un impact prea mare și nu a reușit să atenueze ambiguitatea opțiunii Republicii Moldova în politica ei externă [71; 1].

Într-un interviu cu ambasadorul Republicii Franceze la Chișinău, S. Smessow, se menționează că vizita Președintelui J. Chirac în Moldova este o manifestare a prieteniei față de o țară apropiată Franței prin originile sale culturale, a susținerii independenței și integrității teritoriale, a deciziei curajoase, pe care a luat-o Moldova, de a urma calea reformelor. În ceea ce privește consecințele practice ale vizitei, se spera la trecerea la o nouă etapă în dialogul politic și la integrarea Moldovei în Europa, la o mai bună cunoaștere a Moldovei în Franța, la adâncirea relațiilor economice și culturale. Vizita Președintelui J. Chirac va permite țărilor noastre de a aprofunda relațiile noastre bilaterale, corespunzător aspirațiilor și potențialului lor [151; 4].

În cadrul întrevederii cu președintele Franței J. Chirac, președintele Republicii Moldova P. Lucinschi a menționat că mizează pe sprijinul Franței în susținerea eforturilor țării noastre în vederea demarării negocierilor privind obținerea statutului de membru-asociat la UE și implementării Acordului de Parteneriat și Cooperare, intrat în vigoare la 1 iulie 1998. La fel, a reafirmat prioritatea integrării europene ca obiectiv strategic al Republicii Moldova și a exprimat dorința ca anume Franța să devină promotorul aderării Republicii Moldova la UE [35; 139].

Anii 1997, 1998 ar putea fi calificați drept ani decisivi în relațiile moldo-franceze. Începându-și activitatea la Paris în 1997, Ambasada Republicii Moldova a depus eforturi considerabile în dezvoltarea raporturilor multidimensionale cu Franța : obținerea sprijinului politic, economic și financiar. Evenimentele majore le-a constituit vizita Președintelui Republicii Moldova P. Lucinschi în Franța, și vizita Președintelui J. Chirac în Moldova care au dat un nou impuls relațiilor moldo-franceze.

Conform opiniei ambasadorului Republicii Moldova în Franța M. Popov, vizita oficială la Chișinău a unui șef de stat occidental puternic industrializat este un eveniment politic excepțional și un succes diplomatic incontestabil. În același document se menționează că trebuie să conștientizăm faptul că, referindu-ne la spațiul ex-sovietic, în cei trei ani de președenție J. Chirac a vizitat doar Rusia, care era în acea perioadă un partener strategic tradițional al Franței. M. Popov afirma că „cine cunoaște bucătăria politică franceză își poate da bine seama că vizitele

prezidențiale nu sunt niciodată întâmplătoare și urmăresc scopuri bine definite” [37]. Se mai menționează că au existat câțiva factori, care au influențat pozitiv adoptarea unei decizii politice referitor la vizită : dorința de a ne deschide pentru spațiul european, voința politică de a ne include cât mai activ în circuitul francofon și faptul că în acea perioadă majoritatea elevilor și studenților studiau limba franceză. Au existat și interese politico-economice. Un obiectiv important al politicii externe franceze era susținerea tinerelor democrații din Europa Centrală și de Est. Ambasadorul a afirmat că Franța nu poate să nu țină cont și de poziția geostrategică deosebită a Republicii Moldova care, situată la una din marile intersecții europene, ar putea constitui o punte de legătură sigură dintre Occident și noile state independente. În acest sens este evident nu numai interesul politic, dar și cel economic, comercial, militar-strategic. Așadar, în urma acestei vizite, după mai mulți ani de stagnare, relațiile dintre Moldova și Franța iau amploare [37].

Un alt pas care apropie Republica Moldova de Republica Franceză este vizita din decembrie 1998 și din iunie 2001 a ministrului delegat pentru Cooperare și Francofonie, Ch. Josselin. Perspectivele relațiilor bilaterale moldo-franceze au fost discutate la 12 martie 1999 în cadrul întrevederii dintre I. Leancă, viceministru al Afacerilor Externe al Republicii Moldova și D. Chassart, șeful Direcției Europa Continentală a Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Franceze. Prezenta vizită a șefului Direcției Europa Continentală se înscrie în prevederile Protocolului de Cooperare în vigoare dintre ministerele de externe al Republicii Moldova și Franței și este o continuare a dialogului politico-diplomatic dintre țările noastre. În cadrul aceleași întrevederi a fost reafirmată prioritatea integrării graduale în ansamblul european drept obiectiv strategic al Republicii Moldova și dorința ca Franța să fie susținător și promotor al aderării Republicii Moldova la UE [34]. Începând cu anul 1999, relațiile moldo-franceze sunt dinamizate de un șir de alte vizite ale autorităților moldovenești în Republica Franceză și ale oficialilor francezi în Republica Moldova (Anexa 5).

Pentru a reliefa rezultatele principalelor vizite care au participat la consolidarea relațiilor moldo-franceze se prezintă următorul tabel 2.1. Se va menționa faptul că nu toate vizitele de nivel înalt s-au soldat cu rezultate vizibile care au dus la impulsivarea relațiilor moldo-franceze.

Tabelul 2.1 Rezultatele principalelor vizite bilaterale moldo-franceze

Nr/ord	Data, luna, anul, țara, oficialul	Rezultatele vizitei
1.	28-30 ianuarie 1993, Republica Franceză, Președintele Republicii Moldova M. Snegur	Semnarea <i>Tratatului de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză</i> și a <i>Protocolului de</i>

		<i>colaborare între ministerele de externe ale Republicii Moldova și Republicii Franceze.</i>
2.	7-9 septembrie 1997, Republica Franceză, președintele Republicii Moldova P. Lucinschi	Transmiterea mesajului clar puterilor occidentale precum că RM a ales hotărât calea integrării în UE. RM își afirmă dorința ca Franța să devină promotorul aderării țării noastre la UE.
3.	2 iunie 1998, Republica Franceză, deputați, diplomați, oameni de afaceri, reprezentanți ai întreprinderilor	Promovarea imaginii RM în mediul politic și economic francez, sporirea interesului întreprinderilor franceze în RM. RM și-a reiterat dezideratul de extindere a cooperării moldo-franceze și a consolidat imaginea unei țări dispuse să continue procesul reformelor.
4.	4 septembrie 1998, Republica Moldova, președintele Republicii Franceze J. Chirac	Impulsionarea relațiilor bilaterale moldo-franceze. Interesul sporit al investitorilor francezi față de RM. Angajamentul Franței de a fi un susținător activ al procesului de integrare a RM în Europa. Crearea grupurilor de prietenie Franța-Moldova.
5.	31 ianuarie - 1 februarie 2013, Republica Franceză, I. Leancă, Viceprim-ministru, Ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova	Consolidarea dialogului RM-UE, în avansarea negocierilor pe marginea Acordului de Asociere, în implementarea Planului de Acțiuni privind liberalizarea regimului de vize. Disponibilitatea Franței de a intensifica dialogul politic moldo-francez, de a acorda asistență în domeniul reformelor și de a pleda în cadrul UE în favoarea proiectului european al RM.
6.	3 aprilie 2014, Republica Moldova, L. Fabius, Ministrul Afacerilor Externe și Europene al Republicii Franceze	Asigurarea semnării Acordului de Asociere UE-RM. Sprijin pentru parcursul european al RM.
7.	13 septembrie 2019, Republica Moldova, A. de Montchalin, Secretar de Stat pentru Afaceri Europene al Republicii Franceze	Oferirea unui nou impuls relațiilor politice, economice și culturale între RM și Franța. Delegarea misiunilor de experți francezi, pentru a oferi sprijin în implementarea reformelor în sectorul justiției și cel al sănătății în RM.
8.	3-4 februarie 2021, Republica Franceză, președintele Republicii Moldova M. Sandu	Avansarea relațiilor moldo-franceze în domeniile: politic, economic și cultural. Aproximarea de UE. Sprijinul OIF în reforma învățământului profesional-tehnic. Expertiza franceză în transformarea și modernizarea serviciului public din RM.

Sursa: Elaborat de autor în baza cercetărilor efectuate, inclusiv din arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene a Republicii Moldova. © Cotilevici Violeta, 2021

În fortificarea dialogului moldo-francez un rol important l-a avut întrevederea dintre Directorul pentru Europa Continentală în cadrul Ministerului pentru Europa și Afaceri Externe al Franței, F. Mangin și Secretarul de stat pentru afaceri bilaterale și multilaterale, T. Molcean la data de 24 iulie 2018, la Chișinău. În cadrul discuțiilor interlocutorii au împărtășit dorința comună de a consolida relațiile între Republica Moldova și Franța în domeniile politic, economic și cultural,

fiind menționat potențialul dezvoltării comerțului și investițiilor în sectoare importante precum agricultură, industrie și servicii, valorificând interesul companiilor franceze pentru lansarea afacerilor în Republica Moldova [108]. Cei doi oficiali au trecut în revistă principalele priorități ale dialogului RM – UE. T. Molcean a reafirmat angajamentul ferm al Republicii Moldova pentru implementarea Acordului de Asociere, realizarea angajamentelor ce derivă din funcționarea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, precum și pentru realizarea agendei reformelor. F. Mangin a confirmat disponibilitatea Franței de a sprijini și în continuare Republica Moldova în implementarea acestor reforme, respectând criteriile stabilite de UE. Salutând progresele înregistrate în domeniul reformelor economice, oficialul francez a reiterat preocupările UE privind modificările aduse legislației electorale în 2017, lipsa de independență a sistemului judiciar, și lipsa acțiunilor de urmărire penală a autorilor fraudelor bancare masive [108].

În urma întrevederii de la Paris din data de 13 iunie 2019, N. Popescu, Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova și A. de Montchalin, Secretar de Stat pentru Afaceri Europene al Republicii Franceze, s-au întâlnit din nou la Chișinău, pe 13 septembrie 2019. Această vizită intervine într-un moment important pentru relațiile Republicii Moldova cu Franța și cu Uniunea Europeană. Pe 20 iunie 2019, Consiliul European a salutat transferul pașnic al puterii care s-a produs recent în Republica Moldova și a făcut apel către Uniunea Europeană pentru a oferi sprijin Republicii Moldova în procesul de realizare a reformelor propuse. A. de Montchalin a subliniat sprijinul Franței în favoarea reînnoirii angajamentului Uniunii Europene pentru Republica Moldova, țară care are un rol cheie pentru stabilitatea regională în vecinătatea estică a UE. În cadrul consultărilor politice extinse, N. Popescu și A. de Montchalin au abordat o gamă largă de subiecte pe agenda internațională, regională și bilaterală, convenind să ofere un nou impuls relațiilor politice, economice și culturale între Republica Moldova și Franța. În diverse sectoare ale agriculturii, infrastructurii și serviciilor, potențialul schimburilor comerciale și investiționale adiționale între Republica Moldova și Franța este vast, întrucât noi investitori francezi au manifestat deja interes pentru lansarea afacerilor în Republica Moldova. A. de Montchalin a afirmat disponibilitatea Guvernului francez de a coopera cu Republica Moldova în ce privește aspectele fiscale, pentru a evita dubla impozitare, a preveni evaziunea fiscală și a lupta împotriva finanțării terorismului. Vizita la Chișinău a Secretarului de Stat pentru Afaceri Europene al Republicii Franceze oferă mari speranțe în consolidarea relațiilor moldo-franceze, așa cum Franța intenționează să sprijine realizarea reformelor în domeniul justiției și cel al sănătății în Republica Moldova. La fel, a fost anunțată lansarea unor noi inițiative moldo-franceze în domeniul cooperării tehnice polițienesci. Se mai preconizează și consolidarea sectorului bancar, așa cum

filiala Agenției franceze pentru dezvoltare, Proparco, specializată în finanțarea sectorului privat, a manifestat interes pentru extinderea prezenței sale în Republica Moldova [118].

În aceeași ordine de idei, cei doi miniștri și-au exprimat sprijinul pentru eforturile continue de fortificare a cooperării universitare între Franța și Republica Moldova. Accentuând că dimensiunea culturală și lingvistică reprezintă o prioritate esențială a relației bilaterale moldo-franceze, ei au subliniat necesitatea întreprinderii unor acțiuni adiționale pentru menținerea statutului limbii franceze în sistemul educațional din Republica Moldova. Cei doi reprezentanți de stat au reafirmat obiectivul de a consolida asocierea politică și integrarea economică dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova. Constatând faptul că în programul noului Guvern se regăsește un număr mare de priorități prevăzute în Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova, în special reformele structurale vizând combaterea mai eficientă a corupției și determinarea de a consolida statul de drept și independența justiției, A. de Montchalin a încurajat autoritățile moldovenești să implementeze cât mai rapid aceste intenții, care să aducă schimbări concrete pentru țară [118]. Reiterând necesitatea respectării de către Republica Moldova a condiționalităților stabilite de UE, ministrul francez a reafirmat angajamentul ferm al Franței de a susține reformele din Republica Moldova [281].

În 2019, Ambasada Franței în Republica Moldova a propus Ministerului Justiției o primă contribuție concretă în vederea elaborării proiectelor de reformă în sistemul judiciar. La solicitarea Ministerului Justiției, O. Stamat, s-a convenit ca acest ajutor să fie acordat sub formă de expertiză în vederea performării dispozitivului moldovenesc în domeniul probațiunii. Prin intermediul operatorului francez *Justice Coopération Internationale*, magistratul L. Costantini, Șeful Biroului de executare a pedepselor și grațierilor al Ministerului Justiției din Franța, a efectuat o misiune de expertiză la Chișinău, în perioada 30 septembrie - 4 octombrie 2019. Misiunea se înscrie în contextul reformelor judiciare din Moldova prevăzute în cadrul Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și UE. Scopul misiunii a fost de a formula propuneri și recomandări în vederea consolidării competențelor autorităților moldovenești în domeniul probațiunii. Această misiune confirmă susținerea acordată de către Republica Franceză Republicii Moldova în implementarea reformelor democratice și consolidarea statului de drept [298].

Relațiile moldo-franceze se poziționează într-o nouă etapă, datorită vizitei oficiale întreprinse de către președintele Republicii Moldova, M. Sandu. La data de 3 februarie 2021, M. Sandu a avut o întrevedere cu Președintele Adunării Naționale, R. Ferrand, și cu membrii Grupului de prietenie Franța - Republica Moldova din cadrul Adunării Naționale. Astfel, a fost reafirmat interesul constant al Republicii Moldova pentru extinderea și diversificarea relațiilor bilaterale moldo-franceze la toate nivelurile, pentru avansarea negocierilor asupra acordurilor bilaterale și

pentru dinamizarea cooperării economice. Stadiul relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Republica Franceză, dar și interesul de a consolida parteneriatul dintre țările noastre la nivel politic, economic și social au constituit aspectele-cheie ale întrevederii cu J.-Y. Le Drian, Ministrul pentru Europa și Afaceri Externe al Franței. La fel, președintele Republicii Moldova a făcut o vizită în cadrul MEDEF, cea mai mare organizație patronală din Franța, unde s-a întâlnit cu conducerea acesteia și cu reprezentanții mediului de afaceri francez. Discuțiile s-au bazat pe realitățile economice din Republica Moldova și pe direcțiile strategice de interes comun. Evenimentul cu cel mai mare impact a fost întâlnirea dintre președintele Republicii Moldova, M. Sandu și omologul său francez, E. Macron. Subiectul de bază a fost avansarea dialogului dintre cele două țări în domeniile - politic, economic și cultural și construirea unui stat european.

Un subiect important pus în discuție în timpul vizitei în Franța a fost dezvoltarea relațiilor moldo-franceze la nivelul comunităților locale și organizarea unui Forum moldo-francez al autorităților locale, eveniment care ar oferi instrumente de cooperare în interesul cetățenilor. Potrivit Serviciului de Comunicare al Congresului Autorităților Locale din Moldova, o altă temă importantă a vizat susținerea pe care o poate oferi Franța în procesul consolidării actului de bună guvernare în Republica Moldova. Posibilitatea de a prelua din practicile și din expertiza franceză în transformarea și modernizarea serviciului public din țara noastră, inclusiv la nivel local, prin digitalizare și transparentizare au fost alte aspecte abordate de cei doi șefi de stat [110].

Conform directorului programului *Europa Lărgită* din cadrul Consiliului European pentru Afaceri Externe, N. Popescu, „relația Republicii Moldova cu Uniunea Europeană și cu statele-membre UE este atât de complexă, încât, în cadrul unor astfel de vizite, întotdeauna există mize multiple” [119]. Franța, unul dintre cele mai influente și mai mari state din UE, joacă un rol crucial în evoluția și dezvoltarea politicii europene față de Republica Moldova și asistența pe care o va oferi Bruxelles-ului Republicii Moldova, în dialogul politic dintre UE și Moldova, în evoluția Zonei de Liber Schimb, promovarea exporturilor din Republica Moldova către UE.

Ultima vizită a unui președinte al Republicii Moldova în Franța a fost în anul 2008. În primul deceniu după independența Republicii Moldova, Parisul a fost un susținător activ al Chișinăului. La moment, președintele M. Sandu ar putea reanima acest interes al statului francez față de țara noastră. Este cert că M. Sandu duce o politică foarte activă în direcția vestică. Deschiderea din partea UE față de președintele Republicii Moldova se explică prin faptul că vizita în Franța a fost precedată de vizita oficială la Bruxelles. Așa cum Franța reprezintă o voce importantă în politica UE, această vizită ar putea fi un factor de impulsie a relațiilor moldo-franceze, dar și de susținere din partea Franței în contextul procesului integraționist european. Președintele M. Sandu reprezintă pentru europeni un simbol al reformelor în Republica Moldova.

Conform unui articol din buletinul lunar al Asociației de Politică Externă, întrevederile președintelui Republicii Moldova, M. Sandu, cu unii dintre cei mai importanți parteneri de dezvoltare ai țării au dat rezultate pozitive. Schimbarea de paradigmă și dezghețarea relațiilor cu aceștia a produs efecte imediate și a deblocat fonduri și noi oportunități de dezvoltare în relațiile Moldovei cu România, Ucraina, UE și Franța. Cea mai notabilă realizare a acestui turneu diplomatic rămâne ieșirea Republicii Moldova din izolarea internațională cu Occidentul [122].

Potrivit consilierii prezidențiale pe probleme de politică externă, C. Gherasimov, pe parcursul ultimilor cinci ani, Republica Moldova „și-a defavorizat procesul său de dezvoltare prin înghețarea relațiilor cu principalii săi parteneri externi de dezvoltare. Cazurile de corupție la cel mai înalt nivel și lipsa de voință politică în investigarea acestor cazuri au influențat comunitatea internațională să nu mai vadă Moldova ca țară deschisă reformelor și interesată în a progresa, fiind percepută ca o țară care a ales calea stagnării și nu cea a progresului. Drept urmare, Moldova practic a dispărut de pe agenda europeană” [122].

Importanța vizitei la Paris poate fi argumentată din mai multe perspective. În primul rând, conform consilierii C. Gherasimov această invitație a venit la inițiativa președinției franceze, reprezentând un semn de susținere fermă oferit președintelui Republicii Moldova de către Franța în eforturile sale ca reformele democratice din țară să reușească. În al doilea rând, Franța, în calitate sa de unul dintre cele mai influente state membre UE, joacă un rol decisiv în evoluția politicii UE față de Republica Moldova. Susținerea Franței, în acest context, anume când se decid alocările financiare pentru următorii ani, pentru regiune și pentru Republica Moldova inclusiv, este una foarte importantă. Pe agenda bilaterală au fost discutate numeroase subiecte, inclusiv inițierea negocierilor în vederea semnării unui acord de securitate socială, posibilitatea facilitării procesului de conversiune a permiselor de conducere pentru moldovenii stabiliți în Franța, finalizarea negocierilor privind evitarea dublei impunerii, cooperare mai strânsă în procesul de fortificare a claselor bilingve în învățământul profesional tehnic dual, cât și în domeniile protejării și restaurării monumentelor istorice. Totodată, a fost discutată susținerea pe care o poate oferi Franța în procesul consolidării actului de bună guvernare, precum și modalitățile prin care aceasta ne-ar putea susține în consolidarea statalității și a independenței țării noastre. În termeni concreți, a fost decisă includerea Republicii Moldova în lista țărilor eligibile pentru asistența AFD ceea ce înseamnă proiecte de infrastructură la nivel național în beneficiul cetățenilor. De asemenea, autoritățile franceze s-au angajat să sporească resursele financiare în procesul de fortificare a claselor bilingve și celor alocate Alianței Franceze din Moldova [122].

În aceeași publicație periodică a Asociației de Politică Externă, se afirmă că președintele francez E. Macron „a dat un semnal clar că Franța va sprijini necondiționat Republica Moldova,

atât timp cât la Chișinău există voință politică pentru continuarea parcursului european și de modernizare a țării” [122]. La rândul său, președintele M. Sandu „a reluat retorica despre lupta anticorupție pentru a crea condițiile unui mediu investițional previzibil. Ea a vorbit cu subiect și predicat despre dorința ca investițiile franceze să pătrundă cât mai mult în Republica Moldova, iar Franța să urce în top 10 al investitorilor din țară” [122]. Așa cum Franța este una dintre cele două locomotive ale UE, importanța acestei vizite este vădită. Recent, potrivit unui comunicat emis de Ambasada Franței în Republica Moldova, președintele Franței E. Macron asigură președintele Republicii Moldova M. Sandu de sprijinul Franței și al partenerilor săi europeni în dezvoltarea prosperă, stabilă și democratică a Republicii Moldova, care se apropie de Uniunea Europeană. Astfel, Franța rămâne atentă la implementarea reformelor la care Moldova s-a angajat în cadrul acordului de asociere cu UE, în special cele referitoare la justiție și statul de drept. Președintele Republicii Franceze și-a exprimat dorința ca relațiile moldo-franceze să se aprofundeze prin dialog politic regulat și prin intensificarea relațiilor economice, culturale și lingvistice [127].

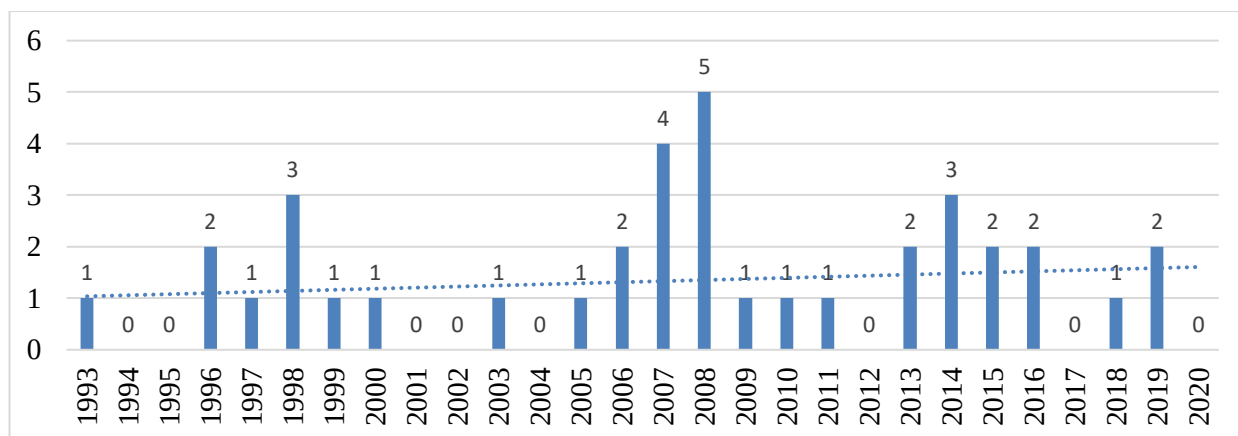
Primul rezultat al vizitei M. Sandu la Paris nu a întârziat să apară. Astfel, în data de 22 martie 2021, președintele M. Sandu a participat la o ședință de lucru cu echipa Grupului *Agencia Franceză pentru Dezvoltare* și a Agenției *Expertise France*, care s-au aflat într-o misiune de explorare în Republica Moldova, în cadrul căreia experții francezi au examinat oportunitățile de sprijin pentru dezvoltarea economică și socială, precum și posibilitățile de susținere a reformelor [191]. În cadrul discuțiilor s-a pus accent pe câteva domenii de investiții prioritare: „lansarea unui program național de împădurire, ce ar reduce efectele schimbărilor climatice asupra agriculturii și vieții oamenilor; consolidarea eficienței energetice a sectorului rezidențial; crearea infrastructurii de aprovizionare cu apă și canalizare în comunități; gestionarea deșeurilor; asigurarea securității energetice” [191]. Totodată, președintele Republicii Moldova a solicitat sprijin pentru încurajarea inițiativei private prin susținerea întreprinderilor mici și mijlocii cu instrumente financiare noi, mai ieftine, și acces la consultanță de afaceri. Drept urmare, Agenția Franceză pentru Dezvoltare va examina propunerile colectate și va decide asupra unui program de sprijin comprehensiv pentru Republica Moldova care, potrivit experților francezi, ar reprezenta „o investiție pe termen lung în relațiile bilaterale moldo-franceze” [191].

Conform directorului regional pentru Eurasia al AFD, C. Couprie, „instituția pe care o reprezintă este interesată să participe la realizarea proiectelor investiționale în Republica Moldova, menționând că AFD încearcă să susțină un model de dezvoltare sustenabil fiind axat pe patru domenii prioritare precum, dezvoltare urbană durabilă, protecția mediului și a resurselor naturale, asistență pentru tranziția energetică, precum și dezvoltarea unei economii durabile și incluzive” [106]. În același context, secretarul de stat al Ministerului Economiei și Infrastructurii a afirmat că

„vizita delegației AFD reprezintă un cadru prielnic pentru identificarea perspectivelor de cooperare întru asigurarea unei dezvoltări durabile” [106]. Drept urmare, la 5 iulie 2021, Republica Moldova a fost inclusă în lista țărilor beneficiare de asistență AFD care va sprijini finanțarea proiectelor în reîmpădurirea și irigarea, modernizarea sistemelor de aprovizionare cu apă și canalizare, interconectarea sistemelor electrice și asigurarea eficienței energetice a clădirilor.

De la vizita de lucru la Paris efectuată în februarie 2021 de către președintele M. Sandu, Franța și Republica Moldova au lucrat pentru atingerea progreselor concrete în vederea punerii bazelor unei relații consolidate, care ar putea aduce beneficii populației din cele două țări. Întâlnirea din 2 septembrie 2021 a lui N. Popescu, Ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova cu J.-Y. Le Drian, Ministru pentru Europa și Afaceri Externe al Republicii Franceze a reafirmat profunzimea legăturilor care unesc cele două țări timp de 30 de ani și determinarea comună a ambelor părți de a întări această relație în anii următori. În cadrul acestei vizite, Franța și-a reafirmat sprijinul pentru stabilitatea Republicii Moldova, consolidarea statului său de drept, lupta împotriva corupției și consolidarea democrației, transformările benefice stabilității europene și necesare implementării Acordului de Asociere RM-UE.

Pentru o mai bună comprehensiune a dimensiunii politice a relațiilor moldo-franceze, apare necesitatea de a face o analiză prin prisma evoluției istorice a evenimentelor care au contribuit la fortificarea dialogului politic interstatal moldo-francez.

Sursa: Elaborat de autor în baza cercetărilor efectuate, inclusiv din arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene a Republicii Moldova. © Cotilevici Violeta, 2020

Fig. 2.3. Evoluția istorică a vizitelor bilaterale moldo-franceze

Analizând evoluția istorică a vizitelor bilaterale moldo-franceze reprezentată de figura 2.3 se va afirma că vizita președintelui francez J. Chirac din anul 1998 a dat startul cooperării moldo-franceze. La fel și anii din jurul acestui eveniment istoric s-au caracterizat prin vizite la nivel înalt între cele două țări cu rezultate importante pentru relațiile moldo-franceze. Se va remarca faptul că nu întotdeauna numărul mare de vizite este decisiv pentru dezvoltarea relațiilor dintre state. Ceea ce contează cel mai mult este scopul vizitei și rezultatele obținute. Dovadă a acestei afirmații

este tabelul 2.1 *Rezultatele principalelor vizite bilaterale moldo-franceze*. Chiar dacă în anul 2007 au avut loc 4 vizite oficiale, în anul 2008 – 5 vizite, rezultatele în ascensiunea dezvoltării relațiilor moldo-franceze nu pot fi comparate cu cele din anul 1998. Anul 2014 se face remarcă prin contextul semnării Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. Cele trei întruniri oficiale ale autorităților moldovenești cu cele franceze s-au desfășurat în contextul perspectivei europene a Republicii Moldova.

Ecoul furtului miliardului din sistemul bancar al Republicii Moldova a fost resimțit în anul 2017 când relațiile moldo-franceze au stagnat. Faptul că Republica Moldova și-a pierdut credibilitatea față de partenerii europeni, inclusiv cei francezi, poate fi ușor observat în cadrul interviurilor pe care autorul lucrării le-a realizat cu Ambasadorul Franței în Republica Moldova și directorul Alianței Franceze la Chișinău. Potrivit directorului Alianței Franceze la Chișinău, „la ora actuală (aprilie 2018), cooperarea bilaterală moldo-franceză este insuficientă. Mijloacele pentru cooperarea lingvistică și culturală s-au diminuat de aproape 5 ori. În domeniul politic nu se fac eforturi suficiente din partea Republicii Moldova pentru a interesa francezii. S-au făcut greșeli foarte mari, cum ar fi furtul miliardului” (Anexa 3). Potrivit ambasadorului Franței în Republica Moldova „perceperea care era la Paris despre Moldova a fost afectată de jaful bancar. Atunci când criza financiară a izbucnit, Moldova era considerată „cel mai bun elev al parteneriatului oriental”. Democrația părea funcțională, cu alegeri, dificultăți de a alege președintele Republicii, existau reforme care se realizau. Frauda bancară masivă a afectat imaginea Republicii Moldova. Apoi s-a descoperit că reformele votate nu au fost aplicate în realitate. S-au schimbat multe lucruri, dar obiectivul de a ajuta Moldova în orientarea sa europeană a rămas neschimbat” (Anexa 3).

În urma interviurilor realizate se ajunge la concluzia că pentru a-și câștiga credibilitatea față de UE la general și față de Franța în particular, Republica Moldova trebuie să realizeze ceea ce este prevăzut în Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. Pentru europeni este cardinal ca Moldova să devină un stat de drept și astfel, celelalte reforme din Acordul de Asociere se vor alinia în această direcție. Pentru ca țara să fie atractivă pentru investitori trebuie de lucrat asupra imaginii, și anume de eradicat corupția, de realizat reforme în domeniul justiției. Doar cu o justiție independentă Moldova va obține încrederea autorităților franceze și europene. Întrebarea cu privire la aderare nu se pune la moment. Republica Moldova se va concentra asupra problemelor interne care fiind nerezolvate vor reprezenta un impediment în calea europeană a țării. Deși directorul Alianței Franceze la Chișinău este de părerea că apropierea Republicii Moldova de UE este un lucru pozitiv, la moment nu există o dorință din

partea UE de a se lărgi. „Pentru o eventuală integrare în UE ar exista atât avantaje cât și dezavantaje. Rolul Franței în acest context este același ca și rolul celorlalte 27 țări membre UE. Eu regret mult că Franța nu este mai prezentă din punct de vedere politic în Republica Moldova. Franța cunoaște mai bine Europa de Sud, dar din păcate nu cunoaște Europa de Est” (Anexa 3).

Partea pozitivă a Republicii Moldova este că ea atrage prin calitatea educației populației. Potrivit ambasadorului Franței la Chișinău, „Moldova dispune de un sistem educativ foarte bun, un sistem universitar care formează specialiști de calitate. Întreprinderile franceze găsesc aici talente particulare. Acești specialiști creează sisteme atractive pentru investitorii străini. Astfel, au fost simplificate mult procedurile pentru noile investiții franceze. Moldova, fiind între Europa de Est și cea Centrală, are un teren de implantare a întreprinderilor foarte interesant” (Anexa 3).

Un rol important în promovarea relațiilor moldo-franceze revine „diplomației parlamentare”. În acest context vom menționa activitatea Grupului de prietenie Moldova-Franța despre care se amintește în documentele diplomatice încă în 1998. Analizând documentele diplomatice oferite de arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene a Republicii Moldova și presa periodică din Republica Moldova și din Franța, vedem că Grupul de prietenie Moldova-Franța este activ în dezvoltarea relațiilor moldo-franceze. Membrii acestui grup sunt deputați, senatori, reprezentanți ai celor două state.

Supunând cercetării dimensiunea politică a relațiilor dintre Republica Moldova și Franța, observăm un tablou segmentat pe perioade de dezvoltare și de stagnare. Șansele oferite Republicii Moldova de către Republica Franceză și de către Uniunea Europeană nu au fost întotdeauna apreciate și explorate de către autoritățile de la Chișinău. În domeniul politic nu s-au făcut eforturi suficiente din partea Republicii Moldova pentru a trezi interesul Franței și a trece la un alt nivel de dezvoltare a relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european. Odată cu dezghețarea parteneriatului moldo-francez de către președintele M. Sandu apar și noi perspective de dezvoltare. Republica Moldova, fiind un stat din estul Europei, cu aspirații integraționiste pentru arealul european are nevoie de susținerea politică din partea Franței, iar Republica Franceză susține aspirațiile de democratizare și cele de racordare la standardele europene ale țării noastre. Sprijinul acordat de către Franța Republicii Moldova în procesul integraționist european depinde de realizarea reformelor propuse de Uniunea Europeană prin intermediul Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. Așa cum perceperea care era la Paris despre Republica Moldova a fost afectată în 2014, odată cu furtul miliardului, țara noastră trebuie să-și recapete credibilitatea și eticheta de „cel mai bun elev al parteneriatului oriental”.

Așadar, dimensiunea politică a parteneriatului moldo-francez se caracterizează prin mai multe probleme care reies din faptul că Republica Moldova nu valorifică posibilitățile existente care ar putea fi oferite de către Franța, și anume expertiza Franței în mai multe domenii. Se va menționa faptul că Franța este unul dintre principalii actori politici și economici pe scena europeană. Parisul a fost vreme îndelungată tratat la Chișinău doar ca și capitală culturală, nu neapărat una dintre capitalele politice ale Europei. Stagnarea relațiilor moldo-franceze a fost cauzată în mare parte de lipsa interesului din partea autorităților moldovenești. În anumite perioade de timp caracterizate prin crize politice, corupție, furtul miliardului, etc. Republica Moldova a pierdut din încrederea oferită de Uniunea Europeană, inclusiv de Franța, fapt ce a dus la lipsa rezultatelor ce ar fi putut și obținute din cooperarea moldo-franceză în cele mai diverse domenii. Implementarea Acordului de Asociere RM-UE este cel mai bun instrument de recuperare a încrederii oferite Republicii Moldova de către UE și Franța.

Vizita oficială la Chișinău a președintelui francez J. Chirac este prima vizită a unui șef de stat occidental dezvoltat din G7 și constituie un eveniment politic de excepție și un succes diplomatic incontestabil. După mulți ani de stagnare, relațiile dintre Republica Moldova și Franța iau amploare. În același context, putem menționa și vizita în Franța, în februarie 2021, a președintelui Republicii Moldova M. Sandu. În ambele cazuri putem afirma că au fost deschise noi pagini în relațiile dintre cele două state.

2.4. Concluzii la Capitolul 2

În concluzie la capitolul 2 se va menționa faptul că examinarea relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european a cunoscut forma unui câmp de studiu axat pe recombinația mai multor metode de cercetare, care deși au uzaje diferite, poartă un caracter interdisciplinar. În scopul cercetării subiectului propus au fost aplicate, în primul rând, metodele general-logice, adică de maximă generalitate : metoda inductivă, deductivă, analitică, dialectică. Pentru a verifica ipoteza de lucru propusă, a stabili corelația între variabile, au fost aplicate metodele general-științifice, cum ar fi metoda istorică, metoda descriptivă, analiza documentelor, observația, ipoteza, comparația. Printre metodele sociologice la care a apelat cercetătorul se numără metoda interviului. Aceasta este una din principalele metode care au permis identificarea atitudinii reale și obiective a părții franceze față de aspirațiile integraționiste europene ale Republicii Moldova. La fel, utilizarea metodelor de cercetare a oferit posibilitatea autorului de a realiza scopul și obiectivele înaintate spre cercetare, contribuind la o mai bună conceptualizare a subiectului cercetat, oferind un tablou integrat al relațiilor moldo-franceze.

Prin urmare, studiul realizat are la bază un spațiu larg de interferență a mai multor științe, fiind folosit un sistem complex de instrumente, elaborat în baza principiului interdisciplinarității. Aplicarea multidisciplinarității a permis autorului să studieze relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european, multilateral, din punctul de vedere istoric, politic, juridic, economic, cultural. Datorită multidisciplinarității, rezultatul final este mai complex și mai integrat. Abordările metodologice utilizate au condus la efectuarea unui studiu științific multiaspectual și la verificarea ipotezei înaintate.

Din cercetările efectuate, se poate constata că unul din obiectivele strategice ale politicii externe a Republicii Moldova reprezintă valorificarea potențialului de cooperare și parteneriat cu Republica Franceză, deși Republica Moldova întrunește în cooperarea bilaterală cu Franța un cadru de acorduri destul de restrâns. Franța susține Moldova în plan politic, în procesul de consolidare a statului, de revigorare a economiei și de constituire a democrației. Relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și Republica Franceză se caracterizează prin încredere, pragmatism și respect reciproc a intereselor naționale. Cadrul de cooperare moldo-francez normativ este complementar angajamentelor comune ale Republicii Moldova și UE. Eforturile autorităților franceze și moldovenești țin de consolidarea unei comunicări constructive, care la moment pare deficientă. Relațiile dintre Republica Moldova și Republica Franceză se înscriu în contextul aspirațiilor comune de promovare a valorilor francofone, de popularizare a studiului limbii franceze. Perspectiva francofonă și aspirațiile integraționiste europene sunt principalii factori de impulsione a parteneriatului moldo-francez.

Totuși, deși sunt semnate acorduri de cooperare, până în prezent, cadrul juridic al relațiilor moldo-franceze rămâne a fi unul insuficient, care lasă loc pentru noi perspective de semnare a acordurilor bilaterale în cele mai diverse domenii de activitate, pentru o mai bună cooperare. Dat fiind faptul că obiectivul principal al politicii externe a Republicii Moldova este integrarea europeană, la moment, Republica Franceză rămâne a fi unul din principalii susținători ai Moldovei în atingerea scopurilor cu referire la spațiul integraționist european. Considerăm important să fie abordat aspectul extinderii bazei juridice care ar contribui la aprofundarea cooperării bilaterale.

Așa cum insuficiența numărului de acorduri moldo-franceze se reflectă în nivelul de dezvoltare a relațiilor economice și socio-culturale dintre cele două state, încheierea de noi acorduri bilaterale moldo-franceze pe mai multe segmente ar fi benefică Republicii Moldova în contextul procesului integraționist european. Ca rezultat al analizei bazei juridice a relațiilor moldo-franceze, este de menționat faptul că Franța ar putea deveni unul din principalii parteneri și susținători ai Republicii Moldova în procesul integraționist european. În acest context, se observă faptul că dialogul bilateral derivă din necesitatea de a consolida spațiul european prin fortificarea

relațiilor interstatale, axate pe respectul valorilor universale ale libertății, democrației cât și pe respectul drepturilor omului.

Colaborarea în diverse domenii, experiența interacțiunii acumulată până în prezent, simpatia reciprocă dintre popoarele Moldovei și Franței, activitatea comună în cadrul OIF, cât și în cadrul altor organizații regionale, europene și internaționale, determină perspectivele de dezvoltare a parteneriatului moldo-francez. Analizând evoluția istorică a vizitelor bilaterale moldo-franceze se va afirma că vizita președintelui francez J. Chirac din anul 1998 a dat startul cooperării moldo-franceze. La fel și anii din jurul acestui eveniment istoric s-au caracterizat prin vizite la nivel înalt între cele două țări cu rezultate importante pentru relațiile moldo-franceze. Se va remarca faptul că nu întotdeauna numărul mare de vizite este decisiv pentru dezvoltarea relațiilor dintre state. Ceea ce contează cel mai mult este scopul vizitei și rezultatele obținute.

Republica Moldova și Republica Franceză s-au angajat să impulsioneze relațiile politico-diplomatice, socio-culturale, economice, diplomatice, militare, care sunt foarte importante pentru întregul ansamblu de relații dintre țări. Acțiunile întreprinse constant la nivel de instituții statale, misiuni diplomatice, organizații ale oamenilor de afaceri au consolidat imaginea Moldovei în Franța, au promovat și au dezvoltat relațiile bilaterale dintre cele două țări. Republica Moldova oferă avantaje mari prin poziția sa geografică privilegiată, pe care ar dori să le valorifice. La nivel geopolitic, ne este apropiată poziția echilibrată a Franței în probleme de securitate, în special principiul potrivit căruia ar trebui evitată apariția unor linii de separare pe continent, în procesul construirii noii arhitecturi europene. Franța poartă responsabilitate pentru problemele europene. Stabilind un parteneriat special, Franța ar da un exemplu real al unei asemenea politici. Instaurând un parteneriat special cu Republica Moldova, Franța ar putea juca un rol decisiv în destinul Republicii Moldova, în calea sa spre integrarea în UE. Este important să subliniem că Franța este prima țară occidentală care a semnat cu Republica Moldova un Tratat interstatal.

3. Consolidarea parteneriatului moldo-francez în contextul procesului integraționist european

Colaborarea în diverse domenii, experiența interacțiunii acumulată până în prezent, simpatia reciprocă dintre popoarele Moldovei și Franței, activitatea comună în cadrul OIF, cât și în cadrul altor organizații regionale, europene și internaționale, determină perspectivele de dezvoltare a parteneriatului moldo-francez. Actualmente, Franța este unul din actorii geopolitici importanți atât în spațiul european, cât și pe arena internațională. Astfel, la nivelul european, Franța este prima putere agricolă și a doua putere industrială. La nivel internațional, Franța este a patra putere economică mondială; a doua industrie alimentară și ocupă a doua poziție în prestarea serviciilor. De asemenea, Republica Franceză este una din principalele destinații turistice din lume. Din punct de vedere al evoluției istoriei, Franța a jucat un rol esențial în procesul de constituire a comunității europene. Fiind țară fondatoare a UE, membră a NATO, G7, G20, OIF, rolul Franței pe arena internațională este unul major.

Prin urmare, Republica Franceză reprezintă unul din statele cu o pondere decizională considerabilă în structurile Uniunii Europene și o poziție internațională importantă, iar cooperarea Republicii Moldova cu Franța este una din direcțiile afirmate de mai multe ori de către oficialitățile moldovenești, dar și de cele franceze. Dezvoltarea relațiilor bilaterale depinde în mare măsură de cooperarea eficientă în domeniul economic și socio-cultural. Aceste două domenii trebuie explorate la maxim în sensul asigurării unui dialog deschis și progresiv dintre guvernul Republicii Moldova și cel al Republicii Franceze. În acest context, ne propunem să evaluăm nivelul cooperării moldo-franceze din perspectiva economică și socio-culturală și să determinăm rolul parteneriatului francofon Republica Moldova – Republica Franceză în contextul procesului integraționist european.

3.1. Dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european

Odată cu obținerea independenței de către Republica Moldova, relațiile moldo-franceze au cunoscut o dezvoltare ascendentă, acestea fiind caracterizate prin multiplicarea vizitelor oficiale și de lucru, prin crearea unui parteneriat comercial și economic permanent. Pentru o mai bună comprehensiune a relațiilor moldo-franceze, apare necesitatea analizei dimensiunii comercial-economice. Actualmente, relațiile moldo-franceze pășesc în interiorul formatului UE. În calitate de stat membru al UE, pentru Franța toate acordurile multilaterale ulterioare ale acesteia sunt, de asemenea, valabile. Astfel, Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova,

pe de altă parte, semnat în iunie 2014, a introdus un regim comercial preferențial – Zona de Comerț Liber și Complex (DCFTA), iar în luna aprilie 2015, Franța a ratificat acordul.

Fiind o piață importantă pentru produsele moldovenești, în relațiile comercial-economice din ultimii cinci ani, Franța s-a clasat pe locul al 11-lea și al 13-lea, ocupând în mod constant poziția a 11-a ca piață de aprovizionare pentru Moldova [208]. De asemenea, Franța este al treilea investitor străin în Republica Moldova, fiind una dintre primele țări care au investit în Moldova la sfârșitul anilor 90 (Anexa 3). Astfel, făcând o analiză a relațiilor moldo-franceze din perspectiva comercial-economică, este de menționat faptul că în volumul comerțului exterior al Moldovei cu Franța se observă o creștere de la 9,5 mln. dolari SUA în anul 1996 până la 86,5 mln. în anul 2006 sau de 9,1 ori și de 96,59 mln. USD în anul 2015 [179].

Relațiile comercial-economice dintre Republica Moldova și Franța s-au efectuat din start în baza *Acordului interimar privind comerțul și chestiunile legate de comerț între Republica Moldova și Comunitățile Europene*, care a intrat în vigoare la 01.05.96 și în baza *Acordului privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor*. Volumul comerțului exterior efectuat în anul 1997 între Republica Moldova și Franța a înregistrat suma de 18,9 milioane dolari SUA. Comerțul cu Franța constituie 0,65% din exportul total și 1,13% din importul total al Republicii Moldova și înregistrează un sold negativ de 7,5 milioane dolari SUA. Volumul exportului efectuat în anul 1997 de Republica Moldova în Franța a înregistrat suma de 5,7 milioane dolari SUA. În anul 1997, au fost importate mărfuri din Franța în valoare de 13,2 milioane de dolari SUA, înregistrând o majorare de 1,78 ori față de anul 1996.

Vizita Președintelui francez la Chișinău din 1998 a constituit un semnal pozitiv pentru companiile franceze, de rând cu mesajul care a fost transmis COFACE-ului (Compania franceză pentru asigurarea Comerțului Exterior) pentru a modifica reitingul Republicii Moldova în calitate de partener serios de cooperare, și pentru a fi exclusă din *lista neagră* a țărilor cu riscuri politice și financiare sporite, întocmite de COFACE. Ca și majoritatea țărilor din spațiul CSI, Republica Moldova nu beneficiază de recomandările COFACE. Este importantă valorificarea capacității acestei organizații, consolidând raporturile cu ea, prin punerea la dispoziție a informației necesare pentru asigurarea unei imagini economice și financiare corecte a Republicii Moldova în fața întreprinderilor și întreprinzătorilor francezi.

Dimensiunea investițională a relațiilor moldo-franceze a fost prezentă și în presa publicată în Franța. Astfel, în preajma vizitei la Chișinău a Președintelui francez, cotidianul francez *Le Figaro* a publicat la 16 iunie 1998 două articole ce conțineau o analiză a stării de lucruri din economia Republicii Moldova. Conform cotidianului, lucrurile puteau demara în așa mod că în viitorul cel mai apropiat Franța ar fi putut deveni cel mai mare investitor în economia Republicii

Moldova. În opinia autorilor articolului, economia Republicii Moldova este „minată” de datorii, ce constituie 50% din PIB, de un comerț exterior deficitar, de prețuri înalte la energia electrică și de întreprinderi care nu sunt adaptate la economia de piață. Însă, existența unei inflații joase și cursul stabil al leului, provoacă o anumită doză de optimism viitorilor investitori francezi [43; 80].

Conform opiniei ex-ambasadorului Republicii Moldova în Franța M. Popov, atragerea investițiilor într-o țară constituie o luptă pe plan internațional. Statele atribuie acestei probleme rangul unei politici de stat. Este cert că câștigul de cauză îi va reveni acelei țări, politica căreia va fi mai atractivă. În acest sens, a fost deosebit de oportună și încurajatoare crearea Comisiei guvernamentale privind promovarea și atragerea investițiilor străine cu următoarele obiective: perfecționarea cadrului juridic investițional; asigurarea funcționalității legilor existente prin eliminarea barierelor birocratice (o bună parte din antreprenorii francezi ce au stabilit contacte cu Republica Moldova se confruntau cu prezența unor obstacole birocratice) [44; 131].

În contextul vizitei președintelui francez în Republica Moldova în anul 1998, întru demararea procesului de cooperare moldo-franceză, partea franceză s-a arătat disponibilă să acorde asistență Moldovei în următoarele domenii: agricultură, sectorul financiar, sectorul energetic, atragerea investițiilor franceze strategice [45; 72]. Astfel, într-o notă informativă cu privire la relațiile comercial-economice dintre Republica Moldova și Franța în primul semestru al anului 1998, se menționează că relațiile comercial-economice moldo-franceze sunt deocamdată slab dezvoltate și stagnează. Se creează impresia că Republica Moldova este considerată drept lipsită de interes. Nota informativă conține ideea că schimburile comerciale și cooperarea economică între Republica Moldova și Franța nu sunt adecvate relațiilor politice, deși în anii 1997 și 1998 au fost înregistrate anumite progrese promițătoare [46; 79]. Totuși, după cum se observă din fig. 3.3, până la sfârșitul anului 1998, au fost înregistrate creșteri în comerțul dintre cele două state.

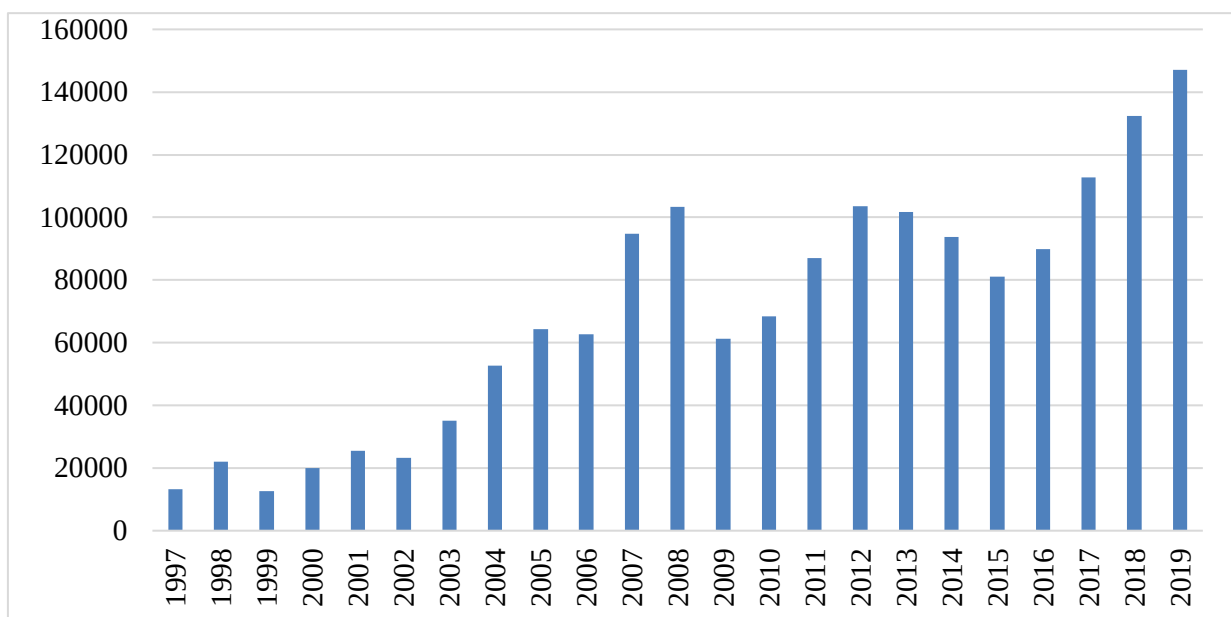
Un rol important în dezvoltarea relațiilor economice dintre cele două țări a avut-o vizita în Franța a prim-ministrului Republicii Moldova I. Sturza, în perioada 13-17 septembrie 1999. Astfel, programul vizitei a cuprins numeroase întrevederi care, pe lângă caracterul politic, au avut și caracter comercial-economic. În cadrul vizitei în Franța, Prim-ministrul I. Sturza a participat la o reuniune cu reprezentanții companiilor franceze sub genericul *Moldova: un nou partener pentru Europa*. Luând în considerare interesul țării noastre în promovarea imaginii sale economice și atragerea investițiilor de capital, această întrunire a constituit unul din elementele cheie ale vizitei Prim-ministrului. Discuțiile din cadrul întrevederilor au relevat un element nou în cooperarea moldo-franceză: cea în domeniul tehnologiilor de vârf din sectorul militar-industrial. Pe lângă efectul economic pe care îl prezintă această cooperare este vorba și de o chestie de prestigiu, de imagine a Republicii Moldova într-un domeniu mai puțin obișnuit [47; 47].

Un nou impuls dat cooperării moldo-franceze l-a avut lansarea în 2018 a negocierilor privind semnarea unui nou tratat fiscal între Franța și Republica Moldova. Conform opiniei experților, acest acord trebuia să contribuie la clarificarea originii investițiilor franceze. În scopul protejării investitorilor francezi, între părți la data de 8 septembrie 1997 a fost semnat *Acordul reciproc de protecție a investițiilor* [230]. Acordul a intrat în vigoare doi mai târziu, în 1999.

Se va menționa faptul că Moldova și Franța au semnat *Convenția interguvernamentală privind evitarea dublei impuneri și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venituri* la 30 ianuarie 2006, pe care Moldova a ratificat-o în 2007, în timp ce Franța a refuzat, argumentând că documentul nu este în conformitate cu standardele în domeniul fiscal. În urma consultărilor ulterioare, părțile au convenit să semneze o nouă convenție pentru evitarea dublei impuneri și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitul pe venituri. Astfel, la 26 februarie 2020, guvernul Republicii Moldova a aprobat începerea negocierilor cu guvernul francez cu privire la proiectul *Convenției privind evitarea dublei impuneri și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit*. Documentul este conceput pentru a promova dezvoltarea relațiilor comerciale și economice între Moldova și Franța, precum și pentru a atrage noi investiții străine în țara noastră. Actul vizează crearea unor sisteme fiscale care să armonizeze eforturile celor două state care vizează prevenirea dublei impuneri, distribuirea drepturilor de impozitare, precum și eliminarea oricărei forme de discriminare fiscală, ceea ce va oferi condiții favorabile pentru desfășurarea activității economice străine și va consolida relațiile economice [167].

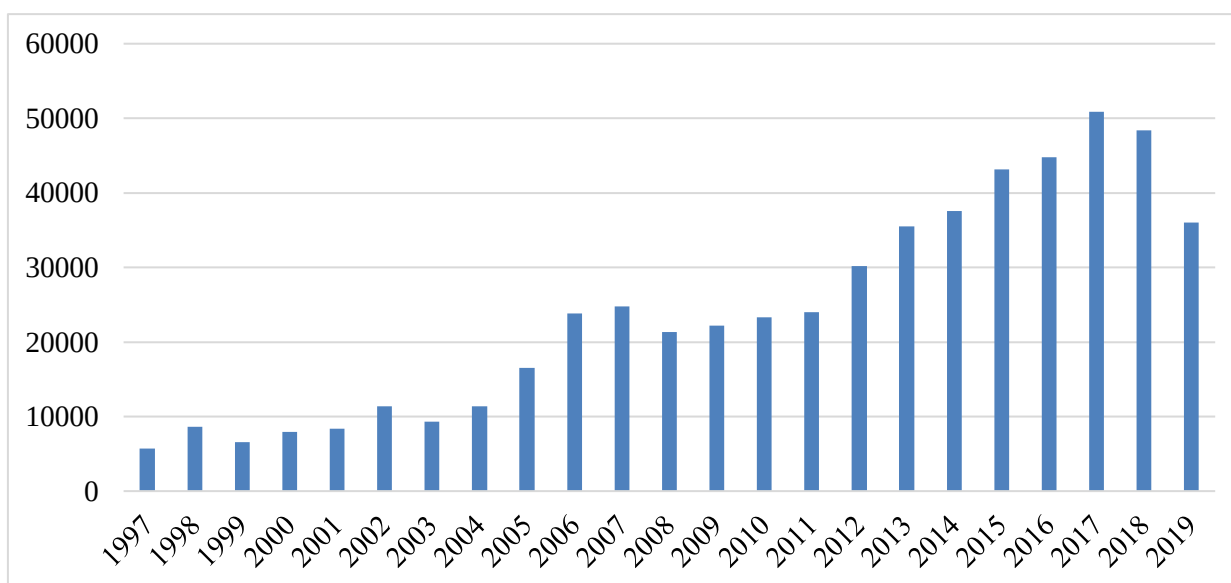
Cooperarea Franței cu Moldova cuprinde astăzi două obiective prioritare, trasate în cadrul Planului de Acțiune al Ambasadei Franței în Republica Moldova: a contribui la apropierea țării de Uniunea Europeană și a participa la dezvoltarea sa economică și la cursul spre prosperitate.

În figurile de mai jos se prezintă dinamica volumului de import și export al Republicii Moldova cu Franța în perioada 1997-2019.

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică. Disponibil:
<https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica> (consultat la data 21.02.2020)

Fig. 3.1. Volumul importului Republicii Moldova din Republica Franceză în anii 1997-2019, mii \$

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică. Disponibil:
<https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica> (consultat la data 21.02.2020)

Fig. 3.2. Volumul exportului Republicii Moldova în Republica Franceză în anii 1997-2019, mii \$

În perioada 2009-2011, Franța ocupa locul 15 printre statele către care se exportau produsele din Republica Moldova. Totodată, Franța se clasa pe locul 9 în lista țărilor membre ale Uniunii Europene. Printre produsele franceze importate în Republica Moldova se numărau fructele, băuturile din plante sau distilate, șampania, diverse produse de marochinărie. În palmaresul produselor moldovenești exportate în Franța se regăseau produsele agricole (64,2%) și

cele textile. În aceeași perioadă, analizând schimburile comerciale ale Franței, este de menționat că țara noastră se găsea pe locul 128 la compartimentul export și pe locul 134 la import [189].

În anul 2014, volumul total al schimburilor comerciale cu Franța a constituit 114,3 mil. USD. După valoarea volumului schimburilor comerciale înregistrat în această perioadă, Franța se situează pe locul 11 între partenerii cu care Republica Moldova întreține relații comerciale: pe locul 13 în topul țărilor în care Republica Moldova efectuează exporturi și pe locul 11 în topul țărilor din care Republica Moldova efectuează importuri [109].

Volumul comerțului exterior al Republicii Moldova cu Republica Franceză în anul 2015, a înregistrat suma de 96,59 mil. USD (s-a micșorat cu 18,9%), deținând astfel ponderea de 1,62% în volumul comerțului total al RM. Exportul de mărfuri efectuat în anul de referință din Republica Moldova în Republica Franceză a însumat 28,16 mil. USD (a scăzut cu 25%), comparativ cu anul 2014. Importul de mărfuri efectuat în anul 2015 în Republica Moldova din Republica Franceză a însumat 68,43 mil. USD (s-a micșorat cu 15,86% în raport cu anul 2014) [182]. Printre mărfurile exportate în 2015 pot fi enumerate: fructe, cereale, textile, miere de albine, articole de transport sau de ambalare din materiale plastice, diverse articole de vestimentație, articole din lemn. În rândul mărfurilor importate în anul 2015 s-au enumerat: insecticide, rodenticide, erbicide, regulatori de creștere pentru plante, medicamente, produse de înfrumusețare, parfumuri, cabluri, tractoare, fructe, porumb, autoturisme.

Comparativ cu anul 2015, în anul 2016 se relevă creșteri la importurile din Franța cu +11,0%. Deficitul balanței comerciale pentru Franța, în 2016, a fost de – 45,2 mil. dolari SUA, adică de 119,3% mai mult decât în 2015 (-37,9 mil. dolari SUA). Exportul de mărfuri efectuat în anul 2016 din Republica Moldova în Republica Franceză a fost de 44,7 mil. USD (a crescut cu 103,8%), comparativ cu anul 2015. Importul de mărfuri efectuat în anul 2016 în Republica Moldova din Franța a însumat 90 mil. USD (a crescut cu 111% în raport cu anul 2015) [7].

Analiza evoluției exporturilor pe țări în anul 2017, comparativ cu anul 2016, relevă majorarea exporturilor din Republica Moldova în Franța cu +13,6%. Analiza evoluției importurilor pe țări în anul 2017, comparativ cu anul 2016, relevă creșterea importurilor din Franța în Republica Moldova cu +25,3%. În 2017, Franța s-a situat pe locul 11 la nivel mondial printre țările partenere cu care țara noastră are relații comerciale [199].

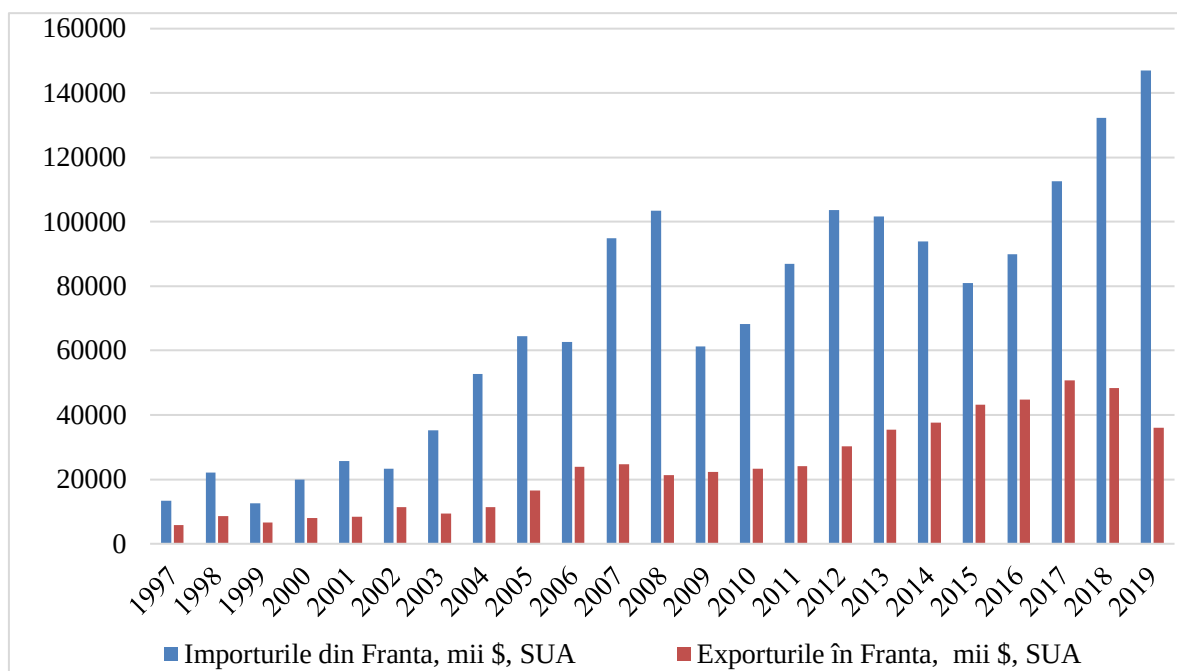
O dinamică pozitivă a volumului schimburilor comerciale între Republica Moldova și Franța este observată în anul 2018. Astfel, pentru această perioadă, exporturile către Franța au constituit 45.249,62 dolari SUA, iar importurile din Franța - 122.058,24 dolari SUA. Principalele produse exportate în Franța au fost : mierea, produsele de origine animală, cerealiere, textile, fructe uscate, miezul de nucă, etc. Principalele mărfuri franceze importate pe teritoriul Republicii

Moldova sunt: animale vii și produse ale regnului animal, fructe, legume, semințe, produse alimentare, băuturi alcoolice sau fără alcool, produse ale industriei chimice, etc. [130].

Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS) Republica Moldova a exportat în 2019 mărfuri în valoare totală de 2,8 miliarde dolari, mai mult cu 2,7%, față de 2018. 65,9% din totalul de exporturi au mers în țările Uniunii Europene, față de 68,8% în 2018, iar în țările CSI s-au exportat 15,6% din mărfuri, față de 15,4% în 2018. Potrivit datelor BNS, cele mai multe produse din Republica Moldova ajung în România, urmată de Italia, Federația Rusă, Germania, Turcia, Polonia, Elveția, Belarus, Ucraina, Cehia, Bulgaria, Marea Britanie, Olanda și Franța [227]. Analiza evoluției importurilor pe țări în anul 2019, comparativ cu anul 2018, relevă creșterea importurilor din mai multe țări europene printre care și Franța cu +11,1%. Analiza evoluției exporturilor pe țări în anul 2019, comparativ cu anul 2018, relevă micșorarea exporturilor în Franța cu -25,6%. În pofida acestei diminuări a exporturilor, anul 2019 se caracterizează prin creșterea volumului schimburilor comerciale între Franța și Republica Moldova [62].

Potrivit informației prezentate de Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova, în anul 2020 principalele țări de destinație a exporturilor de mărfuri au fost: România (28,4% din total exporturi), Germania (9,1%), Federația Rusă (8,7%), Italia (8,6%), Turcia (6,9%), Polonia (4,4%), Republica Cehă (3,2%), Ucraina (2,8%), Belarus (2,7%), Elveția (2,5%), Bulgaria (2,3%), Olanda (2,2%), Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (1,7%), Spania (1,4%), Franța (1,2%), Ungaria (1,1%). Analiza evoluției exporturilor pe țări în anul 2020, comparativ cu anul 2019, relevă micșorarea livrărilor de mărfuri în Franța (-17,7%). Referindu-ne la import, în anul 2020 în topul țărilor de origine a importurilor de mărfuri au fost: China (11,9% din total importuri), România (11,7%), Federația Rusă (11,1%), Ucraina (9,7%), Germania (8,4%), Turcia (7,2%), Italia (6,4%), Polonia (4,0%), Franța (2,2%), Belarus (2,1%), Ungaria (1,9%), Republica Cehă (1,8%), Spania (1,4%), Statele Unite ale Americii (1,3%), Austria și Bulgaria (a câte 1,2%). Analiza evoluției importurilor pe țări în anul 2020, comparativ cu anul 2019, relevă diminuarea importurilor provenite din Franța (-17,5%) [62].

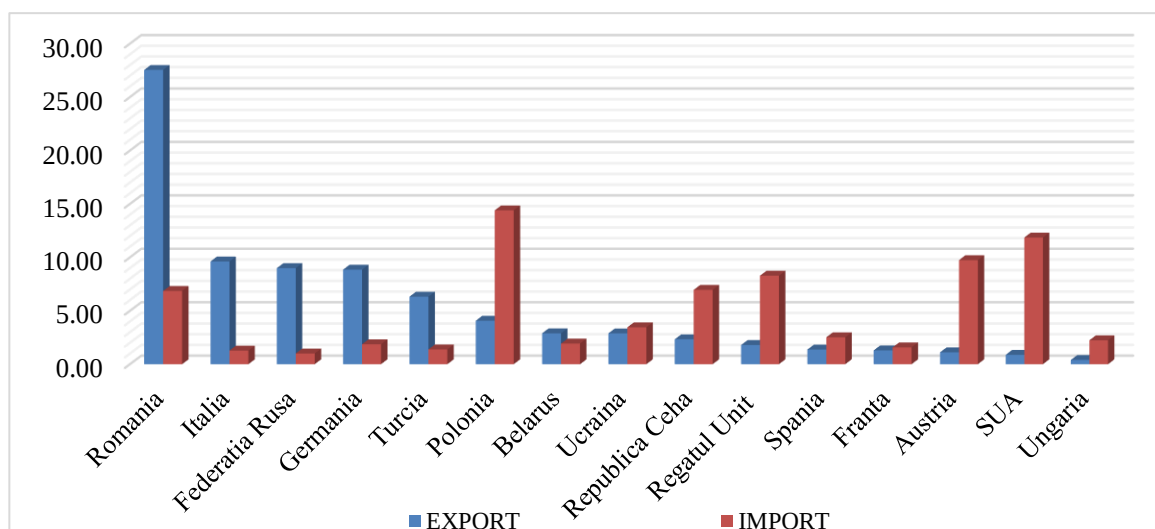
Republica Franceză este un partener economic important pentru Moldova, atât din punct de vedere comercial, cât și investițional. Potrivit datelor statistice, volumul comerțului exterior al Republicii Moldova cu Republica Franceză a înregistrat în anul 2020, suma de peste 150 milioane dolari. Astfel, Franța se clasează pe locul 11 printre principalii parteneri comerciali ai Republicii Moldova la nivel mondial, cu o pondere de 1,91% din volumul comerțului total.

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică. Disponibil:
<https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica> (consultat la data 21.02.2020)

Fig. 3.3. Relațiile comerciale dintre Republica Moldova și Republica Franceză în perioada 1997-2019, mii \$ SUA

În urma analizei comparative a figurei 2.3 *Evoluția istorică a vizitelor bilaterale moldo-franceze* elaborată de autor în paragraful 2.2. *Cadrul juridic al relațiilor Republicii Moldova cu Republica Franceză în contextul procesului integraționist european* din capitolul 2 și a figurii 3.3 din paragraful 3.1. *Dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european*, putem concluziona că numărul de vizite oficiale bilaterale moldo-franceze se reflectă în structura importurilor și exporturilor dintre Republica Moldova și Republica Franceză în perioada 1997-2019. Evenimentele care au avut loc pe parcursul anilor (1991-2021), cu privire la relațiile moldo-franceze și-au lăsat amprenta în evoluția colaborării comerciale a celor două state. Un rol important în relațiile economice dintre Republica Moldova și Franța aparține semnării *Tratatului de prietenie, înțelegere și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză* (1993), *Acordului privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze* (1997), *Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte* (2014), vizita oficială a președintelui francez J. Chirac la Chișinău (1998).

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică. Disponibil:
<https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=336&> (consultat la data 04.05.2021)

Fig. 3.4. Comerțul internațional cu mărfuri al Republicii Moldova în anul 2019

Figura 3.4 demonstrează clar la ce nivel s-a situat comerțul Republicii Moldova cu Franța, în anul 2019, comparativ cu alte țări, cum ar fi: România, Federația Rusă, Polonia, Belarus, SUA, Germania, Italia, Austria, etc. În pofida faptului că în anul 1997 a fost semnat *Acordul privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze* și în 2014 a fost semnat *Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte* colaborarea economică moldo-franceză rămâne inferioară față de colaborarea Republicii Moldova cu țări precum: Polonia, Germania, Italia, Republica Cehă. Aici, nu vom lua în calcul comerțul Republicii Moldova cu țările vecine: România și Ucraina. Este curios faptul că comerțul Republicii Moldova cu Spania este la un nivel mai înalt decât cu Franța, dat fiind faptul că baza juridică moldo-spaniolă constă doar din 9 acorduri, fără nici un tratat semnat. Totuși, Republica Moldova are încheiate cu Franța 14 acorduri și un tratat de o importanță colosală. Ca urmare a evaluării figurii 3.4 și a materialului cercetat pe parcurs, se poate afirma că relațiile economice moldo-franceze rămân modeste în pofida posibilităților existente. Chiar dacă Franța nu este lider în colaborarea economică a Republicii Moldova cu alte țări, urmare a cercetării se evidențiază prezența activă pe teritoriul Republicii Moldova a unor investitori francezi, fapt care trebuie valorificat în scopul sporirii vizibilității Republicii Moldova și facilitării integrării statului în Uniunea Europeană. La fel, este evidentă creșterea importurilor din Franța în Republica Moldova, cu accentuare în perioada 2015-2019, fapt care s-ar datora semnării în anul 2014 a *Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte*.

Pe parcursul anului 1998, imaginea Republicii Moldova a fost promovată intens în mediul politic și economic francez prin vizita unei delegații de deputați, diplomați, oameni de afaceri moldoveni în Republica Franceză. Același an s-a remarcat prin vizita istorică a președintelui francez J. Chirac în Republica Moldova. Datorită acestor două evenimente și a sporii interesului investitorilor francezi, relațiile comerciale dintre Republica Moldova și Republica Franceză au cunoscut o creștere semnificativă. Perioada 2007-2008 este în topul diagramei cu privire la vizitele bilaterale dar și la un nivel destul de înalt în diagrama relațiilor comerciale moldo-franceze. Aceeași tendință se observă în ambele diagrame pentru anii 2013, 2014 și 2019. În anul 2014 a fost semnat Acordul de Asociere între UE și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, dar și au fost efectuate vizitele lui L. Fabius, ministrul francez al Afacerilor Externe și Europene și I. Leancă, prim-ministrul Republicii Moldova. Anul 2019 a fost productiv din punctul de vedere al vizitelor oficiale la nivel înalt: N. Popescu, Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova și A. de Montchalin, Secretar de Stat pentru Afaceri Europene al Republicii Franceze. La fel, anul 2019 se caracterizează prin creșterea volumului schimburilor comerciale între Franța și Moldova.

Astfel, se ajunge la concluzia că în anii în care autoritățile din Republica Moldova și cele din Franța au avut vizite oficiale reciproce cu discuții, încheieri de acorduri, semnări de tratate, comerțul moldo-francez a crescut semnificativ. Perioadele de declin în relațiile comerciale dintre cele două state au la bază crizele politice pe care le-a cunoscut Republica Moldova de-a lungul timpului. Lipsa voinței politice moldovenești de a avansa parteneriatul cu Republica Franceză s-a făcut simțită și în plan economic, economia fiind un domeniu prioritar în relațiile bilaterale.

Datorită *Acordului de protecție a investițiilor* [230], semnat în anul 1997 și intrat în vigoare în anul 1999, investițiile franceze pe teritoriul Republicii Moldova sunt protejate. Primele decenii ale secolului XXI se caracterizează printr-o dezvoltare vizibilă a activității companiilor franceze în Republica Moldova. În perioada respectivă, investițiile Franței în Republica Moldova dețineau o cotă de circa 4 la sută și se clasau pe poziția a 7 a. Investițiile franceze au cuprins domeniul telecomunicațiilor (France-Telecom, acționar majoritar în operatorul de telefonie mobilă Orange), construcțiilor (compania Lafarge), agro-alimentar (Lactalis, Via Lacta, Barges agro-industries în sectorul vizând nucile și Beten în cel legat de plantele aromatic). În anul 2005, grupul francez Lactalis a achiziționat o uzină de producere a laptelui și 2 uzine de confecționare a brânzeturilor, oferind 1.400 de locuri de muncă. Totodată, investitorii francezi au devenit acționari majoritari în grupul Via Lacta, întreprindere specializată în produse lactate. Compania bancară Société Générale a achiziționat circa 70.75%, din capitalul Mobiasbanca, oferind cetățenilor Republicii

Moldova 500 de locuri de muncă. Astfel, pe teritoriul Republicii Moldova au fost deschise 63 de agenții cu aproximativ 47.000 clienți [88].

Analizând dimensiunea comercial-economică, principalele constatări demonstrează că Franța este un partener constant și un importator de miere din Moldova. Consumul de miere în Franța este în creștere, dar producția sa este în proces de scădere. Caracteristicile demografice franceze, precum puterea de cumpărare, obiceiurile consumatorului și dimensiunea pieței, sunt încurajatoare pentru exportul de miere din Moldova. Baza meliferă din Franța este în proces de scădere în diversitate, dar consumul național de miere este în creștere. De asemenea, importurile de miere din Franța depășesc exporturile de miere cu mai mult de 4,6 ori, în contextul unui bilanț comercial negativ ce estimează mai mult de 120 de milioane de dolari [208].

Actualmente, Republica Moldova este atentă la găzduirea și sprijinirea investitorilor francezi deoarece aceștia au o contribuție majoră la prosperitatea țării. În iulie 2008, la inițiativa reprezentanților întreprinderilor franceze din Republica Moldova și cu suportul Ambasadei Republicii Franceze la Chișinău și a Alianței Franceze din Moldova a fost creat Clubul de Afaceri Franța-Moldova. Alianța Franceză din Moldova a oferit spațiu pentru sediul oficial al Clubului și participă la consolidarea limbii franceze printre cetățenii moldoveni, favorizând astfel menținerea și apariția investitorilor francofoni în Republica Moldova. Actualmente, Clubul de Afaceri Franța-Moldova poartă o altă denumire Camera de Comerț și Industrie Franța-Moldova (CCIFM) și este dirijat de către directorul Alianței Franceze din Moldova [76]. CCIFM are drept obiectiv promovarea și dezvoltarea investițiilor și a comerțului între cele două state. În scopul realizării obiectivului de mai sus, CCIFM favorizează întâlnirile și schimburile de experiență între membri; încurajează și promovează dialogul între reprezentanții mediului de afaceri din Republica Moldova și Franța; difuzează informații credibile, destinate membrilor și societăților interesate de investiții sau de dezvoltarea afacerilor dintre cele două state [88]. Prin intermediul CCIFM, know-how-ul antreprenorial francez și Franța care investește sunt prezenți în Republica Moldova. La fel, CCIFM favorizează primirea a noi întreprinderi în Moldova, oferindu-le contacte privilegiate cu întreprinderile deja instalate, și facilitându-le contactele instituționale grație puterii reprezentative formate în fața autorităților și actorilor economici moldovenești [83].

CCIFM își propune să reunească companii de toate dimensiunile și din toate sectoarele de activitate. Cu toate că talia țării este modestă, investițiile franceze sunt vizibile. Franța este una dintre primele țări care au făcut investiții semnificative în Republica Moldova de la sfârșitul anilor '90. După o scădere a vânzărilor, ca urmare a crizei economice și stagnare a sectorului construcțiilor, în prezent s-a înregistrat o creștere a activității grupului, care continuă să desfășoare o politică activă de investiții. Mai mulți investitori și companii franceze manifestă în prezent un

interes deosebit pentru această țară, atât în termeni de extindere pe piața moldovenească cât și de realizare a schimburilor comerciale. Oportunități de creștere economică există în sectoarele precum cel agroalimentar și viticol, de prelucrare textilă, de distribuție a produselor farmaceutice, de distribuție a echipamentelor tehnice pentru industrie, a utilajelor și mașinilor agricole, în sectorul de mediu, în infrastructură la scară largă, lucrări de reparație a drumurilor, apa, etc. - și eventual în cadrul programului de privatizări, în comerț și francize [111].

Republica Moldova, fiind amplasată din punct de vedere geografic între Europa de Est și cea Centrală, la răscrucea unei rețele de transport care se dezvoltă mult, dispune de un teren de implantare a întreprinderilor interesate pentru investitorii francezi. În opinia ambasadorului Franței la Chișinău, investitorii francezi contribuie mult la dezvoltarea economică a Republicii Moldova, în sectoare destul de importante. Cooperarea economică moldo-franceză este vizibilă, importantă, dar totuși insuficientă. Ea este vizibilă și importantă, deoarece în Moldova sunt 4 grupuri franceze care sunt prezente în sectoare strategice ale economiei: Orange în domeniul telefoniei mobile și Internet, Société Générale în domeniul bancar (până în iulie 2019), Lafarge – prima fabrică de ciment din țară și Pentalog care oferă servicii informatice de calitate. Apoi, mai sunt o serie de întreprinderi mici și mijlocii. Pentru ca climatul afacerilor să fie propice pentru investițiile străine, statul trebuie să garanteze o securitate juridică, o justiție independentă (Anexa 3).

În urma vizitei oficiale în Franța, din octombrie 1997, a Președintelui Republicii Moldova, P. Lucinschi, a fost fortificată cooperarea moldo-franceză într-un domeniu prioritar, cel al agriculturii și al dezvoltării rurale. Autoritățile celor două state aveau drept scop mobilizarea expertizelor cu privire la unele proiecte din domeniul agro-alimentar și agricol, dezvoltarea comerțului moldo-francez din sectorul public și privat în interesul reciproc al economiilor agricole și alimentare ale celor două țări. De asemenea, s-a decis de a pune accent și de a dezvolta turismul rural prin implementarea unor proiecte. Analizând necesitățile Republicii Moldova, reprezentanții celor două țări au stabilit cooperarea moldo-franceză, în mod prioritar, în domeniul agricol și alimentar, și anume pregătirea cadrelor din domeniu de către specialiștii francezi [88].

Până în anul 2020 au fost înregistrate 233 întreprinderi cu capital francez, volumul total al investițiilor străine directe însumând peste 197 milioane dolari (Anexa 9). Principalele întreprinderi cu capital francez care activează în Republica Moldova sunt: Orange (telecomunicații), Lafarge (materiale de construcții), Fabbri-Inox (utilaj industrial), Lactalis (industria alimentară). Bucher-Vaslin (soluții pentru viticultură) și Bongard (echipamente de panificație) își comercializează ofertele cu succes pe teritoriul Republicii Moldova. De asemenea, sunt prezente mai multe companii franceze din domeniul IT, call center și BPO: Pentalog, Youmesoft, Netizencall, Prestacall, Cyssea, Lagrange. Pentalog este considerat acum o poveste de

succes franceză în domeniul IT. În 2014, apare Sade (Grupul Veolia) în domeniul apei și construcțiilor civile și EcoDelta - Grupul JC Montfort în domeniul energiilor regenerabile, în 2017 și 2018, Sistemul de integrare a cablării (Grupul Sofimeca) și T-Concept în domeniul cablajelor electrice pentru industria de automobile sau JVG Trading (Sourcing) au ales să se stabilească în Moldova. Mai multe companii franceze subcontractează cu succes activitatea în Republica Moldova, în principal în sectorul industrial sau textil, bazându-se uneori pe companii franceze specializate în outsourcing și pe Camera de Comerț și Industrie Franța-Moldova (CCIFM) [312]. Problemele cele mai evidente în colaborarea economică moldo-franceză sunt: volumul foarte scăzut a schimburilor comerciale și deficitul balanței comerciale.

Deși relațiile comerciale între Franța și Republica Moldova rămân a fi destul de modeste, prezența investitorilor francezi în țară merită a fi analizată. Regrupați în cadrul CCIFM, aceștia contribuie la structurarea economiei locale și joacă rolul unui factor de atractivitate pentru țară. Interesul părții franceze în dialog cu comunitatea oamenilor de afaceri din Republica Moldova este, de asemenea, destul de mare, pentru că Franța încearcă să recupereze o anumită întârziere în pătrunderea pe piețele țărilor din spațiul ex-sovietic, chiar din Sud-Estul Europei. În cadrul Asociației franceze a oamenilor de afaceri din Republica Moldova și a celor din Franța este prezent dialogul privind cooperarea între companiile celor două țări.

În Republica Moldova sunt câțiva investitori francezi cu o pondere mare: Orange, uzina de producere a cimentului Lafarge, Lactalis grup, una dintre cele mai mari companii din domeniul industriei lactatelor din lume, Société Générale în domeniul bancar (până în iulie 2019). Un domeniu de interes este cel al industriei vinurilor. Chiar dacă Franța este un mare producător de vinuri, există un anumit interes al unor producători francezi din zonele de sud, Aquitaine în mod special, zona Bordeaux pentru pătrunderea pe piața Republicii Moldova, producerea unor vinuri de gamă medie, care ulterior ar ajunge pe piața ex-sovietică, unde vinurile franceze sunt încă destul de puțin cunoscute. Ceea ce le lipsește vinurilor moldovenești este standardul european de calitate. Investitorii francezi pot contribui ca vinurile din Republica Moldova să fie aduse la condiția tehnologică de calitate europeană [147].

Aspectele dezvoltării relațiilor comercial-economice, aprofundarea cooperării bilaterale dintre Republica Moldova și Franța pe toate dimensiunile au fost discutate la data de 7 octombrie 2015 de viceprim-ministrul, ministrul Economiei al Republicii Moldova, S. Bride, cu ambasadorul Franței la Chișinău, P. Vagogne. Republica Moldova este cointerесată în fortificarea și extinderea relațiilor moldo-franceze, deoarece Franța joacă un rol important pe arena mondială, în cele mai diverse domenii: politic, economic, social, etc. Republica Moldova și-a prezentat interesul în dezvoltarea relațiilor bilaterale pe toate dimensiunile, elaborarea și realizarea unor proiecte

investiționale cu participarea companiilor franceze. Ministrul Economiei a menționat despre dinamizarea relațiilor economice, subiect abordat cu reprezentanți ai diferitor instituții de stat franceze, ai mediului de afaceri. În această ordine de idei, ambasadorul francez P. Vagogne a menționat despre interesul Franței de a dinamiza relațiile bilaterale cu Republica Moldova, menționând că „analiza stadiului actual al acestora indică asupra unor rezerve nevalorificate în diferite domenii” [204]. În contextul extinderii colaborării bilaterale, atragerii investițiilor franceze în economia Republicii Moldova, diplomatul francez a subliniat „că autoritățile de la Chișinău trebuie să desfășoare o campanie mai activă privind promovarea oportunităților oferite pentru potențialii investitori pe toate segmentele, inclusiv prin prezentarea mai expres a unui calendar al reformelor preconizate” [204].

În sectorul telecomunicațiilor, filiala Orange Moldova este una dintre cele mai remarcabile societăți din cadrul grupului și a economiei Moldovei. Aceasta este liderul telefoniei mobile din țară, cu o cotă de piață de aproximativ 65%. Compania a lansat HD Voice în Republica Moldova în 2012 și 4G în 2013. Orange Moldova este parte a Grupului France Telecom, unul dintre liderii mondiali în servicii de telecomunicații. În Moldova, compania și-a demarat activitatea în octombrie 1998, cu marca comercială Voxtel, iar ca urmare a rebranding-ului, pe 25 aprilie 2007, a devenit Orange Moldova. Orange Moldova este operatorul de telefonie numărul 1, cu o familie de peste 2 milioane de clienți și o echipă de peste 1000 de angajați, fiind antrenată în numeroase programe de responsabilitate socială prin intermediul Fundației Orange [183]. În cazul rețelei telefonice mobile, este vorba de primul proiect de investiții serioase în țara noastră ale unei companii franceze de prestigiu cu acțiuni în creștere. Realizarea acestui proiect va constitui o dovadă, că înțelegerile la nivel politic sunt urmate de acțiuni concrete pe teren, că relațiile economice între cele două țări se află în ascensiune. Prin realizarea acestui proiect se aștepta ca ponderea investițiilor franceze în economia țării noastre să crească brusc, plasându-le printre primele locuri în clasamentul investitorilor occidentali. Realizarea acestui proiect este privită ca un test al credibilității Republicii Moldova în afaceri comerciale [48].

Grupul Lafarge este prezent în Moldova din momentul achiziționării uzinei de ciment Rezina în 1999 și până în prezent compania a investit aproape 60 milioane de euro pentru modernizarea uzinei. În 2011 Lafarge Moldova și-a extins prezența în țară prin deschiderea unei noi operațiuni în Chișinău și actualmente este prezentă în trei locații: uzina de ciment Rezina, Centrul de Încercări a Betoanelor în Chișinău și terminalul feroviar din Comrat, având 208 angajați în toate locațiile sale. Lafarge Moldova este lider pe piața cimentului din țară. Compania aduce pe piață cimenturi inovative și diferențiate și lianți hidraulici pentru proiectele de infrastructură a drumurilor și o gamă largă de soluții și servicii pentru clienții săi din industria construcțiilor [8].

Încă în anul 1998, într-o Notă informativă a Ministerului Afacerilor Externe a Republicii Moldova se menționa că reieșind din nivelul înalt al sistemului bancar francez, a necesității investițiilor străine în sistemul bancar din Moldova ar fi oportună colaborarea în fondare pe teritoriul țării noastre a băncilor cu participarea parțială a capitalului francez, sau procurarea de către investitorii francezi a acțiunilor băncilor moldovenești existente. La fel, se propunea deschiderea pe teritoriul Republicii Moldova a sucursalelor băncilor de dezvoltare franceze [49]. Société Générale a cumpărat în 2007 Mobiasbanca, a cincea bancă a țării, fiind unul dintre cele mai mari grupuri de servicii financiare din Europa. La începutul anului 2009, grupul Société Générale a cumpărat 70,57% din acțiunile băncii comerciale Mobiasbancă, a cincea bancă ca mărime din Republica Moldova, făcând-o astfel parte a Groupe Société Générale [141] care timp de 12 ani a contribuit la dezvoltarea portofoliului de produse și creșterea indicilor de performanță, consolidând o echipă de profesioniști și atingând poziția de top în sistemul financiar din țară. La data de 25 iulie 2019, OTP Bank Nyrt a achiziționat pachetul majoritar de 96.69% deținut de către Groupe Société Générale în BC „Mobiasbanca - Groupe Société Générale” S.A.

În sectorul agroalimentar, Grupul Lactalis este prezent din anul 2005. Acesta a făcut investiții importante în uzina producătoare de lactate din Soroca, care produce produse lactate și brânzeturi pentru piața moldovenească și pentru exporturi în Rusia și Ucraina. În Republica Moldova, grupul francez Lactalis este reprezentat de trei unități afiliate: Lactalis Alba SRL, Fabrica de produse lactate Hâncești și Fabrica de brânzeturi din Soroca. Astăzi compania are 220 de angajați. Compania Lactalis-Alba importă în Moldova brânzeturi franceze de elită (Brie, Camembert, Roquefort), grupul de deserturi Dolce, brânză topită, brânză de vaci, smântână și unt. Lactalis Group este lider mondial în fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor. Aceasta deține 77 fabrici în Franța și 51 – în străinătate. Investițiile în producție au depășit 300 mil.euro [103].

Grupul Pentalog este una din puținele companii europene francofone de Servicii IT care a lansat cu succes o filială în Republica Moldova, contribuind astfel la dezvoltarea economiei locale și a sectorului tehnologiilor informaționale în țară. Cu o prezență în șase țări și un efectiv de 650 de angajați, Pentalog este numărul 1 al nearshore-ului european francofon. Evoluția companiei se datorează unei strategii bine definite și unui model de business unic, axat pe investiții în inovare, în formarea angajaților, în creșterea productivității și valorificarea eficientă a capitalului uman. Agenția din Chișinău este cea de a treia agenție offshore a companiei, având la momentul actual 110 colaboratori. Proiectele demarate creează oportunități atât pentru angajații companiei cât și pentru persoanele care doresc să se integreze în echipă, acceptând noi provocări. Grupul Pentalog creează condiții favorabile de muncă și construirea unui plan de carieră în domeniul IT, la care se adaugă pachete salariale avantajoase, investind totodată în formarea continuă a acestora [187].

Cu ocazia aniversării a 25 de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice moldo-franceze, în anul 2017, pe dimensiunea economică s-au desfășurat trei forumuri economice: la Paris, Roanne și la Rueil Malmaison. Anterior, în 2016 o delegație numeroasă a producătorilor din Republica Moldova a participat la Paris la una din cele mai mari expoziții internaționale în domeniul agroalimentar. L. Moraru menționează reușita legată de prezența producției vinicole a 12 companii moldovenești în *Orașul Vinului* – noua emblemă culturală și turistică a regiunii Bordeaux dedicată industriei vinului, inaugurat la sfârșitul lunii mai 2016 [16].

Moldova și Franța valorifică potențialul de activitate în comun în cadrul organizațiilor economice internaționale, amplasate pe teritoriul Republicii Franceze. Organizația Internațională a Viei și Vinului (OIVV), amplasată la Paris și în cadrul căreia sunt angajați un grup de specialiști francezi, oferă posibilitatea pentru vinificatorii, oenologii moldoveni să examineze experiența Franței și a altor membri ai OIVV, să se efectueze vizite reciproce la întreprinderile din țările noastre, să participe la reuniunile europene și internaționale ale savanților. Contactele directe cu specialiștii francezi devin tot mai frecvente. Există o cooperare destul de strânsă a producătorilor de divinuri moldave cu cei francezi (cogniacurile Carte Blanche, XO Grande Champagne, Hors D'Age XO.) Vinurile și sucurile fabricate în Moldova sunt destul de cunoscute specialiștilor din UE, inclusiv Franța, care conform tradiției organizează anual concursuri internaționale, obținând diferite medalii. Astfel, vinurile produse de Acorex Wine Holding și de compania Lion Gri au fost considerate învingătoare la concursul a 1000 de cele mai bune vinuri din lume *Les Vinalis Internationales 2006*, care a avut loc la 2-6 martie 2007 la Paris [111].

În ultima perioadă se consolidează legăturile dintre agricultorii Moldovei și Franței. Încă din noiembrie 2007, întrevederile conducerii Parlamentului și executivului moldav, a ministerului agricol cu președintele Consiliului administrativ al societății pentru extinderea vânzărilor de produse agricole și alimentare (SOPEXA) a Ministerului Agriculturii a Franței, au exprimat interesul Moldovei față de preluarea experienței Franței în sectorul agroalimentar, au permis determinarea posibilităților și mecanismelor de cooperare a organizației cu reprezentanții complexului agro-industrial din țară, inclusiv în promovarea produselor moldave pe piețele străine.

Turismul extern participă la consolidarea relațiilor economice dintre Moldova și Franța. În pofida faptului că cifrele care denotă schimburile de turism sunt încă destul de modeste, tendința de vizitare reciprocă este una pozitivă [179].

O altă organizație internațională amplasată în Franța, la Paris este Conferința Europeană a Miniștrilor de Transport (CEMT), în care Republica Moldova deține statutul de membru cu drepturi depline, începând cu anul 1996. Partenerii francezi în cadrul CEMT ajută autoritățile moldovenești în armonizarea legislației privind securitatea rutieră, mediul înconjurător,

liberalizarea pieții, serviciilor de transport, accesul la piețele serviciului de transport din țările Europei, promovarea transportului de pasageri publici și colectivi pentru asigurarea traficului rutier intens. Relațiile bilaterale moldo-franceze în domeniul transporturilor se bazează conform *Acordului între Guvernul Republicii Franceze și Guvernul Republicii Moldova privind transporturile rutiere internaționale de mărfuri* semnat la 12 septembrie 1997, la Paris [22].

Un rol important în relațiile economice moldo-franceze îl are semnarea în 2014 a Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte [2]. Acest acord reduce sau chiar elimină taxele vamale în comerțul dintre UE și Republica Moldova. Acest acord a intrat treptat în vigoare și a fost implementat în totalitate în anul 2016. Rezultatul semnării acestui acord este o reorientare a comerțului exterior moldovenesc către UE. Integrarea treptată a standardelor europene de către Moldova în cadrul Acordului de asociere cu UE ar trebui să consolideze această tendință. Potrivit Ambasadei Republicii Franceze la Chișinău, Franța dorește să profite din plin de avantajele reciproce oferite de acest acord de liber schimb și să își dezvolte relațiile economice cu Moldova [14]. În cadrul Acordului de Asociere, Republica Moldova se angajează să implementeze reforme structurale ambițioase în domenii cheie, cum ar fi cel al democrației, buneii guvernări, statului de drept, drepturilor omului, politicii de securitate, comerțului și dezvoltării economice. Acordul prevede de asemenea consolidarea cooperării dintre Republica Moldova și UE în domeniile energetic, al transporturilor, al protecției mediului, al cooperării industriale, al dezvoltării protecției sociale, al egalității de șanse, al educației, al protecției consumatorilor, al tineretului și al culturii. Chiar dacă au fost înregistrate progrese reale, UE a făcut apel către Republica Moldova să nu se mulțumească doar cu adoptarea noilor legi dar să se ocupe și de aplicarea lor. Aceasta a solicitat mai multe eforturi din partea autorităților în materie de luptă contra corupției și a ameliorării guvernării. Intrarea în vigoare a Acordului de Asociere deschide noi și numeroase perspective întreprinderilor franceze care trebuie să profite de această piață de desfacere pentru a-și consolida atât schimburile comerciale cu această țară cât și investițiile lor. CCI Franța-Moldova, grație cunoașterii țării și a rețelei de contacte locale, poate să-i însoțească în mod eficace în apropierea de piața din Republica Moldova și din țară. Comisia Europeană susține că Franța dispune de o imagine privilegiată în Republica Moldova, o țară încă foarte francofonă și ar trebui să-și consolideze locul în cadrul investitorilor străini și al partenerilor comerciali [146]. La fel și liberalizarea regimului de vize cu UE a contribuit la dezvoltarea economică a relațiilor moldo-franceze. Mobilitatea crescândă a oamenilor de afaceri prin Europa pentru negocieri, participări la forumuri și alte evenimente, incontestabil influențează pozitiv asupra relațiilor economice dintre țări, inclusiv cu Franța.

Relațiile comerciale între Franța și Moldova sunt stabile și durabile, dar rămân totuși modeste în pofida numeroaselor oportunități existente. Exporturile franceze sunt în primul rând compuse din diferite echipamente electrice și vehicule de transport. Acestea sunt urmate de produse textile și agricole, îndeosebi sectorul viticol. Franța este al 11-lea client al țării. Importurile franceze sunt compuse în marea majoritate din produse agricole și textile [232].

Pe parcurs au fost luate diverse măsuri pentru amplificarea relațiilor în domeniul financiar-bancar între Republica Moldova și Franța. Astfel, sistemul bancar al Republicii Moldova a beneficiat de asistență din partea Franței în mai multe domenii. Prin intermediul Băncii Franței s-a format piața valutară și Bursa Valutară Interbancară din Moldova, operațiuni valutare, managementul rezervelor valutare. Banca Franței a oferit stagieri pentru colaboratorii Băncii Naționale a Moldovei. Banca Franței a imprimat moneda națională a Republicii Moldova. Prin intermediul Alianței Franceze s-au acordat burse de studii în Franța. Reieșind din nivelul înalt al sistemului bancar francez, a necesității investițiilor străine în sistemul bancar din Moldova și a condițiilor favorabile pentru investiții create de către Moldova, în 1997 Banca Națională a Moldovei considera oportună colaborarea în următoarele domenii: fondarea pe teritoriul Republicii Moldova a băncilor cu capital integral francez; fondarea pe teritoriul Republicii Moldova a băncilor cu participarea parțială a capitalului francez, sau procurarea de către investitorii francezi a acțiunilor băncilor moldovenești existente; deschiderea pe teritoriul Republicii Moldova a sucursalelor băncilor franceze [51; 213].

Analizând evoluția exporturilor pe țări în ultimii ani, se observă o ușoară creștere a exporturilor din Republica Moldova în Franța și a importurilor din Franța în Republica Moldova. Franța se situează pe locul 11 la nivel mondial printre țările partenere cu care țara noastră are relații comerciale. Întreprinderile franceze care activează în Republica Moldova contribuie la dezvoltarea economiei locale, inclusiv prin crearea locurilor de muncă. La moment, în Republica Moldova activează 230 de întreprinderi cu capital francez. Principalele întreprinderi cu capital francez care activează în Republica Moldova sunt : Orange (telecomunicații), Lafarge (materiale de construcții), Fabbri-Inox (utilaj industrial), Lactalis (industria alimentară).

O dinamică pozitivă în relațiile comerciale dintre Republica Moldova și Franța se observă pe parcursul anului 2019. Este evident că în anii în care autoritățile celor două state au avut vizite oficiale reciproce cu discuții, încheieri de acorduri, semnări de tratate, comerțul moldo-francez a crescut semnificativ. Perioadele de declin în relațiile comerciale dintre cele două state au la bază crizele politice pe care le-a cunoscut Republica Moldova de-a lungul timpului.

Astfel, supunând analizei dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze, este de menționat faptul că, la un interval de trei decenii de la obținerea independenței de către Republica

Moldova, Franța rămâne a fi un partener economic constant pentru țara noastră, dar nu printre cei mai importanți (Fig. 3.4). După cum s-a văzut pe parcursul cercetării, Franța ocupă o poziție destul de joasă în comerțul exterior al Republicii Moldova: locul 11 după datele anului 2020 prezentate de Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova. Cu părere de rău, crizele politice și economice prin care a trecut Republica Moldova au afectat colaborarea economică moldo-franceză. Investitorii francezi au nevoie de o situație certă, de o justiție independentă și de un stat de drept. Poate fi menționat aici randamentul scăzut al activității întreprinderilor mixte moldo-franceze, comparativ cu alte întreprinderi mixte. Este evident faptul că investițiile sunt în legătură directă cu situația politică și economică din țară, cu cadrul legislativ și reglementările cu privire la mediul de afaceri. La moment nu există un mecanism al dirijării relațiilor comerciale, fapt ce se răsfrânge negativ asupra relațiilor bilaterale moldo-franceze, cum are instituite Republica Moldova în relațiile economice cu Federația Rusă, România, China, Turcia, etc. Este necesară crearea Comisiilor mixte interguvernamentale în domeniul economic, dar și angajarea în cadrul Ambasadei Republicii Moldova în Franța a colaboratorilor cu o pregătire adecvată și în domeniul economic. În aspect de constituire a unui parteneriat strategic Republica Moldova – Franța pentru integrarea europeană, ar fi benefică și posibilitatea oferită funcționarilor moldoveni de a realiza stagieri în cadrul instituțiilor/ministerelor franceze, pentru implementarea acordurilor de colaborare a Republicii Moldova cu Franța și cu UE. Reeișind din calitatea Republicii Moldova ca țară asociată la UE, ar trebui de completat cadrul juridic moldo-francez, prin încheierea a noi acorduri bilaterale care ar da un nou impuls comerțului bilateral. Chiar dacă Franța nu este lider în colaborarea economică a Republicii Moldova cu alte țări, urmare a cercetării se evidențiază interesul sporit al Franței pentru țara noastră. Este important să valorificăm potențialul Franței în scopul sporirii vizibilității Republicii Moldova și facilitării integrării statului în Uniunea Europeană. În concluzie, vom afirma că cu cât mai mult se va dezvolta sectorul economic cu atât mai mult va crește interesul politic al Franței în Republica Moldova. Dezvoltarea schimburilor economice și comerciale dintre Republica Moldova și Franța, care în prezent sunt destul de modeste, constituie un domeniu important a cooperării moldo-franceze cu largi perspective.

3.2. Specificul colaborării moldo-franceze în domeniul socio-cultural

Colaborarea dintre Republica Moldova și Republica Franceză are la bază drept fundament juridic *Tratatul de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză* [311], semnat în ianuarie 1993 și intrat în vigoare în decembrie 1995. Acest document marchează raporturile tradiționale de prietenie, apropiere culturală și civilizațională între poporul

francez și cel moldovenesc. Analizând conținutul *Tratatului de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză* [311] se configurează ideea că „dialogul bilateral derivă din necesitatea de a consolida solidaritatea europeană printr-o apropiere între state fondată pe respectul valorilor universale ale libertății, democrației și solidarității cât și pe respectul drepturilor omului” [88].

Un pas important în consolidarea relațiilor moldo-franceze pe dimensiunea socio-culturală îl are semnarea la 24 noiembrie, 1994, la Chișinău, (intrat în vigoare la 1 iulie 1995) a *Acordului de cooperare culturală, științifică și tehnică între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze* [3]. Prin semnarea acordului, guvernul de la Paris și cel de la Chișinău și-au asumat responsabilitatea să respecte principiile Actului Final de la Helsinki și a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa. De asemenea, ținând cont de identitățile culturale și necesitățile economice ale țărilor, cât și luând în considerare apartenența lor comună la un spațiu cultural european prin participarea la dezvoltarea proiectelor de interes comun în cadrul unor programe multilaterale, părțile semnatare au decis să promoveze cooperarea dintre popoare în domeniile culturii, educației, științei, tehnicii și instruirii. Prin acest act partea franceză se angajează să susțină eforturile manifestate de către partea moldovenească în favoarea studierii limbii franceze, acordându-i atenția cuvenită, prin punerea la dispoziție a personalului calificat, sprijinind filierele francofone ale universităților din Moldova, organizând stagieri de instruire lingvistică în Franța, elaborând în comun manuale și metode audiovizuale de predare a limbii franceze [3].

În urma semnării *Acordului de cooperare culturală, științifică și tehnică între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze* [3] a fost creată *Comisia mixtă interguvernamentală de cooperare culturală, științifică și tehnică între Republica Moldova și Republica Franceză*. Prima ședință a acestei comisii a avut loc în zilele de 17 și 18 aprilie 1996, având drept obiectiv negocierea și adoptarea unui program de cooperare culturală, științifică și tehnică între cele două state. Părțile au confirmat dorința de a stabili legături permanente pentru realizarea proiectelor comune. În cadrul celei de-a doua reuniuni care a avut loc în decembrie 1999 a fost elaborat programul pentru perioada 1999-2003. Semnarea programului-cadru presupunea facilitarea și dezvoltarea cooperării în domeniile sănătății, agriculturii, instituțiilor, poliției, etc. creând noi posibilități și perspective.

Relațiile dintre poporul nostru și cel francez datează din timpurile străvechi. Influența Franței în diferite perioade, în diferite domenii a fost resimțită și pe teritoriul țării noastre. Franța a promovat dintotdeauna în regiunea noastră idei politice moderne, iar operele intelectualilor francezi au fost bine cunoscute în aria noastră geografică. Apropierea culturală și lingvistică dintre cele două popoare a existat încă din secolul al XVIII-lea, de când franceza a adus cu sine valorile

umaniste ale filozofiei Iluminismului. Epoca Iluminismului a fost secolul lui Voltaire, dar și cel al lui Cantemir. Din acel moment, au existat legături între intelectualii francezi și această regiune a Europei de Est. Spre exemplu, D. Cantemir și la moment are numele scris pe o placă la intrarea în Biblioteca Sainte-Genevieve din Paris. Există contacte de mult timp între intelectualii celor două țări. Relațiile moldo-franceze s-au intensificat și grație comercianților francezi care au călătorit în Moldova. Mulți tineri din Moldova și-au făcut studiile la Paris, obținând cunoștințe vaste și idei moderne de schimbare a vieții politice [174]. Pe lângă afinitățile istorice care există între Republica Moldova și Franța, vom menționa și cele socio-culturale și lingvistice. În pofida distanței mari care separă cele două țări, tradițiile, modul de viață ale poporului nostru se aseamănă cu cele ale poporului francez. Limba română, ca și limba franceză fac parte din aceeași familie – familia limbilor romanice, și ambele au la bază limba latină. În ciuda conflictelor, diviziunilor și rupturilor care au marcat istoria Europei de-a lungul secolelor, moldovenii au păstrat o legătură specială cu Franța, cultura și limba ei. Schimburile culturale și predarea limbii franceze în Republica Moldova au făcut cunoscută cultura franceză pentru multe generații de aici. Conform informației prezentate pe pagina oficială web a Ambasadei Franței la Chișinău, datorită legăturii istorice și culturale, Franța a acordat imediat importanță statului independent - Republica Moldova, în 1991, fiind unul dintre cele mai vechi state reprezentate la Chișinău (din martie 1992).

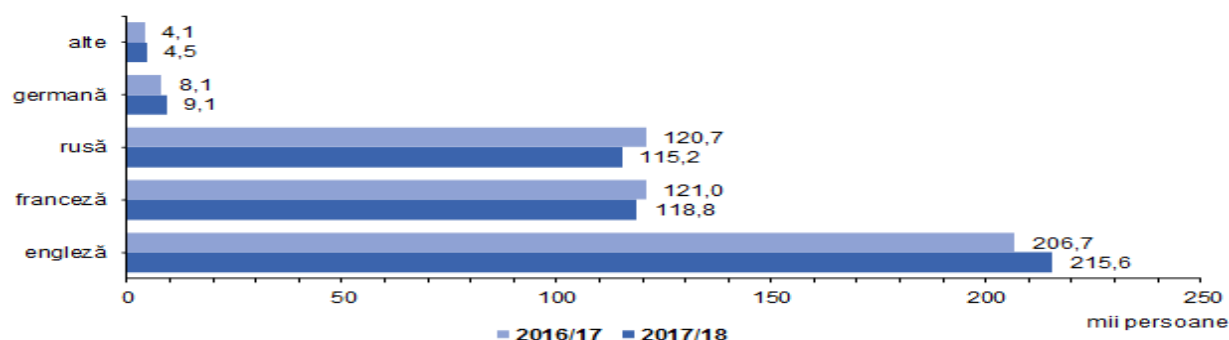
În raportul Alianței Franceze de la Chișinău din 28 octombrie, 2010 se menționează că în Republica Moldova, unde cea mai mare parte a populației este bilingvă și vorbește limba română și rusă, atașamentul față de limba franceză își găsește reflecție în relațiile istorice. Singura limbă străină predată în perioada interbelică, după alipirea Moldovei la URSS, datorită atașamentului la latinătate, a rămas a fi limba franceză. În prezent, necătând la internaționalizarea limbii engleze, limba franceză este predată în majoritatea instituțiilor de învățământ din Republica Moldova.

Făcând o analiză a recensământului efectuat de către Ministerul Educației la începutul anului școlar 2010-2011, este de menționat faptul că circa 53,3 % de persoane studiază limba franceză. Dacă e să analizăm situația din țară, putem afirma faptul că, limba franceză este predată în majoritatea instituțiilor de învățământ superior, iar în cinci din acestea, este studiată ca specialitate. Pe lângă instituțiile de învățământ superior, în Republica Moldova mai există o importantă rețea de instituții bilingve francofone. Astfel, conform datelor aceluiași recensământ efectuat în 2011, în 9 instituții de învățământ liceal și gimnazial din 7 centre regionale republicane limba franceză este studiată de 3 908 elevi [164].

Limba franceză a pierdut și continuă să piardă o mare parte din terenul său funcțional din Republica Moldova. În contextul problemelor cu care se confruntă predarea limbii franceze în școală, cercetătorul A. Bondarenco afirmă că „Asociația Națională a Profesorilor de Franceză din

Moldova dezvoltă parteneriate cu Asociația Profesorilor din România, Belgia, cu diverse asociații din Franța care contribuie semnificativ la dotarea bibliotecilor departamentelor franceze din universități din toată țara cu opere literare valoroase. În noile condiții sociale create de globalizare, Franța și OIF ar trebui să întreprindă măsuri suplimentare pentru păstrarea limbii franceze” [273].

Conform datelor oficiale oferite de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, pe parcursul anului de învățământ 2017/18, numărul elevilor care au studiat limba franceză s-a diminuat cu 1,8% mii și constituie 118,8 mii persoane, în comparație cu anul 2016/17. Cea mai mare parte a elevilor din mediul urban studiază limba engleză – 90,6% (cu 1,2 p. p. mai mult față de anul de studii precedent), pe când în instituțiile din mediul rural preponderent este studiată limba franceză – 53,5% elevi (cu 2 p. p. mai puțin) [62].

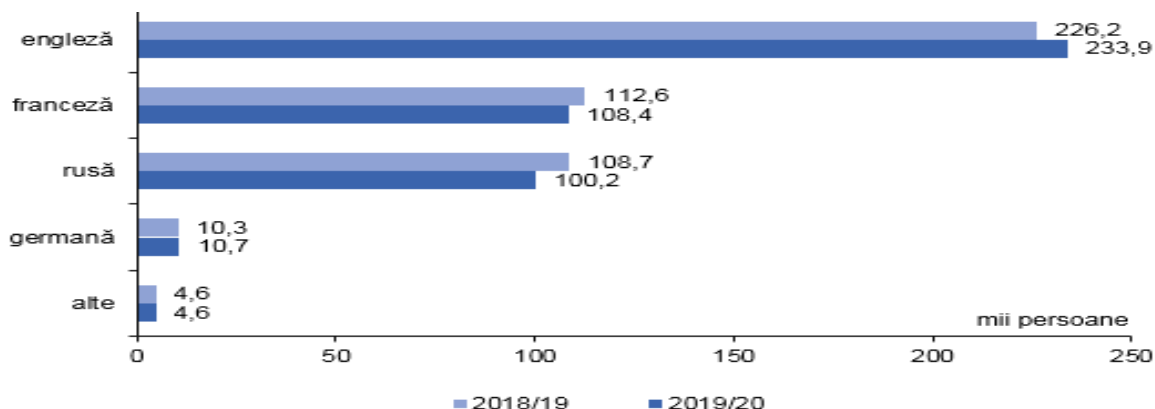

Sursa: Biroului Național de Statistică.

Disponibil: <https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica> (consultat la data 21.02.2020)

Fig. 3.5. Numărul elevilor din învățământul primar și secundar general, care studiază limbi moderne, în anii de studii 2016/17, 2017/18

În anul de studii 2019/20, limba franceză a fost studiată în 844 instituții, iar numărul elevilor, care au studiat limba franceză, s-a diminuat cu 3,7% și constituie 108,4 mii persoane [62].

Sursa: Biroului Național de Statistică. Disponibil:

<https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica> (consultat la data 21.02.2020)

Fig. 3.6. Numărul elevilor din învățământul primar și secundar general, care studiază limbi moderne, în anii de studii 2018/19, 2019/20

În anul de studii 2020/21, se observă aceeași situație, cea mai solicitată limbă străină rămâne a fi engleza – 242,6 mii elevi (72,5 % din total elevi), în creștere cu 3,7% față de

anul de studii precedent. În schimb, numărul de elevi care studiază limba franceză este de 105,2 mii (31,5%), în descreștere cu 2,9% (predată în 836 instituții). Pe medii de reședință preferințele sunt diferite, 62,4% din total elevi la engleză sunt din mediul urban, pe când în cazul limbii franceze, peste 60% de elevi – din mediul rural [62].

În pofida datelor oferite mai sus, putem menționa că limba franceză rămâne un mijloc de comunicare și integrare culturală la nivel european și chiar mondial. Franceza este limba oficială în 29 de state suverane, este limba de lucru în cadrul ONU, UNESCO, OMS, OIF, instituțiilor UE, Consiliului Europei, etc. Datorită cunoașterii limbii franceze funcționarii din Republica Moldova se pot integra mai ușor în diverse proiecte europene, făcând diferite parteneriate cu vorbitorii de franceză din cadrul UE. Apropierea lingvistică ajută și la fortificarea relațiilor în alte domenii. Faptul că limba engleză ocupă arii tot mai mari, nu știrbește din importanța limbii franceze.

În contextul relațiilor moldo-franceze în domeniul socio-cultural se înscrie și activitatea Agenției Universitare a Francofoniei (AUF) din Republica Moldova. AUF prezintă pe toate continentele, este o rețea constituită din 781 universități în 81 țări. Din 1989, această asociație a universităților este un operator al Francofoniei instituționale. În calitate de partener al instituțiilor de învățământ superior și de cercetare care au ales franceza ca limbă de studiu, AUF propune numeroase programe de cooperare pentru susținerea cercetării și învățământului în limba franceză [224]. În componența Antenei din Chișinău a AUF se află 6 filiere universitare bilingve. Pe lângă AUF, în țară mai activează Institutul Internațional de Management din Chișinău, în cadrul căruia se pregătesc specialiști cu dublă specialitate, limba franceză fiind studiată ca prima sau limba secundă. Crearea acestei noi filiere bilingve, realizate în parteneriat cu Universitatea din Nisa – Sophia Antipolis și susținute de AUF, are ca obiectiv întărirea legăturilor dintre lumea economică francofonă din Republica Moldova și studenții moldoveni. De asemenea, filiera întreține legături strânse cu Camera de Comerț și Industrie Franța-Moldova. Această inițiativă se înscrie în voința Ambasadei Franței și a Alianței Franceze din Moldova de a redinamiza imaginea limbii franceze impunându-i o nouă dimensiune – cea economică.

Aportul activității Ambasadei Franței în Republica Moldova este incontestabil. Împreună cu operatorul său cultural și lingvistic, Alianța Franceză din Moldova, realizează, alături de alți parteneri ai Francofoniei – Organizația Internațională a Francofoniei (OIF), Agenția Universitară a Francofoniei (AUF), TV5MONDE, RFI, și Camera de Comerț și Industrie Franța-Moldova etc. numeroase acțiuni pentru promovarea și susținerea predării și vorbirii limbii franceze, cât și pentru redinamizarea imaginii acesteea. Acești parteneri instituționali nu sunt singurii operatori prezenți în țară. În acest context, se înscrie și activitatea altor actori asociativi : asociația profesorilor de limbă franceză din Moldova, Moldavenir, Solidarité Laïque, etc. [234].

În Republica Moldova, schimburile de studenți, cercetători și profesori fac parte integrantă, din acțiunea de cooperare moldo-franceză, iar formarea viitoarelor elite din această țară constituie o prioritate a Ambasadei Franței din Republica Moldova [232]. Pentru a susține cei mai buni studenți dornici să-și continue studiile sau funcționarii și înalții funcționari, dornici să obțină competențe suplimentare în cadrul formărilor, Ambasada Franței în Republica Moldova continuă să ofere burse de studii, de cotelă, de cercetări și de stagii. Conform Ambasadei Franței, astăzi este primordial ca Moldova să se poată baza pe competențe noi, care să-i asigure continuitatea dezvoltării sale economice și a viitoarei sale prosperități, precum și a apropierii sale de UE. Astfel, domeniile privilegiate sunt următoarele : științele sociale , discipline științifice, științele ingineriei și materiile tehnologice. Obiectivul de reîntoarcere în țară a studenților moldoveni este clar afirmat, precum și prioritatea acordată sectoarelor strategice în termeni de dezvoltare economică a acestei țări și de formare a elitelor administrative. Unirea cu mediul economic francofon, care aspiră la recrutarea colaboratorilor bine formați, este consolidată prin continua participare a șefilor de întreprinderi francezi la selectarea bursierilor și la crearea unei asociații a foștilor bursieri moldoveni [131]. Serviciul de Cooperare și Acțiune Culturală al Ambasadei Franței supraveghează de asemenea coordonarea acțiunilor sale cu cele ale AUF, mai cu seamă în cadrul celor 6 filiere francofone existente. AUF este implicată și în procesul de selectare a bursierilor Guvernului francez în scopul complinirii propriului program de burse. Aceasta este la fel solicitată pentru crearea și animarea rețelei foștilor bursieri [232].

Franța este a 4-a țară gazdă a tinerilor studenți din Republica Moldova în ceea ce privește mobilitatea internațională, totodată este și prima destinație non anglofonă. Franța oferă o experiență studențească inegalabilă printr-un sistem de învățământ superior de calitate susținut în mare parte de statul francez. Succesul studiilor efectuate în Franța de către tinerii studenți din Republica Moldova, se explică prin costul lor accesibil și atractiv, proximitatea geografică și culturală, vivacitatea francfoniei în Republica Moldova, prezența Spațiului Campus France care oferă sprijin cât și calitatea și diversitatea domeniilor de formare propuse. În fiecare an, sute de studenți aleg să își facă studiile în Franța, fie în universități, în școli de inginerie sau arhitectură, în școli de comerț sau în școlile superioare franceze [223].

Relațiile culturale dintre Republica Moldova și Franța se datorează, în mare parte, Programului-cadru de cooperare și acțiune culturală moldo-franceză, semnat la Chișinău, în iulie 2000. În baza acestuia, Alianța Franceză din Moldova a fost desemnată operator de cooperare culturală și lingvistică al Ambasadei Franței în Moldova [220]. Alianța Franceză din Moldova afirmă că interesul studenților moldoveni față de studiile în Franța este în creștere. Aceasta se datorează faptului că Republica Moldova este una dintre țările cele mai francofone și francofile.

Un rol important în alegerea de către tinerii moldoveni a instituțiilor de învățământ din Franța este calitatea și costurile studiilor superioare din această țară. Spațiul Campus France Moldova face parte din rețeaua celor 200 de spații și antene răspândite pe arena internațională. Misiunile acestora rezidă în informarea tinerilor despre posibilitățile de studii în Franța. În 2016, spațiul Campus France Moldova a înregistrat 134 de dosare de cerere de admitere prealabilă, pentru universitățile și școlile cu specializare în domeniul arhitecturii. Specific studenților din Republica Moldova este faptul că aceștia se orientează spre studiile superioare în domeniul economie-gestiune, medicină, administrare economică și socială cât și inginerie. La ora actuală, în universitățile din Franța își fac studiile peste 1000 de studenți moldoveni, numărul acestora fiind mai mare, deoarece o bună parte posedă dubla cetățenie moldovenească și românească. Franța reprezintă cea de-a patra țară gazdă pentru tinerii moldoveni după Rusia, România și Italia [77].

Universitățile din Republica Moldova au o colaborare fructuoasă continuă cu instituțiile francofone. În primul rând se va menționa parteneriatul constant care există între Universitatea de Stat din Moldova (USM), Ambasada Franței în Republica Moldova, Alianța Franceză din Moldova, AUF. Pe parcursul anilor, s-au desfășurat un șir de activități universitare bazate pe parteneriatul moldo-francez și francofon: colaborări științifice, stagieri, mobilități academice, școli de vară, etc. Spre exemplu, în perioada 2000-2010, USM a încheiat 10 acorduri cu universitățile franceze. În perioada 2015-2016, AUF, Ambasada Franței în Republica Moldova și USM au decis să se asocieze pentru a permite consolidarea predării limbii franceze în cadrul universității. În perioada indicată, un profesor francofon invitat a asigurat diverse activități didactice și a contribuit la animarea evenimentelor culturale în cadrul USM.

În 2017, AUF, Ambasada Franței în Republica Moldova, USM, Universitatea Tehnică din Moldova, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie din Republica Moldova au semnat o convenție pentru consolidarea predării/învățării limbii franceze și pentru menținerea unui mediu studentesc francofon favorabil prin crearea unui post de stagiar francofon. Sarcina stagiarului a fost de a promova limba franceză în universitate.

USM și Alianța Franceză din Moldova dezvoltă relații de colaborare reciproc avantajoase, în baza principiului egalității, în diferite domenii de activitate universitară și extrauniversitară, cu participarea reprezentanților comunității universitare, îndeosebi ai Departamentului de Lingvistică romanică și comunicare interculturală a USM. În 2019 a fost semnat un Acord de cooperare pentru o durată de 5 ani și au fost planificate următoarele activități: elaborarea și realizarea unor proiecte comune destinate ameliorării procesului de predare-învățare a limbii și culturii franceze; organizarea unor colocvii științifice francofone și a unor mese rotunde comune; invitarea unor personalități franceze din domeniul didacticii și științei pentru susținerea prelegerilor în cadrul

licenței și masteratului francofon și a ameliorării calității formării studenților și profesorilor USM; favorizarea angajării celor mai buni absolvenți ai USM de a lucra în cadrul Alianței Franceze din Moldova; invitarea profesioniștilor din cadrul Alianței Franceze din Moldova și a specialiștilor din Franța pentru cursuri practice la Licență și Master; acordarea posibilităților de stagiere/angajare a studenților/absolvenților USM în cadrul Alianței Franceze din Moldova; organizarea în comun a manifestărilor didactice și culturale din cadrul Zilelor Francofoniei din Republica Moldova.

În același an 2019, AUF, Alianța Franceză din Moldova, USM au semnat o convenție cu privire la consolidarea predării/învățării limbii franceze la universitate și a formării profesionale. Această convenție asigură crearea postului de stagiar care va avea sarcina de a preda cursuri practice de limbă franceză de specialitate, a anima ateliere de creativitate, a participa la activități extra-didactice, a integra echipele didactice pentru seminarii de metodologie a limbii franceze de specialitate, a colabora cu instituțiile francofone.

În cadrul Facultății de Drept a USM, există Filiera francofonă care a fost creată urmare a semnării la 6 mai 1997 a Convenției între AUF și USM. Vocația primară a Filierei francofone constă în studierea disciplinelor de specialitate în limba franceză și în intensificarea mobilității academice internaționale. Alte obiective constau în : atingerea unui nivel de formare recunoscut pe plan internațional, în perfectă consonanță cu necesitățile pieței locurilor de muncă; formarea studenților la nivelul ciclurilor II și III; motivarea studenților pentru formarea profesională etc. În cadrul Filierei, studenții și profesorii beneficiază de burse oferite de AUF, Alianța Franceză, etc. Pe lângă mobilitatea menționată, Filiera francofonă are onoarea să găzduiască în fiecare an de studii misionari din universități francofone partenere [120].

Profesorii USM au posibilitatea, în fiecare an, de a participa la concursul de obținere a bursei doctorale și postdoctorale *Eugene Ionescu*, oferite de Guvernul României și gestionate de AUF. Acest program le permite cercetătorilor din universitățile-membre ale AUF să beneficieze de mobilitate de cercetare timp de 3 luni, în una dintre cele 26 de instituții de învățământ superior din România, care au propus subiecte de cercetare.

AUF finanțează un șir de proiecte elaborate de către cercetători, cadre didactice și studenți din cadrul USM. Susținerea mobilităților cadrelor didactice și a studenților de către instituțiile francofone stimulează colaborarea dintre Republica Moldova și Republica Franceză. Relațiile interpersonale care apar datorită acestor mobilități intensifică durabilitatea colaborării moldo-franceze în domeniul socio-cultural.

Una din universitățile regionale care are o cooperare de succes cu instituțiile francofone este Universitatea de Stat *Alecu Russo* din Bălți (USARB). Instituția colaborează cu Alianța Franceză din Republica Moldova, Agenția Universitară Francofonă, membrul căreia a devenit la

27 mai 2007, și cu Ambasada Franței în Republica Moldova. Conform interviului realizat cu prorectorul pentru activitatea științifică, colaborarea USARB cu instituțiile franceze este destul de productivă, rezultatele fiind impunătoare. În rezultatul colaborării cu Alianța Franceză din Republica Moldova, profesorii francofoni ai Facultății de Litere, USARB au avut posibilitatea să participe la numeroase stagii de formare în domeniul cercetării științifice, didactica limbii și literaturii franceze, predarea limbii franceze cu obiective specifice, etc atât în țară cât și peste hotare. Colaborarea USARB cu instituțiile francofone oferă studenților posibilitatea de a beneficia de diverse stagii și mobilități, cât și participarea la diferite concursuri, seminare, ateliere sau conferințe francofone. Ținând cont de numeroasele proiecte implementate de către USARB și numeroasele oportunități (stagii, formări, mobilități) de care se bucură profesorii și studenții USARB prin susținerea oferită de către AUF și Ambasada Franței în Republica Moldova, reprezentanții USARB consideră că această colaborare progresează considerabil (Anexa 3).

În cadrul interviului realizat cu rectorul Academiei Militare *Alexandru cel Bun* (AMFA), se afirmă că AMFA colaborează cu Academia Militară franceză de la Saint-Cyr. La 15 iulie 1998, la Paris a fost semnat Acordul între Ministerul Apărării al Republicii Moldova și Ministerul Apărării al Republicii Franceze cu privire la colaborarea bilaterală în domeniul apărării. Eficiența colaborării dintre AMFA și instituțiile franceze este reciproc benefică prin faptul schimbului de experiență obținut de către studenții ambelor părți și ulterior împărtășirea experienței căpătate cu colegii. Mai mult ca atât, apare și elementul motivațional pentru alți studenți în studierea limbii franceze care este elementul de bază în selecția studenților care participă în program. În afară de programul de schimb al studenților dintre cele două instituții de învățământ partea franceză mai oferă cursuri de pregătire a comandanților de plutoane precum și de studiere a limbii franceze ceea ce aduce o plus valoare la dezvoltarea Armatei Naționale a Republicii Moldova (Anexa 3).

Ministerul Apărării al Franței, prin intermediul atașatului militar francez în Republica Moldova a donat un set de echipament tehnic Academiei Militare a Forțelor Armate *Alexandru cel Bun*. Susținerea oferită de partea franceză și importanța acesteia în procesul educațional a fost înalt apreciată de către reprezentanții instituției. La rândul său, atașatul militar al Franței în Republica Moldova, a subliniat că partea franceză susține eforturile Ministerului moldovean al Apărării și Academiei Militare *Alexandru cel Bun* de modernizare a sistemului național de învățământ superior militar, cu accent pe studierea limbilor străine [57].

Ca urmare a semnării *Acordului de cooperare culturală, științifică și tehnică semnat în anul 1994* [229], Guvernul Franței și cel al Republicii Moldova se orientează spre dezvoltarea cooperării moldo-franceze în domeniul radio și TV. Această cooperare se explică prin difuzarea programelor francofone în Republica Moldova: postul de televiziune TV5, postul de radio *Radio*

France International (RFI), etc, care vor favoriza schimburi de experiență între organizațiile și specialiștii moldoveni și francezi. Acest acord moldo-francez mai presupunea pregătirea cadrelor din Moldova de către specialiștii francezi. Cooperarea moldo-franceză în domeniul cinematografiei se realizează prin schimburi de profesioniști, schimburi de producții cinematografice, filme și, la fel, seminarii de formare [229].

Datorită *Acordului de cooperare culturală, științifică și tehnică* [229] postul de televiziune francofon TV5 Monde poate fi văzut de oriunde pe teritoriul Republicii Moldova. Pagina de Internet TV5 vine în ajutorul cadrelor didactice cu diverse mijloace de predare-învățare a limbii franceze [88]. De asemenea, acest program oferă un suport tuturor celor care studiază deja sau intenționează să studieze limba franceza. Ca urmare a unor investiții importante din partea canalului francofon TV5 Monde, începând cu 15 aprilie 2008, numeroase programe sunt subtitrate în limba română. TV5 Monde este primul canal de televiziune în limba franceză la nivel mondial. Acest post de televiziune cuprinde programe cu conținut universal, purtătoare de sens și valori umaniste, și privilegiază calitatea, inovația, descoperirea în selectarea și elaborarea programelor sale. TV5 Monde este partenerul strategic al Alianței Franceze din Moldova și susține în fiecare an evenimente culturale - festivalul Noptilor Pianistice din Moldova - Marea Neagră, festivalul Filmului Francofon, cât și alte activități ce contribuie la promovarea limbii franceze în țară – formările *Învățare și predare cu TV5 Monde*, broșura de promovare a limbii franceze etc. Un merit deosebit în promovarea postului TV5 Monde în Moldova, îl are Alianța Franceză. În afara postului TV5 Monde, Alianța Franceză mai asigură promovarea postului RFI în Moldova. Un acord de liberă difuzare a postului RFI pe teritoriul Moldovei a fost semnat cu Consiliul Coordonator al Audiovizualului în 2009. Din 1994, în format FM pe frecvența 107.3MHz, RFI este difuzat pe o parte din teritoriul Moldovei – Chișinău și suburbii [84].

În scrisoarea din data de 1 aprilie 1993 a ministrului afacerilor externe a Republicii Moldova, N. Țâu, adresată omologului său francez A. Juppe, se menționează că „retranslarea la Chișinău a programului francez TV5 Monde este traducerea în viață a unora dintre prevederile *Tratatului de înțelegere, prietenie și cooperare dintre RM și Republica Franceză* ” [52; 37].

În luna ianuarie, în domeniul cinematografiei, a fost adusă o copie a originalului unui film realizat de celebrul regizor V. Jereghi. În anii '70, acest film a fost selecționat la Festivalul de la Cannes. Realizatorul filmului a pierdut originalul într-un incendiu și numai avea nici o amintire din acest film. Centrul Național Francez de Cinematografie a găsit în arhivă copia pe care a păstrat-o și pe care a înmănat-o realizatorului. Conform ambasadorului Franței la Chișinău „a fost un moment emoționant pentru toți amatorii de cinema din Republica Moldova” (Anexa 3).

Conform articolului 7 al *Acordului de cooperare culturală, științifică și tehnică* între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze, părțile vor încuraja diverse forme de cooperare descentralizată, complementară cooperării dintre state: relații directe între persoane și instituții, orașe ori regiuni înrudite etc. [3]. O componentă din ce în ce mai importantă a legăturilor economice și culturale devine cooperarea la nivel interregional, local. Din anul 1977 orașul Chișinău și Grenoble din Franța cooperează în baza unui acord de înfrățire [180]. În perioada sovietică această cooperare era formalizată și ideologizată. Până în 1982, relațiile dintre orașul Chișinău și orașul Grenoble au fost limitate la schimburi de delegații în toate domeniile, inclusiv și culturale. În aprilie 1992, Chișinăul a fost vizitat de o delegație din partea orașului Grenoble cu propunerea de a reînvia relațiile dintre cele două orașe. Din 1994 continuă eforturile de reanimare a relațiilor Chișinău-Grenoble. În primul rând s-a stabilit o comunicare eficientă. În această perioadă s-a organizat și finanțat deplasarea a unui cor de copii din Chișinău la Grenoble și concertul susținut de corala unui colegiu din Grenoble la Chișinău. Teatrul Satiricus a stabilit relații trainice cu diferite teatre din Grenoble. Au fost susținute relațiile dintre Academia de Științe din Moldova și instituțiile de cercetări științifice din Grenoble. De rând cu măsurile de ordin cultural și didactic s-au făcut eforturi pentru a promova relațiile economice [53; 111].

Primul forum Franța – Moldova și-a desfășurat lucrările în data de 7 iulie 2007, având ca temă *Francofonia - o cale europeană pentru Republica Moldova*. Fiind lansat la inițiativa Președintelui Parlamentului M. Lupu, acest forum a generat un șir întreg de idei de colaborare și proiecte. Acest eveniment a fost organizat, în cooperare, de către Parlamentul Republicii Moldova, Fundația franceză *Jean Jaurès*, asociația *Les Moldaviens* și numeroși invitați de prestigiu ai societății civile. Scopul principal a fost dezvoltarea relațiilor între societățile civile pentru a contribui la europenizarea Republicii Moldova. Legăturile create cu țările francofone, cum ar fi înfrățirea orașelor, contribuie la realizarea acestui scop. Ideea orașelor înfrățite a apărut în anii 1950, imediat după al doilea razboi mondial, la un moment, când trebuia încurajat dialogul între popoare și când trebuiau create legături strânse între comune. Obiectivul inițial consta în edificarea unui schimb de cunoștințe, experiențe și competențe în toate domeniile vieții la nivel local. Prin spiritul său, acest ideal de pace și dialog este profund european. Înfrățirea orașelor Grenoble și Chișinău are o importanță considerabilă pentru a promova imaginea Chișinăului în străinătate și, în mod special, în lumea francofonă [235]. În afară de relațiile cu orașul înfrățit Grenoble, municipiul Chișinău a depus eforturi pentru a-și consolida relațiile cu orașele francofone, devenind în iulie 1996 membru al Asociației Internaționale a Primarilor Orașelor Francofone (AIMF). Pe parcurs au fost puse în discuție programele pe care ar fi posibil să le finanțeze pentru Primărie AIMF și crearea centrului de cultură franceză la Chișinău [53; 111].

În anul 1981, raionul Călărași s-a înrudit cu provincia franceză Beaujolais. Acest eveniment a avut loc în cadrul vizitei delegației franceze conduse de S. Cottin. În această perioadă, au fost efectuate numeroase schimburi de delegații oficiale, grupuri de elevi, trupe de artiști, de agricultori, de comercianți din cele două regiuni. Mulți tineri din raionul Călărași și-au făcut stagiul în Franța. Un alt eveniment important în relațiile moldo-franceze, îl constituie fondarea în 2000 a Biroului cărții franceze, în cadrul bibliotecii publice din Călărași. Comitetul Călărași-Beaujolais este un exemplu de cooperare, apropiere între cele două țări la nivel regional. Prin acțiunile sale, Comitetul contribuie atât la dezvoltarea relațiilor moldo-franceze, cât și la promovarea valorilor europene în Republica Moldova. Astfel, ținând cont de aspirațiile europene ale Republicii Moldova, relațiile noastre cu Franța au un caracter strategic. Dinamica cooperării moldo-franceze este în ascendență. Pe parcursul anilor au fost stabilite relații strânse pe dimensiunea parlamentară. Parlamentul Franței acordă un ajutor substanțial parlamentarilor moldoveni în scopul armonizării legislației naționale cu *acquis-ul* comunitar. În același context, merită atenție lansarea programului Twinning la parlamentul de la Chișinău, program care va funcționa cu aportul direct al Asambleii Naționale din Franța și Ungaria. În opinia lui S. Cottin, Moldova și Franța au mai multe afinități istorice și culturale, motiv pentru care Moldova trebuie să aibă locul său în familia europeană. Asociația va continua să favorizeze apropierea țării noastre de UE [302].

În acest context este de menționat rolul societății civile în dezvoltarea relațiilor moldo-franceze, și anume crearea asociațiilor de prietenie moldo-franceză. F. Parmentier, vicepreședintele asociației de prietenie moldo-franceze *Les Moldaviens*, doctor în științe politice, cercetător în cadrul Centrului de studii europene de la Institutul de Științe Politice este autorul lucrării *Moldavie. Les atouts de la francophonie* [307]. Făcând o analiză amplă asupra relațiilor moldo-franceze, cercetătorul prezintă atuurile Francofoniei pentru o Moldovă democratică, europeană și prosperă. El afirmă că „Francofonia reprezintă vectorul care apropie Moldova de Uniunea Europeană” [306].

Crearea *Asociației Moldovenilor din Lyon*, în martie 2016, oferă posibilitatea moldovenilor din Lyon să dispună de o structură asociativă și de o echipă dinamică pentru consolidarea relațiilor dintre Republica Moldova și Franța. O altă asociație moldo-franceză este *Cercle Moldavie* care organizează conferințe în cadrul cărora se dezbate probleme vizând evoluția Republicii Moldova. Aceste conferințe sunt onorate de un public select, reprezentanți remarcabili din lumea politică, diplomați, jurnaliști, cercetători, reprezentanți ai diasporei moldovenești în Franța.

În acest context, se înscrie și crearea în 2006 la Paris a Asociației *Reagir Europe Moldavie*. Această asociație de drept francez întreprinde acțiuni de caritate în spitalele, orfelinatele și azilurile de bătrâni din Republica Moldova. Nu mai puțin interes prezintă și asociația *Les Amis de la*

Moldavie en Rhône-Alpes Auvergne, creată în martie 2013, sub președenția lui J.-N. Cancade. La 28 decembrie 2013 a fost fondată Asociația *France-Moldavie* care are drept obiectiv favorizarea schimburilor culturale, economice, umanitare și sportive între Franța și Republica Moldova. Această asociație acționează direct sau indirect prin aderare sau cooperare cu alte asociații, organisme, comitete de întreprinderi sau colectivități. *Asociația studenților din Moldova în Franța* își propune promovarea unei imagini favorabile a Moldovei în Franța, este realizată de către Asociația studenților din Moldova în Franța. Scopul activității acestei asociații este informarea studenților moldoveni din Franța, organizarea întâlnirilor, ieșirilor, manifestărilor culturale. În anul 2001 a fost creată Asociația *Aide Médicale Moldavie* de către doctorul E. Valay. Scopul este echiparea, susținerea medicilor de familie, chirurgilor și centrelor medicale. În același domeniu mai activează și Asociația *Moldavie Champagne Ardenne Picardie*. În ultima perioadă această asociație și-a extins activitatea în domeniul cultural și executiv.

Asociația *Mains du Monde* a fost fondată în 1996 de către trei chirurgi francezi care acordă ajutor benevol echipelor de chirurgi din Republica Moldova. Intervenția lor constă în organizarea și finanțarea misiunilor chirurgicale specifice. O altă asociație este *Moldavenir* care are drept obiectiv participarea la lupta contra sărăciei și dezvoltării francofoniei în Moldova. Ea este prezidată de o personalitate dinamică și activă din regiunea Meaux, F. Migeot care întreține relații strânse cu Alianța Franceză din Moldova. Scopul principal al asociației este de a ajuta populația rurală. Sloganul asociației este *Francofonia, o speranță pentru Moldova*. În scopul de a susține o școală și o grădiniță din localitatea Capaclia, Moldova, a fost creată, în anul 2001, Asociația *Passerelle Alsace Moldavie*. Instituțiile au fost echipate cu mobilier, elevilor li s-a oferit produse de igienă și haine calde. Această asociație este susținută de studenții Institutului Superior Franco-German. O altă asociație centrată pe acțiune umanitară în Republica Moldova este *Vent d'Est*, creată în 2002. Încă din anul 2003 această asociație ajută o casă de copii din Chișinău [280].

Colaborarea moldo-franceză în domeniul social este marcată și de diaspora moldovenilor din Franța. Aflați peste hotarele țării, moldovenii resimt nevoia creării unor organizații menite să unească diaspora moldovenească, să consolideze potențialul său spiritual și economic, să contribuie la integrarea eficientă a membrilor săi în societate. În prezent, diaspora moldovenească numără circa 64 de asociații în 31 de țări ale lumii. Printre țările de destinație alese de migranții de muncă moldoveni se regăsește și Franța. Majoritatea din ei sunt concentrați la Paris, fapt care favorizează formarea diasporei moldovenești în Franța. Se observă tendința de concentrare a migranților în orașele mari, numărul migranților moldoveni la Paris, în 2008, fiind de 4.222 [225].

Identificarea diasporei moldovenești în Franța și instituirea unei organizații culturale a originalilor din Republica Moldova se regăsește în planul de activitate a Ambasadei Republicii

Moldova în Franța pentru perioada 1997-1998 [54; 14]. Organizația Internațională pentru Migrație a făcut o cercetare amplă analizând profilul socio-economic al cetățenilor Republicii Moldova stabiliți în 4 țări ale Uniunii Europene, printre care și Franța. La baza studiului se regăsesc următoarele obiective: aspectele integrării profesionale, incluziunea socială în țările vizate, analiza relațiilor cetățenilor cu țara de origine și organizațiile de diasporă, cercetarea procesului de dezvoltare și coeziune a acestor organizații [94].

Numărul migranților moldoveni în Franța se încadrează între 25.000 - 40.000, așa cum Ambasada Republicii Moldova la Paris prezintă date diferite de cele ale autorităților franceze. Un număr mare de studenți din Republica Moldova își fac studiile în universitățile franceze, Franța fiind a doua țară după România ca și număr de studenți. Printre specialiștii calificați care lucrează în Franța se regăsesc medicii, aproximativ 500 de cetățeni moldoveni [94].

În urma studiului de cartografiere, se constată că numărul migranților moldoveni în Franța a fost unul redus, în anii '90, aproximativ 4%. În schimb, începutul secolului al XXI-lea se caracterizează printr-o ușoară creștere. Conform unui sondaj, anul 2011 reprezintă punctul de vârf al migrației cetățenilor moldoveni spre Franța. La moment, migrația spre Franța este în ascensiune. Conform datelor prezentate de către Ambasadorul Republicii Moldova în Franța, tinerii sunt acei care migrează în număr mare, fie în calitate de studenți sau ca și specialiști calificați în cadrul diferitor centre de cercetare. În linii generale, în studiul de cartografiere se menționează că diaspora moldovenilor în Franța „este una mică și nu creează probleme majore autorităților franceze” [94]. Totodată, conform studiului, numărul migranților moldoveni care deschid afaceri în Franța este mai mare decât în celelalte țări europene, 9%. La fel a fost analizat și modul de angajare a moldovenilor în Franța, care „muncesc mai mult informal, în baza înțelegerilor verbale (63%) [94].

Analizând dificultățile cu care se confruntă migranții moldoveni în Franța, autorul studiului a menționat accesul la serviciile medicale, discriminarea din partea angajatorilor prin umilire, abuz, problemele lingvistice, angajarea în câmpul muncii, legalizarea șederii, accesul la serviciile publice [94]. În schimb, același studiu informează că 71,7% din migranții moldoveni muncesc, 13,2% nu muncesc și nici nu caută de lucru, 4,7% sunt în căutarea unui loc de muncă, 0,9% nu au muncit anterior, dar sunt în căutare. În ceea ce privește copiii migranților din Republica Moldova, ei nu întâmpină dificultăți de a se integra în sistemul educațional francez. Migranții moldoveni au menționat că sistemul medical francez este foarte bun [94].

Potrivit studiului de cartografiere, diaspora moldovenilor în Franța este la o etapă de formare și dezvoltare. Din cauza nivelului redus de participare a migranților moldoveni în diverse activități, organizațiile de diasporă se confruntă cu unele dificultăți. În cadrul organizațiilor, există un nucleu restrâns de persoane care-și dedică timpul pentru activitatea acestora. Doar 38,7% dintre

migranții moldoveni din Franța păstrează legătura cu diaspora, care în pofida dificultăților enumerate mai sus reușește să coopereze cu diferiți actori sociali, să promoveze tradițiile și obiceiurile, să furnizeze informația necesară migranților moldoveni. Numărul migranților moldoveni care regretă experiența migraționistă în Franța este de 2,8%, cel mai mic din cele patru țări europene analizate [94].

Conform *Cartografierii diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii* [94] printre punctele forte ale migrației moldovenilor în Franța se regăsește ideea că 1/4 dintre cetățeni au venit în Franța pentru studii. Așa cum în Franța există posibilitatea de recunoaștere a calificărilor deținute de către migranții și de afirmare în diferite domenii, aici se află cei mai mulți moldoveni angajați în corespundere cu nivelul de competență deținut. Migranții moldoveni comunică și mențin legătura cu membrii comunităților de origine. Organizațiile de diasporă sunt destul de active și colaborează în permanență cu Ambasada Republicii Moldova din Franța în vederea organizării diverselor activități culturale, științifice, etc. [94].

În lista punctelor slabe ale migranților moldoveni în Franța, autorul studiului indică lipsa datelor statistice privind numărul cetățenilor moldoveni aflați pe teritoriul Franței. Așa cum numărul medicilor care își desfășoară activitatea în Franța este destul de mare, lipsesc organizațiile de diasporă a acestor categorii de specialiști. Migranții moldoveni care ajung în Franța pentru a munci au o implicare redusă în activitățile desfășurate de organizațiile de diasporă și în situații dificile nu apelează după ajutor la acestea. În urma studiului, s-a ajuns la concluzia că lipsește colaborarea între organizațiile de diasporă și administrația publică locală din Franța. La fel, există un număr mare de angajați la muncă în baza înțelegerilor verbale. Astfel, migranții moldoveni nu au acces la protecția socială și la protecția muncii. Studiul denotă o implicare redusă a migranților în dezvoltarea localităților de origine, prin investiții. Unul din principalele puncte slabe enumerate de această cercetare este că 1/3 dintre migranții moldoveni din Franța nu au revenit în țară [94].

Printre concluziile date de acest studiu se regăsește ideea că „organizațiile de diasporă sunt recente, în proces de dezvoltare și de consolidare” [94]. Un număr mare de migranți moldoveni în Franța (38%) nu cunosc organizațiile de diasporă. O bună parte din organizațiile de diasporă nu dispun de spațiu necesar de realizare a activităților și nu colaborează cu administrația publică locală din Franța. În schimb, activitățile organizate de diasporă au drept scop promovarea limbii române, a culturii naționale, păstrarea tradițiilor și obiceiurilor moldovenești, informarea migranților prin diverse publicații. Autorul menționează că există organizații de diasporă care oferă cetățenilor moldoveni cursuri de studiere a limbii franceze sau cursuri de limbă română pentru copiii lor născuți pe teritoriul Franței. Într-un număr mare de cazuri organizațiile de diasporă nu sunt cunoscute de către o bună parte de migranți moldoveni [94].

În urma constatărilor de mai sus se propun un șir de recomandări care, conform autorului, ar putea participa la ameliorarea managementului migrației forței de muncă și la fortificarea organizațiilor de diasporă. Astfel, pentru autoritățile publice centrale se propune continuarea negocierilor pentru a semna acordurile de securitate socială în Franța; eliminarea problemelor de exploatare în muncă, discriminare, nerespectare a drepturilor omului, la nivel de ministere; dezvoltarea relațiilor dintre sindicatele din Republica Moldova și cele franceze, în vederea ameliorării protecției migranților moldoveni și asigurării drepturilor acestora. În studiu se mai propune organizarea unor formări a reprezentanților diasporei, cu privire la scrierea proiectelor, întreținerea relațiilor bune între organizațiile de diasporă și migranți, cunoașterea legislației și a drepturilor pentru migranți. D. Cheianu-Andrei vine cu propunerea pentru organizațiile de diasporă de a le înregistra oficial și de a le consolida „prin elaborarea unei planificări operaționale a activităților ce se propun spre realizare” [94]. În vederea stabilirii unor parteneriate viabile, autorul recomandă organizațiilor de diasporă să colaboreze cu administrațiile publice locale din Franța și Republica Moldova, cu mediul de afaceri, la fel colaborarea între organizațiile de diasporă moldovenească. Autorul studiului pune accent pe dezvoltarea serviciilor de informare, consultații juridice, organizarea activităților pentru promovarea limbii, culturii, tradițiilor [94].

Cetățenii Republicii Moldova care au locuit și au lucrat în Franța vor primi un ajutor din partea celor două guverne, dacă se întorc acasă. Un acord semnat în anul 2017 între Republica Moldova și Republica Franceză prevede atât oportunități de reintegrare în societate cât și suport financiar. Bani sunt oferți de guvernul francez. Franța va oferi bani pentru trei tipuri de ajutor: integrare socială, integrare în câmpul muncii și inițierea unei afaceri. Ajutorul pentru integrare socială înseamnă bani oferți timp de șase luni pentru ca cei întorși în Moldova să-și poată cumpăra bunuri de strictă necesitate, să achite chirie, să cumpere mobilier și să plătească taxele la școală pentru copii [93]. De asemenea, Franța îi va ajuta pe cetățenii Republicii Moldova întorși acasă să-și găsească și un loc de muncă și le va oferi un surplus de până la jumătate din salariul brut, timp de un an. Acești cetățeni vor fi ajutați să-și pună pe roate și o afacere. Suma necesară va fi stabilită de o comisie formată din diplomați francezi și experți în domeniu. Oficial, în Franța sunt stabiliți aproximativ 40 de mii de cetățeni ai Republicii Moldova. Directorul general al Oficiului Francez pentru Imigrație și Integrare a menționat despre importanța dublă pe care o are acest acord. Astfel, Franța va ajuta cetățenii moldoveni care prin activitatea lor au susținut dezvoltarea economică și socială a țării. Totodată, datorită acestui acord se vor implementa noi proiecte comune în vederea fortificării dialogului moldo-francez. Începând cu anul 2003, Oficiul Francez pentru Imigrație și Integrare a susținut 1000 de proiecte privind reintegrarea cetățenilor moldoveni care se reîntorc din Franța [93].

Conform ambasadorului Republicii Franceze în Republica Moldova, „Uniunea Europeană oferă asistență semnificativă Moldovei în procesul de implementare a Acordului de Asociere RM-UE. De asemenea, cu sprijinul și finanțarea UE, în Moldova sunt în curs de implementare multe proiecte privind reformarea sistemului de justiție, dezvoltarea infrastructurii, sprijinirea educației, asistenței medicale și sferei sociale. Franța finanțează bugetul UE în proporție de 17%. Aceasta înseamnă că 17% din asistența UE acordată Moldovei revine Franței” [134].

În Republica Moldova există patru domenii de cooperare cu participarea financiară a Guvernului francez. Primul se referă la implementarea unui proiect în cadrul implementării reformei sistemului judiciar. În special, cu sprijinul Franței, se implementează un proiect în domeniul probațiunii, care vizează aplicarea unei pedepse alternative pentru infracțiuni, menită să înlocuiască închisoarea, inclusiv pentru minori și alte categorii de cetățeni. Al doilea domeniu se referă la îmbunătățirea activității avocaților și a calificărilor acestora. Al treilea domeniu vizează protejarea drepturilor și libertăților cetățenilor, dezvoltarea democrației și a egalității. În acest sens, se acordă asistență victimelor violenței. Al patrulea domeniu de cooperare se referă la acordarea ajutorului în sfera asistenței medicale. Astfel, în martie 2020, Franța a fost printre primele țări care au acordat asistență Moldovei în lupta împotriva COVID-19. Potrivit ambasadorului, Republica Franceză oferă asistență specialiștilor moldoveni în domeniul transplantului, astfel încât transplantarea să se efectueze în cele mai bune condiții și să salveze cât mai multe vieți [134].

În contextul crizei majore create de COVID-19, Republica Moldova s-a bucurat de solidaritatea Franței. În aprilie 2020, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova a primit din partea Franței o donație de echipament medical necesar pentru diagnosticarea COVID-19. Franța a oferit un ajutor concret pentru a lupta mai eficient împotriva virusului. Această donație din partea Franței vine în susținerea ajutorului important pe care UE acordă Republicii Moldova în lupta cu această teribilă epidemie. În acest scop UE a alocat peste 840 de milioane de euro vecinilor săi din Est, nu doar pentru a lupta cu epidemia de coronavirus, dar și pentru a ajuta economia Moldovei să se redreseze. Pe termen scurt, au fost alocate 87 de milioane de euro acordate de UE Republicii Moldova în lupta cu COVID-19 și consecințele social-economice cauzate de epidemie. Dintre acestea Franța contribuie cu 17% la bugetul european. Potrivit Ambasadei Franței, întreprinderile franceze și europene prezente în Republica Moldova sunt mobilizate pe deplin pentru a ajuta populația Moldovei, continuând activitățile lor și făcând de asemenea donații. În așa fel, Orange-Moldova a donat 400 000 de euro spitalelor moldovenești și a oferit minute gratuite lucrătorilor din sistemul de învățământ și cel medical, celor care sunt pe prima linie în războiul purtat cu COVID-19 pentru a salva cât mai multe vieți umane [14].

Franța continuă să sprijine Republica Moldova în procesul de implementare a reformelor menite să îmbunătățească calitatea vieții cetățenilor. Astfel, în data de 26 noiembrie 2020 a fost lansat proiectul de cooperare descentralizată între Franța și Republica Moldova în sectorul gestionării deșeurilor, cu titlul *Managementul durabil al deșeurilor în zona central-estică a țării*. Selectat de către Ambasada Franței la Chișinău în 2018, acest proiect a fost promovat apoi în cadrul unui concurs internațional al ministerului Franței pentru Europa și Afaceri Externe. Proiectul este implementat de Savoie Déchets, o companie publică franceză din Chambéry, în parteneriat cu cinci primării din raionul Telenesti. Obiectivul principal al proiectului este ameliorarea gestionării deșeurilor în vederea constituirii unui serviciu public inovator și eficient. Proiectul este o acțiune de pionierat și cea mai importantă ca amploare, în cooperarea descentralizată între Franța și Republica Moldova. În cadrul proiectului vor fi instalate 50 de dispozitive de compostare, achiziționate materiale și echipamente pentru colectarea și tratarea deșeurilor biodegradabile, desfășurate activități de sensibilizare, precum și instruiți mai mulți aleși locali în gestionarea inter-municipală a deșeurilor [134].

Astfel, analizând activitatea tuturor instituțiilor francofone în Republica Moldova, implementarea proiectelor finanțate de către Republica Franceză sau de OIF putem afirma că relațiile bilaterale moldo-franceze continuă să se dezvolte pe cale ascendentă în domeniul socio-cultural. Principalii actori în dezvoltarea relațiilor socio-culturale rămân a fi Ambasada Franței în Republica Moldova, Alianța Franceză, OIF, AUF, TV5MONDE, RFI. La fel, se ajunge la concluzia că susținerea mobilităților cadrelor didactice și a studenților de către instituțiile francofone intensifică durabilitatea colaborării moldo-franceze în domeniul socio-cultural.

Datorită unei afinități istorice între Moldova și Franța, cooperarea culturală dintre cele două state este fundamentală. Relațiile dintre cele două popoare sunt străvechi. Pe parcursul mai multor secole, Franța a marcat istoria civilizației umane în mai multe domenii. Considerată un model de stat centralizat și de monarhie absolută, timp de câteva sute de ani Franța a fost țara cea mai întinsă din Europa precum și cea mai populată, veritabilă putere continentală și ulterior veritabilă putere colonială. Puterea sa de atracție s-a organizat mai ales în jurul culturii și ideilor sale. Secolul al XVIII-lea, secolul luminilor, a fost prin excelență francez. Franța a promovat dintotdeauna în regiunea noastră idei politice moderne, iar operele intelectualilor francezi au fost bine cunoscute în aria noastră geografică. Relațiile moldo-franceze s-au intensificat și grație comercianților francezi care au călătorit în Moldova. Mulți tineri din Moldova și-au făcut studiile la Paris, obținând cunoștințe vaste și idei moderne de schimbare a vieții politice [256].

Colaborarea moldo-franceză în domeniul social este marcată și de diaspora moldovenilor din Franța. Organizațiile de diasporă sunt recente, în proces de dezvoltare și de consolidare.

Astfel, este de observat faptul că dialogul bilateral derivă din necesitatea de a consolida solidaritatea europeană printr-o apropiere între state fondată pe respectul valorilor universale ale libertății, democrației și solidarității cât și pe respectul drepturilor omului. Realizările obținute până acum în cadrul cooperării moldo-franceze ar putea reprezenta un început pentru modernizarea țării în baza modelului european. În urma acestei cercetări se ajunge la ideea că limba și cultura, care trebuie să fie „liantele unității umane” servesc o bună modalitate de cooperare între Franța și Republica Moldova.

3.3. Parteneriatul francofon Republica Moldova – Republica Franceză în contextul procesului integraționist european

Francofonia reprezintă un cadru privilegiat al dialogului dintre Republica Moldova și Republica Franceză, relevant prin dimensiunea politică, economică de colaborare dintre statele cu statut de membru, asociat sau observator. Francofonia este o realitate politică și culturală incontestabilă, iar limba franceză este liantul unor activități coordonate între 70 state și guverne, cu o populație de peste 803 milioane oameni. Actualmente două state-membre ale Organizației Internaționale a Francofoniei (OIF) sunt membre ale G7 – Franța și Canada, iar 14 state-membre UE sunt inclusiv membre cu diferit statut (inclusiv asociat sau observator) ale OIF, fiind evidentă convergența dintre valorile europene și cele francofone (în special promovarea diversității) și rolul limbii franceze în practica diplomatică a Uniunii Europene [305]. Francofonia este dispozitivul instituțional care organizează relațiile politice și de cooperare între statele și guvernele care au în comun utilizarea limbii franceze și respectul pentru valorile universale.

Organizația Internațională a Francofoniei a fost creată în anul 1967. Acțiunile OIF se extind asupra limbii franceze în sensul în care coeziunea și originalitatea comunității francofone se axează pe partajarea unei limbi comune. Limba franceză reprezintă un instrument de comunicare orală și scrisă privilegiat care trebuie întreținut și dezvoltat pentru a fi afirmat la fel de bine în cadrul spațiului francofon, cât și la scară internațională. În paralel, OIF favorizează plurilingvismul printr-o dezvoltare echilibrată a limbii franceze și a limbilor partenere. Această politică lingvistică se articulează în jurul a trei axe majore: promovarea utilizării limbii franceze în viața diplomatică și internațională; consolidarea statutului și utilizării limbii franceze în societate; consolidarea Observatorului limbii franceze [299]. În prezent, în OIF, francofonia nu reprezintă numai promovarea limbii franceze, este, de asemenea, promovarea în lume a diversității limbilor și culturilor, o luptă pentru conservarea bogăției multiculturalismului și multilingvismului [113].

Republica Moldova a aderat la mișcarea francofonă la 16 aprilie 1993. Pe parcursul următorilor doi ani, Moldova a beneficiat de statutul de *invitat special*. În decembrie 1995,

Moldova a obținut statutul de *membru-asociat*, iar în noiembrie 1997, la cea de-a 7-a Conferință a Francofoniei, la Hanoi, Moldova obține statutul de membru cu drepturi depline. Aderarea Republicii Moldova la Francofonie constituie un act legitim, un act de echitate. Există motive multiple de ordin etno-lingvistic, socio-politic, cultural și istoric care a argumentat necesitatea aderării Republicii Moldova la Francofonie. În primul rând, Republica Moldova este un stat de limbă și cultură latină, fiind și la frontiera de est a civilizației latine și francofone, fără reconstituirea căreia mișcarea francofonă nu-și va vedea întregită rațiunea sa de a fi. Limba oficială a Republicii Moldova este un idiom de origine latină care face parte, alături de franceză, italiană, spaniolă, portugheză, etc. din limbile neo-latine. În al doilea rând, Republica Moldova are nevoie de susținere în domeniul învățământului, al culturii, al economiei. Aderarea la Francofonie ar oferi într-o oarecare măsură Republicii Moldova acest sprijin. La moment, Republica Moldova poate fi considerată cea mai francofonă țară din Europa Centrală și de Est.

Franța, ca și multe alte țări, urmărește să-și sporească în mod sistematic influența în lume. Începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, Franța a folosit puterea blândă culturală, pentru a compensa lacunele politico-militare. Puterea blândă a Franței se exprimă și prin mesajele transmise prin intermediul scriitorilor și artiștilor din diferite domenii și prin constituirea unei rețele vaste de institute și de licee franceze în exteriorul Franței. Rețeaua herziană de mass media (RF, France 3, France 24) constituie un factor de răspândire a culturii franceze în lume. O altă direcție de acțiune importantă a Franței în lume este Francofonia. Promovarea francofoniei pe toate continentele (220 de milioane de francofoni în lume) susține faptul că limba franceză rămâne una dintre cele două limbi de lucru din cadrul Națiunilor Unite și una dintre cele două limbi oficiale de la Curtea Internațională de Justiție de la Haga. OIF este un dispozitiv instituțional ce organizează relații politice și de cooperare între 77 de state și guverne. La subiectele din domeniul culturii și educației, s-au adăugat subiecte politice (pace, democrație, drepturile omului), dezvoltarea durabilă, economia și tehnologiile numerice.

Puterea blândă rezultă din influența culturală a unei națiuni. Acest concept a fost popularizat de către Joseph Nye. Franța a creat modelul de „soft power” la sfârșitul secolului al XIX-lea. Dacă este să ne referim la Franța, putem distinge mai multe etape majore în funcționarea acțiunii culturale externe franceze. Astfel, în 1883 a fost creată Alianța Franceză (o asociație privată recunoscută ca fiind de utilitate publică din 1886), care a jucat un rol principal în definirea și implementarea acestei acțiuni culturale franceze externe. Alcătuită în mare parte din profesori și înalți funcționari, Alianța Franceză a inventat un mod de organizare descentralizat (comitetele Alianței Franceze) și modalitățile de intervenție. Comitetele Alianței Franceze erau active în principal în Europa și Orientul Mijlociu. În perioada interbelică, statul intervine în domeniul

acțiunii externe și mărește numărul institutelor franceze și liceele din străinătate printr-o politică de carte (în 1936 și 1947). Perioada 1945-1970 se caracterizează printr-un control puternic al statului asupra acțiunii culturale străine prin crearea unui departament specific în 1947 și posturi de consilieri culturali în ambasade.

Francofonia apare pentru Franța ca un atu în serviciul diplomației sale culturale și al diplomației sale de influență, adică a puterii conferite de influența sa culturală. Francofonia este subiectul unei politici active conduse de Franța, principalul contribuitor la OIF. Astfel, Francofonia devine un instrument diplomatic important al Franței. Francofonia beneficiază de o rețea extinsă, deoarece franceza este vorbită de 220 de milioane de oameni pe cinci continente. Limba franceză se bucură și de recunoaștere instituțională; este de fapt limba oficială a mai multor organisme internaționale, dar și a patra cea mai utilizată pe internet. În Constituția franceză apare în articolul 87 faptul că „Republica participă la dezvoltarea solidarității și cooperării dintre state și popoare care împărtășesc limba franceză”.

Aria geolingvistică economică a lumii francofone include, astfel, țările francofone care nu sunt membre ale OIF (Algeria); țări în care o parte din populație vorbește franceză (Israel) sau chiar așa-numitele țări „francofile” care au un interes economic în învățarea limbii franceze, cum ar fi Nigeria pentru a „întări autoritatea sa asupra unei subregiuni majoritar francofonă”. De asemenea, francofonia include diaspora francofonă, rețele de absolvenți ai universităților francofone. La aceasta se pot adăuga cele 50 de milioane de persoane care studiază franceza ca limbă străină din întreaga lume, precum și o elită de câteva mii de „francofili”. Acestea sunt țări care ar putea deveni în cele din urmă mijloace ale influenței Franței în lume, capabile să susțină interesele economice, diplomatice și militare ale Franței pe cele cinci continente.

Francofonia este unul dintre obiectivele centrale ale politicii externe a Franței. Acesta are la bază un număr mare de acțiuni, de la apărarea limbii franceze în organizațiile internaționale până la promovarea, în cadrul Francofoniei, a schimburilor sub semnul deschiderii și diversității. Limba franceză nu este doar un mijloc de comunicare, dar și un instrument de neînlocuit pentru diseminarea ideilor, patrimoniului și a creației. Francofonia este un atu considerabil pentru diplomația de influență a Franței reînnoită prin *Cartea Albă privind politica externă și europeană a Franței (2008-2020)* [294]. În acest document se menționează că aspectul politic al Francofoniei trebuie dezvoltat. Limba franceză poate fi într-adevăr o pârgie politică care reunește națiunile și permite un dialog politic privilegiat. Adoptarea Cartei Francofoniei de către OIF în noiembrie 2005 a consacrat transformarea acesteia într-o organizație internațională cu drepturi depline care urmărește o acțiune politică și cooperativă bazată pe moștenirea comună a limbii franceze. Conform *Cărții Albe privind politica externă și europeană a Franței (2008-2020)* nici o țară nu

dedică culturii o parte atât de importantă a acțiunii sale externe. Această tradiție onorează Franța, dar pune o problemă de potrivire între ambiții și mijloace. Dincolo de reforma necesară a rețelei și a modurilor de intervenție, acțiunea culturală a Franței trebuie să fie mai coerentă și să fie mai bine legată de celelalte aspecte ale acțiunii externe [294].

Instanța supremă a Francofoniei este conferința șefilor de stat și de guvern ai țărilor în care se vorbește franceza, numită Summit-ul Francofoniei, organizat o dată la doi ani pentru a defini marile orientări în procesul de răspândire a limbii franceze în lume. În opinia lui F. Parmentier, Republica Moldova este o candidatură bună pentru organizarea unui Summit al Francofoniei. Moldova dispune de un anumit număr de atuuri: sprijinul popular, multiculturalismul, posibilitatea de a asocia o diasporă destul de numeroasă [186]. În acest context, este nevoie de voința politică care reprezintă elementul decisiv. Așa cum „Francofonia servește drept liant între Moldova, Franța și francofoni” [186] organizarea unui Summit al Francofoniei la Chișinău ar prezenta o oportunitate de consolidare a relațiilor moldo-franceze, un pas înainte în calea parcursă de Republica Moldova spre Uniunea Europeană, dar și sporirea vizibilității externe a statului.

Aderarea Republicii Moldova la Francofonie constituie un act legitim, un act de echitate. Există multiple motive de ordin etno-lingvistic, socio-politic, cultural și istoric care argumentează necesitatea aderării Republicii Moldova la Francofonie. Lucrurile nu au derulat chiar bine de la început. La 29 mai 1992 a avut loc vizita deputaților Adunării Naționale a Franței, X. Deniau și C. Garoust, în scopul constituirii Alianței Franceze la Chișinău. În cadrul conferinței organizate la care au participat reprezentanți ai tuturor școlilor superioare din republică, școlilor medii și licee, Academiei de Științe, ministere, deputați, oameni de creație și jurnaliști, a fost adoptat Statutul Alianței Franceze a Republicii Moldova și alese organele ei reprezentative. Alianța Franceză a fost înregistrată prin decizia Guvernului Republicii Moldova nr. 518 din 5 august 1992. Dar, la 2 noiembrie 1993, Alianța Franceză din Moldova nu avea încă un local permanent. Ca urmare, instituția nu era în stare de a-și desfășura activitățile. Acordarea unui sediu pentru Alianța Franceză a fost expusă de către partea franceză ca fiind condiția necesară pentru dezvoltarea relațiilor de mai departe dintre cele două țări. Unul dintre cei doi deputați, X. Deniau responsabil pentru relațiile cu comunitatea francofonă a declarat într-un interviu acordat postului de radio RFI, că moldovenii au cerut să facă parte din Francofonie fără a da, însă, dovada unei dorințe extrem de puternice în acest sens. Deputatul a mai menționat că a fost dificil de a convinge Moldova să manifeste un minimum de interes pentru limba franceză. Relații au existat doar în mediul profesional. Or, cel care a trebuit să se angajeze în această direcție era chiar statul. Lipsa unei ambasade a Moldovei la Paris sau a unui însărcinat cu afaceri au prezentat un impediment în dezvoltarea relațiilor moldo-franceze, din perioada 1991-1993 [55; 86].

În decembrie 1998, Ch. Josselin, ministru delegat al cooperării și francofoniei a efectuat o vizită de documentare în Republica Moldova. Așa cum lucrurile s-au schimbat, la întrevvedere oficialului francofon cu președintele P. Lucinschi s-a menționat că Republica Moldova, care a devenit membru cu drepturi depline al Francofoniei, este interesată în dezvoltarea relațiilor reciproc avantajoase atât cu Franța, cât și cu alte țări francofone. Șeful statului a salutat realizarea de către firmele franceze a unor importante proiecte în Republica Moldova, menționând, totodată, necesitatea colaborării mai active a investitorilor francezi în domeniul businessului mic și mijlociu. Ch. Josselin a declarat că Francofonia este disponibilă de a acorda Republicii Moldova toată susținerea în soluționarea problemelor cu care se confruntă în perioada de tranziție. Ministrul delegat al cooperării și francofoniei a accentuat că Franța va sprijini și în continuare eforturile Republicii Moldova de a se integra în Uniunea Europeană [144]. Șeful statului s-a întâlnit cu M. Guillou, rectorul AUF, pronunțându-se pentru extinderea activității Agenției în Moldova, menționând că prin intermediul educației și instruirii Francofonia trebuie să devină o comuniune de cooperare în toate domeniile vieții sociale și economice.

În cadrul întrevederii cu Ch. Josselin, Prim-ministrul Republicii Moldova I. Ciubuc a afirmat că aderarea Republicii Moldova la marea familie francofonă a deschis noi perspective de integrare spirituală între hotarele transparente ale Francofoniei. S-a mai menționat că guvernul apreciază la justa valoare atitudinea tranșantă a Republicii Franceze, care este centrul de gravitate al Francofoniei, vizavi de aspirațiile statului moldovenesc de armonizare a dezideratelor spirituale și economice în cadrul Comunității Europene. Moldova, aflându-se pe unda de șoc a crizei economice din Rusia, a pus miză pe sprijinul Franței în vederea facilitării prezenței moldovenești pe piețele de desfacere ale țărilor membre ale UE. Ch. Josselin a exprimat disponibilitatea părții franceze în vederea urgentării implementării performante a Acordului de cooperare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. „Franța va sprijini în acest sens Moldova, deoarece accederea unor praguri europene este deseori un lucru meticulos”[213]. Astfel, Franța avea intenția de a sprijini și în continuare Republica Moldova în eforturile sale de a se integra în UE [214].

Potrivit cercetătorului I. Guțu, „Francofonia moldovenească are o istorie bogată și diversă, motivată de specificul dezvoltării economice, sociale și culturale a țării” [292]. Cu toate că istoria Republicii Moldova este foarte recentă și începe din august 1991 când și-a obținut independența prin separarea de Uniunea Sovietică - relațiile sale cu Franța, dar și cu familia țărilor francofone, sunt puțin mai vechi. Autorul menționează că „adevărata francofonie se manifestă în zilele noastre, după declararea de independență a statului și se caracterizează printr-un aspect masiv și variat, având în vedere importanța, diversitatea și multitudinea de activități și evenimente organizate de structurile implicate la nivel preuniversitar - școli, gimnazii, licee, clase bilingve dar și la nivel

universitar – catedre și departamente de filologie franceză” [292]. I. Guțu amintește despre dorința Republicii Moldova, în calitate de membru oficial al Asociației Internaționale a Țărilor Francofone, de a se afirma și implica activ în toate activitățile și evenimentele francofoniei internaționale, sperând chiar să organizeze Summitul Internațional al Francofoniei [292].

În urma unei analize a evenimentelor în ordinea lor cronologică se menționează că de-a lungul anilor, cooperarea dintre Republica Moldova și OIF a purtat un caracter constructiv, fiind organizate în comun mai multe acțiuni în domenii de interes pentru Francofonie. Republica Moldova susține consecvent activitățile OIF în domeniile drepturilor omului, protecției mediului, promovării diversității culturale și lingvistice, și sprijină efortul OIF de menținere și utilizare a limbii franceze în relațiile internaționale. În perioada 2009-2013, circa 400 de funcționari publicii din cadrul instituțiilor guvernamentale ale Republicii Moldova au beneficiat de instruirea în limba franceză datorită programului OIF *Limba franceză în diplomatie și funcția publică*. În 2018, Republica Moldova a fost acceptată în calitate de beneficiar al programului OIF *Initiative Francophone d’Etablissement* pentru perioada 2019-2022, care constă în consolidarea capacităților în limba franceză a diplomaților și funcționarilor publici. În anul 2013, în vederea consolidării relațiilor interparlamentare francofone, la inițiativa Republicii Moldova, la Chișinău s-a desfășurat în premieră cea de-a 26-a Reuniune regională de vârf a secțiunii Europa a Adunării parlamentare a Francofoniei (APF). În 2014, la Chișinău s-a desfășurat cel de-al 4-lea seminar francofon asupra ciclului II al mecanismului ONU de Evaluare Periodică Universală a drepturilor omului, organizat în cooperare cu Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului.

Vizita oficială la Chișinău a Secretarului General al OIF, M. Jean din data de 27-28 mai 2016 marchează un nou pas și o nouă realizare în relațiile moldo-franceze. În cadrul acestei vizite, înaltul oficial a avut o serie de întrevederi cu Președintele Republicii Moldova, Prim-ministrul, Viceministrul afacerilor externe și integrării europene și Ministrul Culturii [102]. Rezultatele acestei vizite importante sunt expuse mai târziu, în acest paragraf. De asemenea, dimensiunea socio-culturală a cooperării moldo-franceze este fortificată prin organizarea în luna septembrie a anului 2016, la inițiativa Republicii Moldova, a celei de-a 8-a Conferințe a Asociației Curților Constituționale francofone, rețea instituțională a OIF în domeniul dreptului constituțional. În anul 2017, la Paris a fost semnat *Memorandumul de parteneriat între OIF și ministerele responsabile pentru educație din Albania, Armenia, Republica Moldova și România privind cooperarea educațională în contextul cadrului strategic al Francofoniei 2015-2022*. Scopul Memorandumului este crearea unui mecanism de cooperare între OIF și statele membre ale Biroului Regional pentru Europa Centrală și de Est în domeniul consolidării competențelor profesorilor de franceză, inclusiv

utilizarea unor materiale didactice inovatoare, dezvoltarea mediului școlar francofon și creșterea schimburilor academice între statele francofone [102].

În marja celei de-a 35-a Conferințe Ministeriale a Francofoniei (Erevan, 8 octombrie 2018), a fost semnat *Pactul Lingvistic între Republica Moldova și OIF pentru perioada 2018-2022*. Documentul stipulează obiectivele de cooperare cu OIF în mai multe domenii: promovarea instruirii în limba franceză în ciclul preuniversitar, universitar și în domeniul formării profesionale; promovarea limbii franceze pe scena internațională, în vederea implementării dispozițiilor Vademecum-ului privind utilizarea limbii franceze în cadrul organizațiilor internaționale, prin consolidarea competențelor lingvistice ale funcționarilor publici și diplomaților; consolidarea cooperării culturale prin promovarea industriilor creative, promovarea difuzării operelor literare și cinematografice și traducerea acestora în franceză; creșterea vizibilității limbii franceze în promovarea Republicii Moldova în calitate de destinație turistică [102].

Se afirmă constant că viitorul Francofoniei politice și economice, și de asemenea culturale, se joacă în mare măsură în jurul construcției europene, nu doar în jurul problemei persistenței unei politici externe franceze, dar și în interiorul Europei, prin locul pe care aceasta dorește să o acorde cooperării cu Sudul [278]. În discursul său la încheierea misiunii diplomatice la Chișinău, Excelența Sa E. Pamboukjian, în contextul cooperării politice moldo-franceze, a afirmat că „relațiile dintre cele două țări cunosc o dezvoltare continuă, așa cum ambele fac parte din spațiul Francofon și Republica Moldova tinde spre integrarea în UE”. Ambasadorul s-a arătat impresionat de rolul Republicii Moldova în cadrul Francofoniei. În opinia lui E. Pamboukjian „Francofonia nu e doar folosirea aceleiași limbi în comunicare, Francofonia e o forță motrice a tradițiilor și valorilor la care suntem atașați” [185]. Conform ambasadorului, Franța participă activ la apropierea Republicii Moldova de UE. E. Pamboukjian susține ideea că intensificarea dialogului bilateral moldo-francez depinde de aprofundarea dialogului dintre Republica Moldova-UE [185].

Un rol important în fortificarea parteneriatului francofon Republica Moldova – Republica Franceză în contextul procesului integraționist european o are vizita istorică a președintelui francez J. Chirac, la Chișinău în septembrie 1998. Aceasta este prima vizită a unui șef de stat occidental în Republica Moldova. În timpul acestei vizite J. Chirac a menționat că „a fi francofon înseamnă un întreg mod de a gândi lumea” și s-a arătat impresionat de atașamentul Republicii Moldova de tot ceea ce reprezintă Francofonia, în mod special solidaritatea [284]. Vizita președintelui francez a fost o manifestare a prieteniei față de o țară apropiată Franței prin originile sale culturale.

E. Samson, asistent lingvistic și audiovizual al Ambasadei Franceze și al Alianței Franceze din Republica Moldova susține într-un interviu că „aderarea Republicii Moldova la Organizația Internațională a Francofoniei este o victorie pentru țara noastră, o victorie cu bătaie lungă, nu una

de etapă. E o deschidere către lumea întreagă, o posibilitate de a se face auzită pe întreg globul prin tot ce are mai bun – știință, cultură, spiritualitate” [192].

Apartenența Republicii Moldova la Organizația Internațională a Francofoniei reprezintă o cale fermă de apropiere de Uniunea Europeană. Corespondentul național pe lângă OIF din cadrul Ministerului de Externe al Republicii Moldova menționa că „afilierea la spațiul francofon comun a creat o serie de oportunități de dezvoltare, prin implementarea numeroaselor proiecte culturale și educaționale. OIF a depășit cadrul lingvistic, reprezentând o platformă eficientă de dialog în domenii prioritare, precum cel al drepturilor omului, democrației și menținerii păcii, protecției mediului, diversității culturale și lingvistice, care oferă largi oportunități de promovare a intereselor țării pe plan internațional” [132].

Vicedirectorul Alianței Franceze în Republica Moldova A. Cibotaru afirma că „prin francofonie, Moldova devine mai democratică, mai deschisă, mai tolerantă și are o ușă suplimentară spre Europa, încă o cale pe care poate să se valorizeze și să-și reafirme atașamentul față de valorile la care a aderat și pe care le declară de la cele mai înalte tribune” [132].

Crearea Alianței Franceze din Moldova, în anul 1992, prima instituție culturală europeană cu prezență la Chișinău, marchează un pas important în dezvoltarea dialogului moldo-francez. Având un rol major în dezvoltarea relațiilor dintre Republica Moldova și Franța, Alianța Franceză a devenit astăzi un mijloc excelent de promovare a influenței franceze și francofone în Moldova și de asemenea, un instrument de dezvoltare pentru Moldova și locuitorii ei. Alianța Franceză din Moldova este un actor important în viața culturală moldovenească. Programul său cultural și artistic, ce servește deseori drept model altor actori culturali, este stabilit în acord cu Ambasada Franței și structurile culturale locale. Programul se articulează în jurul perioadelor de vârf, a activităților renumite și de înaltă calitate, destinate marelui public: *Zilele Francofoniei*, *Festivalul Filmului Francofon* și *Festivalul Noptile pianistice din Moldova – Marea Neagră* [13].

Potrivit vice-directorului Alianței Franceze din Moldova, „tinerii moldoveni care vorbesc limba franceză pot obține o bursă sau pot găsi un loc de muncă bine plătit peste hotare sau în companiile mari deschise în țara noastră de investitori francezi. Anual, circa 1.000 de moldoveni merg la studii în universitățile din Franța, Belgia sau Elveția. Franceza rămâne a fi limbă de studiu în Republica Moldova, chiar dacă în ultimii ani cedează teren în fața englezei. În anul de studii 2011-2012, în Moldova franceza era studiată de 163.461 de elevi și predată de 1.711 profesori” [132]. Se mai afirmă că și un număr mare de adulți studiază limba franceză. Motivele sunt diferite, fie pentru a emigra în Canada, fie în interes de serviciu, pe cont propriu sau în cadrul unor proiecte. Astfel, timp de cinci ani, peste 600 de funcționari publici din Republica Moldova au beneficiat de cursuri gratuite de limbă franceză de specialitate, organizate de OIF [132]. Alianța Franceză din

Moldova activează având relații strânse cu Ministerul Afacerilor Externe al Franței și îndeplinește toate funcțiile unui serviciu cultural al unei ambasade. Parteneră și animatoare a francofoniei, Alianța Franceză din Moldova participă în mod activ la procesul de apropiere a Republicii Moldova de UE. Ea asigură, de asemenea, procesul de formare în limba franceză a funcționarilor, a cadrelor administrative și politice moldovenești în cadrul Planului plurianual pentru limba franceză în Europa, organizat de către OIF și susținut financiar de către Ministerul francez al Afacerilor Externe și Europene, Marele Ducat al Luxemburgului și Delegația Wallonie-Bruxelles [13].

Parteneriatul francofon al Republicii Moldova se bazează în primul rând pe cooperarea fructuoasă pe care o are cu AUF. Biroul Regional al AUF pentru Europa Centrală și de Est a fost creat în anul 1994, cu sediul la București. Acesta include peste 100 de instituții universitare din 24 de țări din regiune și dispune de antene regionale în 5 țări: Republica Moldova, Bulgaria, Albania, Armenia, Georgia. Antena AUF de la Chișinău cuprinde 8 universități membre: USM, UTM, ULIM, ASEM, USMF „N. Testemițanu”, Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă, Universitatea Agrară, Universitatea Alecu Russo din or. Bălți [102].

Biroul Regional AUF pentru Europa Centrală și de Est acordă asistență Republicii Moldova pe două segmente de activitate : preuniversitar și universitar. Pe segmentul universitar, studenții moldoveni din cele 8 universități partenere beneficiază de mai multe programe de mobilitate academică și burse internaționale postuniversitare. Cu sprijinul AUF, sunt implementate proiecte de susținere a profesorilor din cadrul instituțiilor universitare, prin oferirea bursei de perfecționare științifică, organizarea seminarelor de instruire, finanțarea unor activități științifice universitare. AUF a susținut de asemenea crearea în cadrul instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova a 6 filiere francophone : Filiera Francofonă *Drept* din cadrul Universității de Stat din Moldova ; Filiera Francofonă *Informatica* din cadrul Universității Tehnice din Moldova; Filiera Francofonă *Tehnologii alimentare* din cadrul Universității Tehnice din Moldova; Filiera Francofonă *Relații economice internaționale* din cadrul Academiei de Studii Economice din Moldova; Filiera Francofonă *Gestiunea și administrarea întreprinderilor* din cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova; Filiera Francofonă *Medicină* din cadrul Universității de Medicină și Farmacie *Nicolae Testemițanu* din Moldova [11]. Filierile francophone reprezintă o diversitate mare de domenii și de posibilități profesionale. Obiectivul filierelor este implementarea unui proces de studii superioare de nivel internațional în Moldova. În acest context, pot fi enumerate beneficiile de care studenții și profesorii filierelor francophone beneficiază: susținere științifică, pedagogică și organizatorică din partea Consorțului – structură ce reunește mai multe instituții francophone de învățământ superior; suport informațional: donații de carte și de

echipament pentru filiere și acces la Internet; burse de studii în Franța, Belgia, Canada, România, Bulgaria, etc.: burse de master, doctorat pentru studenți / burse de cercetare și perfecționare pentru profesorii ce predau în filiere; stagii profesionale internaționale pentru studenți în întreprinderile din țările francofone; misiuni internaționale de predare a disciplinelor științifice în limba franceză.

Primul proiect pe segmentul preuniversitar început în anul 1998, desfășurat de AUF în Republica Moldova este dispozitivul claselor bilingve, care are drept obiectiv sporirea ratei de studiu a limbii franceze. Actualmente, clasele bilingve francofone funcționează în 8 licee din 7 orașe : Chișinău, Bălți, Soroca, Hâncești, Orhei, Cahul, Ungheni (Notă : programul de susținere a claselor bilingve francofone a fost relansat în 2016, după o pauză de 5 ani) (Anexa 3). Astfel, relansarea în martie 2016, la Chișinău a proiectului *Filières bilingues 2.0* este un nou pas în fortificarea și dinamizarea relațiilor moldo-franceze. În cadrul acestui proiect, circa 15 profesori de limbă franceză și de discipline non-lingvistice din opt licee bilingve francofone din Republica Moldova, vor beneficia de stagii pe o durată de 6 luni. Scopul stagiilor este formarea continuă a profesorilor în folosirea noilor tehnologii în procesul de predare. Proiectul novator este rezultatul unei colaborări dintre Alianța Franceză din Moldova, Ambasada Franței în Republica Moldova și AUF. Astfel, conform opiniei ambasadorului Franței în Republica Moldova P. Vagogne, munca depusă de către profesorii de limbă franceză, este incontestabilă, Republica Moldova fiind una dintre cele mai francofone țări din Europa Occidentală. Proiectul *Filières bilingues 2.0*, este o șansă pentru profesorii care predau în clasele bilingve, de a învăța să utilizeze la maximum tehnologiile informaționale, folosind cunoștințele acumulate în predarea limbii franceze. Aceeași opinie este susținută și de către responsabilii Antenei de la Chișinău a AUF, „proiectul va sensibiliza și va instrui nu doar profesorii de limbă franceză, dar și alți specialiști în materie nonlingvistică, care predau în liceele cu clase bilingve” [194].

Proiectul claselor bilingve a fost relansat datorită semnării, la data de 13 septembrie 2021, a *Acordului de parteneriat între Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, Ambasada Franței, Alianța Franceză, OIF și AUF*. Obiectivele acordului sunt revitalizarea și perpetuarea proiectului de clase bilingve de limbă franceză în Moldova lansat în 1998. Aceasta este o pagină nouă în istoria proiectului, cu noi oportunități, care se deschid pentru elevii rețelei bilingve moldovenești. Clasele bilingve de limbă franceză sunt găzduite de 8 licee din 7 centre regionale: Chișinău (liceele Gheorghe Asachi și Mihai Eminescu), Bălți (Mihai Eminescu), Soroca (Constantin Stere), Ungheni (Vasile Alecsandri), Orhei (Ion Luca Caragiale), Hîncești (Mihail Sadoveanu) și Cahul (Ioan Vodă).

AUF are în Moldova o acțiune foarte diversificată care încearcă să țină cont în primul rând de realitățile din teren și de publicul țintă: universități, studenți, profesori, cercetători. Se încearcă de a pune în practică activități care să sensibilizeze un public mai larg către tot ce înseamnă Francofonie și către valoarea adăugată pe care Francofonia o poate reprezenta. AUF este prezentă în Republica Moldova din 1997 când a fost semnat Acordul de sediu între Guvernul RM și AUF pentru deschiderea Antenei de la Chișinău, iar la modul practic acțiunile în Republica Moldova au început a fi implementate din 1998. În interviul cu reprezentantul AUF se menționează că au fost o serie de proiecte dezvoltate la începuturile AUF la Chișinău, care încă se mențin și care reprezintă niște pietre de hotar ale Francofoniei în Republica Moldova (Anexa 3).

AUF mai susține cursurile de studiere a limbii franceze și proiecte de master cu predare în limba franceză pentru studenții moldoveni, organizează conferințe de înalt nivel, cu o vastă participare internațională. Institutul Cultural Român *Mihai Eminescu* de la Chișinău este unul dintre partenerii AUF. Cu concursul acestei instituții, în universitățile din Republica Moldova se desfășoară conferințe susținute de cercetători sau universitari notorii din România și Franța în domeniul științelor umaniste – istorie, filosofie, etnologie, literatură [224]. În acest context, este important de menționat despre existența *Memorandumului de înțelegere pentru implementarea acțiunilor comune cu privire la sprijinul mobilităților și a integrării profesionale a tinerilor moldoveni* semnat la data de 6 noiembrie 2015, de către Ministerul Tineretului și Sportului al Republicii Moldova și AUF. Acesta este primul memorandum de înțelegere semnat între AUF și un minister al guvernului Republicii Moldova.

Un alt pas care fortifică cooperarea moldo-franceză prin prisma Francofoniei, este semnarea la data de 4 decembrie 2015 a *Memorandumului de înțelegere care vizează implementarea proiectelor științifice și universitare comune*. Acest memorandum este axat pe mai multe direcții: punerea în aplicare a acțiunilor comune pentru asigurarea unei legături strânse între comunitățile academice și cele preuniversitare, promovarea cursurilor universitare în limba franceză și încurajarea parteneriatului dintre universități și întreprinderi pentru a facilita integrarea profesională a absolvenților [300]. Ca urmare a semnării *Memorandumului*, Ministerul Educației al Republicii Moldova și AUF au lansat la data de 8 septembrie 2016, un apel comun la proiecte cofinanțate pentru a susține dotarea cu echipament performant a laboratoarelor de cercetare și ameliorare a capacităților echipelor de cercetare din cadrul universităților membre AUF din Republica Moldova. Prin lansarea proiectului, cele două entități își propun să încurajeze crearea de rețele europene francofone pentru a susține integrarea Republicii Moldova în Spațiul European al Cercetării și Învățământului Superior [11].

În interviul realizat, responsabilul Antenei de la Chișinău a AUF se referă la o serie de axe și priorități pentru acțiunea AUF în Republica Moldova. Una dintre aceste axe este colaborarea dintre universitate și întreprindere, care constituie și în acest moment o prioritate a acțiunii AUF. În cadrul acestei axe majore de activitate se dezvoltă o serie foarte largă de acțiuni, începând de la burse de stagiu profesional pentru studenți până la evenimente de sensibilizare și apropiere a universităților de întreprinderi. Sunt organizate vizite ale studenților în întreprinderi și evenimente de promovare ale întreprinderilor în universități. Se mai menționează că există un parteneriat foarte frumos cu Camera de Comerț și Industrie Franța – Moldova cu care au organizat deja trei ediții ale forumului întreprinderilor în Republica Moldova. Acțiunea în acest domeniu este foarte variată. Echipa AUF de la Chișinău se concentrează pe tot ceea ce înseamnă calitate în educație. O altă direcție de cooperare moldo-franceză în care AUF intervine este calitatea guvernantei. AUF organizează diverse tipuri de activități, diverse seminarii, astfel se stimulează colaborarea universităților din Republica Moldova și inițierea de noi parteneriate și inițierea de forme noi de parteneriat, cum ar fi spre exemplu diplomele duble. Există deja o diplomă dublă finanțată de AUF în cadrul Universității de Stat din Moldova. AUF a fost partener și inițiator al unor parteneriate de diplomă dublă în Universitatea Tehnică din Moldova și Universitatea Politehnică din București și AUF continuă munca în această direcție. AUF a organizat în 2018 un seminar de guvernanță universitară în care s-a realizat un schimb de experiență între universitățile din Republica Moldova, Ucraina și alte universități din lumea francofonă. AUF a avut o intervenție decisivă la nivel de Europa Centrală și Orientală în implementarea sistemului LMD. AUF a organizat evenimente, manifestări, colaborări cu Ministerele Educației din țările din regiune în perioada în care s-a implementat sistemul de la Bologna în țările din Europa Centrală și Orientală.

Un aspect important menționat de către responsabilul AUF la Chișinău este că instituția desfășoară activități care să promoveze Francofonia. Astfel, cu ocazia Zilelor Francofoniei, AUF organizează o serie de concursuri în parteneriat cu Ambasadele francofone, cu ministerele din Guvernul Republicii Moldova. AUF finanțează proiecte ale studenților și lucrează împreună cu ei astfel încât să-i formeze în plus de ceea ce-i învață la universitate. În relația cu mediul de afaceri AUF organizează formări despre tehnici de interviu, inserție profesională, formări cu un caracter ludic. Responsabilul AUF la Chișinău consideră că se lucrează foarte mult în direcția stimulării spiritului antreprenorial la tineri. În 2017, AUF a organizat un atelier despre tineri antreprenori francofoni, în care au fost prezentate istorii de succes și a fost organizat un concurs de idei de afaceri pentru tinerii din Moldova. Instituția își dorește ca aceasta să fie o axă pe care să o dezvolte în continuare. AUF conlucrează cu întreprinderile franceze: Lafarge, Groupe Société Générale (până în iunie 2019), Link Company, Pentalog. Agenția are o activitate intensă în direcția inserției

profesionale. Există mai multe mecanisme dezvoltate. Aici putem vorbi despre bursele de stagiu cofinanțate în cadrul parteneriatului pe care agenția îl are cu întreprinderile. La fel, AUF ajută întreprinderile în momentul în care ele caută să recruteze angajați cu profil francofon.

În ceea ce privește oportunitățile tinerilor moldoveni de a obține burse de studii și de cercetare în universitățile din Franța, responsabilul AUF la Chișinău a menționat că au existat în perioada 1991 până în prezent diverse perioade și modalități în care a fost acordat sprijin mobilităților. Se amintește aici și de programul de burse Eugen Ionesco implementat de Guvernul României în urma organizării Summitului Francofoniei în 2007 la București și a cărui gestiune a fost delegată AUF. În cadrul acestui program, francofoni din lumea întreagă pot să beneficieze de burse de cercetare și post-doctorale în universitățile din România cu o încadrare în limba franceză. Partenerii constanți ai AUF rămân a fi Ambasada Franței și Alianța Franceză (Anexa 3).

La 13 octombrie 2008, în cadrul Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene a fost semnat *Memorandumul între Republica Moldova și Republica Franceză cu privire la punerea în aplicare a Proiectului Europa*, program multianual de formare în limba franceză a funcționarilor publici din Republica Moldova. Proiectul a fost lansat în anul 2002 în baza Acordului multilateral încheiat între OIF, Franța, Comunitatea franceză a Belgiei și Luxemburg, cu scopul sprijinirii statelor candidate în procesul de integrare europeană. Includerea Republicii Moldova printre beneficiarii planului multianual de instruire în limba franceză are loc cu titlu de excepție, întrucât *Proiectul Europa* este destinat doar statelor membre ale UE și celor candidate, indiferent de apartenența lor la OIF [155]. Scopul de bază al acestui proiect este acordarea asistenței Republicii Moldova prin consolidarea capacităților de utilizare a limbii franceze de către diplomații și funcționarii publici. Proiectul permite funcționarilor publici studierea documentelor în limba franceză emise în cadrul UE. În cadrul programului *Proiectul Europa* paginile web ale ministerelor din Republica Moldova vor fi traduse în limba franceză, ceea ce va permite atragerea mai multor investiții franceze, fiind favorizat și un nou contact al țării cu UE [136].

În cadrul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, în timpul unei dezbateri care a precedat adoptarea rezoluției cu privire la respectarea obligațiilor și a angajamentelor asumate de către Republica Moldova, R. Rouquet, Membru al Adunării și Deputat francez, a ținut să sublinieze, în discursul său, rolul Alianței Franceze din Moldova în ceea ce privește predarea limbii franceze în cadrul Parlamentului Republicii Moldova. În opinia deputatului francez, deși problemele persistă, în special în domeniul justiției și al corupției, reformele vor continua și se vor consolida. Datorită reformelor și planurilor întreprinse, situația drepturilor omului și a Statului de drept în Republica Moldova s-a îmbunătățit foarte mult. În același discurs se amintește despre evenimentul major pentru viitorul european al Republicii Moldova, semnarea Acordului de

asociere și de liber schimb între Republica Moldova și UE, eveniment de o importanță incontestabilă ce constituie o oportunitate pentru țară. În final, R. Rouquet a menționat că Franța va continua să susțină Republica Moldova pe calea integrării europene [6].

Conform *Tratatului de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză*, în perspectiva edificării unui ansamblu european, cele două state s-au angajat să creeze un climat favorabil aprofundării cooperării lor economice, care va avea o semnificație deosebită în realizarea reformelor economice în Republica Moldova [221]. În acest context Francofonia joacă un rol aparte.

În lucrarea *Moldavie: les atouts de la francophonie*, semnată de F. Parmentier se vorbește despre rolul Francofoniei în Republica Moldova și despre impactul schimburilor în cadrul Francofoniei asupra dezvoltării politice și economice a țării. Datorită cadrului oferit de OIF, rețelelor de asistență reciprocă și cooperării europene, „cetățenii Republicii Moldova se eliberează treptat de la o moștenire stalinistă muribundă și aspiră la zile mai bune” [186]. Francofonia joacă un rol important în relațiile moldo-franceze și prezintă un avantaj pentru o Moldova democratică, europeană și prosperă. Potrivit autorului, Francofonia reprezintă un vector care ar putea conduce Moldova spre Uniunea Europeană. Între Moldova și spațiul francofon, pentru care Franța este nucleul istoric, dar nu și centrul unic, s-a stabilit, în mod neașteptat, o relație particulară. Analizând francofonia moldavă dintr-un unghi constructiv, autorul afirmă că acesta este „un exemplu pe cât de surprinzător, pe atât de reprezentativ pentru dinamica pe care le-au înregistrat țările din Europa Centrală și de Est în urma deschiderii frontierelor” [186]. În acest context, F. Parmentier menționează că „francofonia contează în special pentru o țară ca Moldova, care trece printr-o situație atât de dificilă și care este, în același timp, atât de bogată în oportunități” [186]. F. Parmentier apără ideea potrivit căreia „francofonia reprezintă o cale necesară pentru Moldova, fără a pretinde că aceasta va rezolva toate problemele” [186]. Potrivit autorului „acest parcurs răspunde voinței politice declarate de a consolida orientarea europeană a țării, de a depăși antagonismele moștenite din trecut pentru a le transforma în atuuri pentru viitor” [186].

În lucrarea lui J. Attali *La Francophonie et la Francophilie, moteurs de croissance durable* sunt câteva pagini destinate Republicii Moldova, care, conform autorului, „poate fi considerată cea mai francofonă țară din Europa Centrală și de Est” [270]. Franceza nu este limba maternă, dar rămâne vorbită sau înțeleasă de o mare parte a populației. URSS a promovat aici învățământul francez (până la 80% dintre elevi învățau franceza în școală în ajunul independenței, publicația *Humanité* era diseminată în chioșcurile de ziare). Pentru mulți moldoveni, practicarea limbii franceze în epoca sovietică era o modalitate de a-și păstra latinitatea, cultura proprie, în timp ce

vorbirea în public a limbii române era un lucru discriminatoriu. Astăzi, încă 45% din moldovenii învață limba franceză [270].

După cel de-al Doilea Război Mondial, Uniunea Sovietică a atribuit Moldovei rolul preponderent de studiere a limbii franceze. La alegerea făcută au prezidat atât rațiunile politice, precum relațiile cu Partidul Comunist Francez, cât și cele sociale sau istorice, precum rolul jucat de franceză în calitatea ei de limbă a curții și a diplomației, dar și originile latine comune cu limba română și interesul manifestat de înalta societate moldovenească pentru franceză. Odată cu redobândirea independenței, în Moldova a început o nouă perioadă a Francofoniei. Bogăția francofoniei moldovenești se confirmă la toate nivelurile, atât la cel școlar, universitar sau politic (parlament, guvern, ministere etc.), cât și la nivelul organizațiilor franceze și francofone [186].

Conform opiniei lui J. Attali, prezența unui număr mare de francofoni (10-20% din populație), bine pregătiți pentru un salariu mediu modest, este în prezent o oportunitate pentru dezvoltarea de call centre și externalizarea anumitor activități de servicii. Aceasta permite unor companii franceze să își reducă costurile, să-și îmbunătățească competitivitatea și rentabilitatea. Francofonia și francofilia în Moldova ar putea constitui niște atuuri pentru cucerirea unor noi cote de piață și pentru a facilita venirea unor noi investitori, urmând exemplul unor companii majore cum ar fi Orange, Lactalis, Société Générale (până în iunie 2019) și Lafarge, deja prezente cu succes de mai mult de zece ani. În pofida dimensiunii mici a pieței interne, Moldova are anumite avantaje: deja membră a unei zone de comerț liber cu Rusia și în CSI, țara a semnat la 27 iunie 2014 un acord de liber schimb complet și aprofundat cu UE. Franța beneficiază de o imagine bună, dar rămâne puțin cunoscută, iar mass-media se concentrează în principal pe problemele locale sau pe programele de știri rusești. Potrivit autorului, dispariția treptată a programului OIF de formare pentru înalții funcționari nu încurajează menținerea Francofoniei în elita administrativă a țării [270].

Așa cum s-a menționat mai sus cooperarea Republicii Moldova cu OIF a fost marcată de câteva evenimente notabile care au pus în valoare caracterul responsabil, activ și implicat al țării noastre vis-à-vis de comunitatea francofonă. Vizita oficială pe care a întreprins-o în țara noastră, în luna mai 2016, M. Jean, Secretar General al OIF merită o analiză mai detaliată. Astfel, înaltul oficial francofon a avut întrevederi cu primele persoane din stat, în cadrul cărora au fost trasate câteva direcții prioritare, de perspectivă și de interes atât pentru țara noastră, cât și pentru Francofonie. În plan politic multilateral, deplasarea lui M. Jean la Chișinău a constituit ocazia afirmării profilului francofon și francofil al Republicii Moldova gata să pună la dispoziția comunității francofone competențele sale în domenii unde dispunem de expertiză recunoscută la nivel regional și internațional. Secretarul General al OIF s-a convins de faptul că Moldova este un

pol al francofoniei în regiune, calitatea de membru al organizației, oferind țării noastre un spațiu optim pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare. În context, oficialul a comunicat că OIF are propriul Plan de acțiuni regional, care vizează dezvoltarea economică, culturală, consolidarea capacităților în domeniul politicilor de tineret și antreprenariat feminin, al turismului și al serviciilor hoteliere. Această vizită a constituit un prilej de accentuare a oportunităților de cooperare multidimensională a Republicii Moldova în spațiul francofon. M. Jean vorbește despre un bilanț pozitiv al cooperării dintre Republica Moldova și Francofonie. Potrivit oficialului, „prin intermediul noii *Strategii economice pentru Francofonie*, Republica Moldova poate nu doar să găsească ieșiri spre noi piețe de desfacere, dar să devină și un exemplu de urmat pentru alte țări din spațiul francofon” [16]. Analizând rezultatele acestei vizite, ajungem la concluzia că Francofonia reprezintă un factor important de dezvoltare economică pentru Republica Moldova.

În discursul prezentat cu ocazia Zilelor Francofoniei, ediția 2018, P. Le Deunff, Ambasador al Franței în Republica Moldova a afirmat că Francofonia în Moldova este, în primul rând, legătura afectivă între Franța și Moldova, o legătură utilă populațiilor celor două state. Francofonia este, în fine, un angajament politic comun în favoarea diversității limbilor și culturilor în lume și pentru promovarea valorilor fundamentale. Între Franța și Moldova există în primul rând o proximitate lingvistică. Originea comună a limbilor, cea latină, este ceea ce a permis consolidarea relațiilor între Franța și Moldova pe parcursul secolelor. Studiarea și răspândirea limbii franceze în Moldova a format mai multe generații ale culturii franceze, și anume din secolul 18, de când limba franceză transmite valorile umaniste ale Revoluției franceze și ale filozofiei iluministe. În același discurs se menționează că o adevărată legătură emoțională continuă să încurajeze noile generații, care studiază limba franceză în cadrul filierelor francofone, în școli sau universități [113].

Reprezentând o legătură emoțională și utilă, Francofonia este un proiect politic comun. Francofonia de astăzi, este de asemenea voința colectivă de a promova în lume anumite valori fundamentale: libertatea, respectul Drepturilor Omului și a Statului de Drept. Această dimensiune politică a proiectului francofon are o rezonanță particulară în Moldova. Astfel, Francofonia în Moldova reprezintă următoarele: este o afinitate, o proximitate deosebită între Franța și Moldova; este o legătură utilă, în special pentru tineri, este un angajament politic comun în serviciul diversității culturale și al promovării valorilor fundamentale [245].

Așa cum Republica Moldova este considerată una dintre cele mai francofone țări din Europa Centrală și de Est, franceza nu este limba maternă, dar rămâne vorbită sau înțeleasă de o mare parte a populației. Relațiile moldo-franceze sunt favorizate în mod special de atașamentul Republicii Moldova față de valorile francofone. Franța ar putea sprijini perspectiva europeană a Republicii Moldova. În acest context, principala motivație de acțiune favorabilă a Parisului pentru

Republica Moldova este Francofonia, un factor de luat în considerație în contextul în care expansiunea limbii franceze pe teritoriul statelor vecine UE este vădită. Francofonia are un rol important în parteneriatul moldo-francez prezentând un avantaj pentru o Moldovă democratică, europeană și prosperă și reprezentând un vector care ar putea apropia Moldova de UE. Se vorbește tot mai mult despre o Francofonie politică și economică care se joacă în mare măsură în jurul construcției europene. Este important de a înțelege faptul că aceasta nu poate fi un substituent al politicii externe, însă este un instrument de colaborare multilaterală și bilaterală specific. Francofonia în Moldova contribuie la promovarea diversității culturale și la crearea de locuri de muncă pentru cetățenii francofoni.

În urma cercetărilor efectuate putem afirma că Francofonia reprezintă un mijloc evident de europenizare a Republicii Moldova. În primul rând, Francofonia promovează studierea limbii franceze, cunoașterea căreia facilitează colaborarea cu instituțiile UE, implicarea în diverse proiecte europene. În al doilea rând, Francofonia oferă posibilitatea cetățenilor Republicii Moldova de a obține burse de studii/stagiu în universitățile și întreprinderile francofone de pe teritoriul UE. În al treilea rând, Francofonia promovează valorile fundamentale europene: libertatea, respectul Drepturilor Omului și Statul de Drept. De asemenea, prin Francofonie se modernizează domeniul învățământului din Republica Moldova, apropiindu-l de cel european și se formează cetățenilor moldoveni o cultură europeană, fără de care este imposibilă integrarea europeană. Francofonia joacă un rol important în relațiile moldo-franceze, Franța având vocația de a fi un actor important în două zone integrate: Uniunea Europeană și lumea francofonă. Ponderea Francofoniei în Republica Moldova este majoră și are un impact asupra dezvoltării politice și economice a țării.

3.4. Concluzii la Capitolul 3

Analizând dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze, putem menționa faptul că, la un interval de trei decenii de la obținerea independenței de către Republica Moldova, Franța rămâne a fi un partener economic constant pentru țara noastră, dar nu printre cei mai importanți. Cu toate că Franța este una dintre primele țări care au făcut investiții semnificative în Republica Moldova, ea ocupă o poziție destul de joasă în comerțul exterior al țării noastre: locul 11 după datele anului 2020 prezentate de Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova. Cu părere de rău, crizele politice și economice prin care a trecut Republica Moldova au afectat colaborarea economică moldo-franceză. Investitorii francezi au nevoie de o situație certă, de o justiție independentă și de un stat de drept. Poate fi menționat aici randamentul scăzut al activității întreprinderilor mixte moldo-franceze, comparativ cu alte întreprinderi mixte. Este evident faptul

că investițiile sunt în legătură directă cu situația politică și economică din țară, cu cadrul legislativ și reglementările cu privire la mediul de afaceri. La moment nu există un mecanism al dirijării relațiilor comerciale, fapt ce se răsfrânge negativ asupra relațiilor bilaterale moldo-franceze, cum are instituite Republica Moldova în relațiile economice cu Federația Rusă, România, China, Turcia, etc. Este necesară crearea Comisiilor mixte interguvernamentale în domeniul economic, dar și angajarea în cadrul Ambasadei Republicii Moldova în Franța a colaboratorilor cu o pregătire adecvată și în domeniul economic. În aspect de constituire a unui parteneriat strategic Republica Moldova – Franța pentru integrarea europeană, ar fi benefică și posibilitatea oferită funcționarilor moldoveni de a realiza stagieri în cadrul instituțiilor/ministerelor franceze, pentru implementarea acordurilor de colaborare a Republicii Moldova cu Franța, dar și cu Uniunea Europeană. Reeișind din calitatea Republicii Moldova ca țară asociată la UE, ar trebui de completat cadrul juridic moldo-francez, prin încheierea a noi acorduri bilaterale care ar da un nou impuls comerțului bilateral. Chiar dacă Franța nu este lider în colaborarea economică a Republicii Moldova cu alte țări, urmare a cercetării se evidențiază interesul sporit al Franței pentru țara noastră. Este important să valorificăm potențialul Franței în scopul sporirii vizibilității Republicii Moldova și facilitării integrării statului în UE. Liberalizarea regimului de vize cu UE a contribuit la dezvoltarea economică a relațiilor moldo-franceze. Mobilitatea crescândă a oamenilor de afaceri prin Europa pentru negocieri, participări la forumuri și alte evenimente, incontestabil influențează pozitiv asupra relațiilor economice dintre țări, inclusiv cu Franța. Astfel, se ajunge la concluzia că în anii în care autoritățile din Republica Moldova și cele din Franța au avut vizite oficiale reciproce cu discuții, încheieri de acorduri, semnări de tratate, comerțul moldo-francez a crescut semnificativ. Perioadele de declin în relațiile comerciale dintre cele două state au la bază crizele politice pe care le-a cunoscut Republica Moldova de-a lungul timpului.

Dezvoltarea schimburilor economice și comerciale dintre Republica Moldova și Franța, care în prezent sunt destul de modeste, constituie un domeniu important a cooperării moldo-franceze cu largi perspective. În concluzie, vom afirma că cu cât mai mult se va dezvolta sectorul economic cu atât mai mult va crește interesul politic al Franței în Republica Moldova.

În domeniul socio-cultural, analizând activitatea tuturor instituțiilor francofone în Republica Moldova, putem afirma că relațiile bilaterale moldo-franceze continuă să se dezvolte pe cale ascendentă. Realizările obținute până acum în cadrul cooperării moldo-franceze se încadrează în fundamentul procesului integraționist european.

Pe parcursul studiului se ajunge la ideea că limba și cultura, care trebuie să fie „liantele unității umane” servesc o bună modalitate de cooperare între Franța și Republica Moldova, dar se constată faptul că limba franceză a pierdut și continuă să piardă o mare parte din terenul său

funcțional din Republica Moldova. Datorită unei afinități istorice între Moldova și Franța, cooperarea culturală dintre cele două state este fundamentală. Relațiile dintre cele două popoare sunt străvechi. Pe parcursul mai multor secole, Franța a marcat istoria civilizației umane în mai multe domenii. Considerată un model de stat centralizat și de monarhie absolută, timp de câteva sute de ani Franța a fost țara cea mai întinsă și populată din Europa, veritabilă putere continentală și ulterior veritabilă putere colonială. Puterea sa de atracție s-a organizat mai ales în jurul culturii și ideilor sale. Secolul al XVIII-lea, secolul luminilor, a fost prin excelență francez. Franța a promovat dintotdeauna în regiunea noastră idei politice moderne, iar operele intelectualilor francezi au fost bine cunoscute în aria noastră geografică. Relațiile moldo-franceze s-au intensificat și grație comercianților francezi care au călătorit în Moldova. Mulți tineri din Moldova și-au făcut studiile la Paris, obținând cunoștințe, idei moderne de schimbare a vieții politice.

Franța reprezintă un partener al Republicii Moldova în dezvoltarea capacităților de racordare la standardele europene anume prin intermediul acestui factor de verticalitate culturală – Francofonia. Este important de a înțelege faptul că aceasta nu poate fi un substituent al politicii externe, însă este un instrument de colaborare multilaterală și bilaterală specific. Moldova, prin Francofonie, devine mai democratică, mai deschisă, mai tolerantă și are o poartă suplimentară către Europa, o altă cale pe care ea poate să se facă valorizată și să-și reafirme angajamentul față de valorile la care a aderat și pe care le declară de la cele mai înalte tribune. Francofonia în Moldova contribuie la promovarea diversității culturale și la crearea de locuri de muncă pentru cetățenii francofoni, reprezentând un mijloc evident de europenizare a Republicii Moldova.

Francofonia joacă un rol important în relațiile moldo-franceze, Franța având vocația de a fi un actor important în două zone integrate: Uniunea Europeană și lumea francofonă. Din cele menționate mai sus putem concluziona că ponderea Francofoniei în Republica Moldova este majoră și are un impact asupra dezvoltării politice și economice a țării. Aderarea Republicii Moldova la Francofonie favorizează, în primul rând, accesul la valorile spirituale ale Francofoniei, ceea ce facilitează reanimarea culturii și civilizației franceze în țara noastră, consolidează situația limbii franceze în sistemul de învățământ, permite statului participarea la un șir de programe pentru dezvoltare, domeniul pregătirii cadrelor, ajustare structurală, comunicații, reforma sistemului de drept și contribuie la o reorientare rapidă spre modelul economic al țărilor occidentale.

Așa cum Republica Moldova este considerată cea mai francofonă țară din Europa Centrală și de Est, organizarea unui Summit al Francofoniei la Chișinău ar prezenta o oportunitate de consolidare a relațiilor moldo-franceze, un pas înainte în calea parcursă de Republica Moldova spre Uniunea Europeană, dar și sporirea vizibilității externe a statului. În acest context, este nevoie de voință politică care reprezintă elementul decisiv.

Concluzii și recomandări

Problema științifică importantă soluționată constă în elaborarea cadrului conceptual-teoretic al relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european și în determinarea nivelului de colaborare a Republicii Moldova cu Republica Franceză în domeniul politico-juridic, economic și socio-cultural. Acest fapt a contribuit la confirmarea existenței posibilităților care reies din parteneriatul moldo-francez în scopul facilitării procesului integraționist european al Republicii Moldova.

Contribuția autorului rezidă în studierea relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european. Având ca suport analiza instituțiilor și proceselor, structurii și contextului care în totalitatea lor au determinat analiza relațiilor moldo-franceze, caracterul inovator al rezultatelor constă în elaborarea definițiilor de sinteză ale conceptelor „relații bilaterale”, „proces integraționist”, „politica externă”, care în aspect aplicativ, contribuie la soluționarea unei probleme de importanță majoră: identificarea nivelului de cooperare moldo-franceză în contextul procesului integraționist european. De asemenea, o realizare în premieră în literatura științifică de specialitate a fost identificarea corelației „relații bilaterale” și „proces integraționist”, cât și analiza evoluției relațiilor moldo-franceze în perioada 1991 până în prezent. Aportul autorului mai este reprezentat prin determinarea principalelor aspecte ale cooperării moldo-franceze, cât și studierea relațiilor moldo-franceze în contextul evoluțiilor specifice arealului european. Concluziile și ideile prezente în lucrare reprezintă rezultatul cercetării autorului și sunt expuse în 24 de publicații științifice (2 - în reviste internaționale cu impact, 2 - în reviste internaționale, 4 - în reviste categoria B, 5 - în reviste categoria C, 11 - în materialele conferințelor). Tezele cu referire la rezultatele obținute au fost prezentate în cadrul a 14 conferințe științifice naționale și internaționale.

Semnificația teoretică se exprimă prin argumentarea necesității fortificării relațiilor moldo-franceze și determinarea identificărilor conceptuale ale interacțiunii „relații bilaterale” – „proces integraționist”.

Valoarea aplicativă a tezei rezultă din concluziile obținute în cadrul cercetării și pot reprezenta drept puncte de reper pentru autorități în scopul consolidării relațiilor moldo-franceze care ar putea facilita procesul integraționist european al Republicii Moldova. Studiul dat, după caracter și substanță, prezintă în sine un suport atât teoretic, cât și practic pentru studenții, care frecventează cursurile *Politica externă a Republicii Moldova*, *Organizații internaționale*, etc. Concepțiile prezentate pot completa arsenalul teoretic și factologic al cercetărilor în domeniu. Lucrarea reprezintă o sursă bibliografică și metodologico-didactică în procesul pregătirii profesionale a doctoranzilor, masteranzilor și studenților de la Facultățile: Relații Internaționale,

Științe Politice și Administrative; Istorie și Filozofie; Litere. De asemenea, materialul cercetării ar putea fi un punct de pornire pentru elaborarea conținutului tematic al unor cursuri speciale din instituțiile de învățământ superior. Studiul servește drept bază pentru instituțiile specializate: Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova, etc. Rezultatele cercetării, concluziile și recomandările formulate pot influența factorii de decizie cu privire la consolidarea relațiilor dintre Republica Moldova și Republica Franceză în domeniile: politic, economic, socio-cultural, etc.

Rezultatele obținute au permis autorului să elaboreze un șir de concluzii:

1. Supunând analizei istoriografia cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european observăm că în literatura de specialitate autohtonă, inclusiv cea din Franța se acordă o atenție insuficientă problemei respective. Spre deosebire de multitudinea cercetărilor dedicate fenomenelor: politică externă, relații bilaterale, proces integraționist, problematica relațiilor moldo-franceze rămâne un subiect puțin examinat în literatura de specialitate. Lipsa unor lucrări științifice care să ne ofere un tablou integru al relațiilor moldo-franceze ne permite să ne pronunțăm asupra necesității extinderii ulterioare a ariei cercetărilor atât din țară, cât și de peste hotare cu referire la subiectul dat.
2. Examinând identificările conceptual-teoretice ale interacțiunii prezente între fenomenele *relații bilaterale* și *proces integraționist* realizate prin intermediul politicii externe, atestăm existența raportului de complementaritate. În scopul integrării, fiecare actor, în cazul dat statul inițiază un dialog privind cooperarea sau stabilirea unor relații de cooperare pe dimensiunea politică, economică sau socio-culturală. Dacă relațiile bilaterale reprezintă relațiile dintre doi actori (în cazul dat, Republica Moldova - Franța și Republica Moldova – Uniunea Europeană), procesul integraționist reprezintă modalitatea integrării pe dimensiunea politică, juridică, economică, socio-culturală ale unor state în cadrul instituțiilor/organizațiilor. În acest context, politica externă devine un mijloc de realizare a relațiilor bilaterale, prin intermediul cărora are loc dezvoltarea oricărui proces integraționist. În contextul analizei interacțiunii fenomenelor date, putem afirma că relațiile bilaterale stau la baza oricărui proces integraționist. Statele cooperând între ele contribuie la formarea și fortificarea relațiilor bilaterale interstatale, care, la rândul lor sunt realizate prin intermediul politicii externe. Privită din perspectiva că politica externă este mijlocul de realizare a relațiilor interstatale, aceasta stă și la baza procesului de integrare a statelor în diferite uniuni. Astfel, integrarea, ca fenomen ce unește state-actori geopolitici și actori de drept internațional în uniuni suprastatale, se realizează prin intermediul

politicii externe a statului, care prin activitatea sa pe arena internațională contribuie la edificarea relațiilor bilaterale.

3. Deși sunt semnate mai multe acorduri de cooperare, până în prezent, cadrul juridic al relațiilor moldo-franceze rămâne a fi unul insuficient, lăsând loc pentru noi perspective de semnare a acordurilor bilaterale în diverse domenii de activitate, pentru o mai bună cooperare între cele două țări. Făcând o analiză comparativă dintre lista tratatelor bilaterale încheiate de Republica Moldova cu Franța și lista tratatelor bilaterale încheiate de Republica Moldova cu alte state membre UE, ajungem la concluzia că baza juridică a relațiilor moldo-franceze este destul de modestă. Numărul redus de acorduri încheiate reprezintă un impediment în dezvoltarea parteneriatului moldo-francez. Este evidentă lipsa voinței politice a Republicii Moldova în consolidarea cadrului juridic al relațiilor dintre Republica Moldova și Franța. Datorită afinităților istorice și lingvistice, raporturilor tradiționale de prietenie, apropiere culturală și civilizațională între poporul francez și cel moldovenesc, șansele și posibilitățile de fortificare a acestui segment relevant în relațiile dintre două state sunt destul de semnificative. Încheierea de acorduri bilaterale moldo-franceze pe mai multe segmente ar fi benefică Republicii Moldova în contextul procesului integraționist european.
4. Ca rezultat al cercetării dimensiunii politico-diplomatice a relațiilor dintre Republica Moldova și Franța, observăm un tablou segmentat pe perioade de dezvoltare și de stagnare. Șansele oferite Republicii Moldova de către Republica Franceză și de către UE nu au fost întotdeauna apreciate și explorate de către autoritățile de la Chișinău. În domeniul politic nu s-au făcut eforturi suficiente din partea Republicii Moldova pentru a trezi interesul Franței și a trece la un alt nivel de dezvoltare a relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european. Republica Moldova, având aspirații integraționiste pentru arealul european are nevoie de sprijinul politic din partea Franței, iar Republica Franceză susține aspirațiile de democratizare și cele de racordare la standardele europene ale țării noastre. Ajutorul acordat de către Franța Republicii Moldova în procesul integraționist european depinde de realizarea reformelor propuse de UE prin intermediul Acordului de Asociere între UE și Republica Moldova. Franța ar putea deveni unul din principalii parteneri și susținători ai Republicii Moldova în procesul de integrare în UE. Sprijinul Guvernului Francez a fost confirmat în mod repetat în cadrul numeroaselor întâlniri dintre reprezentanții celor două state.
5. Analizând dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze, se va menționa că, la un interval de trei decenii de la obținerea independenței de către Republica Moldova, Franța rămâne a fi un partener economic constant pentru țara noastră, dar nu printre cei mai importanți. Franța ocupă o poziție destul de joasă în comerțul exterior al Republicii Moldova:

locul 11 după datele anului 2020. Crizele politice și economice prin care a trecut Republica Moldova au afectat colaborarea economică moldo-franceză. Investitorii francezi au nevoie de o situație certă, de o justiție independentă și de stat de drept. Poate fi menționat aici și randamentul scăzut al activității întreprinderilor mixte moldo-franceze, comparativ cu alte întreprinderi mixte. Investițiile sunt în legătură directă cu situația politică și economică din țară, cu cadrul legislativ și reglementările cu privire la mediul de afaceri. La moment nu există un mecanism al dirijării relațiilor comerciale, fapt ce se răsfrânge negativ asupra relațiilor bilaterale moldo-franceze. Chiar dacă Franța nu este lider în colaborarea economică a Republicii Moldova cu alte țări, urmare a cercetării se evidențiază interesul sporit al Franței pentru țara noastră. Este important să valorificăm potențialul Franței în scopul sporirii vizibilității Republicii Moldova și facilitării integrării statului în UE. Cu cât mai mult se va dezvolta sectorul economic cu atât mai mult va crește interesul politic al Franței în Republica Moldova. Liberalizarea regimului de vize cu UE a contribuit la dezvoltarea economică a relațiilor moldo-franceze. Mobilitatea crescândă a oamenilor de afaceri prin Europa pentru negocieri, participări la forumuri și alte evenimente, incontestabil influențează pozitiv asupra relațiilor economice dintre țări, inclusiv cu Franța. Astfel, se ajunge la concluzia că în anii în care autoritățile din Republica Moldova și cele din Franța au avut vizite oficiale reciproce cu discuții, încheieri de acorduri, comerțul moldo-francez a crescut semnificativ. Perioadele de declin în relațiile comerciale dintre cele două state au la bază crizele politice pe care le-a cunoscut Republica Moldova de-a lungul timpului.

6. În domeniul socio-cultural, analizând activitatea tuturor instituțiilor francofone în Republica Moldova, putem afirma că relațiile bilaterale moldo-franceze continuă să se dezvolte pe cale ascendentă. Susținerea mobilităților cadrelor didactice și a studenților de către instituțiile francofone intensifică durabilitatea colaborării moldo-franceze în domeniul socio-cultural. Limba și cultura, care trebuie să fie „liantele unității umane” servesc o bună modalitate de cooperare între Franța și Republica Moldova, dar se constată faptul că limba franceză a pierdut și continuă să piardă o mare parte din terenul său funcțional din Republica Moldova. Realizările obținute până acum în cadrul cooperării moldo-franceze se încadrează în fundamentul procesului integraționist european. Datorită afinităților istorice între Moldova și Franța, cooperarea culturală dintre cele două state este fundamentală.
7. Un rol important în relațiile moldo-franceze este ocupat de Francofonie care prezintă un atu pentru o Moldovă democratică, europeană și prosperă. Francofonia, participând la promovarea diversității culturale și la crearea de locuri de muncă pentru cetățenii francofoni, reprezintă un vector de apropiere a Moldovei de UE. Așa cum Republica Moldova este considerată cea mai

francofonă țară din Europa Centrală și de Est, organizarea unui Summit al Francofoniei la Chișinău ar prezenta o oportunitate de consolidare a relațiilor moldo-franceze, un pas înainte în calea parcursă de Republica Moldova spre UE, dar și sporirea vizibilității externe a statului. În acest context, este nevoie de voința politică care reprezintă elementul decisiv. Francofonia joacă un rol important în relațiile moldo-franceze, Franța având vocația de a fi un actor important în două zone integrate: UE și lumea francofonă. Ponderea Francofoniei în Moldova este majoră și are un impact asupra dezvoltării politice și economice a țării. Aderarea Republicii Moldova la Francofonie favorizează, în primul rând, accesul la valorile spirituale ale Francofoniei, ceea ce facilitează reanimarea culturii și civilizației franceze în țara noastră, consolidează situația limbii franceze în sistemul de învățământ, permite Republicii Moldova participarea la un șir de programe pentru dezvoltare și în sfârșit contribuie la o reorientare rapidă a Republicii Moldova spre modelul economic al țărilor occidentale.

În baza rezultatelor obținute și a concluziilor deduse, autorul înaintează următoarele **recomandări:**

1. **Tuturor structurilor responsabile de promovarea politicii externe** - Elaborarea unei noi Concepții sau Strategii privind politica externă a Republicii Moldova (cea din anul 1995 având un caracter depășit), cât și evidențierea direcțiilor de bază ale cooperării Republicii Moldova cu Franța, în condițiile în care Franța este unul dintre principalii promotori ai politicii integraționiste din arealul european.
2. **Guvernului Republicii Moldova (Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova și Ministerului Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova)** - Consolidarea cadului juridic prin încheierea de acorduri bilaterale moldo-franceze pe mai multe segmente, cum ar fi: Acord de Parteneriat Strategic Republica Moldova – Franța cu privire la integrarea Republicii Moldova în UE; Acord între Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova și cel al Franței cu privire la protecția socială a migranților moldoveni în Franța.
3. **Instituției Parlamentului, Guvernului și Președintelui Republicii Moldova** - Implicarea mai activă și demonstrarea deschiderii spre colaborare a autorităților din Republica Moldova, așa cum cercetarea realizată demonstrează că dezvoltarea comerțului moldo-francez depinde în mare măsură de dialogul politic la nivel înalt, exprimat prin vizite oficiale reciproce moldo-franceze și soldat cu încheieri de acorduri, tratate.

4. **Guvernului Republicii Moldova (Ministerului Economiei al Republicii Moldova)** - Instituirea *Comisiei mixte interguvernamentale moldo-franceză de colaborare comercial-economică* în calitate de instrument de impulsionare a colaborării economice bilaterale.
5. **Guvernului Republicii Moldova** - Realizarea reformelor impuse de Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte: justiția independentă, eradicarea corupției, statul de drept, etc. pentru a obține credibilitate din partea Franței și a Uniunii Europene.
6. **Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova (Ambasada Republicii Moldova în Republica Franceză)** - Completarea personalului Ambasadei Republicii Moldova în Franța cu specialiști pregătiți în domeniile: politic, diplomatic, economic, cultural dar și pentru relațiile cu diaspora moldovenilor din Franța.
Perspectivă cercetării problemei științifice rezidă în aprofundarea investigațiilor privind colaborarea Republicii Moldova cu Republica Franceză și a sprijinului acordat de către Franța Republicii Moldova în scopul facilitării procesului integraționist european. Este important de a identifica probleme existente în comunicarea autorităților moldovenești cu autoritățile franceze care ar putea împiedica dezvoltarea de mai departe a relațiilor dintre cele două state. Totodată, este necesar de a urmări perspectiva francofonă și aspirațiile integraționiste europene în calitate de factori de impulsionare a parteneriatului moldo-francez.

Bibliografie

a) în limba română

1. Acordul cadru de parteneriat între Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova și Oficiul Francez pentru Imigrare și Integrare al Republicii Franceze. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 29-09-2017*. Nr. 352-355 art. 868.
2. Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 30.08.2014, nr.1260/4.
3. Acordul de cooperare culturală, științifică și tehnică între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze [online]. [citat 26.03.2016]. Disponibil:<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=35685>.
4. Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze privind angajarea în câmpul muncii a soților/soțiilor agenților misiunilor oficiale a fiecărui stat în celălalt stat. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 05.08.2016*. Nr. 247-255 art.1012.
5. Acordul privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze. *Tratate internaționale*, 2001, volumul 24, pag.175.
6. Activitatea Alianței Franceze remarcată. [online]. [citat 21.02.2016]. Disponibil: <https://www.alfr.md/spip.php?lang=ro§ion=168&subsection=196&article=4500>.
7. Activitatea de comerț exterior a Republicii Moldova în anul 2016. [online]. [citat 20.12.2017]. Disponibil:<http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5526>
8. Activitatea Grupului Lafarge în Moldova. [online]. [citat 21.12.2016]. Disponibil:<http://www.lafarge.md/>.
9. Activitatea instituțiilor de învățământ primar și secundar general la începutul anului de studii 2008/2009, Comunicat de presă publicat la 12.02.2009. [online]. [citat 20.12.2016]. Disponibil : <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2499>.
10. Agenția Universitară a Francofoniei.[online]. [citat 26.03.2016]. Disponibil : http://usm-it.at.ua/news/agentia_universitara_de_francofonie/2010-07-01-80.
11. Agenția Universitară a Francofoniei și Ministerul Educației al Republicii Moldova lansează un apel comun la proiecte pentru susținerea cercetării în Republica Moldova. [online]. [citat 18.01.2018] Disponibil: <http://mecc.gov.md/ru/node/4536?attempt=1>.
12. Alianța Franceză din Moldova.[online]. [citat 21.02.2016]. Disponibil : <https://www.alfr.md/spip.php?lang=ro§ion=66&subsection=88&article=122>.
13. Alianța Franceză din Moldova : primul centru cultural străin în Republica Moldova. [online]. [citat 21.02.2016]. Disponibil : <https://www.alfr.md/spip.php?lang=ro§ion=65&subsection=83&article=115>.
14. Ambasada Franței în Republica Moldova. [online]. [citat 12.10.2020]. Disponibil: <https://md.ambafrance.org>.
15. Ambasada Republicii Moldova în Franța. [online]. [citat 11.02.2016]. Disponibil: www.franta.mfa.md.
16. Ambasadorul Lilian Moraru: Franța este susținător consecvent al Republicii Moldova/ INTERVIU. [online]. [citat 27.12.2016]. Disponibil: <http://www.moldova.org/ambasadorul-lilian-moraru-franta-este-sustinator-consecvent-al-republicii-moldova-interviu/>.
17. ANDRIEȘ, V. *Dimensiuni politice ale procesului de integrare europeană* : tz. de doct. în științe politice. Chișinău, 2009, 146 p.
18. ANGHEL, I. *Dreptul diplomatic și consular*. București: LuminaLex, 1996.

19. Aranjamentul administrativ privind cooperarea în domeniul patrimoniului cultural. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 03-06-2016. Nr. 151-155 art. 730.
20. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 5, inventar 1-AB, fond 177, f.20.
21. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 5, inventar 1-AB, fond 177, f.21.
22. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.67.
23. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 1398, f.2-4.
24. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 133, f.123.
25. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 138, f 19, f.43.
26. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 138, f.100.
27. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 141, f.66.
28. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 141, f.114.
29. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 141, f.113.
30. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.110.
31. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.10.
32. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.6-8.
33. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 142, f.91.
34. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 142, f.106.
35. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 142, f.139.
36. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.9.
37. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.235.
38. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 144, f.34-36.
39. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 146, f.25.
40. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 147, f.57.
41. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 4, inventar 3-b, f.44-45.
42. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 142, f.123.
43. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.80.
44. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 142, f.131.
45. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.72.
46. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.79.
47. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 146, f.47.
48. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.63-64.
49. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.71.
50. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 143, f.128.
51. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 141, f.213.
52. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 131, f.37.
53. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 141, f.111.
54. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 142, f.14.
55. Arhiva curentă a MAEIE a Republicii Moldova, fond 2, inventar 3-b, dosar 131, f.86.
56. ARSENI, A. IVANOV, V. SUHALITCO, L. *Drept constituțional comparat*. Chișinău : CEP USM, 2003, 296 p.
57. Asistență tehnică din Franța pentru studenții militari. [online]. [citat 22.01.2018]. Disponibil:<http://www.army.md/?lng=2&action=show&cat=122&obj=2086#.WmWhT65l-Uk>.
58. BECIU, C. Percepția europeanizării în instituțiile publice: imaginarul „adaptării” la un nou sistem. In: *Revista Română de Sociologie*, 2009, nr. 3–4, p. 193–214.
59. BENIUC, V. Obiectul Relații Internaționale: abordare prin prisma noilor provocări. In : *Anuar științific*. Institutul de Stat de Relații Internaționale. 2006. p. 4-8.
60. BENIUC, V., RUSNAC G. *Conceptele și noțiunile de bază ale diplomației*. Dicționar. Chișinău: USM-Tipografia Centrală, 1998.

61. Biblioteca Națională a Republicii Moldova. [online]. [citat 18.01.2018]. Disponibil: <http://www.bnrm.md>.
62. Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova. [online]. [citat 23.01.2021]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6884>.
63. BONCIOG, A. *Drept diplomatic*. București: Editura Fundației România de mâine, 2000.
64. BOROIU, C. *Drept diplomatic și consular. Sinteze*. [online]. [citat 09.09.2016]. Disponibil: <http://www.scribd.com/doc/20115914/An-4-S-dr-diplomatic-SiConsular>.
65. BORȘ, V. Corelația dintre politica externă și politica internă. In: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*.- V.II, Seria „Științe socioumanistice”, Chișinău: 2004, p.55-57.
66. BORȘ, V. Politica externă și relațiile internaționale. In: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova* - Seria „Științe socioumanistice”, Chișinău: 2004, p.58-59.
67. BORȘ, V. Recunoașterea Republicii Moldova pe arena internațională. In: *Moldoscopie, (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: Partea XII, USM, 1999, p.34-46.
68. BRUCAN, S. *Dialectica politicii mondiale*. București: Nemira, 1997, p. 35, 313 p.
69. Buletin European, nr.16, octombrie 2006, La Paris, Andrei Stratan a avut întrevederi cu omologul său francez. [online]. [citat 08.09.2015]. Disponibil: http://www.romania.mfa.md/img/buletine/Buletin_European_16.pdf.
70. BULL, H. *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*. Traducere: Petruț M. și Plăcintar E. Chișinău: Știința, 1998.
71. BURCIU, I. O vizită istorică promițătoare, dar fără efecte imediate. In : *Țara*. Nr. 67 (575), 1998, 8 sept., p.1.
72. BURIAN, A. *Relații internaționale, politica externă și diplomația*. Curs de lecții. Chișinău: CEP USM, 2007. p.208, 446 p.
73. BURIAN, A., BALAN, O., SERBENCO, E. *Drept internațional public*. Ediția a II-a. Chișinău: CEP USM, 2005.
74. BUTUCEANU, B. Молдова вступила в ВТО. In: *Moldova și Lumea*. nr.3, 2001.
75. BUZDUGAN, V. Chirac la Chișinău. In: *Țara*. Nr. 67 (575), 1998, 8 sept., p.4.
76. Camera de Comerț și Industrie Franța-Moldova (CCIFM). [online]. [citat 29.06.2016]. Disponibil: <http://www.ambafrance-md.org/Club-France,1059>.
77. Campus France Moldova : o promovare eficace a studiilor în Franța. [online]. [citat 30.03.2016].Disponibil: <https://www.alfr.md/spip.php?lang=ro§ion=67&subsection=114&article=6593>.
78. CĂLDARE, Gh. Elaborarea noului cadru juridic de colaborare dintre Republica Moldova cu Uniunea Europeană. In: *Administrarea Publică*. Nr.2 (70), 2011, p.98-104. ISSN 1813-8489.
79. CĂLDARE, Gh. Politica externă a Republicii Moldova. In: *Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice* / Univ. de Stat din Moldova; coord.: Valentina Teosa [et al.]. – Chișinău : CEP USM, 2016. – 546 p. p.29-43. ISBN 978-9975-71-828-8.
80. CĂLDARE, Gh., COCIORVA, A. Dimensiuni de colaborare a Republicii Moldova în cadrul OIF. In: *Studia Universitatis (Seria Științe Sociale)*. Nr. 3 (03), 2007, ISSN 1814-3199, p.170-186.
81. CĂLDARE, Gh., GORINCIOI, R. Politica externă: aspecte teoretice și practice. In: *Politologie* (coordonatori Mosneaga V., Rusnac G., Sacovici V.). Chișinău: CEP USM, 2007, p. 346 – 357.
82. CĂLDARE, Gh., MORARI, C. Colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană: probleme și priorități. In: *Moldoscopie*. 2017, nr.2, (LXXVII). p.136-144.
83. CCI France Moldavie, parteneră a întreprinderilor în Republica Moldova. [online]. [citat 20.12.2016]. Disponibil: <http://www.ccifm.md/ro/despre-noi/cine-suntem/>.

84. Ce parteneriat există între TV5MONDE și Alianța Franceză din Moldova ? [online]. [citat 27.03.2016].Disponibil:<https://www.alfr.md/spip.php?lang=ro§ion=65&subsection=87#5> (27-03-2016).
85. CEBOTARI, S. Abordări teoretice ale fenomenului „Proces Integraționist”. In: *Studia Universitatis (Seria Științe Sociale)*. Nr. 4 (14), 2008, ISSN 1814-3199, p.150-156. [online]. [citat 01.12.2017]. Disponibil: <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/37-p250-256.pdf>.
86. CEBOTARI S. *Interesele geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice (1991-2016)*: tz. de doct.hab.Chișinău, 2017, p.94.
87. CEBOTARI, S. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste: interese și priorități*: tz.de doct. Chișinău, 2006, p.10-11. 168p.
88. CEBOTARI, S., CĂLDARE, G. *Politica externă a Republicii Moldova*. Note de curs. Chișinău, 2018. CEP USM, p. 161-162. ISBN 978-9975-142-08-3. [online]. [citat 12.12.2019]. Disponibil: <http://frispa.usm.md/wp-content/uploads/22.-Cebotari-Svetlana.pdf>.
89. CEBOTARI, S. GROSU, V. Republica Moldova în contextul cooperării regionale. In: *Republica Moldova, două decenii pe calea democrației și independenței*. Coord. MOȘNEAGA, V., MOHAMADIFARD, GH., TEOSA, V. Iași: Editura Pan Europe, 2009. P.186-186. 241 p. ISBN 978-973-8483-67-5.
90. CEBOTARI, S., SACA, V. Configurarea politicii externe a Republicii Moldova în spațiul integraționist european. In: *Studii internaționale. Viziuni din Moldova*. 2007, nr. 4, p. 53-74.
91. CEBOTARI, S., SACA, V., COROPCEAN, I. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste. Monografie*. Chișinău, 2008. 180 p. ISBN 978-9975-9692-3-9.
92. CERES, I. *Republica Moldova în relațiile economice internaționale (1991-1995)*. Chișinău: Ed.CIVITAS, 1998, 159 p. ISBN 9975-936-10-5.
93. Cetățenii Republicii Moldova care au locuit și au muncit în Franța vor primi suport de reintegrare la întoarcerea în țară. [online]. [citat 01.12.2017]. Disponibil: <https://brd.gov.md/ro/content/cetatenii-republicii-moldova-care-au-locuit-si-au-muncit-franta-vor-primi-suport-de>.
94. CHEIANU-ANDREI, D. Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii. [online]. Chișinău, 2013. [citat 06.07.2017]. Disponibil:http://www.brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/01_cartografierea_diasporei_moldovenesti_in_4_tari_ue_rom.pdf.
95. CHELCEA, S. *Metodologia cercetării metodologice : metode cantitative și calitative*. București : Editura Economică, 2001. p. 267. 656 p.
96. CIMPOEȘU, D. *Republica Moldova între România și Rusia 1989-2009*. Chișinău: Casa Limbii Române Nichita Stănescu, 2010. p.238, 428 p. ISBN 978-9975-4129-0-2.
97. CIOBU, E. Independența Republicii Moldova și Marile Puteri: influențe și probleme ale consolidării și afirmării internaționale. In: *Republica Moldova, două decenii pe calea democrației și independenței*.Coord. MOȘNEAGA, V., MOHAMADIFARD, GH., TEOSA, V. Iași: Editura Pan Europe, 2009. p.200. 241 p. ISBN 978-973-8483-67-5.
98. CIOBU, E. Interesul național - sprijin în realizarea politicii externe a statului. In: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova.- Volum 2, Seria „Științe socioumanistice”*, Chișinău, 2006, p.181-188.
99. CIOBU, E. Sisteme internaționale. In: *Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice / Univ. de Stat din Moldova ; coord.: Valentina Teosa [et al.]*. – Chișinău : CEP USM, 2016. – 546 p. p.44-54. ISBN 978-9975-71-828-8.
100. COJOCARU, Gh. *Dilema politic versus economic în construcția europeană*. GAZETA SRL, 2006.

101. COJOCARU, Gh., *Politica externă a Republicii Moldova. Studii*. Chișinău:Ed. Civitas, 2001, p. 119-120. 206 p.
102. Colaborarea RM-OIF. [online]. [citat 14.09.2020]. Disponibil: <https://franta.mfa.gov.md/content/cooperarea-rm-oif>.
103. Compania franceza Lactalis din Republica Moldova vrea sa își lărgască portofoliul de furnizori autohtoni. [online]. [citat 21.12.2016] Disponibil: <http://diasporalive.ro/compania-franceza-lactalis-din-republica-moldova-vrea-sa-isi-largeasca-portofoliul-de-furnizori-autohtoni/>.
104. CONACU, V. Problemele actuale ale politicii Republicii Moldova privind procesul de integrare europeană. In: *Studii internaționale. Viziuni din Moldova*. 2008, nr. 2-3, p. 109-113.
105. Concepția politicii externe a Republicii Moldova. [online]. [citat 14.05.2017]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/306955/>.
106. Conducerea MEI a avut o întrevedere cu reprezentanții Agenției Franceze pentru Dezvoltare. [online]. [citat 28.05.2021]. Disponibil: <https://mei.gov.md/ro/content/conducerea-mei-avut-o-intrevedere-cu-reprezentantii-agentiei-franceze-pentru-dezvoltare>.
107. Consultări moldo-franceze la Paris.[online]. [citat 12.08.2015]. Disponibil : <http://www.romania.mfa.md/noutati-eu/3849/>.
108. Consultările politice moldo-franceze. [online]. [citat 22.08.2018]. Disponibil : <https://md.ambafrance.org/Consultarile-politice-moldo-franceze>.
109. Cooperarea comercial-economică. [online]. [citat 20.12.2016]. Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/cooperare-bilaterala/fr/>.
110. Cooperarea dintre comunitățile locale din Republica Moldova și Franța. [online]. [citat 28.05.2021]. Disponibil: <https://www.calm.md/cooperarea-dintre-comunitatile-locale>.
111. COTILEVICI, V. Dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze. In: *Teoria și practica administrării publice. Materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională. 19 mai 2017, Chișinău, Tipografia „Elan Poligraf”. ISBN 978-9975-3019-8-5. p.209-213. 633 p. [online]. [citat 20.05.2020]. [https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/208_212_Dimensiunea economica a relatiilor moldo-franceze.pdf](https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/208_212_Dimensiunea_economica_a_relatiilor_moldo-franceze.pdf).*
112. COTILEVICI, V. Istoriografia cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european. *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE*, 2017, nr.3 (103). Seria "Științe sociale", p.264-274. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017. [online]. [citat 22.09.2020]. Disponibil : <http://oaji.net/pdf.html?n=2017/2053-1497010433.pdf>.
113. COTILEVICI, V. Relațiile dintre Republica Moldova și Franța prin prisma Francofoniei. *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE*, 2019, nr.3 (123). Seria "Științe sociale", p.32-38. [online]. [citat 22.09.2020]. Disponibil: http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/04.p.32-38stiintepolitice_123.pdf. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017.
114. COTILEVICI, V. Relațiile moldo-franceze în contextul integrării europene. In: *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE*, 2016, nr.3 (93). Seria "Științe sociale", p.189-196. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017.
115. COTILEVICI, V., CEBOTARI, S. Cadrul politico-juridic al relațiilor moldo-franceze. *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. nr.4 (LXXV), 2016. - Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2016. – 218. p. 157-169. [citat 22.09.2020]. Disponibil : <http://ojs.studiamsu.eu/index.php/social/article/view/1660>. ISSN 1812-2566. [online].

116. COZMA, A. *Diplomația Republicii Moldova în perioada anilor 1944-2001*: tz. de doct. în științe politice. Chișinău, 2007. p.87-88.
117. CRISTEA, D. Prognoză și prejudecată. București: ISPRI, 2012. p.138-139.
118. Declarație comună. [online]. [citat 21.10.2019]. Disponibil : <https://www.facebook.com/notes/ministerul-afacerilor-externe-%C5%9Fi-integr%C4%83rii-europene-al-republicii-moldova/declara%C8%9Bie-comun%C4%83-nicolae-popescu-%C8%99i-am%C3%A9lie-de-montchalin/2402880919781478/>.
119. Deschiderea Franței este enormă. [online]. [citat 06.02.2021]. Disponibil : <https://zugo.md/noi-si-europa/>.
120. Despre filiera francofonă. [online]. [citat 01.11.2020]. Disponibil : <http://drept.usm.md/pageview.php?l=ro&idc=103&t=/Departamente/Filiera-francofona/Despre-filiera-francofona>.
121. DEUTSCH, K. W. *Analiza relațiilor internaționale*. Chișinău: Tehnica-Info, 2006, 220 p. ISBN 978-9975-63-008-5.
122. Dezghețul diplomatic și perspectivele de dezvoltare ale Republicii Moldova. Buletinul lunar al Asociației de Politică Externă *Sinteze și Dezbateri de Politică Externă*. Ianuarie, 2021, Nr.1 (179).
123. DIACON, M. Activități programatice de politică externă ale partidelor politice din Republica Moldova. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2012, nr. 3, p. 151-169.
124. DIACON, M. *Prevederi de politică externă în documentele programatice și activitatea partidelor politice din Republica Moldova*: tz. de doct. în științe politice. Chișinău, 2015. p. 41.
125. DUDĂU, R. *Teoria relațiilor internaționale*. București, 2008.
126. EJOV, C. EJOV, A. Conceptul de europenizare și cadrul său teoretic. In: *Revista Filozofie*, nr. 4. 2015. p. 32-40.
127. Emmanuel Macron, după victoria Maiei Sandu. [online]. [citat 20.11.2020]. Disponibil: <https://unimedia.info/ro/news/>.
128. EVANS, G., NEWNHAM, J. *Dicționar de relații internaționale*. Traducere: IONESCU, A.M. București: Editura Universal Dalsi, 2001.
129. *Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998–2008)*. Chișinău: Cartdidact, 2009, 192 p.
130. *Exportul și importul Republica Moldova - Franța*. [online]. [citat: 20-02-2020]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=336&>.
131. *Formarea elitelor moldave: prioritate absolută a cooperării bilaterale franceze*. [online]. [citat 28.12.2016]. Disponibil: <https://md.ambafrance.org/Formarea-elitelor-moldave>.
132. *Francofonia, o poartă suplimentară spre Uniunea Europeană*. [online]. [citat 28.02.2016]. Disponibil: http://adevarul.ro/moldova/actualitate/francofonia-poarta-suplimentara-uniunea-europeana-1_51495eac00f5182b852e4ea3/index.html.
133. Franța în Moldova. [online]. [citat 29.12.2016]. Disponibil: <http://www.ccifm.md/ro/despre-moldova/franta-in-moldova/>.
134. Franța va sprijini Moldova în procesul de implementare a reformelor. [online]. [citat 29.12.2016]. Disponibil: <http://www.infotag.md/reportaje>.
135. Franța va susține Moldova în procesul integrării europene. [online]. [citat 16.03.2010]. Disponibil : <http://www.moldova.md/md/news/1211/1/2536/>.
136. Funcționarii moldoveni vor învăța limba franceză în cadrul Proiectului Europa. [online]. [citat 21.02.2016]. Disponibil: <http://www.2011.europa.md/stiri/show/4239/functionarii-moldoveni-vor-invata-limba-franceza-in-cadrul-proiectului-europa>.

137. GARAZ, M. Integrarea Republicii Moldova în familia democrațiilor europene. In: *Moldova și Lumea*. nr.4, 2001.
138. GHEORGHIU, V. *Relațiile politice dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană*. Chișinău: IPP, 2007.
139. GHICA, L. A. *România și Uniunea Europeană : o istorie cronologică*. București: Meronia, 2006. 253 p.
140. GONȚA, A. Imaginea Republicii Moldova în presa francofonă anii 2005-2006. In: *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*. N1 (36), Chișinău : CEP USM 2007, ISSN 1812-2566, p.25-32.
141. Grupul Société Générale. [online]. [citat 21.12.2016]. Disponibil: <https://mobiasbanca.md/>.
142. Guvernul Republicii Franceze. [online]. [citat 11.11.2017]. Disponibil: www.gouvernement.fr.
143. Guvernul Republicii Moldova. [online]. [citat 11.11.2017]. Disponibil: <http://www.gov.md>.
144. HARCENCO, B. Moldova este interesată în dezvoltarea relațiilor cu Franța și cu alte țări francofone. In: *Moldova Suverană*. Nr. 228 (19425), 1998, 9 decembrie. p.3.
145. Hotărâre pentru aprobarea Concepției politicii externe a Republicii Moldova: nr. 368, din 08.02.1995. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1995, nr.020.[online]. Disponibil:<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306955>.
146. ILUȚ, P. Abordarea calitativă a socioumanului. Concepte și metode. Iași : Polirom, 1997. p.86. 184 p.
147. Interviu cu Oleg Serebrian: Bunele relații ale Parisului pot face din Franța un mediator excelent pentru dezlegarea dosarului transnistrean. Radio Europa Liberă. 11.04.2011. [online]. [citat: 20.12.2016]. Disponibil: <http://www.ape.md/libview.php?l=ro&idc=153&id=1426>.
148. Intrarea în vigoare a Acordului de Asociere UE-Republica Moldova : avantaje pentru întreprinderile franceze.[online]. [citat 28.12.2016]. Disponibil: <http://www.ccifm.md/ro/single-news/n/intrarea-in-vigoare-a-acordului-de-asociere-ue-republica-moldova-avantaje-pentru-intreprinderile-franceze-1/>.
149. Investițiile franceze în Moldova. [online]. [citat: 26.08.2015]. Disponibil: <http://www.franta.mfa.md/economic-relations-ro/>.
150. IVAN, A. L. Extinderea UE spre Europa Centrală. Logici și condiționări. Studiu de caz – România. In: *Integrarea României în Uniunea Europeană: provocări și perspective*. Iași: Institutul European, 2007, p. 23-56.
151. În relațiile moldo-franceze așteptăm o evoluție de lungă durată, decât schimbări radicale. In: *Flux*, nr. 155 (354), 1998, 3 sept.,p.4.
152. Jacques Chirac a sosit în Republica Moldova pentru o vizită de Stat de o zi. [online]. [citat: 13.08.2015]. Disponibil: <http://www.ziaruldeiasi.ro/local/chisinau, 05-09-1998>.
153. JUC, V. De la partidul unic la pluripartidism. In: *Arena politică*. Nr.1, 1996.
154. JUC, V. *Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice*. Chișinău: Tipogr-Sirius SRL, 2011. 248 p.
155. JUC, V. Politica externă. In: *Republica Moldova*. Ediția a 2-a revăzută și adăugată. Chișinău: Bons offices SRL, 2010. p. 706 -715.
156. JUC, V. *Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece*. Chișinău, 2015, 200 p.
157. JUC, V. COJOCARU, Gh. Politica externă. In: *Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic*. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală Andrei Lupan, 2015, p.228, 480 p.

158. KISSINGER, H. *Diplomația*. București: ALL, 2008, 780 p.
159. KLIPII, I. Evoluția cadrului politic al problemei integrării europene. In: *Moldova și Integrarea europeană. Institutul de Politici Publice*. Chișinău: Ed. Prut Internațional, 2001, p. 11-12.
160. La Chișinău va fi semnat Memorandumul privind „Proiectul Europa”. [online]. [citat: 21.02.2016]. Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/comunicate-presa-md/475736/>.
161. LEANCĂ, I. Evoluția relațiilor externe. In: *Tranziția. Retrospective și perspective*. Chișinău: Ed. Adept, 2002. 389 p. p.373. ISBN 9975-908-23-3.
162. LESCU, M. Planul de acțiuni UE-R.M. și-mass-media. In: *Moldova și Lumea*. nr.2, 2005.
163. Metodele cercetării științifice a fenomenului juridic (metodologia juridică). [online]. [citat 06.07.2020] Disponibil: <http://www.stiucum.com/drept/drept-general/Metodele-cercetării-stiintific22565.php>.
164. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. [online]. [citat 24.03.2018]. Disponibil: <https://mecc.gov.md/>.
165. MIRCEA, V. Diplomația publică. In : *Cadran politic. Revistă de analiză și informare politică*, publicat în Idei Contemporane, № 29, 2005. [online]. [citat 11.04.2016] Disponibil : http://www.cadranpolitic.ro/view_article.asp?item=1866.
166. Moldoscopie. [online]. [citat: 25.03.2019]. Disponibil: <https://uspee.md/moldoscopie/>.
167. Moldova a încheiat cu succes negocierile cu Franța. [online]. [citat 25.07.2021]. Disponibil :http://infomarket.md/ro/taxes/Moldova_a_ncheiat_cu_succes_negocierile_cu_Franța.
168. Moldova și Franța au semnat un acord de cooperare în domeniul patrimoniului cultural. [online]. [citat 29.06.2016]. Disponibil:<http://www.infotag.md/populis-ru/222529/>.
169. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.36-38, p.26-27.
170. MORARI, C. *Dimensiunile externe și interne în procesul de integrare europeană. Cazul Republicii Moldova*: tz. de doct în științe politice. Chișinău, 2017. 173p.
171. MORARU, S., MORARU,V. Limba franceză în contextul confruntărilor lingvistice. In : *Francopolifonia ca vector al comunicării*. ULIM, 2006. p. 68-72.
172. MORARU, V. *Europeanizarea: fațetele procesului*. Chișinău: IIEȘP al AȘM, 2013, 336p.
173. MORARU, V. *Republica Moldova – Uniunea Europeană: problemele și perspectivele cooperării*. Chișinău: Știința, 2010. 148 p.
174. MORARU, V. Valențele valorilor europene. In: *Moldoscopie*. Nr. 2(73)/2016/ISSN 1812-2566. p.11-120.
175. MOTOC, I. *Teoria relațiilor internaționale: sursele filosofiei morale și a dreptului*. București: Paideia, 2001, 184 p. ISBN 973-596-040-0.
176. NASTASE, A. ș.a. *Drept diplomatic și consular*. Sinteze pentru examen. București: ALL Beck, 2002.
177. NĂSTASE, D. *Drept diplomatic și consular*. București: Editura Fundației România de mâine, 2006.
178. NEGUȚA, A. Moldova și Franta: 15 ani de relații diplomatice. In: *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*. N2 (37), Chișinău : CEP USM 2007, ISSN 1812-2566, p.145-156.
179. NEGUȚA, A. Relațiile economice moldo-franceze. In: *Moldoscopie(probleme de analiză politică)*. № 1 (XXXX), Chișinău: CEP USM, 2007.

180. NEGUȚA, A. Relațiile moldo-franceze în sfera socio-culturală. In: *Moldoscopie(probleme de analiză politică)*. N3 (42), Chișinău : CEP USM 2008, ISSN 1812-2566, p.159-174.
181. NEGUȚA, A. Relațiile politice moldo-franceze. In: *Moldoscopie(probleme de analiză politică)*. N1 (44) 2009, p.145-149. ISSN 1812-2566.
182. Nota informativă privind relațiile comercial-economice între Republica Moldova și Republica Franceză pe durata anului 2015. [online]. [citat 20.12.2016]. Disponibil: <http://www.mec.gov.md/ro/content/cooperare-economica-internationala>.
183. Orange. [online]. [citat 21.12.2016]. Disponibil: <http://unimedia.info/tag/orange>.
184. Orașe înfrățite. [online]. [citat 29.03.2016]. Disponibil: <https://orasulmeuchisinau.wordpress.com/2015/07/14/14-iulie-ziua-nationala-a-frantei/>.
185. PAMBOUKJIAN, E. La momentul potrivit, Moldova își va ocupa locul care-i aparține în UE. Discursul Ambasadorului Franței, Edmond Pamboukjian, rostit cu ocazia încheierii misiunii sale în Republica Moldova, 19 martie 2007. [online]. [citat 24.05.2016]. Disponibil: http://europa.md/primary.php?d=rom&n=Interviuri.0_1214.
186. PARMANTIER, F. *Moldova. Atuurile Francofoniei*. Chișinău: Arc, 2010, 136 p. ISBN 978-9975-61-586-0.
187. Pentalog Chișinău – o echipă de specialiști IT de top.[online]. [citat: 26.12.2016]. Disponibil: <http://itmoldova.com/it-news-md/pentalog-chisinau-o-echipa-de-specialisti-it-de-top/>.
188. PÎRȚAC, Gr. *Politologie*. Note de curs. Chișinău, 2013. p.5
189. *Politica externă a Republicii Moldova 2009–2011:în sinteze și dezbateri*. Red.: Lina Grău. Chișinău: MS Logo SRL, 2011, 320 p.
190. Președintele francez Jacques Chirac, un avocat al Republicii Moldova la Uniunea Europeană. In : *Flux*, nr. 155 (354), 1998, 3 sept.,p.4.
191. Președintele Maia Sandu a avut o ședință de lucru cu experți francezi. [online]. [citat 28.05.2021]. Disponibil: <https://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa>.
192. Prin Francofonie – în Europa și în lume. [online]. [citat 27.02.2016]. Disponibil: <http://www.moldova.md/md/relatile/2529/>.
193. Principalele vizite bilaterale. [online]. [citat 16.08.2016]. Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/cooperare-bilaterala/fr/#economic>.
194. Profesorii moldoveni vor face stagii în Franța. [online]. [citat 30.03.2016]. Disponibil: <http://www.cuvintul.md/article/6782/>.
195. PRONIȚCHI, E. Vectorul european al Republicii Moldova la confluența intereselor externe ale României, Ucrainei și Rusiei.In: *Republica Moldova și Integrarea Europeană. Cooperarea în Pactul de Stabilitate*.Chișinău : Institutul de Politici Publice, 2003, p.42.
196. Protocolul privind stabilirea relațiilor diplomatice între Republica Franceză și Republica Moldova. In: *Tratate Internationale Nr. 40 art. 145*. [online]. [citat 04.06.2021]. Disponibil:<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=363546>.
197. PUȘCAȘ, V. *Relații internaționale/transnaționale*. Cluj: Editura Sincron, 2005.
198. PUȘCAȘ V. *România spre Uniunea Europeană: negocierile de aderare (2000-2004)*. Iași: Institutul European, 2007. 675 p.
199. Relațiile comercial-economice. [online]. [citat 13.09.2020]. Disponibil: <https://franta.mfa.gov.md/content/rela%C5%A3ii-comercial-economice>.
200. Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice. [online]. [citat 14.08.2017]. Coord. V. TEOSA Gr. Vasilescu V. Rotaru. Chișinău, 2016. Disponibil:https://eupreacc.files.wordpress.com/2016/10/relatii-internationale-b5_p2.pdf.
201. Relații moldo-franceze. [online]. [citat 13.08.2016]. Disponibil: <http://www.ambafrance-md.org>.

202. Relațiile moldo-franceze în domeniul finanțelor publice. [online]. [citat 27-05-2021]. Disponibil: <https://www.mf.gov.md/sites/default/files/acord%203.pdf>
203. Relațiile moldo-franceze se vor aprofunda.[online].[citat: 27-12-2016]. Disponibil: <http://timpul.md/articol/relatiile-moldo-franceze-se-vor-aprofunda-102144.html>.
204. Republica Moldova este cointereseată în extinderea relațiilor comercial-economice cu Franța. [online]. [citat 20.12.2016]. Disponibil: https://monitorul.fisc.md/editorial/republica_moldova_este_cointeressata_in_extinderea_relatiilor_comercial-economice_cu_franta.html.
205. Republica Moldova este interesată în extinderea relațiilor comercial-economice cu Franța. [online]. [citat 20.12.2016]. Disponibil: <https://mei.gov.md/ro/content/republica-moldova-este-interesata-extinderea-relatiilor-comercial-economice-cu-franta>.
206. *Republica Moldova între Est și Vest: Studii și analize de politică externă*. Asociația pentru Politică Externă. Chișinău: Cartdidact, 2012. p. 10, 79 p. ISBN 978-9975-4158-9-7.
207. Revista de Sociologie, Științe Politice a Academiei de Științe a Moldovei. [online]. [citat 20.07.2020]. Disponibil: <http://iiesp.asm.md>.
208. Rezumat al sectorului de piață externă-mierea de albine în Franța.[online]. [citat 20.12.2016]. Disponibil: http://invest.gov.md/sites/default/files/Honey-France-Market-Study_ro.pdf.
209. ROTARU, V. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul dimensiunilor morale: realități și deziderate*:tz. de doct. în științe politice. Chișinău, 2013, p. 51, 163 p.
210. RUSNAC, Gh., MOȘNEAGA, V. În căutarea propriei căi. Concepția politicii externe a Republicii Moldova. In: *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: USM, Partea II, 1993, p.11-19.
211. SACA, V., CEBOTARI, S. Republica Moldova între interesul național și vocația proeuropeană. In: *Moldova și Lumea*. nr.2, 2004. p. 11-13.
212. SACA, V., VARZARI, P. Politici integraționiste în contextul modernizării social-politice a Republicii Moldova. In: *Moldoscopie, (Probleme de analiză politică)*. Nr. 1(68), ISSN 1812-2566. Chișinău: USM, 2015, p.114-130.
213. Serviciul de presă al Parlamentului. Francofonia și Moldova. In : *Moldova Suverană*. Nr. 227 (19424), 1998, 8 decembrie. p.1-2.
214. Serviciul de presă al Parlamentului. Valeriu Matei a dialogat cu ministrul Francofoniei. In : *Moldova Suverană*. Nr. 227 (19424), 1998, 8 decembrie. p.2.
215. SNEGUR, M. *Labirintul destinului*. Memorii. Vol.4. Chișinău: Fundația Draghiștea, 2013. 764p. p. 400-420. ISBN 9789975421089.
216. SOLOMON, C. Aspecte privind relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. In: *Teoria și practica administrării publice*, (Materiale ale Conferinței științifico-practice cu participare națională, 2012). Chișinău, 2012. p.53-55.
217. SOLOMON, C. Cadrul normativ-legislativ de realizare a politicii externe a Republicii Moldova. In: *Studii internaționale. Viziuni din Moldova*. 2008, nr. 2-3, p. 95-101.
218. SOLOMON, C., GÎRNET, I. Dimensiunea politicului în Republica Moldova în contextul proceselor integraționiste. In: *Teoria și practica administrării publice*, (Materiale ale Conferinței științifico-practice cu participare națională, 20 mai 2016). Chișinău: AAP, 2016, p. 137-139.
219. SPINEI, Gh. Drumul greu spre europenizare. In: *Moldova Suverană*, nr.28, 1991,6 februarie, p.2.
220. SPÎNU, S. *Procese culturale europene: implicații pentru Republica Moldova*. Curs de lecții. Chișinău: AAP, 2013. P. 183-185.

221. STRATULAT, B. Parisul a devenit mai aproape de Chișinău. In: *Moldova și Lumea*. Nr. 9-10, 1998, p.2.
222. Studia Universitatis Moldaviae. [online]. [citat 02.10.2019]. Disponibil: <http://studiamsu.eu/>.
223. Studii în Franța. [online]. [citat 06.11.2019] Disponibil: <https://www.alf.md/ro/2019/11/etudes-en-france-ouverture-campagne-dap-2019-2020/>.
224. Susținem cercetarea și învățământul în limba franceză. [online]. [citat 05.11.2018]. Disponibil: <http://www.jc.md/sustinem-cercetarea-si-invatamantul-in-limba-francezaziua-europei/>.
225. *Tendințe și Politici Migraționiste în Regiunea Mării Negre: cazurile R. Moldova, României și Ucrainei*. Coordonator de Proiect: Mihail Șalvir, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, 2008. p.6 ISBN 978-9975-9922-3-7.
226. TEOSA, V., STAMATIN, E. Relațiile de cooperare dintre Consiliul Europei și Republica Moldova în contextul integrării europene. In: *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*. N2 (49), Chișinău : CEP USM, 2010, p.107-121. ISSN 1812-2566.
227. *Topul țărilor în care RM exportă cel mai mult*. [online]. [citat: 20-02-2020]. Disponibil: https://www.zdg.md/stiri/stiri-economice/topul-tarilor-in-care-r-moldova-exporta-cel-mai-mult?fbclid=IwAR1p522YOeHmK0fNTCM4xieX2IB7KZm_2qe.
228. Tratat nr. 1993 din 29.01.1993 de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză. [online]. [citat: 29.03.2016]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=360245>.
229. Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte. Volum 18, (1990-1998). Moldpress. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. Chișinău, 1999. p.412-415.
230. Tratatate Internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol. 32. Chișinău: Moldpres, 2000, p.233.
231. ȚAPOC, V. *Teoria și metodologia științei contemporane: concepte și orientări*. Chișinău: CEP USM, 2005.
232. ȚĂCU, O. Drumurile Unirii. Luminile Parisului. Timpul. [online]. [citat 06.11.2020]. Disponibil: <http://timpul.md/articol/drumurile-unirii-%28ii%29--luminile-parisului-90845.html>.
233. ȚĂU, N. *Diplomația în culise : Suveranitate, Independență, Război și pace*. București: Editura Enciclopedică, 2002. 388p. p. 210-213. ISBN 973-45-0406-1.
234. Un context francofon privilegiat. [online]. [citat 26.03.2016]. Disponibil: <https://www.alf.md/spip.php?lang=ro§ion=168&subsection=185>.
235. Un nou inceput de colaborare intre orasele infratite Grenoble si Chisinau. [online]. [citat 29.03.2016]. Disponibil: <http://2011.europa.md/stiri/show/1915/florent-parmentier-chisinau-2012-un-nou-inceput-de-colaborare-intre-orasele-infratite-grenoble-si-chisinau>.
236. VARZARI, P. *Elita politică și birocrăția în contextul realizării reformelor democratice (cazul Republicii Moldova)*. Chișinău: Pontos, 2013, p.220, 366 p.
237. VASILESCU, Gr. Concepția europenisticii și Studiile Europene. In: *Moldoscopie*, 2019, nr. 3 (86). p. 133-145.
238. VASILESCU, Gr. Considerații privind metodologia studiilor europene contemporane. In: *Moldoscopie*, 2015, nr.4 (LXXI). p. 35-48.
239. VASILESCU, Gr. Sarcini și mecanisme interne de integrare europeană a Republicii Moldova. In: *Studii Internaționale. Viziuni din Moldova* /col. red.: Teosa V. [ș.a.]. Chișinău : CEP USM, Vol.8, nr1(6), 2008, pag 48-65.

240. VASILESCU, Gr. Strategii de integrare europeană pentru Republica Moldova. In: *Știința politică în Republica Moldova: realizări și perspective*: St. Intern./coord. V. Teosa, ș.a. Chișinău: CEP USM, 2011, pp. 255-263.
241. VASILESCU, Gr., MORARI, C. Integrarea europeană. In: *Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice* / Univ. de Stat din Moldova ; coord.: Valentina Teosa [et al.]. Chișinău : CEP USM, 2016. 546 p. p.230. ISBN 978-9975-71-828-8. [online]. [citat 26.03.2017]. Disponibil: https://eupreacc.files.wordpress.com/2016/10/relatii-internationale-b5_p2.pdf.
242. VĂTĂMAN, D., DAVID, I. *România și Uniunea Europeană: istorie și actualitate*. București: Pro Universitaria, 2008. 225 p.
243. Vlad Filat a avut o întrevedere cu membrii Comisiei pentru afaceri externe a Adunării Naționale a Franței.[online].[citat 20.12.2017]. Disponibil: <http://pldm.md/stiri/3608-vlad-filat-a-avut-astzi-la-paris-o-intrevedere-cu-membrii-comisiei-pentru-afaceri-externe-a-adunarii-naionale-a-franei->.
244. WIGHT, M. *Politica de putere*. Traducere: Tudor F. Chișinău: Editura ARC, 1998.
245. Zilele Francofoniei 2018 - Discursul E.S. Domnului Pascal LE DEUNFF. [online]. [citat 25.05.2018]. Disponibil: <https://md.ambafrance.org/Zilelor-Francofoniei-2018-Discursul-E-S-Domnului-Pascal-LE-DEUNFF#Discursul-E-S-Domnului-Pascal-LE-DEUNFF-Ambasador-al-Fran-ei-in-Republica-nbsp>.

b) în limba rusă

246. БЕНЮК, В. *Европейские интеграционные процессы. Теории, концепции, понятия*. Кишинёв: Типография, 2006.
247. БОРКО, Ю. А. Франция в европейской интеграции: эволюция концепций и политики (1950– 2015 гг.), Франция на пороге перемен: экономика и политика в начале XXI века. In: *Сборник статей по итогам Всероссийской научной конференции* (ИМЭМО РАН, 7 декабря 2015 года), Москва: ИМЭМО, РАН 2016, p.210-220.
248. КОСЕНКО, С. Внешняя политика Франции: новые ориентиры и старые ошибки. In: *Внешняя политика зарубежных стран*. №1(30)/2014, p.41-44.
249. ОБИЧКИНА, Е. О. *Франция на рубеже XX-XXI веков: кризис идентичности: монография* / Е. О. Обичкина. – М. : МГИМО, 2003. – 137 p. – (Ведущие страны Запада на рубеже тысячелетия).
250. ПАНЮЖЕВА, М. Французская политика Н. Саркози (2007–2012 гг.). In: *События и люди*, 11/2013, p. 118-124.
251. РИПЕР, Ж.-М. Современная Франция в международных отношениях. Франция на пороге перемен: экономика и политика в начале XXI века. In: *Сборник статей по итогам Всероссийской научной конференции* (ИМЭМО РАН, 7 декабря 2015 года), Москва: ИМЭМО, РАН 2016, p.10-16.
252. ЦЫГАНКОВ, П. А. *Теория международных отношений*. Учеб. Пособие. Москва: Гардарики. 2002. 590 с. с.53.

c) în limba engleză

253. ADLER, P. A., ADLER, P. *Observational Techniques*. In: N. K. Denzin și Y. S. Lincoln. *Handbook of Qualitative Research* (pp. 377-393). Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994.
254. BAILEY, K. D. *Methods of social research*. (ediția a IIa). New York: The Free Press, 1982, p. 249-252.

255. BRATBERG, Ø. *Bilateral Diplomacy in an Integrated Europe: the Co-existence of Institutional Orders?* Working Paper № 10, June 2007 by ARENA Center for European Studies, University of Oslo. [online].[citat 23.11.2015]. Disponibil: http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2007/papers/wp07_10.pdf.
256. CEBOTARI, S., COTILEVICI, V. **Socio-cultural dimension of relations between Republic of Moldova and France in the context of European integration process.** In: *Țările post-sovietice între UE și Federația Rusă - analiza circumstanțelor specifice și tendințelor politice. Conferința științifică internațională, 27 septembrie, 2016 / coord.: Valentina Teosa [et al.]. – Chișinău : CEP USM, 2016. p.141-151. ISBN 978-9975-71-829-5.*
257. COTILEVICI, V. **Conceptual identifications of the „bilateral relations” – „foreign policy” – „integration process” interaction.** In: *Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference „Social and Economic Aspects of Education in Modern Society”, Vol.2, January 20, 2019, Warsaw, Poland. ISBN 978-83-9525507-3-6. p. 38-44.*
258. GRIFFITS, M., O’CALLAGHAN, T. *International Relations: The Key Concepts.* London: Routledge, 2002.
259. HAAS, E. *Uniting of Europe*, Stanford University Press, 2004, 641 p.
260. HILL, C. *The Changing Politics of Foreign Policy* Basingstoke. Palgrave/MacMillan, 2003, 376 p.
261. JONSSON, C., HALL, M. *Essence of Diplomacy. Studies in Diplomacy and International Relations.* New York: Palgrave Macmillan, 2005.
262. KAPLAN, M. *System and proces in Internațional Politics*, Colchester: ECPR, 2005, p.23.
263. KELSTRUP, M. *European Integration and Political Theory.* 1972, p.31-44.[online].[citat 09.09.2015]. Disponibil: <http://www.d.p.lth.se/cml/classic-integration.txt>.
264. MORGENTHAU, H. J., THOMPSON, K. W., CLINTON, W. D., *Politics among nations: the struggle for power and peace*, McGraw-Hill Higher Education, 2005, p.143-146.
265. RADAELLI, C., FEATHERSTONE, K. *The Politics of Europeanization.* Oxford: Oxford University, Press, 2003. 363 p.
266. ROSAMOND, B. *Theories of European integratio.* New York: St. Martin’s Press, 2000, 73 p.
267. WALTZ, K. N., *Theory of international politics*, Waveland Press, 2010, p. 62.
268. *Webster’s Encyclopedie Unabridged Dictionary of the English Language.* New-York: New Revises Edition „GRME RCY Books”, 1989. p. 738.

c) în limba franceză

269. ARON, R. *Paix et guerre entre les nations.* Paris : Calmann-Lévy, 1984. p. 442.
270. ATTALI, J. *La Francophonie et la Francophilie, moteurs de croissance durable.* Paris, 2014. 246 p. ISBN: 978-2-11-009886-3.
271. BALASTER, P., MOSER, C. *Sur la voie du bilatéralisme: enjeux et conséquences.* Vol. 2, Strukturbeirichtarstattung № 36/2. Berna, 2008.
272. *Bilatéral. Dictionnaire Hachette Encyclopédique Illustré.* Paris : Hachette Livre, 1997.
273. BONDARENCO, A. *La Francophonie et l’uniformisation dans le contexte de la République de Moldova.* [online].[citat 14.09.2020]. Disponibil: <http://icfi.ulim.md/volume/Fr2006.pdf>.
274. BRAILLARD, Ph., DJALILI, M-Reza. *Les relations internationales.* Paris, 2016, ISBN 978-2-13-073675-2, pp. 55-62, 126p.

275. CAPLOW, T. *L'Enquête sociologique*. Paris : Armand Colin, 1970, p. 155.
276. CHARILLON, F. *Politique étrangère: nouveaux regards*. Paris: Presse de Sciences Po, 2002.
277. *Charte de la Francophonie*, adoptée par la Conférence ministérielle de la Francophonie, Antananarivo, le 23 novembre 2005 / *Cadre stratégique décennal de la Francophonie*. [online].[citat 09.09.2016]. Disponibil: 2004-2014//http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Cadre_strategique_decennal_de_la_Francophonie_2004-2014_.pdf.
278. CHAUPRADE, A. *L'espace économique francophone. Pour une Francophonie intégrale*. Paris: Ellipses, 1996.
279. COTILEVICI, V., CEBOTARI, S. La Francophonie – une porte supplémentaire de la République de Moldova vers l'Europe. *Analele Universității din Oradea. Relații Internaționale și Studii Europene*. Tom IX. 2017. p. 99-107. ISSN 2067 – 1253.
280. *De nombreuses associations en France*. [online].[citat 30.03.2016]. Disponibil: <http://www.ambafrance-md.org/De-nombreuses-associations-en>.
281. Déclaration conjointe d'Amélie de Montchalin, Secrétaire d'État chargée des Affaires Européennes de la République Française et Nicolae Popescu, Ministre des Affaires Étrangères et de l'Intégration Européenne de la République de Moldavie (Chisinau, 13 septembre 2019). [online].[citat 20-09-2019].Disponibil : <https://md.ambafrance.org/Declaration-conjointe-d-Amelie-de-Montchalin-Secretaire-d-Etat-chargee-des>.
282. DELIVET, Ph. *Les politiques de l'Union européenne*. Paris, 2013, 287 p.
283. Département fédéral des Affaires étrangères (DFAE). *ABC de la diplomatie*. Berne, 2008. p.7.
284. Discours prononcé par M. Jacques Chirac, Président de la République à l'Université d'Etat de Moldavie. Chisinau, 04.09.1998. [online].[citat 24-05-2018].Disponibil : <https://www.moldavie.fr/Archive-Discours-prononce-par-Monsieur-Jacques-Chirac.html>.
285. DURRIEU, J, PARMENTIER, F. *La Moldavie à la croisée des mondes*. 2019. 176 p. ISBN 978-2-35270-294-8.
286. DUROSELLE, J.-P. *L'Europe de 1815 à nos jours. Vie politique et relations internationales*. Paris : PUF, 1993 (Première édition 1964), p. 368.
287. FOULQUIE, P., SAINT-JEAN, R. *Dictionnaire de la langue philosophique*. Paris : PUF, 1962. p.492.
288. GHALI, B-B. *Emanciper la Francophonie*. Paris : L'Harmattan, 2002.
289. GIRAULT, R. *Russes et investissements français en Russie 1887-1914*. Paris : Publications de la Sorbonne-Armand Colin, 1973, p. 585.
290. GOMART, T. La relation bilatérale: un genre de l'histoire des relations internationales/ In: *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, 2002, vol. 65, № 1. [online].[citat 07.09.2016]. Disponibil: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/mat_07693206_num_65_1_40331
291. GRAND LAROUSSE. - Paris: Ed. „LAROUSSE”, T.III, 1994. p.1639.
292. GUȚU, I. *Aspects historiques de la Francophonie moldave*. [online]. [citat 01.10.2020]. Disponibil: <http://icfi.ulim.md/volume/Fr2006.pdf>.
293. JACQUIER, B. *Relations internationales. Les acteurs du système international*. Grenoble: Presses universitaires, 1993. p.5.
294. JUPPÉ, A., SCHZEITWER, L. La France et l'Europe dans le monde. Livre blanc sur la politique étrangère et européenne de la France 2008-2020. La documentation Française. [online]. [citat 01.10.2020]. Disponibil: <https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/084000459.pdf>.

295. KESSLER, M-Ch. *La politique étrangère de la France : Acteurs et processus*. Paris: Presses de Sciences Po, Coll. « Références inédites », 1999, 499p.
296. KOHN, R, NEGRE, P. *Les voies de l'observation. Repère pour les pratiques de recherche en sciences humaines*. Paris: Nathan, 1991. p. 7.
297. *La Constitution de la République Française (4 Octobre 1985). Titre XIV - De la francophonie et des accords d'association*. [online].[citat 24-05-2018].Disponibil : <http://www.legifrance.gouv.fr/html/constitution/constitution2.htm#titre14>.
298. La France apporte une première aide concrète à la réforme de la Justice en République de Moldavie. [online]. [citat 01.11.2019]. Disponibil : <https://md.ambafrance.org/La-France-apporte-une-premiere-aide-concrete-a-la-reforme-de-la-Justice-en>.
299. *Langue française*. [online]. [citat 17.01.2016]. Disponibil : <http://www.francophonie.org/-Francais-et-langues-partenaires-.html>.
300. L'Antenne de l'Agence universitaire de la Francophonie a Chisinau. Rapport d'activité 2015.
301. LEFEBVRE, M. *La politique étrangère européenne*. Paris: Presses Universitaires de France. 2016, 127 p.
302. Les relations entre la France et la Moldavie ont un caractère stratégiques.[online].[citat 30.03.2016]. Disponibil: <http://www.moldavie.fr/spip.php?article1005>.
303. MORARU, V, CHISALITA-MUSAT, J. La Moldavie: les enjeux des changements. In : *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. Nr.2(162)/2013/ISSN 1957-2294. P.129-135.
304. MORIN, J.-F. *La politique étrangère: Théorie, méthodes et références*. Paris: Armand Colin 2013. 315 p. ISBN 978-2200272227.
305. Organisation Internationale de la Francophonie. Qui sommes-nous? [online].[citat 07.02.2016]. Disponibil: <http://www.francophonie.org/Qui-sommes-nous.html>.
306. PARMENTIER, F. *Les chemins de l'Etat de droit. La voie étroite des pays entre Europe et Russie*. Presses de Sciences Po, 2014. ISBN 978-2-7246-1775-3.
307. PARMENTIER, F. *Moldavie : les atouts de la francophonie*. Paris : Editions Non Lieu, 2010. ISBN 9782352700760.
308. PETITEVILLE, F. De la politique étrangère comme catégorie d'analyse des relations internationales. In: *Critique internationale*. 3/2003 (no 20), p. 59-63.
309. Relations économiques. [online]. [citat: 20-12-2016]. Disponibil: <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/moldavie/la-france-et-la-moldavie/>.
310. SUR, S. *Relations internationales/* Ediția a IV- a. Paris: Montchrestien, 2006.
311. Traité d'amitié, d'entente et de coopération (en vigueur depuis 01.12.1995). [online]. [citat 13.08.2015]. Disponibil: <http://www.legifrance.gouv.fr>.
312. Une présence économique française structurée en Moldavie. [online].[citat 20.12.2016] Disponibil : <https://www.moldavie.fr/Une-presence-economique-francaise-structuree-en-Moldavie.html>.
313. *XIe Sommet de la Francophonie: La Declaration de Bucharest*// <http://www.moldavie.fr/spip.php?article449>, 20.03.2010, 14.49 / *Președintele parlamentului, Marian Lupu, a participat la reuniunea a XI-a a francofoniei, la București*, publicat la 29 septembrie 2006// [online].[citat 07.02.2016]. Disponibil: <http://politicom.moldova.org/news/preedintele-parlamentului-marian-lupu-a-participat-la-reuniunea-a-xia-a-francofoniei-la-bucureti-18856-rom.html>.
314. *Encyclopedia Universal Sopena. Dictionario ilustrado de la lengua espanola*. - Barcelona: Ed. RAMON SOPENA, S.A., 1995. p. 4555.

Anexe

Anexa 1. Acorduri și tratate încheiate între Republica Moldova și Republica Franceză

Nr.	Denumirea protocolului/acordului/tratatului	Data semnării	Publicat
1.	Protocolul privind stabilirea relațiilor diplomatice între Republica Franceză și Republica Moldova	12 martie 1992	30-12-2009 în Tratatate Internationale Nr. 40 art. 145
2.	Protocolul de cooperare între Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova și Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Franceze	29 ianuarie 1993	30-12-1999 în Tratatate Internationale Nr. 18 art. 406
3.	Tratatul de prietenie, înțelegere și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză	29 ianuarie 1993	30-05-1994 în Monitorul Oficial Nr. 005 31-12-2005 în Tratatate Internationale Nr. 32 art. 233
4.	Acordul de cooperare culturală, științifică și tehnică între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze	24 noiembrie 1994	28-06-1996 în Monitorul Oficial Nr. 42-44 art. 357 30-12-1999 în Tratatate Internationale Nr. 18 art. 410
5.	Acordul privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze	8 septembrie 1997	Tratatate internaționale, 2001, volumul 24, pag.175
6.	Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze privind transporturile rutiere internaționale de mărfuri	8 septembrie 1997	29-01-1998 în Monitorul Oficial Nr. 6-7 art. 25
7.	Protocolul de înțelegere între Ministerul Agriculturii și Alimentației al Republicii Moldova și Ministerul Agriculturii și Pescuitului al Republicii Franceze în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale	14 octombrie 1997	30.12.1999 în Tratatate Internationale, Nr.18, art.408
8.	Acordul între Ministerul Apărării al Republicii Moldova și Ministerul Apărării al Republicii Franceze cu privire la colaborarea bilaterală în domeniul apărării	15 iulie 1998	
9.	Convenția între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze pentru evitarea dublei	30 octombrie 2006	

	impuneri și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit		
10.	Memorandum de Înțelegere între Centrul pentru combaterea crimelor economice și corupției al Republicii Moldova și Unitatea de procesare a informației și acțiunilor împotriva rețelei ilegale financiare (TRACFIN) a Republicii Franceze privind cooperarea în schimbul de informații financiare cu privire la spălarea banilor și finanțarea terorismului	12 octombrie 2010	
11.	Acordul de cooperare tehnică între Direcția generală Finanțe Publice a Ministerului Economiei și Finanțelor al Franței și Direcția generală Trezoreria de Stat a Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova	27 martie 2015	
12.	Aranjamentul administrativ privind cooperarea în domeniul patrimoniului cultural	18 aprilie 2016	03-06-2016 în Monitorul Oficial Nr. 151-155 art. 730
13.	Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze privind angajarea în câmpul muncii a soților/soțiilor agenților misiunilor oficiale a fiecărui stat în celălalt stat	27 mai 2016	05.08.2016 în Monitorul Oficial Nr. 247-255 art. 1012
14.	Acordul cadru de parteneriat între Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova și Oficiul Francez pentru Imigrare și Integrare al Republicii Franceze	2 octombrie 2017	29-09-2017 în Monitorul Oficial Nr. 352-355 art. 868

Sursa: Elaborat de autor în baza cercetărilor efectuate. © Cotilevici Violeta, 2021.

Anexa 2. Metodologia cercetării prin interviu

Scopul de cercetare: Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: realități și perspective.

Subiecții de cercetare:

- Directorul Alianței Franceze din Moldova și a Camerei de Comerț și Industrie Franța-Moldova
- Directorul Antenei din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei (AUF)
- Ambasadorul Franței în Republica Moldova (2018 - până în prezent)
- Ex-atașat pe Cooperare în cadrul Ambasadei Franței în Republica Moldova
- Prorector pentru activitatea științifică, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
- Rector, Academia Militară „Alexandru cel Bun”

Caracteristicile interviului:

Personal și direct

Semi-structurat – bazat pe un set de întrebări derivate din teorie și cercetări anterioare. A furnizat o direcție de discuție care a permis intervievatorului, dar și participanților, să abordeze problemele ridicate de către cercetător.

Întrebări deschise – subiecții au avut libertatea deplină de exprimare a răspunsurilor.

Calitativ în profunzime - a fost elaborat un plan de subiecte care au fost acoperite.

Intervievatorul a fost liber să varieze formularea și ordinea acestora, ajustând întrebările în funcție de răspunsurile primite sau pentru a obține mai multe detalii.

Etapele procesului de cercetare prin interviu semistrukturat:

Alegerea temei și formularea scopului cercetării

Stabilirea obiectivelor și luarea în considerare a răspunderii etice și morale

Elaborarea listei de întrebări

Stabilirea subiecților interviului

Colectarea datelor

Transcrierea interviurilor

Analiza interviurilor

Anexa 3. Rezultatele metodei de cercetare prin interviu privind *Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: realități și perspective*

Ghid de interviu (Nr.1)

Tema : Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: realități și perspective.

Subiectul (respondentul): directorul Antenei din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei (AUF)

Posibilități francofone oferite tinerilor moldoveni

1. *Care sunt programele cele mai importante ale Antenei din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei (AUF)?*

AUF are în Moldova o acțiune foarte diversificată care încearcă să țină cont în primul rând de realitățile din teren și de publicul nostru țintă: universități, studenți, profesori, cercetători. Încercăm să punem în practică activități care să sensibilizeze un public mai larg către tot ce înseamnă Francofonie și către valoarea adăugată pe care Francofonia o poate reprezenta. AUF este prezentă în Republica Moldova din 1997 când a fost semnat Acordul de sediu între Guvernul RM și AUF pentru deschiderea Antenei de la Chișinău, iar la modul practic dezvoltăm acțiuni în RM de 20 de ani, din 1998. Au fost o serie de proiecte dezvoltate la începuturile AUF în RM, care încă se mențin și care reprezintă niște pietre de hotar ale Francofoniei în RM. Primul proiect este dispozitivul claselor bilingve. Sunt 8 licee care au beneficiat timp de 10 ani de suport financiar a cărui gestiune a fost delegată Agenției Universitare a Francofoniei. Aceste licee continuă și în acest moment să constituie niște centre de excelență și de formare de foarte bună calitate la nivel preuniversitar. La nivel universitar, putem vorbi de cele 6 filiere francofone, care sunt formări în diverse domenii, care se desfășoară parțial sau integral în limba franceză. În RM avem astfel de filiere francofone la ULIM, Universitatea Tehnică (2 dintre ele: Tehnologie alimentară și Științele ingineriei), USM, Universitatea de Medicină, ASEM. Aceste filiere reprezintă o diversitate mare de domenii și de posibilități profesionale. Dacă evoluăm în timp putem vorbi de o serie de axe și priorități pentru acțiunea AUF în RM. Una dintre aceste axe este colaborarea dintre universitate și întreprindere, care constituie și în acest moment o prioritate a acțiunii noastre. În cadrul acestei axe majore de activitate dezvoltăm o serie foarte largă de acțiuni, începând de la burse de stagiu profesional pentru studenți până la evenimente de sensibilizare și apropiere a universităților de întreprinderi. Organizăm vizite ale studenților în întreprinderi și evenimente de promovare ale întreprinderilor în universități. Am organizat mese rotunde cu directorii de resurse umane, directori de întreprinderi, am adus experți din exterior în RM pe acest domeniu, avem un parteneriat foarte

frumos cu Camera de comerț Franța – Moldova cu care am organizat deja trei ediții ale forumului întreprinderilor în RM. Acțiunea în acest domeniu este foarte variată. Ne concentrăm pe tot ceea ce înseamnă calitate în educație. Dacă vorbim de proiectele puse în practică la nivel preuniversitar, aici avem un parteneriat frumos cu Ambasada Franței în RM și cu Alianța Franceză, în cadrul căruia am dezvoltat deja 3 ani consecutiv diverse proiecte orientate către Dispozitivul claselor bilingve. Dacă vorbim de nivelul universitar, investim proiectelor destinate formărilor francofone, în dezvoltarea capacităților profesorilor din universități, în internaționalizare, în tot ce înseamnă demers de calitate în procesul de învățământ. O altă axă importantă în care noi intervenim este calitatea guvernantei. Aici avem o tematică legată mai mult de instituțional în universități. Organizăm diverse tipuri de activități, diverse seminarii, astfel încât să stimulăm colaborarea universităților din RM și inițierea de noi parteneriate și inițierea de forme noi de parteneriat, cum ar fi spre exemplu dubbele diplome. Există deja o dublă diplomă finanțată de AUF în cadrul USM. Am fost parteneri și inițiatori ale unor parteneriate de dublă diplomă în Universitatea Tehnică din Moldova și Universitatea Politehnică din București și continuăm munca în această direcție. Vom organiza în 2018 un seminar de guvernanta universitară în care ne dorim să realizăm și un schimb de experiență între universitățile din RM, Ucraina și alte universități din lumea francofonă, astfel încât să vedem care sunt provocările, nevoile. AUF a avut o intervenție decisivă la nivel de Europa Centrală și Orientală în implementarea sistemului LMD. Au fost o serie de evenimente, de manifestări, de colaborări cu Ministerele Educației din țările din regiune în perioada în care s-a implementat sistemul de la Bologna în țările din Europa Centrală și Orientală. Și nu în ultimul rând desfășurăm activități care să promoveze Francofonia, în sensul ei larg, mai mult sau mai puțin specific. Organizăm cu ocazia Zilelor Francofoniei o serie de concursuri în parteneriat cu Ambasadele francofone, cu ministerele din Guvernul RM. Concursurile sunt destinate atât francofonilor din universități cât și publicului foarte larg, elevilor francofoni din licee. Organizăm o serie de seminarii în beneficiul studenților, pentru că tinerii se află în centrul activității pe care noi o desfășurăm. Finanțăm proiecte ale studenților și lucrăm împreună cu ei astfel încât să-i formăm cumva în plus de ceea ce-i învață la universitate. În relația cu mediul de afaceri am organizat formări despre Tehnici de interviu, inserție profesională, formări cu un caracter ludic. Este util să menționez faptul că lucrăm foarte mult în direcția stimulării spiritului antreprenorial la tineri. Am organizat în 2017 un atelier despre tineri antreprenori francofoni, în care am prezentat istorii de succes și am organizat un concurs de idei de afaceri pentru tinerii din Moldova. Ne dorim să fie o axă pe care să o dezvoltăm în continuare. De asemenea un proiect interesant pe care l-am început în 2017 și se va desfășura și în 2018. Este un proiect de cooperare descentralizată. În cadrul acestui proiect AUF s-a alăturat unei inițiative a Ambasadei Franței la Chișinău și pe parcursul

anului 2018 vom finanța 3 proiecte de cooperare descentralizată, între comunitățile locale din Franța și Moldova. Aceste proiecte au și o componentă de formare, și aici intervine AUF, deoarece aceste proiecte au parteneriat cu universități din comunitățile în care se desfășoară. Aceste sunt liniile mari de acțiune.

2. Cine sunt partenerii constanți ai AUF?

Partenerii constanți ai AUF sunt Ambasada Franței, Alianța Franceză. Lucrăm foarte mult cu întreprinderile francofone: Lafarge, Groupe Société Générale, Link Company (managerul pentru Moldova este francez, clienți francezi, de origine este din Cehia), Pentalog, am lucrat cu ESERCE (Belgieni).

3. Care sunt oportunitățile tinerilor moldoveni de a obține burse de studii și de cercetare în universitățile din Franța?

Aici este destul de mult de spus. În ceea ce privește AUF am avut în perioada 1991 până în prezent diverse perioade și modalități în care am acordat sprijin mobilităților. A fost o perioadă în care existau programele de burse individuale (de stagiu, de cercetare, de formare). Erau foarte multe tipuri de sprijin acordate individual. Din 2010 această logică s-a schimbat. Pentru că dintr-o preocupare pentru coerență în acțiunile noastre și mai ales dintr-o preocupare pentru continuitate AUF a început să funcționeze într-o logică de proiect. Și atunci tot ceea ce până în acel moment însemna sprijin individual a fost integrat în proiecte. Bursele au continuat să existe dar într-o nouă logică de funcționare. În acest moment dacă vorbim despre burse individuale avem în special burse de stagiu profesional și aici avem stagii profesionale locale și internaționale. Și avem burse de formare, burse de studii și de cercetare în cadrul proiectelor. Există, de asemenea un program care este interesant și care a avut mulți beneficiari până la acest moment în RM și sunt convinsă că va mai avea și de acum încolo, este programul de burse Eugen Ionesco. Acesta este un program implementat de Guvernul României în urma organizării Summitului Francofoniei în 2007 la București și a cărui gestiune a fost delegată AUF. În cadrul acestui program francofoni din lumea întreagă pot să beneficieze de burse de cercetare și post-doctorale în universitățile din România cu o încadrare în limba franceză. Aceasta, consider, că este o altă oportunitate care merită menționată.

4. Care sunt oportunitățile tinerilor moldoveni de a se angaja în întreprinderile franceze de pe teritoriul Republicii Moldova?

Am menționat că avem o activitate intensă în direcția inserției profesionale. Cum funcționează lucrurile la modul concret? Există mai multe mecanisme pe care noi le dezvoltăm. Pe de o parte sunt aceste burse de stagiu, pentru care noi lansăm apeluri la candidaturi în două direcții: fie lansăm un apel general în cadrul căruia studenți care și-au identificat deja un loc de stagiu, vin la noi, depun dosarul, facem o selecție, le dăm bursa, fie în urma unei comunicări între

AUF și întreprindere, identificăm profiluri de post pentru stagiaři în funcție de nevoia întreprinderilor, și atunci lansăm un apel la candidaturi specific pentru posturile respective, Studenții candidează și pe perioada stagiilor ei beneficiază de o indemnizație din partea AUF și din partea întreprinderii. Este o bursă cofinanțată. Există de asemenea în cadrul parteneriatului pe care AUF îl are cu întreprinderile. Noi ajutăm întreprinderile în momentul în care ele caută să recruteze angajați cu profil francofon. În funcție de domeniul postului pe care ei îl caută, noi difuzăm informația în rețelele noastre și dacă suntem solicitați în această direcție, ajutăm întreprinderea și în procesul de selecție.

5. *Tinerii moldoveni care ajung în Franța, au posibilitatea de a-și găsi un loc de muncă?*

Este o întrebare vagă și vastă. Posibilitatea există, dar depinde foarte mult de profilul personal, de studiile pe care le ai, de cât ești de determinat, de modul în care îți cauți de lucru, de cum te prezinți la interviu, etc.

6. *Ce trebuie să știe studenții despre instituția pe care o gestionați, ce beneficii pot obține și în ce condiții ?*

Studenții trebuie să știe că AUF este o instituție care întotdeauna le este deschisă. Pe lângă programele pe care noi le implementăm în beneficiul tinerilor, studenților suntem foarte deschiși la propunerile care vin din partea lor. Acesta a fost motivul pentru care am lansat finanțările pentru proiecte studențești sau pentru conferințe studențești. Am încercat să cristalizăm o Asociație a studenților francofoni.

Perspectiva europeană a Republicii Moldova

1. *Situația din Uniunea Europeană, marcată de crize, de amenințări la unele simboluri, cum ar fi moneda euro, nu este un impediment în calea extinderii Uniunii Europene, proces în care este încadrată și țara noastră?*

Pot să vă dau o opinie personală. Eu consider că UE este o construcție foarte complexă. Acesta este un truism, o evidență. Acestea sunt efecte tocmai ale complexității acestei structuri. UE este un proiect fabulos. Personal sunt foarte atașată de tot ce înseamnă partajare, diversitate, culturi diverse, lucruri pe care UE le reprezintă și le promovează. Nu cred că extinderea UE să fie împiedicată de o situație dramatică din acest moment.

2. *Republica Moldova își mai poate recăpăta credibilitatea în fața europenilor și are șanse să se apropie de UE ?*

Cred că da. Întotdeauna este loc de mai bine, oriunde.

Perspectiva relațiilor economice și socio-culturale moldo-franceze

1. *Situația politică și economică incertă, marcată de criza sistemului bancar ar putea influența aflarea investitorilor francezi pe teritoriul Republicii Moldova ?*

În general, da. Investițiile sunt în legătură directă cu situația politică și economică, cu diverși factori caracteristici, cu ratingurile de țară definite de agenții la nivel internațional, cu stabilitatea și cu cadrul legislativ legat de noile investiții în tot ceea ce înseamnă reglementări în mediul de afaceri.

Ghid de interviu (Nr.2)

Tema : Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: realități și perspective (1991-până în prezent).

Subiectul (respondentul): ex-atașat pe Cooperare în cadrul Ambasadei Franței în Republica Moldova.

Generalități

1. *Care au fost primele Dvs. impresii despre Republica Moldova?*

Este foarte personal răspunsul meu. Am venit în Moldova în 2012 și primele mele impresii au fost de culoare gri, am venit în ianuarie și într-adevăr totul era gri. Totuși, prima impresie a fost foarte superficială. Am văzut că Republica Moldova nu este chiar într-o stare atât de rea precum îmi închipuiam. Nu am avut nici o idee despre Moldova, de aceea am încercat să mă informez înainte de a veni să lucrez aici. Dar când se vorbește despre țara cea mai săracă din Europa, o țară în curs de dezvoltare, mă așteptam la un nivel de sărăcie mai sporit. Impresiile mele despre Moldova au devenit pozitive după sosirea mea în 2012. Țara mi s-a părut relativ dezvoltată deja. Acesta este primul aspect. Al doilea aspect, primele mele impresii în cadrul serviciului au fost destul de pozitive la nivel de colaborare cu autoritățile locale. Aveam impresia că oamenii cu care voi lucra, primii mei interlocutori aveau dorința de a face ceva, de a participa, de a se implica. Ei aveau idei bune de reforme, de schimbări. Acest lucru mi-a părut foarte pozitiv. Oamenii din Moldova s-au dovedit a fi foarte primitivi, lucru care m-a impresionat. Apoi, al treilea aspect este impresia de divizare care m-a frapat. Aceasta este divizarea dintre sfera rusofonă și cea românofonă. Înainte de a veni în Moldova am început să învăț limba țării, adică limba oficială româna. Pentru mine care sunt francofon a fost mai ușor să învăț româna decât rusa care este mai dificil de învățat. Când am ajuns aici deja comunicam cu interlocutorii mei în română, care erau încântați.

2. *Cum a evoluat perceperea francezilor față de țara și cetățenii noștri pe parcursul anilor?*

Nu pot răspunde deoarece nu pot generaliza perceperea francezilor. Nu am realizat o anchetă la acest subiect. Nu pot să spun că aceasta este perceperea francezilor, dar eu când m-am informat din presă, din cărți, filme, documentare despre Moldova în 2011 am aflat despre următoarele subiecte: alcoolismul, lupta contra traficului de ființe umane, construcția identității

naționale problematice, Moldova la intersecția lumii slave, rusofone și Europa, diferitele comunități etnice (Găgăuzia și Transnistria) de pe teritoriul țării.

3. *Ce vă place cel mai mult în Republica Moldova și ce nu vă place?*

Îmi place mult natura din Moldova. Nu îmi place caracterul individualist și foarte egoist a unor persoane. Cred că este o concentrare de astfel de persoane la Chișinău. Acest lucru mă obosește un pic.

4. *În presa franceză, cum apare Republica Moldova?*

Presa nu este reprezentativă, dar imaginea Moldovei este prezentată doar atunci când este vorba de probleme sau de lucruri extraordinare, spre exemplu situația din regiunea transnistreană, traficul de ființe umane, exploatarea sexuală. Cred că la ora actuală, în presă se simte o evoluție. Se vorbește mai mult acum de subiecte politice și geopolitice, așa cum Moldova este la intersecția dintre Rusia și Europa.

Relațiile diplomatice moldo-franceze

1. *Cum apreciați la ora actuală, cooperarea bilaterală moldo-franceză?*

Pot să remarc aici rolul francofoniei. Acest lucru este vizibil.

2. *Care sunt domeniile prioritare în care există cooperarea moldo-franceză?*

Pot să vorbesc despre domeniile prioritare pe când activam în cadrul ambasadei Franței în Republica Moldova (janvier 2012 - 2015) în calitate de atașat pe Cooperare. Ambasada avea câteva priorități de cooperare, consider că era un număr destul de redus. Este vorba de două programe: un program cultural și lingvistic cu privire la francofonie și schimburile lingvistice și al doilea un program cu privire la guvernare, pentru a consolida statul de drept și democrația. Acestea erau două obiective. Francofonia lingvistică universitară. Erau mai multe instrumente de burse din partea guvernului pentru a studia în Franța. Un rol major în politica culturală și lingvistică îl avea Alianța Franceză. Cât privește statul de drept și democrația, principiul era de a lucra cu administrația din RM pentru a consolida capacitățile de administrare, pentru a lupta contra corupției. S-a lucrat mult în domeniul justiției. S-a lucrat un pic în domeniul sănătății și acțiunea, guvernarea locală.

Relațiile socio-culturale moldo-franceze

1. Care sunt realizările cooperării moldo-franceze în domeniul social-cultural?

Aici putem vorbi despre Alianța Franceză, despre clasele bilingve care permit tinerilor moldoveni să învețe materiile științifice în franceză, festivalul filmului francofon care are loc în fiecare an, Serile Pianistice. Există multe lucruri care s-au făcut în domeniul social. În perioada în care am activat, am lucrat asupra unui număr de proiecte nu doar la Chișinău, dar în țara întreagă și anume în domeniul drepturilor copilului, lupta împotriva traficului de ființe umane, domeniul democrației locale. Există câteva proiecte care m-au marcat și anume un proiect care viza finanțarea unui teatru social pentru ca locuitorii din Bălți să fie conștienți de dispozitivele care există pentru a lucra împotriva traficului, pentru a nu fi victimă a traficului de ființe umane. Acesta este primul exemplu. Al doilea exemplu care ține de cooperare, a fost un proiect cu privire la trei țări: Moldova, Bulgaria, România. Acest proiect viza consolidarea capacităților organizațiilor neguvernamentale, asociațiilor la nivel local în domeniul apărării drepturilor copilului, pentru ai ajuta să lucreze mai ușor cu publicul, cu autoritățile publice și la fel consolidarea capacităților autorităților locale, pentru a le da instrumentele pentru a lucra cu ONG-urile. Acest lucru a permis de a ameliora situația copiilor în Moldova.

2. Colaborarea moldo-franceză în domeniul socio-cultural ar putea apropia Republica Moldova de Uniunea Europeană?

Nu pot să spun ce se întâmplă acum, dar în perioada în care am activat la ambasadă obiectivul era de a contribui la apropierea RM de UE. În domeniul Guvernare despre care am vorbit s-a lucrat mult la apropierea RM de UE. S-a lucrat pentru ca să existe o legătură permanentă cu UE.

Perspectiva europeană a Republicii Moldova

1. Franța acum sprijină opțiunea europeană a Republicii Moldova?

Există un sprijin din partea Franței, dar nu pentru integrarea RM în UE, la moment. Nu există o perspectivă europeană în concluzii, în text.

Ghid de interviu (Nr.3)

Tema : Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: realități și perspective.

Subiectul (respondentul): colonel, Comandant (Rector), Academia Militară „Alexandru cel Bun”

1. Academia Militară „Alexandru cel Bun” colaborează cu instituțiile franceze?

AMFA colaborează cu Academia Militară franceză de la Saint-Cyr.

2. În baza căror acorduri are loc colaborarea instituției dvs. cu instituțiile militare ale Republicii Franceze? Cum a evoluat colaborarea Academiei Militare cu partea franceză?

La data de 15 iulie 1998, la Paris, a fost semnat Acordul între Ministerul Apărării al Republicii Moldova și Ministerul Apărării al Republicii Franceze cu privire la colaborarea bilaterală în domeniul apărării.

3. Cât de eficientă este colaborarea instituției dvs. cu partea franceză?

Eficiența colaborării dintre instituții este reciproc benefică prin faptul schimbului de experiență obținut de către studenții ambelor părți și ulterior împărtășirea experienței căpătate cu colegii. Mai mult ca atât, apare și elementul motivațional pentru alți studenți în studierea limbii franceze care este elementul de bază în selecția studenților care participă în program.

4. Ce posibilități oferă studenților militari colaborările cu Republica Franceză?

Posibilitatea de a se familiariza cu programele de învățământ prin participarea la ore atât teoretice cât și practice, participarea la cursul de alpinism ceea ce nu pot participa acasă.

5. Care este rolul părții franceze în modernizarea Armatei Naționale a Republicii Moldova?

În afara de programul de schimb al studenților dintre cele două instituții de învățământ Partea franceză mai oferă cursuri de pregătire a comandanților de plutoane precum și de studiere a limbii franceze ceea ce aduce o plus valoare la dezvoltarea Armatei Naționale a Republicii Moldova.

6. În ce măsură este deschisă spre colaborare cu instituțiile militare din Republica Moldova partea franceză?

Deschiderea către colaborare este în bază de reciprocitate.

7. *Care sunt oportunitățile militarilor moldoveni de a obține burse de studiu/cercetare/stagiu în Franța?*

Obținerea studiilor de calitate Europeană la instituții de prestigiu.

8. *Care sunt prioritățile instituției dvs. cu privire la colaborarea cu partea franceză?*

Una din priorități ar fi continuarea programului de schimb de studenți care deja al treilea an consecutiv îl desfășurăm, deasemenea programul de studiere a limbii franceze și certificarea cunoștințelor la prin certificate recunoscute la nivel internațional.

9. *Proiectele realizate cu partea franceză, oferă prioritate căror acțiuni ?*

Se poate de menționat acțiunea de dezvoltare a învățământului militar (sau alinierea învățământului militar la standardele Occidentale), creșterea interoperabilității dintre militarii noștri vis-a-vis de parteneri.

Ghid de interviu (Nr.4)

Tema : Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: realități și perspective.

Subiectul (respondentul): directorul Alianței Franceze din Moldova și a Camerei de Comerț și Industrie Franța-Moldova

Generalități

1. Care au fost primele Dvs. impresii despre Republica Moldova?

Sunt 12 ani de când mă aflu în Moldova. Pe parcurs foarte multe lucruri s-au schimbat. Acum este complet diferit. Prima impresie au fost oamenii care erau foarte agreabili, drăguți, ceea ce este remarcabil.

2. Cum a evoluat perceperea francezilor față de țara și cetățenii noștri pe parcursul anilor?

Francezii care ajung azi în Moldova au același sentiment ca și mine acum 12 ani. Populația este foarte primitoare. În ceea ce privește țara pot spune că au avut loc doar evoluții pozitive, în special în perioada 2010-2015.

3. În presa franceză, cum apare Republica Moldova?

Republica Moldova are o imagine negativă în presa franceză. A fost o perioadă când era un deficit de imagine, se știa foarte puțin despre această țară. Se spunea că este o țară mică, cea mai săracă din Europa. Majoritatea articolelor din presa franceză începeau cu această frază. Acest lucru nu este deloc pozitiv. Din păcate, presa occidentală prezintă doar aspectele negative ale Republicii Moldova: alcoolismul, corupția, migrația, copii abandonati de părinți. Eu regret această interpretare a presei franceze, deoarece există și lucruri pozitive, extraordinare în Moldova. Situația politică incertă din țară prezintă la fel o imagine negativă.

Perspectiva relațiilor economice moldo-franceze

1. Situația politică și economică incertă, marcată de criza sistemului bancar ar putea influența aflarea investitorilor francezi pe teritoriul Republicii Moldova ?

Da, evident. Același lucru se întâmplă și cu alte țări din lume. Investitorii au nevoie de calm, de vizibilitate și de perspectivă. Pentru moment se profită, totuși, de o situație calmă.

2. *După părerea dvs. investitorii francezi sunt încurajați de către autoritățile moldovenești de a-și desfășura activitatea?*

Da, bineînțeles. Autoritățile moldovenești actuale încurajează enorm prezența investitorilor francezi pe teritoriul țării. Există voința, dorința de a atrage și de a primi investitori străini, autoritățile înțeleg că acest lucru este spre binele țării. Mai apar și probleme, deoarece trebuie de lucrat asupra competitivității, concurenței.

3. *În ce măsură este deschisă spre colaborare comunitatea oamenilor de afaceri francezi din Republica Moldova?*

Există inevitabil o colaborare dintre oamenii de afaceri francezi și cei moldoveni. Se lucrează mult cu autoritățile, cu reprezentanții diferitor asociații, instituții. Comunitatea oamenilor de afaceri francezi din Republica Moldova dau dovadă de voință pentru a colabora cu autoritățile moldovenești.

4. *Cum vedeți evoluția cooperării economice dintre Franța și Republica Moldova?*

Evoluția cooperării economice dintre Franța și Republica Moldova este una bună. Se lucrează mult în continuare pentru a dezvolta investițiile franceze pe teritoriul Moldovei. Pentru noi acum este prioritară dezvoltarea schimburilor comerciale între cele două țări. Spre exemplu, săptămâna viitoare ambasadorul Franței la Chișinău va face o vizită în România pentru a încuraja întreprinderile franceze care sunt multe pe teritoriul României să colaboreze cu Republica Moldova, unde există potențial chiar dacă piața este mică și se exportă insuficient. Întreprinderile franceze din Moldova au un succes foarte mare, spre exemplu Orange (domeniul telecomunicațiilor) care are o activitate remarcabilă, Societe Generale, unica bancă occidentală din Moldova, Lafarge (domeniul construcțiilor), Lactalis, Up Moldova (întreprindere care ajută la dezvoltarea clasei mijlocii), în domeniul IT există Pentalog, care se dezvoltă foarte bine. Se așteaptă și alți actori economici. Problema care se pune este imaginea Republicii Moldova: corupția, furtul miliardului, piața care este mică.

5. *Cum vi se pare situația economică a Republicii Moldova și în ce măsură o vedeți ca pe o țară atractivă pentru investiții?*

Pe plan economic situația este bună, indicatorii economici sunt buni. Adevărata problemă de astăzi este rolul resurselor umane. Este teribil că oamenii părăsesc țara. Este o stare de

îngrijorare pentru țară. Pentru ca țara să fie atractivă pentru investitori trebuie de lucrat asupra imaginii.

6. *În ce zone vedeți cel mai mare potențial de dezvoltare economică a Republicii Moldova?*

Există o dezvoltare în industrie și anume în cea a automobilelor, tot ce înseamnă cablare, este o industrie foarte calificată. Noi încercăm să atragem industria aeronautică, și anume cablarea. Există întreprinderi franceze care ar putea să investească în acest domeniu, dar cauza este situația socială din țară. Camera de comerț lucrează mult asupra acestei situații. Este bine dezvoltat domeniul IT cu resurse umane calificate care cunosc două sau chiar trei limbi străine.

7. *Cum pot contribui investitorii francezi la dezvoltarea economică a Republicii Moldova?*

Cu siguranță, investitorii francezi contribuie la dezvoltarea economică a Republicii Moldova. Există o contribuție majoră din partea întreprinderii Orange. În raport cu alte investiții străine, investițiile franceze sunt foarte bine structurate.

Posibilități francofone oferite tinerilor moldoveni

1. *Care sunt oportunitățile tinerilor moldoveni de a se angaja în întreprinderile franceze de pe teritoriul Republicii Moldova?*

Odată ce tinerii moldoveni vorbesc franceza sau engleza, șansele de a se angaja sunt foarte mari. Problema este că oamenii pleacă peste hotare.

2. *Care sunt oportunitățile tinerilor moldoveni de a obține burse de studii și de cercetare în universitățile din Franța?*

Bursele nu sunt oferite de către Alianța Franceză. Pe timpuri bursele erau acordate de către Ambasadă, pentru studii de master. În 2012 aceste burse au încetat să mai fie acordate din lipsă de interes. Banii care erau alocați pentru aceste burse s-au îndreptat spre dezvoltarea claselor bilingve din Republica Moldova, spre predarea limbii franceze. S-a decis ca acești bani să fie folosiți mai bine pentru menținerea limbii franceze pe teritoriul Republicii Moldova decât pentru a privilegia un oarecare număr de masteranzi. La moment Alianța Franceză este o asociație locală independentă din domeniul lingvistic și cultural, o școală mare unde se predau limbile. Studenții moldoveni care au pașaport român au oportunități mari de a studia în Franța. Sunt sceptic în ceea ce privește predarea limbii engleze în cadrul Alianței Franceze, interesul Franței de a preda limba engleză.

Perspectiva europeană a Republicii Moldova

1. Care este rolul Franței în contextul apropierii Republicii Moldova de UE?

La moment nu există o dorință din partea UE de a se lărgi. Eu consider că este un lucru pozitiv apropierea Republicii Moldova de UE. Pentru o eventuală integrare în UE ar exista atât avantaje cât și dezavantaje. Rolul Franței în acest context este același ca și rolul celorlalte 27 țări membre UE. Eu regret mult că Franța nu este mai prezentă din punct de vedere politic în Republica Moldova. Franța cunoaște mai bine Europa de Sud, dar din păcate nu cunoaște Europa de Est.

2. Pentru ca instituțiile statului să corespundă rigorilor Uniunii Europene, ce ar trebui să facă autoritățile de la Chișinău ?

Nu este necesar să facem exact ca și UE, să ne asemănăm într-u totul. Dacă e să vorbim despre Acordul de Asociere RM-UE, se cere Republicii Moldova să respecte o legislație obligatorie din partea UE. Misiunea de a integra în totalitate legislația UE este practic imposibilă pentru Republica Moldova. Există sectoare prioritare, în primul rând se cer reforme în justiție. Odată ce justiția va deveni independentă, va fi realizat o bună parte din Acordul de Asociere RM-UE.

Relațiile diplomatice moldo-franceze

1. Cum apreciați la ora actuală, cooperarea bilaterală moldo-franceză?

La ora actuală, cooperarea bilaterală franco-moldavă este insuficientă. Mijloacele pentru cooperarea lingvistică și culturală s-au diminuat de aproape 5 ori. În domeniul politic nu se fac eforturi suficiente din partea RM pentru a interesa francezii. S-au făcut greșeli foarte mari, cum ar fi furtul miliardului.

2. Care sunt domeniile prioritare în care există cooperarea moldo-franceză?

Există două sectoare prioritare. Primul este cel economic. Cu cât mai mult se va dezvolta sectorul economic cu atât mai mult va crește interesul politic al Franței în Republica Moldova. Al doilea sector prioritar este Francofonia. O bună parte din funcționarii moldoveni cunosc franceza, la fel și unii miniștri. Acest lucru facilitează colaborarea dintre cele două state, relațiile devenind privilegiate.

Ghid de interviu (Nr. 5)

Tema : Relațiile moldo-franceze în procesul de apropiere a Republicii Moldova de Uniunea Europeană

Respondent : Excelența sa, Ambasadorul Franței în Republica Moldova (2018 – până în prezent)

Generalități

1. *Care au fost primele Dvs. impresii despre Republica Moldova?*

Pe timpuri am activat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Franței. Astfel, ministra responsabilă de Francofonie mi-a cerut să o însoțesc în cadrul vizitei oficiale în Republica Moldova. Am sosit în decembrie 1995. Scopul principal al acestei vizite a fost inaugurarea Alianței Franceze de la Chișinău. Prima impresie a fost legată de Francofonie, Alianța Franceză, limba franceză, ceea ce ne unește de fapt. Era foarte frig. Am avut niște întrevederi oficiale la Casa Guvernului, unde nu se încălzea deloc și era foarte frig. Această imagine, la fel a rămas în memorie. Dar, totuși, când mi s-a propus postul de ambasador în Republica Moldova, am fost foarte fericit și am acceptat imediat.

2. *În presa franceză, cum apare Republica Moldova?*

Imaginea Republicii Moldova în presa franceză ține de fraudă bancară care a fost comisă aici în 2014-2015 și despre care se vorbea în presă în fiecare zi. Acest lucru a dat țării o imagine deloc bună. În presa regională se mai vorbește de diaspora de moldoveni care nu se comportă tocmai bine și comit diverse delictе. O altă imagine din presă este țara care se află între influența rusă și cea europeană. Francezii înțeleg acest lucru cu dificultate și sunt sensibili la acest subiect. Atitudinea francezilor este una de comprehensiune a situației în care se află Moldova. Dar, sunt și lucruri bune în presă. Cei care vizitează Republica Moldova revin cu o imagine extrem de pozitivă, deoarece moldovenii sunt un popor călduros, primitor, un popor care știe să aprecieze viața bună, vinul de calitate, etc.

Relațiile diplomatice moldo-franceze

1. *Cum apreciați la ora actuală, cooperarea bilaterală moldo-franceză?*

Cooperarea bilaterală franco-moldavă este bună. Franța dorește succesul Moldovei. Aceasta este o formulă care poate să pară publicitară, dar în realitate noi dorim ca Moldova să realizeze reformele propuse de UE și pentru care țara s-a angajat. Franța dorește să însoțească Moldova în această direcție, în drumul pe care l-a ales. Ea o însoțește în două moduri. În primul

rând noi coprezidăm împreună cu România, în cadrul UE, un grup de prieteni ai Republicii Moldova, care au drept obiectiv facilitarea dialogului între Moldova și UE, facilitarea schimburilor, organizarea diferitor reuniuni la Bruxelles. Franța are un rol diplomatic de a însoți, de a da sfaturi. Se simte o atitudine afectuoasă din partea Franței. În al doilea rând noi însoțim Moldova, împărtășind expertiza și cunoștințele noastre în diverse domenii, experiența în domeniul statului de drept, crearea economiei de piață. Franța are cu Moldova programe de cooperare în diferite domenii. Spre exemplu, astăzi noi avem un expert european în domeniul transportului, care este francez. Propunerile sale sunt foarte utile pentru căile ferate din Moldova. Noi propunem diverse programe de cooperare pentru a ajuta Moldova în drumul său. Pe plan diplomatic există o relație foarte apropiată de afinitate, de comprehensiune. UE și Franța finanțează aceste programe, cu condiția ca Moldova să facă ceea ce trebuie, adică ceea ce numim condiții de „versement de l'aide”. Astăzi noi asistăm la angajarea Moldovei în reforma Justiției, statului de drept, respectarea libertății de exprimare, pluralitatea mass-media, respectarea drepturilor omului.

3. După părerea dvs. criza politică din țara noastră a afectat dialogul dintre Paris și Chișinău?

Bineînțeles a afectat. A fost afectată perceperea care era la Paris despre Moldova. Atunci când criza financiară a izbucnit Moldova era considerată, eu citez, „cel mai bun elev al parteneriatului oriental”. Parteneriatul oriental este un program al UE cu țările din Europa de Est care consistă a fortifica relațiile dintre UE și fiecare din aceste țări, dar de asemenea de a organiza o cooperare regională între aceste țări. În acest peisaj Moldova părea (la Paris) ca și cel mai bun elev. Democrația părea funcțională, cu alegeri, dificultăți de a alege președintele Republicii, existau reforme care se realizau. Toate mergeau bine până în ziua când s-a aflat despre fraudă bancară masivă care reprezenta 11% din PIB al țării. Acest lucru a afectat imaginea Republicii Moldova. Apoi s-a descoperit că reformele votate nu au fost aplicate în realitate. Din 2015 UE, nu doar Franța, a trebuit pe de o parte să înceteze orice ajutor financiar bugetar și nu a practicat decât ajutoare proiect, adică au fost finanțate proiecte concrete cu mecanisme de control a executării acestor proiecte, cu transfer periodic de bani. Apoi, noi am înaintat condiționalități consolidate financiare dar și politice, cum ar fi funcționalitatea democrației, independența justiției, statul de drept. Condițiile au devenit mult mai stricte. S-au schimbat multe lucruri, dar obiectivul de a ajuta Moldova în orientarea sa europeană a rămas neschimbat.

Perspectiva relațiilor economice moldo-franceze

1. *Cum vi se pare situația economică a Republicii Moldova și în ce măsură o vedeți ca pe o țară atractivă pentru investiții?*

Moldova atrage prin calitatea formării, educației populației. Aveți aici un sistem educativ foarte bun, un sistem universitar care formează specialiști de calitate. Întreprinderile franceze despre care eu vorbesc, găsesc aici talente particulare, ceea ce nu e mai dificil în alte țări. Un exemplu este că anume în Moldova Orange a dezvoltat, a conceput topul Internetului de astăzi. Acest lucru s-a produs și s-a testat pentru prima dată într-un laborator inedit din Moldova. Apoi Orange l-a propus altor piețe, inclusiv și celei din Franța. Când vorbiți cu întreprinderile din domeniul informaticii, și anume Pentalog, ei vor spune același lucru, aici se găsesc brațe de muncă, de oameni care au o ingeniozitate particulară pentru programare, servicii informatice, pentru digital. Acest lucru este cunoscut. Dacă mergeți la București se cunoaște la fel acest lucru, că în Moldova sunt matematicieni buni, programatori informatici buni. Acești specialiști creează sisteme atractive pentru investitorii străini, anume în domeniul fiscal. Au fost simplificate mult procedurile pentru noile investiții franceze. Moldova care este între Ucraina, la răscrucea unei rețele de transport care se dezvoltă mult, între România, Europa de Est și apoi cea Centrală are un teren de implantare a întreprinderilor foarte interesant.

2. *Cum vedeți evoluția cooperării economice dintre Franța și Republica Moldova?*

Această cooperare economică este în același timp vizibilă și importantă, dar eu o găsesc insuficientă. Ea este vizibilă și importantă, deoarece aveți în Moldova 4-5 grupuri franceze care sunt prezente în sectoare strategice ale economiei. Este Orange în domeniul telefoniei mobile și Internet, este Societe Generale în domeniul bancar, este Lafarge – prima fabrică de ciment din țară, este Pentalog care oferă servicii informatice extrem de strălucitoare și care reușește foarte bine. Apoi, sunt o serie de întreprinderi mici și mijlocii. În total se primesc între 3 mii și 4 mii de locuri de muncă directe. Astfel, Franța este al cincilea investitor străin în Moldova. Eu nu mă mulțumesc cu aceasta. Eu cred că aici sunt și alte oportunități, alte domenii în care întreprinderile franceze ar putea să aducă ceva în dezvoltarea economică a Republicii Moldova. Eu cred că investițiile străine ar putea fi foarte utile pentru dezvoltarea economică a Republicii Moldova. Eu aș vrea să sensibilizez întreprinderile franceze pentru piața Republicii Moldova care este mică dar promite multe. Planific să caut întreprinderi franceze în Franța, dar și în România și Ucraina. Anul trecut eu am fost la București cu președintele Camerei de Comerț franco-moldave. Ambii am mers să vorbim cu 20 de filiale a întreprinderilor franceze în România. Noi am prezentat Moldova, i-am sensibilizat la ideea de a explora oportunitățile de a veni și de a vedea Moldova. Unii au acceptat

să vină să studieze posibilitățile de a investi în Moldova. Voi face același lucru la Kiev, împreună cu președintele Camerei de Comerț franco-moldave, în luna septembrie sau octombrie 2018. Eu cred că se poate de făcut multe lucruri, comerțul bilateral între Franța și Moldova reprezintă în total 100 milioane de euro. Eu cred că s-ar putea și mai mult. Există aici avantajul de a vinde produsul francez, și fără îndoială că pe viitor Moldova va profita și mai mult de deschiderea pieții europene, datorită Acordului de liber Schimb semnat cu UE. Eu aș spune că pe viitor relațiile economice se vor consolida.

3. În ce domenii vedeți cel mai mare potențial de dezvoltare economică a Republicii Moldova?

Domeniul cel mai important este cel digital. La general înalte tehnologii, în mod particular domeniul digital. Acesta este un sector de viitor. Este necesar ca Guvernul să dezvolte o strategie de atractivitate puternică în acest sector. Acest lucru este posibil. Trebuie să se asigure că există un număr suficient de resurse umane calificate în Moldova, deoarece dvs. știți, că din păcate, mulți tineri doresc să plece din țară. Este bine să plece să studieze peste hotare, dar ar trebui să revină în țară. Aceasta este o provocare importantă pentru Guvern. Trebuie ca climatul afacerilor să fie propice pentru investițiile străine și deci întreprinderilor să li se garanteze o securitate juridică, adică o justiție independentă. Dar, încă nu este cazul.

4. Cum pot contribui investitorii francezi la dezvoltarea economică a Republicii Moldova?

Investitorii francezi contribuie mult la dezvoltarea economică a Republicii Moldova, în sectoare destul de importante. Întreprinderea Lafarge produce mai mult de jumătate din producția de ciment existentă în Moldova. Orange acoperă 70% din piața telefoniei mobile, Societe Generale, a IVa bancă din țară. Aceasta reprezintă un total de aproape 4 mii de locuri de muncă. Sunt întreprinderi noi care sosesc în țară, mai mici în sectorul serviciilor, asociind serviciile și tehnologiile digitale. Recent s-au deschis două întreprinderi noi care oferă prânzul. Acesta este un domeniu nou în care Franța este lider mondial. Peste câteva săptămâni va fi inaugurată o uzină de cablu electric pentru automobile care va crea 200 locuri de muncă. Sectoarele în care francezii ar putea găsi aici oportunități bune sunt variate.

Relațiile socio-culturale moldo-franceze

1. Cum vedeți dvs. cooperarea moldo-franceză în domeniul socio-cultural ?

Eu vă amintesc că în secolul XVII, secolul Luminilor, intelectualii francezi veneau des în această regiune. Ei aveau contact cu intelectualii, filozofii din această regiune. Spre exemplu, Cantemir are numele scris pe o placă la intrarea în Biblioteca Sainte-Genevieve la Paris. Există contacte de mult timp între intelectuali. Limba franceză, în mod particular, este vorbită frumos aici și este inclusă în învățământ de foarte mult timp în această regiune. Există momente din trecut care sunt foarte importante pentru realitatea de azi. Astăzi, există în Moldova Alianța Franceză care este una din cele mai importante din Europa. Ea are 3 mii de persoane înregistrate. Franceza este predată în sectorul public educativ. 40% din elevi învață franceza. Există în Moldova o secție bilingvă francofonă. Moldova este membră a OIF. Această legătură a limbii este importantă. Eu nu pot să petrec o zi, în deplasări, întâlniri, fără a vorbi franceza cu cineva de pe loc. Mi s-a spus că franceza a cunoscut un declin. Da, cu siguranță este în regres în multe țări, dar aici franceza păstrează un loc destul de important. Voi continua să promovez limba franceză, să o apăr în fiecare zi, nu numai în licee dar și în universități, unde sunt filiere francofone și sunt sprijinite mult de AUF, care este foarte activă aici. AUF permite tinerilor să studieze nu doar franceza dar și alte limbi, le deschide porți pentru viitorul lor profesional. Pe acest pedestal al apropierii lingvistice noi avem relații culturale foarte strânse. Apropierea lingvistică ajută și la fortificarea relațiilor în alte domenii. Voi cita 3 exemple. În luna ianuarie în domeniul cinematografiei, am adus o copie a originalului unui film realizat de Valeriu Jereghi. În anii '70, acest film a fost selecționat la Festivalul de la Cannes. Realizatorul filmului a pierdut originalul într-un incendiu și numai avea nici o amintire din acest film. Centrul Național Francez de Cinematografie a găsit în arhivă copia pe care am păstrat-o și pe care am înmănat-o realizatorului. A fost un moment foarte emoționant. A fost un moment foarte particular pentru toți amatorii de cinema din Moldova. Al doilea exemplu, un grup de specialiști francezi se găsesc la Soroca pentru a echipa Cetatea Sorocii cu un sistem de audio-ghid pentru turiști care vizitează acest loc, restaurat cu banii europeni. Al treilea exemplu, Alain Guilot, un arhitect celebru care iluminează monumetele din lumea întreagă, a venit la Chișinău. El a prezentat un proiect municipalității de la Chișinău pentru a ilumina municipalitatea și câteva edificii arhitecturale moldovenești. Acesta este un proiect pentru câteva luni. Domeniile sunt diverse, dar toate aceste proiecte au un numitor comun. Cooperarea cu Franța ajută moldovenii să redescopere calitatea propriului lor patrimoniu cultural. Acest lucru mă face să fiu mândru, deoarece acesta este mesajul universal al Franței care este transmis în diversitatea sa „Cultura unește popoarele”. Noi avem această legătură din punct de vedere istoric cu Moldova și noi o întreținem în fiecare zi cu echipa mea și cu Alianța Franceză.

2. Realizările obținute până acum în cadrul cooperării moldo-franceze ar putea reprezenta un început pentru modernizarea țării în baza modelului european?

Aceasta este o întrebare foarte largă. Franța nu are pretenția de a ajuta singură Moldova, ca ea să atingă nivelul Europei de Vest. Acesta este un proiect european. Mai degrabă aceasta este UE. Eu sper că ea va putea, așa cum a făcut și pentru alte țări, să ajute moldovenii să adopte normele, practicile, guvernarea care ar permite de a atinge un nivel de dezvoltare caracteristic țărilor din Europa de Vest. Bineînțeles că Franța va contribui la acest lucru, dar eu nu pretind că Franța va face acest lucru singură. Un domeniu care va interesa Moldova în viitor, este expertiza pe care o are Franța în domeniul Administrației publice. Noi avem reputația de a avea o bună administrație publică centrală și locală (pentru colectivitățile teritoriale). Ceea ce voi încerca să fac aici pe parcursul mandatului meu, este să împărtășim și mai mult experiența noastră pentru ca Moldova să o adapteze și să ia lecții, la nivel central dar și pentru raioane, la nivel descentralizat.

Perspectiva europeană a Republicii Moldova

1. Care este rolul Franței în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova?

Rolul Franței este dublu. În primul rând, deoarece noi avem aceste relații de mult timp, pentru că noi am fost printre primele țări care au recunoscut independența Republicii Moldova. Astăzi, noi suntem împreună cu România copreședinții Grupului de prieteni ai Moldovei în cadrul UE și deci noi avem un rol particular pentru a da sfaturi, pentru a însoți, pentru a face Moldova să progreseze în relația sa cu UE. Există acest rol de susținere. Spre exemplu, când Guvernul RM se întreabă cum să procedeze pentru a solicita ceva sau a progresa în dialogul său cu UE într-un anumit domeniu, răspunsul vine din partea României sau a Franței. Când Republica Moldova are nevoie să se întâlnească într-o manieră neoficială cu reprezentanții UE, acest lucru se va întâmpla la inițiativa României sau a Franței și a Republicii Moldova. Al doilea rol pe care îl joacă Franța, ca și orice stat membru este a se implica activ în dialogul politic pentru aplicarea reformelor în Moldova, pentru finanțarea acestor reforme, expertiza Franței pentru a ajuta aceste reforme, ca și celelalte state membre. Eu știu că țări care au aderat mai recent la UE ar putea să vină cu multe sfaturi tehnice pentru Republica Moldova. Ei au o experiență recentă și acest lucru este unul foarte bun. Avem și noi experți și lucruri pe care să le aducem aici, în calitate de membru fondator al UE.

2. Pentru ca instituțiile statului să corespundă rigorilor Uniunii Europene, ce ar trebui să facă autoritățile de la Chișinău ?

Un singur lucru: să construiască un stat de drept. De aici începe totul, restul va veni de la sine. Statul de drept este supremația legii, egalitatea în fața legii, adică nu poți să ai privilegii față de ceilalți în ceea ce privește legea. Justiția trebuie să fie independentă și imparțială. Trebuie ca această imparțialitate și independență să fie garantată de către Constituție, de lege, de interzicerea practicării corupției etc. Atâta timp cât în Moldova nu va exista statul de drept, oamenii nu vor avea încredere în sistemul în care trăiesc și vor prefera să părăsească țara, ceea ce fac și în prezent. Întreprinderile noi nu se vor instala aici și investițiile străine nu vor veni, cum ar putea de fapt să fie. Fără justiție imparțială persoanele vor trebui să riște să investească bani pentru a crea întreprinderi. Dacă Moldova reușește să construiască un stat de drept, eu cred că multe probleme se vor rezolva. Aici sunt resurse umane disponibile, calificate, remarcabile. Vreau să spun ceea ce m-a surprins mai mult când am ajuns în Moldova. Primul lucru a fost să merg la operă, am mers să ascult concerte și am fost surprins de calitatea interpreților de operă din Moldova și de calitatea muzicienilor. Este remarcabil, este la un nivel internațional. Aceste talente sunt și în alte domenii: artistic, profesional, artizanat manual. Problema nu este în talente, ele sunt foarte multe.

3. Republica Moldova își mai poate recăpăta credibilitatea în fața europenilor și are șanse să se apropie de UE ?

Da, ea se apropie de UE în fiecare zi. Fără îndoială nu atât de repede pe cât ne-am dori. Dar ritmul actual ține cont de diferite dificultăți, obstacole care sunt moștenite din trecut, și anume menționez corupția. Mai există și contextul regional, geopolitic. Noi încercăm să fim înțelegători, dar insistăm asupra realizării active a reformelor prevăzute. Pentru moment Moldova trebuie să aplice Acordul de Asociere, schimbul liber, și mai apoi vom vedea.

4. Parisul acum sprijină opțiunea europeană a Republicii Moldova?

Întrebarea cu privire la aderare nu se pune încă la moment. Ceea ce contează la moment este realizarea a ceea ce este prevăzut în Acordul de Asociere cu UE, și anume statul de drept. Pentru noi europenii, ceea ce este cardinal, este ca Moldova să devină un stat de drept. Și astfel celelalte reforme din Acordul de Asociere se vor alinia în această direcție. Mai întâi trebuie să facem acest lucru, apoi vom vedea toți împreună cum Moldova poate să-și urmeze drumul, ținând cont de toate aspectele geopoliticii, deoarece Moldova este într-o situație particulară și anume situația demografică, istoria sa. Deci ar trebui să se țină cont de toate aceste elemente. Pentru moment Moldova trebuie să se concentreze asupra aplicării Acordului de Asociere și Acordului de Liber Schimb.

Ghid de interviu (Nr. 6)

Tema: Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: realități și perspective.

Subiectul (respondentul): prorector pentru activitatea științifică, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.

1. *Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți colaborează cu instituțiile franceze?*

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți colaborează cu Alianța Franceză din Republica Moldova, Agenția Universitară Francofonă, membrul căreia a devenit la 27 mai 2007, și cu Ambasada Franței în Republica Moldova.

2. *Care sunt acordurile care stau la baza colaborării instituției dvs. cu Republica Franceză?*

Universitatea a semnat recent acorduri de colaborare cu Asociația de muzică tradițională/populară de la Conservatorul din Nevers (1.04.2017- 21.04.2022) și cu Universitatea „Louis Pasteur” din Strasbourg (22.06.2017- 22.06.2018). În perioada 2014-2015 s-au stabilit relații de colaborare cu Universitatea din Craiova, Universitatea de Stat de Limbi și Științe Sociale „V. Brussov” din Erevan, Armenia și *Universității de Relații Internaționale și Limbi ale lumii „Ablai Khan”* din Alma-Ata, Kazahstan, pe segmentul francofon, în cadrul programului de master francofon susținut de AUF „*Méthodes modernes en formation et en traduction*”. S-au mai stabilit raporturi de colaborare cu Universitatea Sorbonne-Nouvelle Paris 3, departamentul „*Didactique des langues, des textes et des cultures*” condus de profesorul universitar Valéry Spaëth, cu Universitatea Lumière Lyon 2, Centrul Internațional de Studii Franceze, și cu Universitatea Artois din Arras, Franța, în cadrul mobilităților științifice prevăzute în programul de master francofon „*Méthodes modernes en formation et en traduction*” susținut de BECO al Agenției Universitare Francofone.

3. *Cât de eficientă este colaborarea instituției dvs. cu partea franceză?*

Colaborarea USARB cu instituțiile franceze este destul de productivă și fructuoasă, rezultatele fiind impunătoare. În rezultatul colaborării cu Alianța franceză din RM profesorii francofoni ai Facultății de Litere, USARB au avut posibilitatea să participe la numeroase stagii de formare în domeniul cercetării științifice, didactica limbii și literaturii franceze, predarea limbii franceze pe obiective specifice, etc. atât în țară cât și peste hotare (spre exemplu, stagiul lingvistic la *Universitatea Franche-Comté* din Besançon, Franța). Impactul colaborării a devenit sensibil prin deschiderea centrului cultural „La Francosphère”, dotat periodic cu literatură didactică, științifică și artistică francofonă pentru studenții profesori. Începând cu anul 2007 profesorii

Universității „Alec Russo” din Bălți au obținut posibilitatea de a beneficia de bursa de cercetare doctorală și postdoctorală „G. Ionescu” în cadrul programului de burse de cercetare lansat de Agenția Universitară Francofonă. În afară de aceasta Antena de la Chișinău, AUF lansează o serie de apeluri la numeroase stagii de formare pentru profesorii universitari francofoni prin platforma transfer-tic.auf.org, unele dintre ele fiind organizate în incinta USARB, având ca formatori specialiști de performanță din Universitățile Francofone Europene (Franța, România, Albania, Bulgaria, Moldova).

La 12 octombrie 2012 Universitatea „Alec Russo” din Bălți semnează cu Agenția Universitară Francofonă *Convenția* de deschidere a Centrului de Reușită Universitară în cadrul proiectului internațional „*Plan d’action francophone*” lansat de BECO, AUF. Astfel USARB devine beneficiara acestui proiect, pe lângă alte 44 de instituții francofone din Europa Centrală și Orientală. Centrul a fost echipat cu 10 calculatoare Philips și acces gratis la internet, imprimantă color HP Designer, xerox, proiector, tabla interactivă Smart Board, sistem de videoconferințe Polycom, televizor, și dotat cu literatură științifică de specialitate, didactică și artistică, fonotecă, manuale și metode de studiu a limbii franceze, dicționare și enciclopedii

Odată cu inaugurarea centrului la 29 martie 2013, se implementează numeroase activități francofone cu caracter științific, didactic și cultural-artistic pentru studenți și profesori. Astfel se pune accent pe consolidarea și promovarea limbii și culturii franceze în spațiul universitar bălțean. Profesorii tuturor facultăților participă activ la toate formările organizate de Centrul de Reușită Universitară (CRU), menționăm doar câteva dintre ele:

- *Systèmes d’information : Maîtrise des outils de recherche et d’accès à la documentation scientifique* – octombrie, 2011.
- *Création et gestion d’un enseignement ouvert et distant* – noiembrie, 2012.
- *Apprendre le français et les disciplines non linguistiques (DNL) en français avec TV5 MONDE* – mai, 2013.
- *Exploitation du Tableau Blanc Interactif* – ianuarie, 2014
- *Utilisation des logiciels libres de droit pour le traitement des données audio et vidéo* – noiembrie, 2014.
- *BASAR : Conception de scénarios d’apprentissage* – iunie, 2015.
- *Didactique du film de court métrage* – noiembrie, 2015
- *Création et gestion d’un cours en ligne* – octombrie, 2016, etc.

Prin colaborarea cu AUF în cadrul Facultății de Litere a Universității „Alec Russo” din Bălți a fost deschis Centrul francofon informațional, dotat cu 2 calculatoare, conexiune la internet, literatură științifică de specialitate, didactică și artistică.

Colaborarea USARB cu Agenția Universitară Francofonă a favorizat implicarea profesorilor Universității în diferite proiecte internaționale, avantajând astfel relațiile de parteneriat cu alte Universități Francofone din Europa Centrală și Orientală. Astfel, Universitatea de Stat „Alecu Russo” a beneficiat în calitate de membru sau responsabil de implementarea proiectelor:

- Proiectul AUF « *Collège doctoral francophone d'Europe centrale et orientale en Sciences humaines* (CODFREURCOR) » implementat în parteneriat cu Universități din Tbilisi (Georgia), Érevan (Armenia), Chisinau (MD), Craiova (RO), Sofia (BG), susținut financiar de AUF perioada 2011 – 2014;
- Proiectul Internațional desfășurat prin Agenția Universitară Francofonă „*La mise en réseau et le développement des filières francophones en économie adaptées aux exigences du travail par la formation, la coopération scientifique et le dialogue interdisciplinaires et intersectoriel*” în parteneriat cu Universități din București (RO), Saint-Petersburg (RU), Donetsk (UA), Lyon (FR), susținut financiar de AUF. Perioada 2012-2015
- Proiectul Internațional desfășurat prin Agenția Universitară Francofonă „*Renforcement du français et de la recherche en français pour les étudiants non-spécialistes dans un climat multiculturel et francophone*”, în parteneriat cu Universitățile din Iași, Galați, Cluj din România și Universitatea din Zagreb, Croația. Perioada de realizare : 30.11.2011 – 31.03.2014
- Proiectul de guvernanță, *La promotion de la culture de la qualité des services éducationnels dans le contexte de l'internationalisation de l'Université d'État «Alecu Russo» de Bălți*, AUF, BECO. Perioada de realizare : 09.2016 -09.2017
- Projets de soutien aux formations francophones - Crearea unei filiere francophone la Facultatea de Științe Reale, Economice și ale mediului, (*Licence francophone en « Gestion des affaires »*) - Perioada de realizare: 1 septembre 2017 - 1 septembre 2019.

4. Ce posibilități oferă studenților colaborările cu Republica Franceză?

Colaborarea Universității „Alecu Russo” din Bălți cu instituțiile francophone oferă studenților posibilitatea de a beneficia de stagii de cercetare, stagii profesionale și mobilități, cât și participarea la diferite concursuri, seminare, ateliere sau conferințe francophone. Astfel, AUF lansează în fiecare an apeluri de organizare a stagiilor profesionale internaționale și locale, în cadrul cărora studenții, care obțin acordul unor instituții francophone unde ar putea să promoveze acest stagiul, beneficiază de burse considerabile oferite de AUF. Stagiile presupun o durată de la 3 la 6 luni. În plus, studenții francofoni ai anilor absolvenți - ciclu licență sau master – pot beneficia

de un stagiu de cercetare într-una din universitățile francofone ale Europei Centrale și Orientale pentru o perioadă de 3 luni. Realizarea acestui stagiu este posibil în rezultatul depunerii unui dosar de concurs și dispun și de bursă oferită de AUF.

Studentii francofoni absolvenți au de asemenea posibilitatea să beneficieze de o bursă de master francofon în cadrul programului de master “Didactique des langues” la Universitatea „Politehnica” din București, în bază de concurs al dosarelor depuse, cât și de bursă de studii la programele de master propuse de ESFAM (École Supérieure de la Francophonie pour l’Administration et le Management). Bursele sunt oferite de AUF.

Anual Antena Chișinău a AUF organizează concursuri, întruniri, seminare sau conferințe pentru studenții francofoni având, deseori, în calitate de moderatori ai acestor evenimente profesori invitați de la Universitățile Europene Francofone. Spre exemplu:

- În data de 20 martie 2016 studenții USARB au mai participat la seminarul *"Le français, une valeur ajoutée lors de l'embauche"* moderat de către R. Tekaia, Președintele Mobias Banca Société Générale (ULIM, Chișinău).
- În data de 19 mai 2016 studenții francofoni ai USARB au participat la o Conferință în matematica și econometrie cu profesorul universitar francez Cedric Villani, laureat al Medaliei Fields 2010, (UTM, Chișinău).
- În data de 19 mai 2016 studenții francofoni ai USARB au participat la masa rotundă *„L’européanisation de l’éducation et la mobilité académique des jeunes : opportunités, avantages, points de vue”*, organizată în colaborare cu Centrul de Reușită al Facultății de Litere, ULIM.
- În data de 27 mai 2016 studenții USARB au participat la întâlnirea cu M. Jean, secretarul general al Francofoniei, care a avut loc în incinta Universității Tehnice de Stat din RM.

5. *Cum a evoluat colaborarea Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți cu partea franceză?*

- Ținând cont de numeroasele proiecte implementate de către Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți și numeroasele oportunități (stagii, formări, mobilități) de care se bucură profesorii și studenții USARB prin susținerea oferită de către AUF și Ambasada Franței în Republica Moldova, considerăm că această colaborarea progresează considerabil.

6. *În ce măsură este deschisă spre colaborare partea franceză?*

Am putea să menționăm în special parteneriatul Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți cu AUF, ținând cont de proiectele în care se colaborează, stagiile de cercetare și mobilitățile de care pot beneficia profesorii și studenții USARB. În acest context, considerăm că atât Universitatea cât și AUF sunt deschise pentru o colaborare fructuoasă.

7. *Care sunt oportunitățile studenților Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți de a obține burse de studiu/cercetare/stagiu în Franța?*

Aceste oportunități sunt puse la dispoziție în mare măsură de către AUF, oferindu-le posibilitatea să participe la concursul stagiilor de cercetare (pentru finalizarea proiectului de licență sau master) și, dat fiind faptul că studentul are liberă alegere în ceea ce privește instituția unde ar dori să promoveze acest stagiu, condiția fiind o instituție francofonă din Europa Centrală și Orientală, studentul poate pleda pentru o universitate din Franța. Stagiile profesionale internaționale le oferă, în egală măsură, posibilitatea de a efectua acest stagiu la instituții sau întreprinderi din Franța. O altă oportunitate reprezintă mobilitățile în cadrul programului de burse ERASMUS PLUS.

8. *Proiectele realizate cu partea franceză, oferă prioritate căror acțiuni ?*

Proiectele realizate cu partea franceză, oferă prioritate acțiunilor cu caracter didactico-științific și de cercetare. Putem menționa câteva rezultate obținute în cadrul proiectelor AUF din perioada anilor 2012 – 2016.

- *Participări la conferințe* – București, Galați, Iași, Tbilisi, Erevan.
- 30 articole publicate – In *Recueil d’articles du Colloque International Actualités dans l’enseignement des langues dans un contexte pluridisciplinaire, Bălți 2013*
- 3 Articole publicate– În : *Dialogos. Sciences du langage et didactique des langues*. Volume No. 30/32, 2015, Editura ASE, București, 2015
- Publicarea manualului *Renforcement du français sur objectifs spécifiques pour les étudiants Communiquer en FOS*, Éditions du CIPA, 12 Place du Parc B-7000 Mons CIPA@umons.ac.be, Belgie. © CIPA 2014 ; ISBN 978-2-930200-32-3 (format papier); ISBN 978-2-930200-33-0 (format e-book) D/2014/7789/1.
- *Stagii de formare* a cadrelor didactice – (Iași, Cluj-Napoca, București, Galați, Budapesta, Bourges) la care au participat 16 profesori universitari.
- Organizarea unei conferințe internaționale *Actualités dans l’enseignement des langues dans un contexte pluridisciplinaire* pe data de 29 martie 2013, USARB
- *Stagii de cercetare* pentru 6 profesori din USARB în universitățile din Franța (2013 - 2015).

Anexa 4. Analiza rezultatelor metodei de cercetare prin interviu

Tabelul 4.1 Lista întrebărilor formulate în cadrul metodei de cercetare prin interviu

1.	Care au fost primele Dvs. impresii despre Republica Moldova?
2.	Cum a evoluat perceperea francezilor față de țara și cetățenii noștri pe parcursul anilor?
3.	În presa franceză, cum apare Republica Moldova?
4.	Cum apreciați la ora actuală, cooperarea bilaterală moldo-franceză?
5.	Care sunt domeniile prioritare în care există cooperarea moldo-franceză?
6.	Care sunt realizările cooperării moldo-franceze în domeniul socio-cultural?
7.	Colaborarea moldo-franceză în domeniul socio-cultural ar putea apropia Republica Moldova de Uniunea Europeană?
8.	Franța acum sprijină opțiunea europeană a Republicii Moldova?
9.	Situația politică și economică incertă, marcată de criza sistemului bancar ar putea influența aflarea investitorilor francezi pe teritoriul Republicii Moldova ?
10.	După părerea dvs. investitorii francezi sunt încurajați de către autoritățile moldovenești de a-și desfășura activitatea?
11.	În ce măsură este deschisă spre colaborare comunitatea oamenilor de afaceri francezi din Republica Moldova?
12.	Cum vedeți evoluția cooperării economice dintre Franța și Republica Moldova?

13.	Cum vi se pare situația economică a Republicii Moldova și în ce măsură o vedeți ca pe o țară atractivă pentru investiții?
14.	În ce zone vedeți cel mai mare potențial de dezvoltare economică a Republicii Moldova?
15.	Cum pot contribui investitorii francezi la dezvoltarea economică a Republicii Moldova?
16.	Care sunt oportunitățile tinerilor moldoveni de a se angaja în întreprinderile franceze de pe teritoriul Republicii Moldova?
17.	Care sunt oportunitățile tinerilor moldoveni de a obține burse de studii și de cercetare în universitățile din Franța?
18.	Care este rolul Franței în contextul apropierei Republicii Moldova de UE?
19.	Pentru ca instituțiile statului să corespundă rigorilor Uniunii Europene, ce ar trebui să facă autoritățile de la Chișinău ?
20.	Realizările obținute până acum în cadrul cooperării moldo-franceze ar putea reprezenta un început pentru modernizarea țării în baza modelului european?
21.	Republica Moldova își mai poate recăpăta credibilitatea în fața europenilor și are șanse să se apropie de UE ?

Sursa: Elaborat de autor © Cotilevici Violeta, 2018.

Tabelul 4.2 Analiza interviurilor

Nr.	Generalizarea răspunsurilor			
	Directorul Alianței Franceze din Moldova și a Camerei de Comerț și Industrie Franța-Moldova	Directorul Antenei din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei	Ambasadorul Franței în Republica Moldova	Ex-atașatul pe Cooperare în cadrul Ambasadei Franței în Republica Moldova
1.	Pe parcursul a 12 ani foarte multe lucruri s-au schimbat. Acum este complet diferit. Prima impresie au fost oamenii care erau foarte agreabili, drăguți, ceea ce este remarcabil.		Prima impresie a fost legată de Francofonie, Alianța Franceză, limba franceză, ceea ce ne unește de fapt.	Primul aspect - țara relativ dezvoltată. Al doilea aspect - impresii pozitive la nivel de colaborare cu autoritățile locale, care aveau idei bune de reforme, de schimbări. Al treilea aspect - impresia de divizare dintre sfera rusofonă și cea românofonă. Oamenii din Moldova s-au dovedit a fi foarte primitivi, lucru care m-a impresionat.
2.	Francezii care ajung azi în Moldova au același sentiment ca și mine acum 12 ani. Populația este foarte primitoare. În ceea ce privește țara pot spune că au avut loc doar evoluții pozitive, în special în perioada 2010-2015.			Când m-am informat din presă, din cărți, filme, documentare despre Moldova în 2011 am aflat despre următoarele subiecte: alcoolism, lupta contra traficului de ființe umane, construcția identității naționale problematice, Moldova la intersecția lumii slave, rusofone și Europa, diferitele comunități etnice (Găgăuzia și Transnistria).
3.	Republica Moldova are o imagine negativă în presa franceză: o țară mică, cea mai săracă din Europa, alcoolism, corupție, migrație, copii abandonați de părinți, situația		Imaginea Republicii Moldova în presa franceză ține de fraudă bancară, de diaspora de moldoveni care nu se comportă tocmai bine și comit diverse delict. O altă imagine din presă este	Presa nu este reprezentativă, dar imaginea Moldovei este prezentată doar atunci când este vorba de probleme sau de lucruri extraordinare, spre exemplu situația

	politică incertă. Eu regret această interpretare a presei franceze, deoarece există și lucruri pozitive, extraordinare în Moldova.		țara care se află între influența rusă și cea europeană. Francezii înțeleg acest lucru cu dificultate și sunt sensibili la acest subiect. În schimb, cei care vizitează Republica Moldova revin cu o imagine extrem de pozitivă, deoarece moldovenii sunt un popor călduros, primitor, un popor care știe să aprecieze viața bună, vinul de calitate, etc.	din regiunea transnistreană, traficul de ființe umane, exploatarea sexuală. Cred că la ora actuală, în presă se simte o evoluție. Se vorbește mai mult acum de subiecte politice și geopolitice, așa cum Moldova este la intersecția dintre Rusia și Europa.
4.	La ora actuală, cooperarea bilaterală moldo-franceză este insuficientă. Mijloacele pentru cooperarea lingvistică și culturală s-au diminuat de aproape 5 ori. În domeniul politic nu se fac eforturi suficiente din partea RM pentru a interesa francezii. S-au făcut greșeli foarte mari, cum ar fi furtul miliardului.		Cooperarea bilaterală moldo-franceză este bună. Franța dorește succesul Moldovei și ca reformele propuse de UE să fie realizate. Franța însoțește Republica Moldova în drumul său spre UE în două moduri: 1. facilitarea dialogului între Moldova și UE, facilitarea schimburilor, organizarea diferitor reuniuni la Bruxelles și 2. Franța împărtășește expertiza și cunoștințele sale în diverse domenii: statul de drept, reforma justiției, economia de piață, respectarea libertății de exprimare, pluralitatea mass-media, respectarea drepturilor omului.	Pot să remarc aici rolul Francofoniei. Acest lucru este vizibil.
5.	Există două sectoare prioritare. Primul este cel economic. Cu cât mai mult se va dezvolta sectorul economic cu atât mai mult va crește interesul politic al Franței în Republica Moldova. Al doilea sector prioritar este Francofonia. O bună parte din funcționarii moldoveni cunosc franceza, la fel și unii			Ambasada avea câteva priorități de cooperare, consider că era un număr destul de redus. Este vorba de două programe: un program cultural și lingvistic cu privire la francofonie și schimburile lingvistice și al doilea un program cu privire la guvernare,

	miniștri. Acest lucru facilitează colaborarea dintre cele două state, relațiile devenind privilegiate.			pentru a consolida statul de drept și democrația.
6.			Datorită afinității istorice între Moldova și Franța, cooperarea culturală este fundamentală. Astăzi, există în Moldova Alianța Franceză, una din cele mai importante din Europa. Franceza este predată în sectorul public educativ. 40% din elevi învață franceza. Există o secție bilingvă francofonă. Moldova este membră a OIF. Domeniile sunt diverse, dar toate aceste proiecte au un numitor comun. Cooperarea cu Franța ajută moldovenii să redescopere calitatea propriului lor patrimoniu cultural. Acest lucru mă face să fiu mândru, deoarece acesta este mesajul universal al Franței care este transmis în diversitatea sa „Cultura unește popoarele”.	Aici putem vorbi despre Alianța Franceză, despre clasele bilingve, materiile științifice în franceză, festivalul filmului francofon, Serile Pianistice, diverse proiecte în domeniul drepturilor copilului, lupta împotriva traficului de ființe umane, domeniul democrației locale.
7.			Franța nu are pretenția de a ajuta singură Moldova, ca ea să atingă nivelul Europei de Vest. Acesta este un proiect european. Eu sper că ea va putea, așa cum a făcut și pentru alte țări, să ajute moldovenii să adopte normele, practicile, guvernarea care ar permite de a atinge un nivel de dezvoltare caracteristic țărilor din Europa de est.	În perioada în care am activat la ambasadă obiectivul era de a contribui la apropierea RM de UE. În domeniul Guvernare despre care am vorbit s-a lucrat mult la apropierea RM de UE. S-a lucrat pentru ca să existe o legătură permanentă cu UE.

8.			Întrebarea cu privire la aderare nu se pune încă la moment. Ceea ce contează la moment este realizarea a ceea ce este prevăzut în Acordul de Asociere cu UE, și anume statul de drept. Pentru noi europenii, ceea ce este cardinal, este ca Moldova să devină un stat de drept. Și astfel celelalte reforme din Acordul de Asociere se vor alinia în această direcție.	Există un sprijin din partea Franței, dar nu pentru integrarea RM în UE, la moment. Nu există o perspectivă europeană în concluzii, în text.
9.	Da, evident. Același lucru se întâmplă și cu alte țări din lume. Investitorii au nevoie de calm, de vizibilitate și de perspectivă. Pentru moment se profită, totuși, de o situație calmă.	În general, da. Investițiile sunt în legătură directă cu situația politică și economică, cu diverși factori caracteristici, cu ratingurile de țară definite de agenții la nivel internațional, cu stabilitatea și cu cadrul legislativ legat de noile investiții în tot ceea ce înseamnă reglementări în mediul de afaceri.	Bineînțeles, a fost afectată perceperea care era la Paris despre Moldova. Atunci când criza financiară a izbucnit, Moldova era considerată „cel mai bun elev al parteneriatului oriental”. Democrația părea funcțională, cu alegeri, dificultăți de a alege președintele Republicii, existau reforme care se realizau. Frauda bancară masivă a afectat imaginea Republicii Moldova. Apoi s-a descoperit că reformele votate nu au fost aplicate în realitate. S-au schimbat multe lucruri, dar obiectivul de a ajuta Moldova în orientarea sa europeană a rămas neschimbat.	
10.	Da, bineînțeles. Autoritățile moldovenești actuale încurajează enorm prezența investitorilor francezi pe teritoriul țării. Există voința, dorința de a atrage și de a primi investitori străini, autoritățile înțeleg că acest lucru este spre binele țării. Mai apar și probleme, deoarece			

	trebuie de lucrat asupra competitivității, concurenței.			
11.	Există inevitabil o colaborare dintre oamenii de afaceri francezi și cei moldoveni. Se lucrează mult cu autoritățile, cu reprezentanții diferitor asociații, instituții. Comunitatea oamenilor de afaceri francezi din Republica Moldova dau dovadă de voință pentru a colabora cu autoritățile moldovenești.			
12.	Evoluția cooperării economice dintre Franța și Republica Moldova este una bună. Se lucrează mult în continuare pentru a dezvolta investițiile franceze pe teritoriul Moldovei. Pentru noi acum este prioritară dezvoltarea schimburilor comerciale între cele două țări. Problema care se pune este imaginea Republicii Moldova: corupția, furtul miliardului, piața care este mică.		Această cooperare economică este în același timp vizibilă și importantă, dar eu o găsesc insuficientă. Franța este al cincilea investitor străin în Moldova. Eu cred că aici sunt și alte oportunități, alte domenii în care întreprinderile franceze ar putea să aducă ceva în dezvoltarea economică. Investițiile străine ar putea fi foarte utile pentru dezvoltarea economică a Republicii Moldova. Eu aș spune că pe viitor relațiile economice se vor consolida.	
13.	Pe plan economic situația este bună, indicatorii economici sunt buni. Adevărata problemă de astăzi este rolul resurselor umane. Este teribil că oamenii părăsesc țara. Este o stare de îngrijorare pentru țară. Pentru ca țara să fie atractivă pentru investitori trebuie de lucrat asupra imaginii.		Moldova atrage prin calitatea educației populației. Aveți aici un sistem educativ foarte bun, un sistem universitar care formează specialiști de calitate. Întreprinderile franceze găsesc aici talente particulare. Acești specialiști creează sisteme atractive pentru investitorii străini, anume în domeniul fiscal. Au fost simplificate mult procedurile pentru noile	

			investiții franceze. Moldova care este între Ucraina, la răscrucea unei rețele de transport care se dezvoltă mult, între România, Europa de Est și apoi cea Centrală are un teren de implantare a întreprinderilor foarte interesant.	
14.	Există o dezvoltare în industrie și anume în cea a automobilelor, tot ce înseamnă cablare, este o industrie foarte calificată. Noi încercăm să atragem industria aeronautică, și anume cablarea. Există întreprinderi franceze care ar putea să investească în acest domeniu, dar cauza este situația socială din țară. Camera de comerț lucrează mult asupra acestei situații. Este bine dezvoltat domeniul IT cu resurse umane calificate care cunosc două sau chiar trei limbi străine.		Domeniul cel mai important este cel digital, un sector de viitor. Este necesar ca Guvernul să dezvolte o strategie de atractivitate puternică în acest sector. Trebuie să se asigure că există un număr suficient de resurse umane calificate în Moldova, deoarece mulți tineri doresc să plece din țară. Este bine să plece să studieze peste hotare, dar ar trebui să revină în țară. Aceasta este o provocare importantă pentru Guvern. Trebuie ca climatul afacerilor să fie propice pentru investițiile străine și deci întreprinderilor să li se garanteze o securitate juridică, adică o justiție independentă.	
15.	Cu siguranță, investitorii francezi contribuie la dezvoltarea economică a Republicii Moldova. Există o contribuție majoră din partea întreprinderii Orange. În raport cu alte investiții străine, investițiile franceze sunt foarte bine structurate.		Investitorii francezi contribuie mult la dezvoltarea economică a Republicii Moldova, în sectoare destul de importante. Întreprinderea Lafarge produce mai mult de jumătate din producția de ciment existentă în Moldova. Orange acoperă 70% din piața telefoniei mobile, Societe Generale, a IVa bancă din țară. Aceasta reprezintă un total de aproape 4 mii de locuri de muncă. Sunt	

			întreprinderi noi care sosesc în țară, mai mici în sectorul serviciilor, asociind serviciile și tehnologiile digitale. Sectoarele în care francezii ar putea găsi aici oportunități bune sunt variate.	
16.	Odată ce tinerii moldoveni vorbesc franceza sau engleza, șansele de a se angaja sunt foarte mari. Problema este că oamenii pleacă peste hotare.	Avem o activitate intensă în direcția inserției profesionale. Există mai multe mecanisme pe care noi le dezvoltăm: burse de stagiu, pentru care noi lansăm apeluri la candidaturi în două direcții: fie lansăm un apel general în cadrul căruia studenți care și-au identificat deja un loc de stagiu, vin la noi, depun dosarul, facem o selecție, le dăm bursa, fie în urma unei comunicări între AUF și întreprindere, identificăm profiluri de post pentru stagii în funcție de nevoia întreprinderilor, și atunci lansăm un apel la candidaturi specific pentru posturile respective, Studenții candidează și pe perioada stagiilor ei beneficiază de o indemnizație din partea AUF și din partea întreprinderii. Este o bursă cofinanțată. Există de asemenea în cadrul parteneriatului pe care AUF îl are cu întreprinderile. Noi ajutăm întreprinderile în momentul în care ele caută să recruteze angajați cu profil francofon.		
17.	Bursele nu sunt oferite de către Alianța Franceză. Pe timpuri bursele erau acordate de către Ambasadă,	A fost o perioadă în care existau programele de burse individuale (de stagiu, de cercetare, de formare). Erau		

	pentru studii de master. În 2012 aceste burse au încetat să mai fie acordate din lipsă de interes. Bani care erau alocați pentru aceste burse s-au îndreptat spre dezvoltarea claselor bilingve din Republica Moldova, spre predarea limbii franceze. S-a decis ca acești bani să fie folosiți mai bine pentru menținerea limbii franceze pe teritoriul Republicii Moldova decât pentru a privilegia un oarecare număr de masteranzi. La moment Alianța Franceză este o asociație locală independentă din domeniul lingvistic și cultural, o școală mare unde se predau limbile.	foarte multe tipuri de sprijin acordate individual. Din 2010 această logică s-a schimbat. Acum funcționează o logică de proiect. Există burse de stagiu profesional: locale și internaționale; burse de formare, de studii și de cercetare în cadrul proiectelor. Există programul de burse Eugen Ionesco.		
18.	La moment nu există o dorință din partea UE de a se lărgi. Eu consider că este un lucru pozitiv apropierea Republicii Moldova de UE. Pentru o eventuală integrare în UE ar exista atât avantaje cât și dezavantaje. Rolul Franței în acest context este același ca și rolul celorlalte 27 țări membre UE. Eu regret mult că Franța nu este mai prezentă din punct de vedere politic în Republica Moldova. Franța cunoaște mai bine Europa de Sud, dar din păcate nu cunoaște Europa de Est.		Rolul Franței este dublu. Franța împreună cu România sunt copreședinții Grupului de prieteni ai Moldovei în cadrul UE, având un rol particular pentru a da sfaturi, pentru a însoți, pentru a face Moldova să progreseze în relația sa cu UE. Există acest rol de susținere. Atunci când Guvernul RM se întreabă cum să procedeze pentru a solicita ceva sau a progresa în dialogul său cu UE într-un anumit domeniu, răspunsul vine din partea României sau a Franței. Când Republica Moldova are nevoie să se întâlnească într-o manieră neoficială cu reprezentanții UE, acest lucru se va întâmpla la inițiativa României sau a Franței și a Republicii Moldova. Al doilea rol pe care îl joacă Franța, ca și	Există un sprijin din partea Franței, dar nu pentru integrarea RM în UE, la moment. Nu există o perspectivă europeană în concluzii, în text.

			orice stat membru este a se implica activ în dialogul politic pentru aplicarea reformelor în Moldova, pentru finanțarea acestor reforme, expertiza Franței pentru a ajuta aceste reforme, ca și celelalte state membre. Avem și noi experți și lucruri pe care să le aducem aici, în calitate de membru fondator al UE.	
19.	Nu este necesar să facem exact ca și UE. Acordul de Asociere RM-UE cere Republicii Moldova să respecte o legislație obligatorie din partea UE. Misiunea de a integra în totalitate legislația UE este practic imposibilă pentru Republica Moldova. Există sectoare prioritare, în primul rând se cer reforme în justiție. Odată ce justiția va deveni independentă, va fi realizat o bună parte din Acordul de Asociere RM-UE.		Un singur lucru: să construiască un stat de drept care este supremația legii, egalitatea în fața legii, justiția independentă și imparțială, interzicerea practicării corupției etc. Dacă Moldova reușește să construiască un stat de drept, eu cred că multe probleme se vor rezolva. Aici sunt resurse umane disponibile, calificate, remarcabile.	
20.			Franța nu are pretenția de a ajuta singură Moldova. Acesta este un proiect european. Eu sper că ea va putea, așa cum a făcut și pentru alte țări, să ajute moldovenii să adopte normele, practicile, guvernarea care ar permite atingerea unui nivel de dezvoltare caracteristic țărilor din Europa de Vest. Bineînțeles că Franța va contribui la acest lucru, dar eu nu pretind că Franța va face acest lucru singură.	

21.		Cred că da. Întotdeauna este loc de mai bine, oriunde.	Da, ea se apropie de UE în fiecare zi. Fără îndoială nu atât de repede pe cât ne-am dori. Dar ritmul actual ține cont de diferite dificultăți, obstacole care sunt moștenite din trecut, și anume menționez corupția. Mai există și contextul regional, geopolitic. Noi încercăm să fim înțelegători, dar insistăm asupra realizării active a reformelor prevăzute. Pentru moment Moldova trebuie să aplice Acordul de Asociere, schimbul liber, și mai apoi vom vedea.	
-----	--	--	---	--

Sursa: Elaborat de autor în rezultatul cercetării prin metoda interviului. © Cotilevici Violeta, 2019.

Anexa 5. Vizite, întruniri bilaterale moldo-franceze în perioada 1993-2021

Nr/ord	Data, luna, anul, țara	Oficialul	Scopul vizitei	Rezultatele vizitei
1.	28-30 ianuarie 1993, Republica Franceză	M. Snegur, Președintele Republicii Moldova	Semnarea <i>Tratatului de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză</i> și a <i>Protocolului de colaborare între ministerele de externe ale Republicii Moldova și Republicii Franceze</i> .	Semnarea <i>Tratatului de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză</i> și a <i>Protocolului de colaborare între ministerele de externe ale Republicii Moldova și Republicii Franceze</i> .
2.	19-22 iunie 1996, Republica Franceză	M. Popov, Ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova	Extinderea și aprofundarea relațiilor de prietenie și colaborarea în cele mai diverse domenii	Fortificarea dialogului moldo-francez
3.	29 septembrie – 1 octombrie 1996, Republica Moldova	P. Poudade, Directorul Departamentului Europa continentală din cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Franței.	Trasarea noilor perspective de cooperare între cele două țări în diverse domenii	Au fost stabilite relații de colaborare și cooperare cu diverse firme și instituții în domeniul agriculturii și industriei alimentare. Astfel, a fost semnată o înțelegere între Ministerul Agriculturii și Alimentației al Republicii Moldova și Ministerul Agriculturii și Pescuitului al Franței.
4.	7-9 septembrie 1997, Republica Franceză	P. Lucinschi, Președintele Republicii Moldova	Obținerea din partea Franței a unei <i>clauze</i> speciale pentru Republica Moldova – țară francofonă, care s-ar materializa prin adoptarea unor programe franceze sectoriale vizând cooperarea bilaterală.	Transmiterea mesajului clar puterilor occidentale precum că Republica Moldova a ales hotărât calea integrării în Uniunea Europeană. Republica Moldova își afirmă dorința ca Franța să devină promotorul și catalizatorul aderării țării noastre la UE.
5.	Reuniunea din 2 iunie 1998, Paris, Republica Franceză, organizată de către	Personalități politice franceze, deputați, diplomați, oameni de	Promovarea imaginii Republicii Moldova în mediul politic și economic francez, sporirea interesului întreprinderilor franceze în Republica Moldova	Republica Moldova și-a reiterat dezideratul de extindere a cooperării moldo-franceze și a consolidat imaginea

	Asociația Franceză pentru Schimburi și Inițiative (AFEI), Ambasada Republicii Moldova în Franța	afaceri, reprezentanți ai întreprinderilor franceze		unei țări dispuse să continue procesul reformelor și cel al integrării europene
6.	4 septembrie 1998, Republica Moldova	J. Chirac, Președintele Republicii Franceze	Fortificarea relațiilor moldo-franceze. Reconfirmarea poziției Franței față de Republica Moldova, cu privire la independență și integritatea teritorială,	Impulsionarea relațiilor bilaterale moldo-franceze. Interesul sporit al investitorilor francezi față de Republica Moldova. Angajamentul Franței de a fi un susținător activ al procesului de integrare a Republicii Moldova în Europa. Susținerea din partea Franței a cererii de aderare a RM la Organizația Mondială a Comerțului. Crearea grupurilor de prietenie Franța-Moldova.
7.	Decembrie 1998	Ch. Josselin, Ministrul delegat al Republicii Franceze pentru Cooperare și Francofonie	Continuarea dialogului politico-diplomatic dintre Franța și Republica Moldova	Exprimarea disponibilității Republicii Franceze în vederea urgentării implementării performante a Acordului de cooperare dintre Republica Moldova și UE.
8.	Septembrie 1999, Republica Franceză	I. Sturza, Prim ministru al Republicii Moldova	Continuarea dialogului moldo-francez. Promovarea imaginii economice a RM și atragerea investițiilor de capital.	Discuțiile bilaterale au relevat o imagine favorabilă a RM pe plan extern și o orientare europeană convingătoare pentru Franța.
9.	Iunie 2000, Paris, Republica Franceză	D. Diacov, Președintele Parlamentului Republicii Moldova	Dinamizarea relațiilor economice dintre Republica Moldova și Republica Franceză	Dinamizarea relațiilor economice dintre Republica Moldova și Republica Franceză
10.	Octombrie 2001, Paris, Republica Franceză	N. Dudău, Ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova	Participarea la cea de-a 31-a Sesiune a Conferinței Generale UNESCO	Dinamizarea relațiilor moldo-franceze

11.	Octombrie 2002, Beirut, Liban	În cadrul Summitului Francofoniei întrunirea dintre președinții J. Chirac și V. Voronin	Dinamizarea relațiilor moldo-franceze	Disponibilitatea Francofoniei de a susține Republica Moldova în perioada de tranziție.
12.	Martie 2003, Chișinău, Republica Moldova	Șeful Direcției Europa Continentală a Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Franceze, H. Pernet	Dialogul cu partenerii moldoveni despre relațiile Republicii Moldova cu UE și alte organizații internaționale	Fortificarea relațiilor Republica Moldova – UE.
13.	Septembrie 2005, Paris, Republica Franceză	Ministrul Agriculturii al Republicii Moldova	Cooperarea moldo-franceză în domeniul agrar	Continuarea dialogului moldo-francez în domeniul agrar.
14.	21 martie 2006, Chișinău, Republica Moldova	Ministrul delegat pentru Cooperare, Dezvoltare și Francofonie B. Girardin	Discutarea unor aspecte ale cooperării moldo-franceze, aspirațiile de integrare europeană a RM, abordarea problemei diferendului transnistrean, precum și cooperarea în cadrul Organizației Internaționale a Francofoniei	Dezvoltarea relațiilor moldo-franceze prin intermediul Francofoniei.
15.	30 octombrie 2006, Paris, Republica Franceză	Vice-prim ministrul și ministru al Afacerilor Externe al Republicii Moldova A. Stratan	Semnarea Convenției bilaterale pentru evitarea dublei impozitări și prevenirea evaziunii fiscale	Dinamizarea relațiilor moldo-franceze Semnarea Convenției bilaterale pentru evitarea dublei impozitări și prevenirea evaziunii fiscale
16.	6 februarie 2007, Republica Franceză	A.Stratan, Viceprim-ministru, Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene	Participarea la ceremonia de semnare a Convenției împotriva disparițiilor forțate în cadrul ONU	Semnarea Convenției împotriva disparițiilor forțate în cadrul ONU
17.	13 și 16 februarie 2007, Chișinău, Republica Moldova	Delegația grupului de prietenie Franța-Moldova a Adunării Naționale, condusă de către	Dinamizarea relațiilor moldo-franceze	Impulsionarea relațiilor moldo-franceze pe întreg spectrul de interese

		președintele său, Deputatul L. Bouvard		
18.	Aprilie 2007, Chișinău, Republica Moldova	Președintele Senatului francez, Ch. Poncelet, Senatorul J. Durrieu, Președinta Grupului de prietenie Franța-Moldova în Senat	Fortificarea cooperării economice și culturale dintre RM și RF	Fortificarea cooperării economice și culturale dintre RM și RF
19.	1 și 2 august 2007, Chișinău, Republica Moldova	Secretarul de Stat, însărcinat cu Afaceri externe și Drepturile Omului R. Yade; J. Durrieu, senator al Hautes-Pyrénées, președintă a grupului de prietenie Franța-Moldova la Senat, și de R. Mallie, deputat al Bouches-du-Rhône, vice-președinte al grupului de prietenie Franța-Moldova la Asambleea Națională	Dinamizarea relațiilor moldo-franceze	Consolidarea dialogului moldo-francez în diverse domenii.
20.	6 octombrie 2008, Chișinău, Republica Moldova	J.-P. Jouyet, Secretarul de Stat pentru afaceri europene al Franței	Negocieri pentru semnarea noului Acord UE —RM	Abordarea problematicii integrării europene a Republicii Moldova
21.	23 mai 2008, Paris, Republica Franceză	V. Ostalep, Vice-Ministrul moldav al Afacerilor externe și integrării europene	Dinamizarea relațiilor moldo-franceze	Dinamizarea relațiilor moldo-franceze

22.	31 ianuarie 2008 Paris, Republica Franceză	M. Lupu, Președintele parlamentului Republicii Moldova	Dezvoltarea relațiilor între Uniunea Europeană și Republica Moldova în perspectiva președinției franceze a Consiliului Uniunii Europene, problema transnistreană, în special în susținerea reformelor democratice din Republica Moldova	Intrarea în vigoare a Acordului de facilitare și readmitere a regimului de vize
23.	4-5 martie 2008, Republica Franceză	V. Voronin, Președintele Republicii Moldova	Redinamizarea relațiilor moldo-franceze	Continuarea dialogului moldo-francez.
24.	6 octombrie 2008, Chișinău, Republica Moldova	J.- P. Jouyet, secretar de Stat însărcinat cu Afaceri europene; F. Reiss, deputat al regiunii Bas-Rhin, Vice-Președinte al grupului Franța-Moldova la Adunarea Națională	Dezvoltarea relațiilor între Uniunea Europeană și Moldova, cât și aspecte ale conflictului transnistrean.	Dezvoltarea relațiilor între Uniunea Europeană și Moldova.
25.	17 septembrie, 2008, Chișinău, Republica Moldova	C. Greff, deputat, Președintele Adunării Naționale franceze	Dinamizarea relațiilor moldo-franceze	Lansarea primei asocieri moldave IEVP consacrate organizării lucrului parlamentar
26.	11-12 noiembrie 2009, Chișinău, Republica Moldova	P. Lellouche, Secretar de Stat al Republicii Franceze însărcinat cu Afaceri europene	Dinamizarea relațiilor moldo-franceze și stabilirea contactelor politice bilaterale cu noua echipă de la putere.	Stabilirea contactelor politice bilaterale cu noua echipă de la putere.
27.	3-4 iunie 2010, Republica Franceză	I. Leancă, Viceprim-ministru, Ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova	Continuarea dialogului moldo-francez.	Continuarea dialogului moldo-francez.
28.	12-14 aprilie 2011 Paris, Republica Franceză	V. Filat, Prim-ministru al Republicii Moldova	Întrevederi de nivel înalt, întâlniri cu reprezentanții mediului de afaceri. Solicitarea sprijinului din partea Republicii Franceze, unul din pilonii construcției europene și lider	Asigurarea cu un sprijin direct și deplin din partea autorităților franceze în reglementarea conflictului transnistrean.

			incontestabil la nivel mondial în reglementarea conflictului transnistrean.	
29.	31 ianuarie - 1 februarie 2013, Republica Franceză	I. Leancă, Viceprim-ministru, Ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova	Relațiile de cooperare bilaterală moldo-franceze, problema transnistreană și agenda europeană a Republicii Moldova.	Consolidarea dialogului RM-UE, în avansarea negocierilor pe marginea Acordului de Asociere, precum și în implementarea Planului de Acțiuni privind liberalizarea regimului de vize. Disponibilitatea Franței de a intensifica dialogul politic moldo-francez, de a acorda asistență în domeniul reformelor și de a pleda în cadrul UE în favoarea proiectului european al Republicii Moldova.
30.	6-8 noiembrie 2013, Republica Franceză	N. Gherman, Viceprim-ministru, Ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova	Întrevederi cu ministrul Afacerilor Externe și Europene, Laurent Fabius, ministrul de Interne, Manuel Valls, ministrul Economiei și Finanțelor, Pierre Moscovici, președintele Grupului de prieteni Franța-Moldova din Adunarea Națională, Frédéric Reiss, președintele Comisiei Afaceri Europene din Senat, Simon Sutour, precum și cu Paul Jean-Ortiz, consilier diplomatic al președintelui Republicii Franceze, François Hollande. Participarea la Conferința miniștrilor Afacerilor Externe ai statelor membre ale Organizației internaționale a Francofoniei.	Consolidarea relațiilor moldo-franceze.
31.	3 aprilie 2014, Republica Moldova	L. Fabius, Ministru al Afacerilor Externe și Europene al Republicii Franceze	Încurajarea muncii depuse de autoritățile din Republica Moldova în privința promovării reformelor.	Asigurarea semnării acordului moldo-comunitar. Sprijin pentru parcursul european al Republicii Moldova.
32.	16-17 iunie 2014, Republica Franceză	I. Leancă, Prim-ministru al Republicii Moldova	Discuții cu președintele Franței privitor la perspectiva europeană a Republicii Moldova.	Atragerea investițiilor străine în economia moldovenească.

33.	1 septembrie 2014, Republica Moldova	H. Desir, Secretarul de Stat pentru Afaceri Europene din cadrul Ministerului Afacerilor Externe și Dezvoltării Internaționale al Republicii Franceze	Participarea la a IX-a reuniune a Grupului pentru Acțiunea Europeană a Republicii Moldova.	Susținerea parcursului european a Republicii Moldova de către Republica Franceză.
34.	27 martie 2015, Republica Moldova	H. Desir, Secretarul de Stat pentru Afaceri Europene din cadrul Ministerului Afacerilor Externe și Dezvoltării Internaționale al Republicii Franceze	Susținerea parcursului european a Republicii Moldova.	Susținerea parcursului european a Republicii Moldova de către Republica Franceză.
35.	29-30 noiembrie 2015, Republica Franceză	N. Timofti, Președintele Republicii Moldova	Participarea la Conferința Organizației Națiunilor Unite privind schimbările climatice.	
36.	16-17 iunie 2016, Republica Moldova	H. Desir, Secretarul de Stat pentru Afaceri Europene din cadrul Ministerului Afacerilor Externe și Dezvoltării Internaționale al Republicii Franceze	Susținerea parcursului european a Republicii Moldova.	Susținerea parcursului european a Republicii Moldova de către Republica Franceză.
37.	24 iulie 2016, Republica Moldova	D. Leschi, Directorul general al Oficiului Francez pentru Imigrație și Integrare	Cooperarea moldo-franceză în acordarea ajutorului pentru reintegrare a cetățenilor moldoveni care au lucrat în Franța.	Pregătirea pentru semnarea Acordului cu privire la ajutorul pentru reintegrare a cetățenilor moldoveni care au lucrat în Franța.
38.	16 iulie 2018, Republica Moldova	F. Mangin, Directorul pentru Europa Continentală în cadrul Ministerului pentru Europa și Afaceri Externe al Franței	Consolidarea relațiilor între Republica Moldova și Franța în domeniile politic, economic și cultural.	Dezvoltarea comerțului și investițiilor în sectoare importante precum agricultură, industrie și servicii, valorificarea interesului companiilor franceze pentru lansarea afacerilor în Republica Moldova.

39.	13 iunie 2019, Republica Franceză	N. Popescu, Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova	Solicitarea sprijinului în procesul de realizare a reformelor propuse de către noua guvernare.	Vizita de lucru din partea Secretarului de Stat pentru Afaceri Europene al Republicii Franceze, A. de Montchalin.
40.	13 septembrie 2019, Republica Moldova	A. de Montchalin, Secretar de Stat pentru Afaceri Europene al Republicii Franceze	Oferirea unui nou impuls relațiilor politice, economice și culturale între Republica Moldova și Franța.	Delegarea misiunilor de experți francezi, pentru a oferi sprijin în implementarea reformelor în sectorul justiției și cel al sănătății în Republica Moldova, lansarea unor noi inițiative moldo-franceze în domeniul cooperării tehnice polițienești.
41.	3-4 februarie 2021 Republica Franceză	M. Sandu, Președintele Republicii Moldova	Impulsionarea relațiilor politice, economice și culturale între Republica Moldova și Franța.	Avansarea relațiilor moldo-franceze în mai multe domenii - politic, economic și cultural. Aproximarea de Uniunea Europeană. Sprijinul OIF în reforma învățământului profesional - tehnic. Susținerea de către OIF a industriilor creative și a predării limbii franceze. Expertiza franceză în transformarea și modernizarea serviciului public din RM, inclusiv la nivel local, prin digitalizare și transparentizare. Restabilirea imaginii bune a Republicii Moldova printre oamenii de afaceri francezi.
42.	2 septembrie 2021	Jean-Yves Le Drian, Ministrul francez pentru Europa și Afaceri Externe	Reafirmarea sprijinului Franței pentru programul de reforme lansat de noile autorități în favoarea democrației, a reformei justiției, a consolidării statului de drept și a luptei împotriva corupției. Salutarea angajamentului Republicii Moldova pe o cale foarte concretă de progres democratic, orientată cu hotărâre spre Uniunea Europeană.	

Sursa: Elaborat de autor în baza cercetărilor efectuate, inclusiv din arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene a Republicii Moldova. © Cotilevici Violeta, 2021.

Anexa 6. Volumul importului Republicii Moldova din Republica Franceză în perioada 1997-2019, mii \$; %

Anul	Total	Franta, mii \$	Franta, %
1997	1171252	13263.8	1.13
1998	1023575	22124.9	2.16
1999	586368	12559	2.14
2000	776416	19973	2.57
2001	892228.4	25601.3	2.87
2002	1038000	23322.9	2.25
2003	1402347	35172.9	2.51
2004	1768534	52666.5	2.98
2005	2292292	64425.1	2.81
2006	2693184	62679.4	2.33
2007	3689524	94820.6	2.57
2008	4898762	103360.2	2.11
2009	3278270	61312.6	1.87
2010	3855289	68337.6	1.77
2011	5191271	87024.3	1.68
2012	5212928	103652	1.99
2013	5492393	101637.9	1.85
2014	5316959	93821.7	1.76
2015	3986820	81020.7	2.03
2016	4020357	89958.01	2.24
2017	4831335	112676.7	2.33
2018	5760057	132375.5	2.30
2019	5842484	147014	2.52

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor oferite de Biroul Național de Statistică. Disponibil: <https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica> (consultat la data 21.02.2020) © Cotilevici Violeta, 2020.

Anexa 7. Volumul exportului Republicii Moldova în Republica Franceză în perioada 1997-2019, mii \$ SUA, %

Anul	Total	Franta, mii \$, SUA	Franta,%
1997	874056.5	5719.3	0.65434
1998	631817.3	8595	1.360362
1999	463432.4	6598.5	1.423832
2000	471465.6	7922.3	1.680356
2001	565494.9	8373.4	1.480721
2002	643791.6	11351.1	1.763164
2003	789933.6	9346	1.183137
2004	985173.6	11395.8	1.15673
2005	1090919	16492.4	1.51179
2006	1050362	23854.7	2.271094
2007	1340050	24770.1	1.848445
2008	1591113	21367.1	1.342903
2009	1282981	22233.6	1.732964
2010	1541487	23313.6	1.51241
2011	2216815	24028	1.083897
2012	2161880	30168.4	1.395471
2013	2428303	35476.9	1.460975
2014	2339530	37596.1	1.606994
2015	1966837	43126.6	2.192688
2016	2044611	44746.09	2.188489
2017	2424972	50832.82	2.096223
2018	2706173	48358.65	1.786975
2019	2779164	36009.67	1.295701

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor oferite de Biroul Național de Statistică. Disponibil:
<https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica> (consultat la data 21.02.2020) © Cotilevici Violeta, 2020.

Anexa 8. Structura importului și exportului de mărfuri pentru anul 2019

Comerțul internațional cu mărfuri al Republicii Moldova în anul 2019*, structurat pe țări și grupe de țări

	EXPORT		IMPORT		mii dolari SUA BALANȚA COMERCIALĂ (export - import)
	total	ponderea, %	total	ponderea, %	
T O T A L	2.779.164,47	100,00	5.842.484,34	100,00	-3.063.319,87
Belarus	80.423,40	2,89	130.979,99	2,24	-50.556,59
Federatia Rusa	249.858,71	8,99	692.513,93	11,85	-442.655,22
Ucraina	80.160,15	2,88	568.940,98	9,74	-488.780,83
Austria	30.987,66	1,11	92.148,85	1,58	-61.161,19
Franta	36.009,67	1,30	147.014,04	2,52	-111.004,37
Germania	245.960,38	8,85	484.115,18	8,29	-238.154,80
Italia	267.051,68	9,61	406.430,66	6,96	-139.378,98
Polonia	113.039,84	4,07	201.624,71	3,45	-88.584,87
Republica Ceha	64.817,84	2,33	112.931,32	1,93	-48.113,48
Romania	765.414,79	27,54	841.187,98	14,40	-75.773,19
Spania	38.145,48	1,37	80.966,07	1,39	-42.820,59
Ungaria	11.132,94	0,40	108.889,82	1,86	-97.756,88
Regatul Unit al Marii Britanii si Irlandei de Nord	49.936,13	1,80	58.733,88	1,01	-8.797,76
Statele Unite ale Americii	24.335,81	0,88	74.329,64	1,27	-49.993,84
Turcia	175.543,37	6,32	400.548,63	6,86	-225.005,26

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor oferite de Biroul Național de Statistică. Disponibil: <https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=336&> (consultat la data 04.05.2021) © Cotilevici Violeta, 2021.

* **Notă:** Informația nu include operațiunile de export-import a întreprinderilor
și organizațiilor din partea stîngă a Nistrului și mun. Bender

Sursa datelor: Serviciul Vamal (declarațiile vamale de export și import ale persoanelor juridice)

Anexa 9. Lista unor întreprinderi mixte moldo-franceze

N/r	Întreprinderi mixte moldo-franceze	Domeniu
1.	Orange Moldova	Telecomunicații
2.	Lafarge Moldova	Construcții, industrie
3.	Pentalog	Sisteme informatice
4.	Lactalis	Agro-alimentar
5.	Le Bridge Corporation Limited	Agro-alimentar
6.	Up Moldova	Servicii
7.	All Pixels Studio	Arhitectură
8.	Altiad	Consultanță
9.	Bargues Agro Industrie	Agro-alimentar
10.	Bongard	Industrie, agro-alimentar
11.	Caan	Imobiliar
12.	Cabling Integration System - Groupe Sofimeca	Industrie
13.	Credite pentru toți	Finanțe
14.	Global Spirit	Vinuri si spirtoase
15.	Grant Thornton Moldova	Contabilitate, consultanță
16.	Lacoste Moldova	Bunuri de consum
17.	Oxy plus	Mediu
18.	Prestacall	Sisteme informatice
19.	Impressum	Comunicare, publicitate

20.	Sade	Arhitectură, design
21.	Safreco-Group	Agro-alimentar
22.	Whetec	Industrie, inginerie
23.	Youmesoft IT	Sisteme informatice
24.	Fabbri-Inox	Industrie
25.	France-Cristal	Agro-alimentar
26.	Link Company	Transport auto

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor oferite de Camera de Comerț și Industrie Franța-Moldova. Disponibil: <https://www.ccifm.md/ro/camera/membrii.html> (consultat la data 05.05.2021) © Cotilevici Violeta, 2021.

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

_____ Cotilevici Violeta

(data)

CURRICULUM VITAE

Cotilevici Violeta

Cetățenie: Republica Moldova

Studii:

11 ianuarie 2016 – 11 ianuarie 2020

doctorandă

Școala Doctorală: Științe Sociale

Specialitatea: 562.02 Istoria relațiilor internaționale și politicii externe

Tema cercetării de doctorat: Relațiile moldo-franceze în contextul procesului integraționist european: realități și perspective

septembrie 2005 - iunie 2006

ULIM, Facultatea Limbi Străine, specialitatea : filologie romanică, diploma de magistr.

septembrie 2000 - iunie 2004

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Limbi și Literaturi Străine, specialitatea: limbi moderne și clasice, specializarea: limba franceză, limba engleză, diploma de licență.

Experiența profesională

01 aprilie 2019 – până în prezent

Șef Secție Dezvoltare Curriculară, Departamentul Managementul Calității, USM.

15 august 2016 – 31 martie 2019

Șef Oficiu Dezvoltare Curriculară, Secția Managementul Calității, Evaluare și Dezvoltare Curriculară, USM.

septembrie 2019 – până în prezent

lector, Departamentul Limba engleză și franceză specializate, Facultatea Litere, USM.

septembrie 2014 – august 2019

lector, Departamentul Relații Internaționale, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, USM.

septembrie 2004 - septembrie 2014

lector, Catedra Limbi Străine Aplicate, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, USM.

Competențe lingvistice

Limba maternă - româna

Alte limbi străine cunoscute

	Înțelegere		vorbit		scriere
	Ascultare	Citire	Participare la conversație	Discurs oral	
franceza	C1	C1	C1	C1	C1
engleza	A2	B1	A2	A2	B1
rusa	B2	B2	B1	B1	B1

Competențe digitale

Cunoștințe PC de bază – Word, Excell

Multimedia – Microsoft PowerPoint

Participări la conferințe

1. Conferința științifică internațională consacrată aniversării a 45-a de la fondarea Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Chișinău, martie 2009.
2. Conferința științifică internațională „Știința politică în Republica Moldova: realizări și perspective”, Chișinău 15-16 octombrie 2010.
3. Conferința științifică cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a a USM, Chișinău, 21-22 septembrie 2011.
4. Colocviul științific internațional, „Tehnici inovatoare de învățare/predare/evaluare ale limbilor străine de specialitate prin mijlocirea i-tech”, Chișinău, 22 noiembrie 2012.
5. Seminar metodologic „Interconexiunea paradigmatelor didactice și metodologice în predarea limbilor străine”, ULIM, 23 ianuarie 2014.
6. Colocviul Internațional *L'époque Des Grandes Ouvertures : Le Rôle Des Langues Et Des Littératures Dans La Société Pluraliste* organizat de Facultatea Limbi și Literaturi Străine, Chișinău, 27 martie 2014.
7. Conferința științifică „Integrare prin cercetare și inovare”, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 10-11 noiembrie 2014.
8. Colocviu cu participare internațională „Epoca marilor deschideri: rolul limbilor și al literaturilor în societatea pluralistă”, Chișinău, 27-28 martie 2014.
9. Conferința științifică cu participare internațională „Probleme actuale ale lingvisticii și glotodidacticii”, Chișinău, 2014.
10. Conferința științifică internațională „Știința politică și societatea în schimbare”, Chișinău, 13 noiembrie 2015.

11. Conferința Științifică Internațională “Particularitățile Lingvistice și Funcționale ale Lexicului și Metodologia Predării Diferențiate a Limbilor Străine”, Chișinău, 10 decembrie 2015.
12. Conferința științifică internațională „Political science, international relations and security studies”. Ediția a X-a, Sibiu, 27-29 mai, 2016.
13. Conferința științifică internațională “Țările post-sovietice între UE și Federația Rusă - analiza circumstanțelor specifice și tendințelor politice.” Chișinău, 27 septembrie, 2016.
14. Conferința științifico-practică cu participare internațională „Teoria și practica administrării publice”, Chișinău, 19 mai 2017.
15. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 9-10 noiembrie 2017.
16. Conferința științifică internațională „Diaspora în lumea contemporană: contextul regional și potențialul de dezvoltare durabilă a țării de origine”. Chișinău, 21 decembrie 2017.
17. Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, Cahul, 7 iunie 2018.
18. Colloquia Professorum „Tradiție și inovare în cercetarea științifică”, ediția a VIII-a. Bălți, 12 octombrie 2018.
19. Conferință științifică internațională „Relațiile polono-moldovenești la centenarul redobândirii independenței de către Polonia”. Chișinău, 22 octombrie 2018.
20. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”. Chișinău, USM, 8-9 noiembrie 2018.
21. Conferință științifică internațională „Social and Economic Aspects of Education in Modern Society”. Varșovia, Polonia, 20 ianuarie 2019.
22. Conferință științifică internațională „The Role of Intercultural Communication in Adapting Ethnic Groups to the European Union Social Space”, Oradea, România, 4-5 aprilie 2019.
23. Masă rotundă „Stagiile de practică: realitate și necesitate”, Facultatea de Drept, USM, 07 iunie 2019.
24. Sesiunea Anuală Internațională de Comunicări Științifice, Făgăraș, 4-6 septembrie 2019.
25. Conferința științifică cu participare internațională „Istorie, politică și mass-media în societățile post-sovietice și în lume”. Chișinău, ULIM, 17 octombrie 2019.
26. Conferință internațională „Les littératures nationales en traduction”. Georgia, Batumi, 31 august, 2020 – 2 septembrie 2020.
27. Conferință științifică internațională „Știința politică și administrativă: provocări globale, soluții locale. Chișinău, 13 noiembrie 2020.
28. Conferință științifică internațională „Noi tendințe în predarea limbajelor de specialitate în contextul racordării învățământului la cerințele pieții muncii”. Chișinău, Moldova, 16-17 aprilie 2021.

Lista publicațiilor

Suport de curs :

1. COTLĂU, M., COROBAN, I., NEPOTU, L., ROȘCA, V. *Curs practic de traduceri politice*, USM, 2006 (coautor).

Publicații științifice :

1. COTILEVICI, V. Interconexiunea în cadrul studierii limbilor străine aplicate, Chișinău, 2010, CEP USM, pp.33-41.
2. COTILEVICI, V. Evaluarea competențelor lingvistice scrise în procesul de predare-învățare a limbii franceze cu obiective specifice, Chișinău, 2011, CEP USM, pp.510-513.
3. COTILEVICI, V. L'usage efficace de la plateforme pédagogique moodle et les possibilités de l'utiliser dans l'enseignement des langues étrangères appliquées, Chișinău, 2012, pp.85-90.
4. COTILEVICI, V. Motivația în învățarea limbii franceze cu obiective universitare. Probleme actuale ale lingvisticii și glotodidacticii, Chișinău-2014, pp.244-253.
5. COTILEVICI, V. Le fonctionnement des constructions en „ant” dans le roman français „Le père Goriot” d'Honoré de Balzac et sa version roumaine, *Studia Universitatis Moldaviae* 2014, nr. 4 (74). Seria "Științe umanistice" ISSN 1811-2668, ISSN online 2345-1009, pp.49-51
6. COTILEVICI, V. Crearea climatului psihologic propice în cadrul orelor de limba franceză cu obiective specifice, ULIM, Chișinău, 2014, pp. 87-91.
7. COTILEVICI, V. Quelques particularités du contenu des cours de FOS, CEP USM, Chișinău, 2015, pp.247-251.
8. COTILEVICI, V., COTLĂU, M. Le document authentique dans le cours de FOS, Chișinău, 2015. pp.38-44. ISBN978-9975-46-783-9.
9. COTLĂU, M., COTILEVICI, V. Approche actionnelle et évaluation des compétences linguistiques dans un cours de FOS, Chișinău, 2015. pp.86-100. ISBN978-9975-46-783-9.
10. COTILEVICI, V. Plurilingvismul în formarea specialiștilor în domeniul relațiilor internaționale. In: *Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice*. Universitatea de Stat din Moldova. coord.: Valentina Teosa [et al.]. – Chișinău : CEP USM, 2016. pp.414-224. ISBN 978-9975-71-828-8.
11. CEBOTARI, S., COTILEVICI, V. Socio-cultural dimension of relations between Republic of Moldova and France in the context of European integration process. In: *Țările post-sovietice între UE și Federația Rusă - analiza circumstanțelor specifice și tendințelor politice*. Conferința științifică internațională, 27 septembrie, 2016 / coord.: Valentina Teosa [et al.]. – Chișinău: CEP USM, 2016. pp.141-151. ISBN 978-9975-71-829-5.
12. COTILEVICI, V., CEBOTARI, S. Cadrul politico-juridic al relațiilor moldo-franceze. *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. nr.4 (LXXV), 2016. - Chișinău: USM, USPÉE, AMSP, 2016. – 218. p. 157-169. ISSN 1812-2566.
13. COTILEVICI, V. Impactul noilor tehnologii asupra formării lingvistice. In: *Acta didactica*. Materialele Seminarului metodologic Interconexiunea paradigmelor didactice și metodologica în predarea limbilor străine din 21 ianuarie 2015. Ediția a V-a. ULIM, 2016. p. 51- 56. ISBN 978-9975-124-90-4.

14. COTILEVICI, V. Relațiile moldo-franceze în contextul integrării europene. In: *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE*, 2016, nr.3 (93). Seria "Științe sociale". p.189-196. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017.
15. COTILEVICI, V. Sprijinul acordat de către Franța Republicii Moldova în scopul integrării europene. In: *Politicalscience, international relations and security studies*. International conference proceedings the Xth edition Sibiu, May 27-29, 2016. p.260-269. ISSN: 2343 – 7774.
16. COTILEVICI, V. Dimensiunea economică a relațiilor moldo-franceze. In: *Teoria și practica administrării publice*. Materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională. 19 mai 2017, Chișinău, Tipografia „Elan Poligraf”. pp. 209-213. 633 p. ISBN 978-9975-3019-8-5.
17. COTILEVICI, V. Istoriografia cercetării relațiilor moldo-franceze în contextul procesului integraționist european. *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE*, 2017, nr.3 (103). Seria "Științe sociale", p.264-274. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017.
18. COTILEVICI, V. Relațiile moldo-franceze: aspecte ale cooperării economice. *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. nr.2 (LXXVII), 2017. p. 165-178. ISSN 1812-2566.
19. COTILEVICI, V., CEBOTARI, S. Relațiile politice moldo-franceze la etapa actuală. În: *Rezumate ale comunicărilor. Științe sociale. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, CEP USM, Chișinău, 2017. p. 277-280. ISBN 978-9975-71-701-4.*
20. COTILEVICI, V., CEBOTARI, S. La Francophonie – une porte supplémentaire de la République de Moldova vers l’Europe. *Analele Universității din Oradea. Relații Internaționale și Studii Europene*. Tom IX. 2017. p. 99-107. ISSN 2067 – 1253.
21. CEBOTARI, S., COTILEVICI, V. Identifications conceptuelles de l’interaction « politique étrangère – intérêt national – processus intégrationniste ». *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. nr.1 (LXXX), 2018. p. 168-185. ISSN 1812-2566.
22. COTILEVICI, V. Diaspora moldovenească în contextul politicii migraționiste a Republicii Franceze. In: *Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine*. Conferința științifică internațională, Chișinău, 21 decembrie 2017. Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova, 2018, 594 p. p.418 – 427.
23. COTILEVICI, V. Identificări conceptuale ale interacțiunii „relații bilaterale”-„politică externă”-proces integraționist”. In: *Perspectivelor și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației*. Conferința științifică internațională. Cahul, 7 iunie, 2018. p.17-p.21. ISBN 978-9975-88-040-4.
24. COTILEVICI, V. Contribuția cooperării moldo-franceze la modernizarea Republicii Moldova în baza modelului european. În: *Rezumate ale comunicărilor. Științe sociale. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, CEP USM, Chișinău, 2018. p.70-74. ISBN 978-9975-142-47-4.*
25. COTILEVICI, V. Bilateral relations – a means of achieving the foreign policy of the state. *Science Time*. 2019. International Scientific Journal. Cazani. Nr. 1 (61). p. 31-35. ISSN 2310-7006.

26. COTILEVICI, V. Conceptual identifications of the „bilateral relations” – „foreign policy” – „integration process” interaction. In: *Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference „Social and Economic Aspects of Education in Modern Society”*, Vol.2, January 20, 2019, Warsaw, Poland. P. 38-44. ISBN 978-83-9525507-3-6.
27. CEBOTARI, S., COTILEVICI, V. Identifications conceptuelles de l’interaction « politique étrangère – intérêt national – processus intégrationniste ». *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*. Nr.2 (18)/2017. Chișinău, 2018. p. 70-84. ISSN 1857-405X.
28. COTILEVICI, V. Relațiile dintre Republica Moldova și Franța prin prisma Francofoniei. *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE*, 2019, nr.3 (123). Seria "Științe sociale". p.32-38. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017.
29. COTILEVICI, V. Colaborarea moldo-franceză în cadrul parteneriatului francofon. In: *Materialele Colloquia Professorum „Tradiție și inovare în cercetarea științifică”*, ediția a VIII-a. Bălți, 2019. P. 324-330. ISBN 978-9975-50-235-1.
30. COTILEVICI, V. CEBOTARI, S. European integrationist aspirations – a factor driving the moldovan-french partnership. In: *Scientific magazine of The Open Diplomacy Association*. N. 3 (51) 2019. p. 124-136. ISSN 1512-374.
31. COTILEVICI, V. CEBOTARI, S. European integrationist aspirations – a factor driving the moldovan-french partnership. In: *The Role of Intercultural Communication in Adapting Ethnic Groups to the European Union Social Space*. LAP LAMBERT Academic Publishing. 2019. p. 527-542. ISBN: 978-620-0-45841-4.
32. COTILEVICI, V. Relațiile culturale dintre Republica Moldova și Franța. In: *Acta Terrae Fogarasiensis*. Editura Negru Vodă, Făgăraș, 2019. P. 407-416. ISSN-L-2285-5130.
33. COTILEVICI, V. CEBOTARI, S. Baza juridică a relațiilor moldo-franceze. *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE*, 2020, nr.3 (133). Seria "Științe sociale". p.269-275. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017.
34. COTILEVICI, V. Cooperarea moldo-franceză – o cale spre europenizarea Republicii Moldova. *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE*, 2021, nr.3 (143). Seria "Științe sociale" ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017, p.233-238.
35. COTILEVICI, V. Francofonia - oportunitatea de europenizare a Republicii Moldova. In: *Materialele Conferinței internaționale „Noi tendințe în predarea limbajelor de specialitate în contextul racordării învățământului la cerințele pieței muncii”*. ISBN 978-9975-56-893-7. p.126-135.

Formarea continuă

1. Seminarul național *Redactarea științifică și publicarea electronică*, organizat de Antena din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei, 19-21 iunie 2007.
2. Seminarul internațional *Le texte littéraire en classe de langue (FLE)*, organizat de Alianța Franceză din Moldova, 25-28 iunie 2007.

3. Seminarul național *Le français de la diplomatie*, organizat de Alianța Franceză din Moldova, 22-23 aprilie 2009.
4. Seminarul național *L'exploitation des TIC dans l'enseignement du français à l'université*, organizat de Antena din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei în parteneriat cu Asociația profesorilor de franceză din Moldova, 12 ianuarie 2011.
5. Seminarul *Apprendre et enseigner avec TV5MONDE des relations internationales*, organizat în cadrul Antenei din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei, 31 octombrie 2012, formator Claudia Vișan, responsabil de formări.
6. Seminarul internațional *Concevoir des taches d'évaluation et évaluer des apprenants*, organizat de Antena din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei în parteneriat cu Centrul internațional de studii pedagogice din Sevres, 5-7 decembrie 2012, formator Roselyne Marty, coordonator de programe.
7. Seminarul universitar organizat în cadrul Săptămânii metodice la FRIȘPA *Forme de organizare și tehnologii didactice în contextul învățământului superior*, 24 aprilie 2013, formator Pușca Tatiana, lector, catedra Științe ale Educației.
8. Seminarul universitar organizat în cadrul Săptămânii metodice la FRIȘPA *Lucrul individual promovat de către cadrele didactice*, 26 aprilie 2013, formator Zubco Angela, dr.conf.
9. Seminarul internațional *Français sur objectifs spécifiques*, organizat de Antena din Chișinău a AUF, 27 – 29 noiembrie 2013.
10. Seminarul internațional *Apprendre et enseigner avec TV5MONDE* organizat de Antena din Chișinău a AUF în parteneriat cu Universitatea Agrară de Stat din Moldova, 16 -18 decembrie 2013.
11. Seminarul internațional *BASAR : conception de scénarios d'apprentissage*, organizat de Antena din Chișinău a AUF, 17 – 19 iunie, 2014.
12. Seminarul internațional *Evaluarea și pedagogia erorii*, organizat de Antena din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei, 01-03 octombrie 2014.
13. Seminarul metodologic național *Interconexiunea paradigmelor didactice și metodologice în predarea limbilor străine*, ediția a IV-a, organizat de Catedra Filologie Germanică din cadrul ULIM, 23 ianuarie 2014.
14. Seminarul metodologic național *Interconexiunea paradigmelor didactice și metodologice în predarea limbilor străine*, ediția a V-a , organizat de Catedra Filologie Germanică din cadrul ULIM, 21 ianuarie 2015.
15. Seminarul internațional *Interculturalul la ora de franceză limbă străină* organizată de Antena din Chișinău a Agenției Universitare a Francofoniei, 10-12 martie 2015.
16. Săptămâna metodică FRIȘPA *Tendințe actuale ale învățământului superior*, 23 martie – 27 martie 2015.
17. Formare la distanță IFOS destinată profesorilor care predau limba franceză ca și limbă străină, organizată de Agenția Universitară a Francofoniei, 1 aprilie-1 iulie 2015.
18. Formator la stagiul de formare *Modernizarea curriculumului disciplinelor programelor de studii, ciclul I studii superioare de licență* în volum de 300 ore (10 credite). 27.02.2017 – 01.07.2017. USM, Chișinău.
19. Seminar *Asigurarea calității studiilor universitare: de la provocări la perspective*. 25 octombrie 2018.

20. Sesiunea de formare *Instruire orientată spre acțiune și axată pe formare de competențe în contextul învățământul dual*. Chișinău, 4 aprilie 2019, 8 ore.
21. Modulul de formare profesională continuă *Managementul proiectelor* în volum de 60 ore (2 credite), inclusiv 16 ore auditoriale, USM, 12 martie - 02 aprilie 2019.
22. Program de formare profesională continuă *Corelarea formării competențelor psihopedagogice cu dezvoltarea curriculumului național*, în volum de 60 ore (2 credite). Martie-iunie 2019.
23. Mentor's masterclass. 3 octombrie 2019. Chișinău.
24. Formare *Enseigner comment les gens apprennent*, Chișinău, 11 octombrie 2019, 7 ore.
25. Formare profesională continuă *Evaluarea pentru succes în context curricular*, în volum de 60 ore (2 credite), inclusiv 16 ore auditoriale. 30.01.2020-07.02.2020.
26. Curs de formare continuă *Utilizarea platformei MOODLE în învățământul la distanță*, 90 ore, 3 cr. 23.06.2020 – 10.07.2020.
27. Seminar de formare a competențelor manageriale în cadrul proiectului *Assurance Qualité et Gouvernance Universitaire: La consolidation de la capacité et de la fonctionnalité du système institutionnel de management de la qualité dans l'Université d'Etat de Moldova*. Chișinău, 4-5 decembrie 2020.
28. Seminar de dezvoltare profesională *Comment intégrer la qualité dans le pilotage académique à l'université?* Chișinău, 12-13, 19-20 ianuarie 2021.

Date de contact:

Chișinău, str. A. Mateevici, 60
tel. 069090390
e-mail: violetterosca@yahoo.fr